

Didactica Pro...

REVISTĂ DE TEORIE ȘI PRACTICĂ EDUCAȚIONALĂ

ISSN 1810-6455

Educație pentru cultură

here and now

hic et nunc

 Pro Didactica
CENTRU EDUCAȚIONAL

Centrul Educațional

PRO DIDACTICA

20 ANI

aici și acum

здесь и сейчас

ici et maintenant

NR. 4-5 (110-111) SEPTEMBRIE 2018

2018 – anul PRO DIDACTICA

Centrul Educațional PRO DIDACTICA este o organizație nonguvernamentală, nonprofit, fondată la 11 august 1998.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA

str. Armenească, 13, mun. Chișinău, MD-2012
tel.: +373 54 25 56, fax: +373 54 41 99

e-mail: prodidactica@prodidactica.md
www.prodidactica.md

“PRO DIDACTICA înseamnă: *Performanță, Relevanță, Oportunități, Dezvoltare, Implicare, Durabilitate, Antrenare, Cooperare, Tehnologii, Inovații, Creativitate, Aplicare.*”

Valeriu Gorincioi,
L. T. M. Sadoveanu, Călărași

“Venit din “altă lume”, ceea ce m-a impresionat la PRO DIDACTICA la etapa inițială au fost relațiile care domneau aici: simple, sincere, pline de respect. Au urmat: motivația pentru dezvoltare, pregătire deosebită pentru lucrul cu adulții, învățare în cadrul seminarelor și trainingurilor (axate pe creșterea responsabilității personale). Experiența relaționării cu formatorii și formabilii nu a putut să nu “modeleze în mine” un altfel de comportament: o mai mare atenție la ceea ce comunic, mai multă meditație asupra lucrurilor pe care le faci, mai multă toleranță, mai multă bunăvoință... Îmi dau seama că am devenit altul, că nu mai sunt cel plămădit de vechiul sistem și nu-mi pot imagina această realizare fără PRO DIDACTICA. O contribuție aparte a Centrului este motivația pentru creștere/schimbare continuă, benefică atât pentru cadrele didactice, cât și pentru instituțiile de învățământ.”

Victor Sinchetru, Consiliul Raional al Federației Sindicale Educație și Știință, Ștefan-Vodă

“Cu siguranță, Centrul ne-a dat fiecăruia în parte mult mai mult decât am oferit noi Centrului. Pe mine m-a învățat a lucra în echipă. Cea mai puternică experiență am trăit-o când o ședință de brainstorming a

durat două zile, iar după aceea nimeni nu mai putea identifica unde a fost ideea lui personală și ce haină a îmbrăcat ea – totul era produsul unei activități colective. Cărțile la care am lucrat (în diferită componență a grupurilor de autori), proiectele care s-au născut și s-au realizat în ochii noștri, serviciile oferite la solicitarea profesorilor – toate acestea au fost posibile pentru că a existat o echipă managerială puternică și o idee pe care am împărtășit-o cu toții. Ca reprezentant al Universității Pedagogice, trebuie să menționez că noi am fost primii care, în anul de studii 1999-2000, am propus studenților de la facultatea de filologie un curs opțional de 60 de ore *Dezvoltarea gândirii critice pentru lectură și scriere*. Ulterior, toți profesorii începători au beneficiat de un sistem de traininguri menite să faciliteze dezvoltarea gândirii critice a studenților; aceeași ofertă a fost valorificată de peste 100 de profesori cu experiență, iar mulți dintre ei au devenit promotorii strategiilor LSDGC în aulele universitare.”

Tatiana Cartaleanu, UPSC I. Creangă

“În anii de reformare a învățământului preuniversitar și, implicit, universitar, C. E. PRO DIDACTICA a fost, pentru mine, egal cu studiile la facultate. Fără examene și sesiuni complete, dar cu numeroase activități de formare și experimentare, cu evaluări și autoevaluări. Fără liste de grupe academice, dar cu o comunitate de formatori gata să colaboreze, să lanseze idei și să le valorifice. Este o zonă de confort profesional, de compatibilitate și creativitate.”

Olga Cosovan, UPSC I. Creangă

“PRO DIDACTICA a fost și rămâne una din primele instituții care aduce noul în educația țării noastre. Ne-a ajutat și ne ajută să gândim modern, să promovăm calitatea ca valoare supremă a învățământului, să dezvoltăm în elevi creativitatea și libera gândire. Datorită PRO DIDACTICII am trecut la noi paradigme ale educației, elevii devenind participanți proactivi ai învățării.”

Anatol Gremalschi, IPP

“Consider că C.E. PRO DIDACTICA este “pionier” în reforma educațională. Toate activitățile organizate de acesta sunt axate pe probleme de maximă actualitate și utilitate, el fiind, astfel, în pas cu cerințele timpului.”

Aliona Lașcu,
L. T. M. Eminescu, Chișinău

“PRO DIDACTICA este mult mai mult decât artă, viziune, acțiune, relaționare, dezvoltare, atitudine, credibilitate, valoare, aspirații. E o direcție cu o echipă de lideri excepționali, consecvenți, care apreciază și descoperă oportunitățile, își respectă angajamentele, fac lucrurile să funcționeze, generează idei, lideri pe care oamenii doresc să-i urmeze. Sunt cei care investesc în chimia relațiilor, adaugă valoare oamenilor și îi fac să vadă rezultatele, să fie eficienți, mereu în acțiune, apreciați. Sunt un model de curaj în a obține succes în activitate, descoperind zonele de excelență. Contribuie la creșterea standardelor. Gândesc, planifică și acționează cu încrederea și precizia unui pilot bine pregătit.”

Rodica Păduraru, CEIT

Revistă de teorie și practică educațională
a Centrului Educațional PRO DIDACTICA
Nr. 4-5 (110-111), 2018

Categoria C

Colegiul de redacție:

Gabriel ALBU (România)

Svetlana BELEAEVA

Nina BERNAZ

Rima BEZEDE

Viorica BOLOCAN

Tatiana CARTALEANU

Paul CLARKE (Marea Britanie)

Olga COSOVAN

Alexandru CRIȘAN (România)

Constantin CUCOȘ (România)

Otilia DANDARA

Ion DEDIU

Gheorghe DUCA

Viorica GORAȘ-POSTICĂ

Vladimir GUȚU

Kurt MEREDITH (SUA)

Liliana NICOLAESCU-ONOFREI

Vlad PĂSLARU

Carolina PLATON

Igor POVAR

Nicolae PRODAN

Emil STAN (România)

Echipa redacțională:

Redactor-șef:

Mariana VATAMANU-CIOCANU

Redactori:

Elena SUFF

Vitalie SCURTU

Tehnoredactare și design grafic:

Nicolae SUSANU

Prepress: Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Tipar: Casa editorial-poligrafică "Bons Offices"

S.R.L., mun. Chișinău

Tiraj: 800 ex.

Articolele publicate nu angajează în niciun fel
instituțiile de care aparțin autorii, tot așa cum nu
reflectă poziția finanțatorilor.

Adresa redacției:

str. Armenească, 13, mun. Chișinău

MD-2012, Republica Moldova

tel: (022)542976, fax: 544199

E-mail: didacticapro@prodidactica.md

www.prodidactica.md/revista

ISSN 1810-6455

© Copyright Centrul Educațional
PRO DIDACTICA

CULTURA CALITĂȚII

Valentina CHICU, Serghei LÎSENCO

Cultura calității

(The Culture of Quality)..... 3

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ

Rima BEZEDE

Cultura organizațională

(Organizational Culture)..... 8

Cultură organizațională înseamnă modul de viață al unei organizații... (Interviu cu Liliana NICOLAESCU-ONOFREI)

(Organizational Culture is the Organizational Lifestyle... (Interview with Liliana

NICOLAESCU-ONOFREI)) 13

CULTURA PROFESIONALĂ

Tatiana CARTALEANU

Cultura pedagogică

(Pedagogical Culture) 15

Viorica GORAȘ-POSTICĂ

Cultura diplomatică, componentă a competenței profesionale a managerilor de proiecte și a formatorilor

(Diplomatic Culture as a Component of Project Managers' and Trainers' Professional Competence) 20

CULTURA VOCAȚIONALĂ

Otilia DANDARA

Educația pentru carieră, conținut al educației de-a lungul vieții

(Career Education as Part of Lifelong Learning)..... 27

CULTURA COMUNICĂRII

Olga COSOVAN

Cultura scrisului

(The Culture of Writing)..... 31

Angela GRAMA-TOMIȚĂ

Cultura(ă) lingvistică și (cu) Mâncătorul de cuvinte al lui M. Vișniec

(Linguistic Culture and the Eater of Words by M. Vișniec) 34

Nina MÎNDRU

Cultura comunicării

(The Culture of Communication)..... 39

Livia STATE

Educație pentru cultură prin film

(Education for Culture through Films)..... 42

Loretta HANDRABURA, Natalia GRÎU

Educația pentru media în contextul competențelor pentru secolul al XXI-lea

(Media Literacy in the Context of 21st-century Skills) 46

CULTURA CIVICĂ

Elena SUFF

Învățăm de la toate: cultura civică – o competență transdisciplinară

(Learn from Everything: Civic Culture as a Transdisciplinary Competence)..... 50

Eugenia NEGRU

Proiectul școlar de ghidaj: Chișinău – orașul Primei Uniri

(A School Guiding Project: Chișinău – the City of the First Union) 53

Daniela STATE

Cultura bunei vecinătăți. Oră de bilanț

(The Culture of Good Neighborhood: The Recap Class)..... 56

Raisa GAVRILIȚĂ

Aspecte ale educației interculturale la orele de română prin intermediul activităților extraclasă

(Aspects of Intercultural Education in Romanian Language and Literature Lessons and through Activities Outside the Classroom)..... 63

CULTURA VIEȚII

Tatiana TURCHINĂ

Abilitățile socioemoționale: prioritate a educației secolului al XXI-lea

(Socio-emotional Skills as a Priority of 21st Century Education)..... 68

Daniela TERZI-BARBAROȘIE

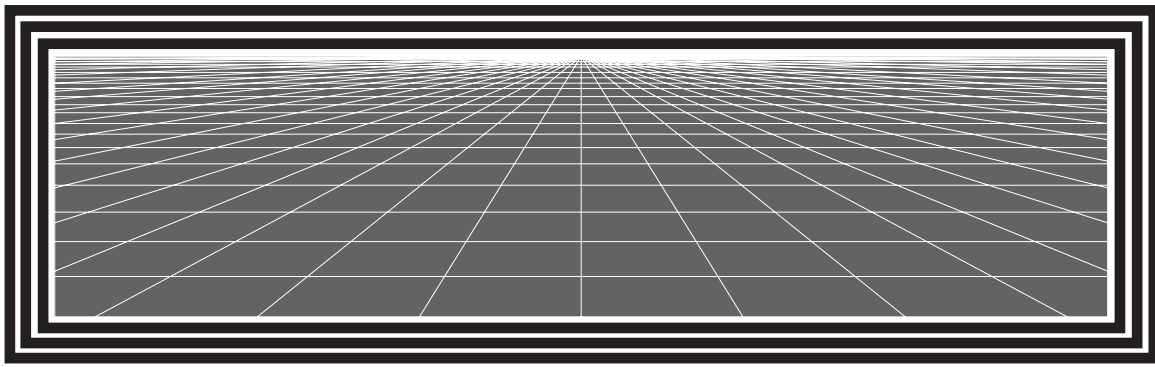
Feminizarea învățământului din Republica Moldova ca factor sociocultural

(The Feminization of the Educational System of the Republic of Moldova as a Socio-Cultural Factor)..... 73

Oxana DRAGUȚA Starea de bine a elevului de azi – succesul și sănătatea adultului de mâine (The Well-being of Student Today - the Success and the Health of Adult Tomorrow)	80
CULTURA ANTREPRENORIALĂ	
Lia SCLIFOS De la educație antreprenorială la o cultură antreprenorială (From Entrepreneurial Education to Entrepreneurial Culture)	86
CULTURA INFORMAȚIONALĂ	
Anatol GREMALSCHI, Angela PRISĂCARU Formarea și dezvoltarea culturii informaționale și a gândirii algoritmice în învățământul general (Forming and Developing Informational Culture and Algorithmic Thinking in General Education)	90
CULTURA ECOLOGICĂ	
Viorel BOCANCEA Cultura ecologică – rezultat al educației ecologice (An Ecological Culture as the Result of Ecological Education)	95
CULTURA GEOGRAFICĂ	
Nina VOLONTIR Reflecții privind formarea și dezvoltarea culturii geografice – parte componentă a culturii generale umane (Reflections on the Formation and Development of Geographical Culture – a Part of General Human Culture)	98
CULTURA PARTENERIATULUI ÎN EDUCAȚIE	
Angela MUȘENCO Depășirea barierelor în calea parteneriatului școală-familie (Overcoming Obstacles towards a School-Family Partnership)	103
Ecaterina MOGA Cultura comunicării cu părinții (School and Parents: The Culture of Communication)	106
Valeriu GORINCIOI Spre o cultură managerială înaltă printr-un parteneriat eficient școală-familie (Developing High-Quality Managerial Culture through Efficient Partnerships between School and Parents)	109
CULTURA EDUCAȚIEI	
Sorin CRISTEA Cultura pedagogică (Pedagogical Culture)	113

P R O I E C T E C E P D

Educație de calitate din mediul rural din Republica Moldova. Formarea cadrelor didactice pentru implementarea curriculumului modernizat de liceu	5
Pentru o mai bună guvernare și responsabilizare în școală	10
Consolidarea sistemului de educație profesională tehnică în Moldova/CONSEPT, componenta <i>Dezvoltare organizațională</i>	11
Leadership educațional	14
Dezvoltarea resurselor umane în educație: de la idei strategice la acțiuni durabile	16
Parteneriat global pentru educație	18
Consolidarea sistemului de educație profesională tehnică în Moldova/CONSEPT, componenta <i>Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice</i> . <i>Gândire critică pentru formarea competențelor profesionale</i>	30
Asigurarea succesului în procesul de învățare a lecturii și scrierii pentru copiii vulnerabili	33
Optimizarea predării limbii române în UTA GĂGĂUZIA	35
Comunități școlare în acțiune: crearea condițiilor de persistare în școală a elevilor din familiile social-vulnerabile	51
Educație civică pentru buna înțelegere pe ambele maluri ale Nistrului	54
Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare	58
Lecții europene	59
Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice	61
Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului	65
Un viitor pentru copiii noștri	69
Educație pentru antidiscriminare de gen și șanse egale	77
Promovarea educației pentru sănătatea tinerilor	82
Platforma Sport pentru consolidarea încrederii și intensificarea colaborării între comunități de pe ambele maluri ale Nistrului	84
Educația deschisă în Moldova: aici și acum	91
Îmbunătățirea calității învățământului vocațional tehnic în domeniul TIC din Republica Moldova	94
Dezvoltarea școlii comunitare	95
Consolidarea ONG-urilor locale prin intermediul parteneriatelor comunitare	105
Pentru reforme calitative în educație	114

CULTURA CALITĂȚII

Valentina CHICU

lect. univ., Universitatea de Stat din Moldova
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura calității

Rezumat: Atât managerii, cât și cadrele didactice proactice, cu abilități reflexive bine dezvoltate, au ajuns la următoarea concluzie: crearea comisiilor de asigurare a calității, elaborarea și implementarea standardelor nu sunt suficiente pentru asigurarea nivelului cel mai înalt a calității serviciilor educaționale. Factorul decisiv al producerii calității în instituția de învățământ este cultura calității. Autorii articolului propun răspunsuri la două întrebări: Ce înseamnă cultura calității în instituția educațională? Cum se „construiește” cultura calității într-o instituție? Articolul îmbină cugetări filozofice privind sensul termenului „cultura calității” cu sugestii practice, care pot fi

implementate ușor în instituția de învățământ. Cititorii vor avea posibilitatea de a testa gradul de dezvoltare a culturii calității în instituția lor și de a lua decizii privind aspectele care solicită mai multă atenție. Mesajul principal este: cultura calității reprezintă un context organizațional care determină nivelul calității serviciilor educaționale; ea pornește de la „eu” și se extinde până la „noi”, de la cadru didactic la întreaga comunitate academică din instituție.

Cuvinte-cheie: cultura calității, instituție educațională, managementul calității.

Abstract: Both managers and proactive teachers with well-developed reflexive skills have come to the conclusion that the creation of quality assurance committees and the development and implementation of standards alone are not sufficient to ensure the highest level of quality of educational services. The decisive factor of quality production in an educational institution is the culture of quality. The authors of the article propose answers to two questions: What does culture of quality mean in an educational institution? How to “build” a culture of quality in an institution? The article combines philosophical reasoning on the meaning of the term “culture of quality” with practical suggestions that may be easily implemented in the educational institution. Readers will have the opportunity to test the level of culture of quality in their institution and to make decisions on issues that call for more attention.

The main message is: the culture of quality is an organizational context that determines the quality level of educational services; it starts from “me” and extends to “us”, from a teacher to the entire academic community in the institution.

Keywords: culture of quality, educational institution, quality management.

”Calitatea se regăsește în cultură. Valorile sunt cele care reprezintă cu adevărat calitatea.”
(Shafty, 2012)

Sintagma *cultura calității* este tot mai des utilizată în ultimele două decenii. În multiplele explicații, interpretări și chiar definiții, aceasta apare concomitent drept condiție și consecință a asigurării calității, factor decisiv

Serghei LÎSENCO

președinte, AO Centrul de Dezbateri Criuleni
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

în obținerea calității. Iată de ce este important să găsim răspunsuri la două întrebări: Ce înseamnă cultura calității în instituția educațională? Cum se „construiește” cultura calității într-o instituție?

Fiecare sferă de activitate umană are un șir de concepte specifice utilizate de către specialiștii în domeniu. *Calitatea* este un concept folosit în toate domeniile, în contexte specifice și generale, atât de specialiști, cât și de nespecialiști, lăsând impresia că e pe înțelesul tuturor. Numărul impunător al definițiilor denotă faptul că acest termen este unul general, ce permite atribuirea diferitelor semnificații, și poartă un caracter subiectiv. Astfel, termenul de *calitate* este cu adevărat pe înțelesul tuturor, doar că fiecare îl interpretează și îl înțelege în felul său.

Vom contextualiza aspectele esențiale ale conceptului de *calitate* în domeniul educațional. Astfel, am solicitat opinia părinților, ai căror copii merg în clasa întâi de la 1 septembrie curent, și a absolvenților, care sunt în proces de alegere a facultății și a universității în care își vor continua studiile, cu privire la ce înseamnă o *instituție de învățământ de calitate*. Fiecare respondent ne-a oferit un spectru larg de calificative pentru procesul educațional, rezultatele acestui proces, mediul și condițiile de învățare, oportunitățile existente, precum și relațiile dintre profesori și elevi, elevi și elevi. În mai multe cazuri, caracteristicile listate au fost diametral opuse. Pentru a ilustra diferența de percepție a calității, vom aduce două exemple: (i) pentru unii părinți, *calitate* înseamnă: profesori exigenți, cu cerințe înalte și cu „disciplină de fier” la ore, pe când pentru alții – prietenul copilului, cel care îi oferă elevului posibilitatea de a asimila materia în ritm propriu și de a se bucura de libertate în comunicarea cu colegii și profesorul pe tot parcursul lecției; (ii) pentru unii absolvenți, *studii de calitate* înseamnă ca profesorii universitari să ofere informații și explicații necesare pentru pregătirea către examenele din sesiune, iar pentru alții – ca profesorii să creeze situații de problemă și să implice studenții în identificarea soluțiilor, oferind, astfel, oportunități de pregătire pentru realitățile viitoarei profesii. Aceste exemple ne permit să conchidem următoarele: calitatea este relativă și poate fi concretizată în funcție de sistemul de referință. În exemplele prezentate anterior pe post de sistem de referință este sistemul de valori al fiecărui respondent, care determină felul în care acesta percepe lumea înconjurătoare și oferă semnificație proceselor, produselor, serviciilor. Bunăoară: părinții care caută un profesor exigent au drept valori de bază: *disciplina, respectarea regulilor, responsabilitatea, libertatea de opinie*; iar părinții din cel de-al doilea grup se conduc de următoarele valori prioritare: *starea de bine a copilului, libertatea, creativitatea* etc. Tot pe post de sisteme de referință la care se poate raporta un proces, produs, serviciu sunt standardele/cerințele/specificațiile tehnice etc. Dar, analizând definițiile *calității* utilizate mai des în literatura de specialitate, constatăm că semnificațiile

termenului includ în egală măsură: caracteristicile unui produs sau serviciu care se referă la abilitatea acestuia de a satisface necesitățile exprimate sau implicite; un produs sau serviciu fără deficiențe, dar și conformitatea produsului, serviciului, procesului cu cerințele stabilite (standarde, norme et). Prin urmare, calitatea serviciilor acordate de instituția de învățământ este determinată de cerințele/standardele în vigoare și, totodată, de așteptările elevilor, studenților, părinților, altor actori comunitari. Asigurarea calității serviciilor educaționale este o sarcină dificilă pentru instituția de învățământ, din moment ce opiniile beneficiarilor asupra calității sunt diverse și, deseori, opuse, iar majoritatea aspectelor procesului educațional deocamdată nu sunt standardizate. După aceste constatări, conchidem: cadrele didactice și manageriale au nevoie de clarificarea indicatorilor calității serviciilor educaționale. Conștientizarea necesității acestui efort constituie primul pas spre dezvoltarea *culturii calității*.

După evidențierea câtorva idei cu privire la *calitate*, importante, din punctul nostru de vedere, pentru înțelegerea sintagmei *cultura calității*, vom accentua, în cele ce urmează, aspectele relevante pentru termenul de *cultură*, în contextul subiectului abordat. La fel ca și *calitatea*, termenul *cultură* este folosit pe larg în toate domeniile vieții, iar semnificațiile atribuite acestuia sunt multiple. Unul dintre cercetători a colectat 163 de definiții ale *culturii*, fapt ce vorbește de la sine și nu are nevoie de comentarii.

Cultura, din perspectivă istorică, reprezintă patrimoniul social sau tradiția, transmisă din generație în generație. Din punct de vedere behaviorist, cultura înglobează comportamentele umane împărtășite și învățate, un mod de viață. Din perspectivă normativă, *cultura* vizează ideile, valorile și regulile vieții și ale conviețuirii. Astfel, cultura este *împărtășită*, adică poartă un caracter social, și nu individual, este *învățată*, adică nu se bazează doar pe instincte și include componenta creativă, este *simbolică*, adică este identificată/creată de un grup social și transmisă de-a lungul generațiilor prin semne, coduri etc. Cultura este un mediu artificial creat de om, pentru ca el să se simtă valoros, demn, împlinit și în siguranță în habitatul natural al ființelor vii. UNESCO definește *cultura* ca fiind „o serie de caracteristici distincte ale unei societăți sau grup social în termeni spirituali, material, intelectuali sau emoțional”. Un anumit grup de oameni – prin limba vorbită, religie, gastronomie, obiceiuri sociale, muzică, arte etc. – construiește propria cultură. Modelele comune de comportamente și interacțiuni, construcțiile cognitive și de înțelegere dobândite prin procesul de socializare reprezintă cultura unui grup de oameni, iar în cazul nostru – a angajaților unei instituții educaționale. Astfel, fiecare instituție/organizație își clădește propria cultură organizațională.

Deci *cultura calității* într-o instituție de învățământ presupune **înțelegerea împărtășită a calității** procesului educațional, a calității rezultatelor învățării, a calității

mediului de învățare și a relațiilor interpersonale pe verticală și pe orizontală, **care**, la rândul său, **se bazează pe un sistem de valori** și principii, acceptat de toți membrii comunității instituționale, care **solicită** fiecărui angajat anumite **comportamente** ce derivă din sistemul de valori și din definirea locală a calității. Dezvoltarea culturii calității în instituția de învățământ presupune implicarea și instruirea tuturor angajaților astfel ca ei să înțeleagă și să accepte esența calității serviciilor educaționale, să preia sistemul de valori organizaționale. Doar în așa mod se poate obține acea „alinieră” a efortului și a contribuției fiecăruia în asigurarea calității.

Fluctuația angajaților, schimbarea beneficiarilor, modificarea direcțiilor și a tendințelor de dezvoltare în domeniul educațional cere operarea unor schimbări în sistemele instituționale de cultură a calității. Diversitatea percepției calității de către beneficiari impune necesitatea lărgirii comunităților de învățare, incluzând și părinții, și elevii, pentru ca și ei să împărtășească înțelegerea sistemului de valori, a priorităților, și a concretizării caracteristicilor calității. Deci fiecare manager urmează să cunoască cum poate să construiască un sistem de cultură a calității în instituția pe care o conduce.

Propunem atenției un test cu ajutorul căruia veți putea determina dacă în instituția în care activați există deja o cultură a calității.

Instrucțiuni: Citiți cu atenție afirmațiile de mai jos și decideți care dintre ele descriu cel mai bine situația din instituția Dvs.:

1. Există sentimentul împărtășit că toată lumea lucrează împreună pentru același scop.
2. Contează opinia fiecăruia.
3. Distribuirea informației în instituție se face în baza principiului „trebuie să știe cel care are nevoie”.
4. Lucrăm cu beneficiarii noștri (elevi, părinți) într-

o manieră colaborativă.

5. Activând în instituție, niciodată nu am trăit sentimentul eșecului, deoarece colegii îmi împărtășesc convingerea că orice experiență, chiar și una mai puțin reușită, este un context din care pot învăța.
6. Există o comunicare deschisă între toți membrii colectivului, de la toate nivelurile ierarhice din instituție, iar informația este împărtășită cu toată lumea.
7. Fiecare angajat este preocupat, în primul rând, de realizarea cât mai corectă a atribuțiilor și sarcinilor proprii.
8. Nu simt că opinia mea este valorificată. În instituție șeful este cel care are întotdeauna dreptate.
9. Eșecurile și greșelile nu sunt tolerate în instituția în care activez.
10. Muncind, ne axăm pe asigurarea bunei funcționări a proceselor.

Dacă ați selectat 1, 2, 4, 5, 6 și 10, vă felicităm! Instituția Dvs. este focalizată pe calitate și înțelege importanța implicării comune a angajaților și beneficiarilor în optimizarea proceselor care duc la rezultate performante. Dacă ați ales oricare dintre celelalte afirmații (3, 7, 8 și 9), pentru cultura calității în instituția în care activați există loc de mai bine.

În continuare, vom determina ce implică cultura ideală orientată spre calitate. Sunt patru factori indispensabili care asigură succesul în dezvoltarea *culturii calității*:

1) Transparență și ascultare. O organizație care încurajează comunicarea deschisă, onestă și explică în mod clar care sunt așteptările are mai multe șanse de a evita greșelile generate de neînțelegerea sau lipsa de informație. Această responsabilitate trebuie să fie împărtășită. Nu doar conducerea trebuie să informeze angajații, ci și invers. Nu doar instituția trebuie să

PROIECTE CEPD

Educație de calitate din mediul rural din Republica Moldova. Formarea cadrelor didactice pentru implementarea curriculumului modernizat de liceu

Perioada de implementare: Iulie-august 2010

Finanțator: Banca Mondială

Parteneri: Consorțiul internațional format din Centrul *Educația 2000+* (România)

Scopul proiectului: Instruirea calitativă a tuturor cadrelor didactice care lucrează în clasele X-XII din licee și școli medii privind implementarea curriculumului modernizat la 19 discipline de învățământ

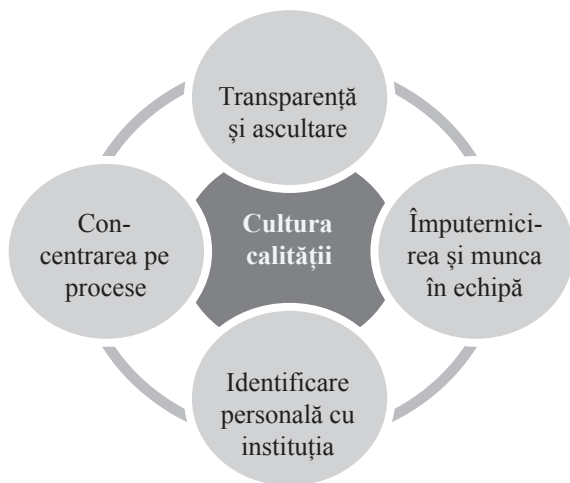
Rezultate: 8106 profesori instruiți în filozofia curriculumului modernizat; 106 formatori locali pregătiți în proiectarea didactică în baza competențelor și antrenați în formările din teritoriu; 19 formatori naționali și autori de suport didactic pe discipline implicați; 19 suporturi de curs pentru disciplinele curriculumului modernizat elaborate; 2 programe de formare (a câte 16 ore) a formatorilor naționali și locali în domeniul curriculumului modernizat de liceu realizate etc.

împărtășească informații cu beneficiarii, ci și invers. În acest context, abilitățile de ascultare devin cruciale.

2) Împuternicirea și munca în echipă. În cazul în care angajații se simt împuterniciți să conteste statu-quo-ul, sunt încurajați să lucreze în echipă și să colaboreze cu beneficiarii, vom avea două rezultate benefice: 1) instituția ajunge să implementeze abordarea „de jos în sus”, care îmbunătățește procesele, și 2) viziunea strategică devine mai clară, pentru că există permisiunea de a pune la îndoială perfecțiunea situației actuale.

3) Identificarea personală cu instituția. Angajații care simt că succesul instituției este succesul lor și invers dezvoltă un sentiment de responsabilitate pentru bunăstarea celorlalți. Aceste atitudini pot fi dezvoltate numai în medii în care sunt promovate loialitatea, apartenența, perfecționarea continuă și coerentă, coeziunea.

4) Concentrarea pe procese. Convingerea că greșeala umană niciodată nu este cauza principală a oricărei probleme trebuie să fie parte din etosul instituției. În cazul că vă îndoiiți de acest lucru, răspundeți la o întrebare: Dacă persoana care a greșit nu va mai lucra în instituție, probabilitatea repetării problemei este eliminată? Răspunsul, aproape că suntem siguri, este *nu*. Rezultă că înnoirea persoanelor pentru anumite probleme nu este o practică eficientă și acceptabilă pentru o instituție axată pe calitate. O abordare mult mai bună constă în identificarea posibilităților de a îmbunătăți procesele, pentru a reduce riscul apariției unor probleme.

Nu este exclus ca, în baza rezultatelor testului, să constatați că în instituția în care activați cultura calității este la etapa incipientă. Ce puteți face pentru a schimba situația? Multe organizații și indivizi intră într-un ritm firesc al lucrurilor, care poate fi exprimat prin „lucrăm aici în acest mod”. Atitudinea dată are o anumită valoare, dar trebuie să fie din când în când pusă la îndoială, pentru a evita transformarea modului de lucru într-un „scop în sine”. Propunem câteva idei de promovare a

culturii calității în instituția în care activați, care sunt destul de ușor de implementat.

Descrieți cât mai clar și împărtășiți obiectivele instituției. Acest lucru se poate face prin evaluarea performanțelor obținute, ceea ce va ajuta personalul să înțeleagă în ce mod obiectivele lor profesionale și personale sunt legate de cele ale instituției. Un exemplu relevant este exercițiul de elaborare participativă a misiunii și a viziunii instituției, de identificare a problemelor majore și de formulare a obiectivelor de dezvoltare, fixate în cadrul elaborării planurilor strategice și operaționale de activitate ale instituției. Implicarea profesorilor în procesul elaborării planului de dezvoltare contribuie la schimbarea atitudinii lor față de activitatea proprie: ei au devenit mai responsabili, manifestă mai des inițiativă întru a îmbunătăți rezultatele și procesul de instruire. Aceste concluzii se bazează pe experiența acumulată timp de 10 ani pe parcursul implementării în școlile profesionale a proiectului CONCEPT, finanțat de Fundația LED în Republica Moldova.

Asigurați-vă că procesele sunt eficiente și coerente. Documentele care descriu procesele și procedurile trebuie să fie la îndemâna tuturor celor care le realizează. În acest sens, poate fi util un panou cu diagrame ce reflectă dinamica rezultatelor unor proceduri-cheie (rezultatele școlare, absențele, gradul de satisfacție a elevilor etc.). Analiza dinamicii rezultatelor trebuie să fie concentrată pe identificarea procedurilor și a proceselor care au contribuit la creșterea performanțelor sau invers – au provocat dificultăți, au blocat obținerea rezultatelor dorite/planificate. În acest context, în instituție pot fi realizate, spre exemplu, astfel de activități ca: analiza corectitudinii aplicării strategiilor didactice, analiza și ajustarea regulamentului intern de acordare a premiilor, analiza procesului de comunicare cu părinții și colectarea opiniilor acestora despre calitatea serviciilor educaționale, analiza eficienței acțiunilor întreprinse în scopul depășirii anumitor probleme etc.

Încurajați munca în echipele interdepartamentale. Proiectele de durată scurtă sau medie sunt ideale pentru aceasta, deoarece le oferă angajaților oportunitatea să lucreze împreună, fără a afecta exercitarea responsabilităților de bază.

Împuterniciți personalul prin delegarea responsabilităților. Deși cuvântul „delegare” se utilizează des, sensul lui se limitează frecvent la executare, pentru că angajații, de rând cu sarcina, primesc și indicații detaliate privind modul de realizare a acesteia. Prin urmare, angajatul este transformat într-un executant fără drept de decizie, care nu va putea (nu i se va delega dreptul și puterea de decizie) racorda acțiunile prescrise la circumstanțele pe care managerul nu a putut să le ia în calcul. Delegarea adevărată presupune delegarea puterii de a lua decizii și a găsi cele mai optime metode de realizare a obiectivelor stabilite. Delegarea adevărată

presupune 5 pași importanți: 1) Precizați rezultatele dorite. Vă concentrați pe *CE* trebuie de obținut, și nu pe *CUM*. 2) Descrieți regulile de bază sau limitele, precum și eventualele greșeli – ce nu trebuie de făcut. 3) Stabiliți resursele pe care le poate utiliza angajatul în realizarea sarcinii. 4) Prezentați standardele de evaluare și fixați datele prezentării rapoartelor/notelor informative. 5) Precizați consecințele – atât pentru persoană, cât și pentru instituție.

Împărtășiți-i personalului informații de fiecare dată când este posibil. Adunările comune devin ideale pentru acest lucru, dacă sunt organizate în mod interactiv, dacă angajații au posibilitatea de a adresa întrebări și a primi răspunsuri, informații suplimentare. Dezvoltarea tehnologiilor informaționale deschide perspective noi de oferire a accesului la informații privind activitatea instituției educaționale. De exemplu, cadrele didactice pot crea o bază comună a sarcinilor de evaluare, oferind, astfel, posibilitatea de unificare a cerințelor, câmp de inspirație pentru colegi și asigurând creșterea ponderii sarcinilor autentice.

Promovați un limbaj relevant. Limbajul nostru reflectă convingerile și valorile profunde, dar, conform principiilor programării neurolingvistice, limbajul nostru poate influența gândurile, convingerile și, în final, comportamentul uman. Pornind de la acest postulat, propunem un set de fraze, a căror utilizare frecventă va promova cultura calității:

- Nu există eșecuri, ci experiențe din care se poate învăța.
- Orice experiență oferă șansa de a învăța lucruri noi.
- Lipsa dezvoltării înseamnă stagnare și mărește șansa de a ceda din calitate.
- Cauzele problemelor se află în proceduri și procese.
- Inovația este condiția indispensabilă a dezvoltării.

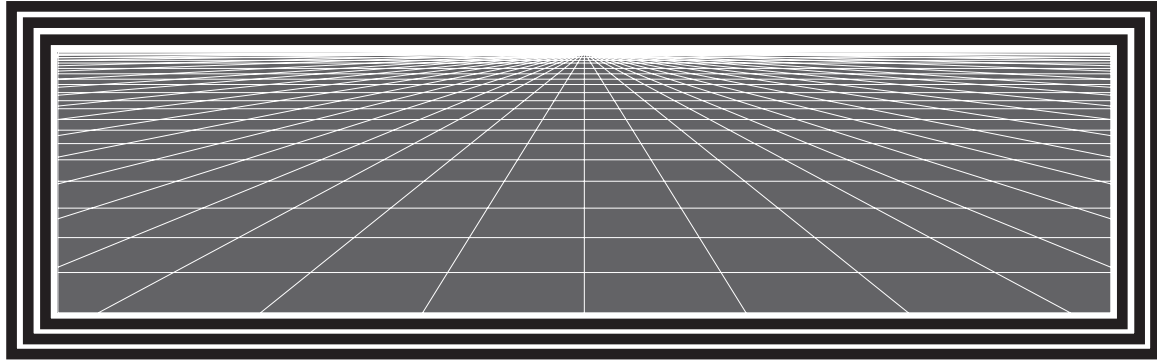
Fiți atenți la comportamentele proprii și la cele ale angajaților.

Comportamente prin care se manifestă cultura calității	Comportamente care blochează dezvoltarea culturii calității
Persoana urmărește în mod constant rezultatele activităților realizate. Rezultatul obținut este indicatorul principal în procesul de evaluare/autoevaluare.	Persoana realizează activitățile fără a urmări rezultatele acestora. Realizarea activității este considerată drept indicatorul principal al muncii.
Analizând cauzele rezultatelor obținute, persoana identifică avantajele și limitele practicilor aplicate (modalitățile de planificare și de organizare a activităților, metodele de predare, modalitățile de comunicare și de luare a deciziilor etc.).	Persoana justifică rezultatele modeste prin influența negativă a factorilor externi, care nu sunt controlate de personalul instituției, sau prin identificarea neajunsurilor în competențele angajaților care au realizat sarcina.
Persoana propune transformarea experiențelor/practicilor care au facilitat obținerea rezultatelor bune în standarde și procese tehnologizate (posibile a fi repetate în baza unui algoritm).	Persoana evită standardizarea și justifică acest lucru prin faptul că standardizarea ucide creativitatea.
Persoana propune idei pentru îmbunătățirea practicilor/proceselor existente și pentru dezvoltarea/ajustarea standardelor.	Persoana propune penalizarea angajaților care au obținut rezultate mai mici decât cele descrise de standarde.
În procesul de evaluare, persoana se axează pe schimbările obținute, pe dezvoltare și inovație.	În procesul de evaluare, persoana se axează pe concluzii privind gradul de respectare/atingere a standardului.
Persoana inițiază și menține o comunicare deschisă privind calitatea învățării tuturor actorilor interesați – cadre didactice, elevi, agenți economici, părinți etc.	În definirea/descrierea calității învățării, persoana apelează la experiența proprie (își asumă rolul de expert) sau la opinia unor experți.
Persoana delegă o parte din putere colegilor și beneficiarilor, asumându-și riscul ca libertatea și creativitatea lor să nu se soldeze întotdeauna cu succes.	Persoana indică, în cele mai mici detalii, modul în care trebuie să fie realizate lucrurile.

În concluzie: Cultura calității este un context organizațional de producere a calității, dar și un instrument managerial de asigurare a calității. Totodată, este responsabilitatea asumată de fiecare angajat pentru calitatea serviciilor prestate de el și de întreaga instituție. Astfel, cultura calității începe de la „eu” și se extinde până la „noi”, de la subdiviziunile structurale ale organizației/instituției până la întreaga instituție, de la clasa de elevi la întreaga comunitate academică din instituție.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Foley K.J., Hermel Ph. (ed.) The Theories and Practices of Organizational Excellence: New Perspectives. Sydney: SAI Global Ltd, 2008. 557 p.
2. Leigh J. Creating a Culture of Quality. Pe: <https://www.qualitydigest.com/inside/quality-insider-article/creating-culture-quality.html>
3. Snak O. Managementul serviciilor și calității. București: Academia Română de Management, 2000.

CULTURA ORGANIZAȚIONALĂ

Rima **BEZEDE**

dr., formator,
președinte, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura organizațională

Rezumat: Acest articol reliefează aspectele definitorii ale culturii organizaționale în contextul organizațiilor neguvernamentale, oferind exemple din experiența Centrului Educațional PRO DIDACTICA, care, în cei 20 de ani de activitate, a reușit să-și edifice o cultură organizațională consolidată, ce a asigurat funcționarea și dezvoltarea sustenabilă a organizației, dar și atingerea unor performanțe remarcabile.

Cuvinte-cheie: cultură organizațională, valori, misiune, viziune, proiecte educaționale, leadership, cultură profesională.

Abstract: This article highlights the defining aspects of the organizational culture within non-governmental organizations, providing examples from the experience of the PRO DIDACTICA Educational Centre, which in the 20 years of its activity has managed to build a consolidated organizational culture that ensured the functioning and sustainable development of organization, but also remarkable performance.

Keywords: organizational culture, values, mission, vision, educational projects, leadership, professional culture.

Experiența prodigioasă din ultimii 20 de ani a organizațiilor neguvernamentale (ONG) din Republica Moldova confirmă rolul important al acestora în consolidarea societății civile în toate formele sale de manifestare, în promovarea drepturilor și a libertăților cetățenilor și în punerea în aplicare a obiectivelor politicilor sociale și educaționale. Dezvoltarea sectorului asociativ se caracterizează printr-o evoluție ascendentă și o schimbare calitativă constantă, astfel numărul organizațiilor neguvernamentale a crescut de la aproximativ o sută, în 1992, la peste zece mii, în 2018. În același timp, a sporit credibilitatea sectorului nonprofit, puterea de influență asupra politicilor, capacitatea pentru lansarea mai multor inițiative civice și pentru soluționarea constructivă a problemelor sociale, economice, educaționale care afectează calitatea vieții *aici și acum*.

Totuși, din numărul total de ONG-uri, doar un sfert sunt funcționale și au o dezvoltare durabilă. Care este cheia succesului și cum reușește o organizație neguvernamentală de la noi să evolueze și să se extindă cantitativ și calitativ, contribuind progresiv la stimularea coeziunii sociale, la edificarea democrației și la dezvoltarea capitalului social?

Sigur este faptul că o organizație neguvernamentală este mai mult decât un sediu și un set de strategii și politici instituționale. Ea este reprezentată, în primul rând, de resursa umană din interior. O instituție nonprofit de succes este cea care creează și asigură un mediu favorabil atât pentru realizarea misiunii și atingerea unor performanțe, cât și pentru împlinirea profesională a celor care fac parte din ea, aceste aspecte fiind interdependente. În ONG-urile eficiente succesul este asociat și cu un puternic sentiment al identității și al implicării tuturor părților interesate, membrii organizației având o viziune comună asupra evenimentelor curente și a viitorului. Mai mult decât atât, imaginea care se creează este cea a unei comunități bine integrate, în care toți actanții au un angajament sporit pentru atingerea succesului și realizarea misiunii organizației, pentru trasarea propriei căi de ascensiune și a propriului parcurs cultural. În acest context, practicile de management și leadership la nivelul ONG-urilor necesită o abordare participativă a tuturor proceselor, inclusiv a celor de luare a deciziilor, iar în organizație este important să persiste o cultură instituțională cu forță de coeziune, care asigură un cadru favorabil dezvoltării sustenabile a instituției și afirmării personale și profesionale, prin valorificarea potențialului fiecărui actor, fie angajat, beneficiar sau partener.

Deși este un element aparent abstract, cultura organizațională constituie un concept extrem de complex și un factor semnificativ în evoluția pozitivă a organizației. Sursele de specialitate, care vizează conducerea și dezvoltarea instituției, oferă un număr impunător de definiții ale culturii organizaționale, care este un fenomen colectiv, or, acolo unde oamenii formează o comunitate se naște neapărat o anumită cultură, ce poate fi consolidată în timp. Cercetătorii în domeniu sunt de părere că o cultură organizațională poate fi transmisă și învățată, este capabilă de adaptare, este multiplă, este doar parțial conștientă și depășește nivelul individului.

Întru fortificarea bazei teoretice a studiului nostru, propunem atenției câteva definiții consacrate ale conceptului în discuție:

- Cultura organizațională constituie un set de valori aparținând organizației, care îi ajută pe membrii acesteia să înțeleagă scopul pe care și-l propun, modalitatea de acțiune și ceea ce consideră ei a fi important.
- Cultura organizațională include un ansamblu de valori și credințe împărtășite de personalul unei organizații, cu anumite semnificații, care le oferă reguli pentru un comportament acceptat [4].

Deci ca elemente generale incluse în definițiile date culturii organizaționale se disting: seturile de valori și mentalitățile dominante, credințele și concepțiile personalului, atitudinile, opiniile și practicile obișnuite într-o instituție. Cultura organizațională este mediul intern care caracterizează fiecare instituție, în care acționează și se dezvoltă grupurile și fiecare individ în parte, care determină comportamentul/atitudinile ce conduc la eficiența instituției respective. În zilele noastre, cultura organizațională face referire mai cu seamă la valorile și practicile pe care le împărtășesc angajații. Valorile și mentalitățile dominante sunt concepțiile despre ceea ce este foarte bine și mai puțin bine pentru organizație, despre ceea ce trebuie și nu trebuie să se producă în cadrul acesteia. Setul de valori al unui ONG trebuie să fie recunoscut la toate nivelurile, inclusiv de autoritățile publice și parteneri. Cu cât valorile sunt mai puternice, cu atât mai mult vor influența comportamentul celor implicați. Valorile implicite, adânc înrădăcinate în cultura organizației și consolidate de comportamentul managerial, exercită o influență mai profundă decât valorile declarate, idealiste, neîntărite la nivel managerial.

Valorile de bază, care reprezintă convingeri sociale acceptate și împărtășite de majoritate, raportate la scopurile spre care trebuie să se tindă și la mijloacele principale necesare pentru a le realiza, influențează activitatea și prestația ONG-ului și identifică modul în care sunt abordați și tratați angajații, beneficiarii, partenerii și alți actori relevanți. Valorile au un impact semnificativ asupra angajaților, atât în vederea conștientizării

În organizațiile nonprofit trebuie să persiste o cultură instituțională cu forță de coeziune, care asigură un cadru favorabil dezvoltării sustenabile a instituției, afirmării personale și profesionale, întru valorificarea potențialului fiecărui actor important al acestei organizații, fie angajat, beneficiar sau partener.

necesității dezvoltării personale și profesionale, cât și pentru stabilirea unor scopuri de viitor care se realizează viziunii instituției. Persoana care activează într-un mediu unde competența, lucrul în echipă, comunitatea profesională, competitivitatea sănătoasă sunt valori declarate și împărtășite de întregul staff are garantată creșterea personală și profesională. Cultura profesională reprezintă un complex specific de valori, credințe conducătoare, reprezentări, înțelesuri, căi de gândire împărtășite de membrii unui grup profesional, ca urmare a unei educații comune, care determină modurile în care aceștia se vor comporta în exercitarea profesiei respective și care sunt transmise membrilor noi drept corecte [2]. Dacă ONG-ul sprijină cultura profesională și valorile democratice, încurajează toate părțile interesate să abordeze gândirea critică și să fie proactive, atunci acesta trebuie să promoveze modele de democrație, manifestate prin leadership democratic și de colaborare. Aceasta înseamnă o trecere de la tradiționalul management de sus în jos la responsabilizarea angajaților, oferindu-le putere de decizie și de acțiune prin leadership transformățional.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA, care este de asemenea o organizație neguvernamentală și nonprofit, s-a lansat acum 20 de ani și reprezintă un Centru multifuncțional de excelență, cunoscut și apreciat în Republica Moldova, dar și peste hotare, pentru aportul la realizarea unei educații de calitate. PRO DIDACTICA a devenit o prezență constantă în sectorul educației, cu putere de influență și capacitate demonstrată de:

- *a identifica și soluționa aici și acum probleme stringente din domeniu, care afectează calitatea educației și, implicit, a vieții. PRO DIDACTICA promovează calitatea și relevanța în educație, prin inițierea și implementarea unor proiecte educaționale identificate în funcție de oportunități, de necesitățile beneficiarilor și de context. Experiența avansată probată, inclusiv la nivel internațional, a sprijinit schimbarea multidimensională în educație, prin intermediul a peste 120 de proiecte și inițiative durabile, atât în învățământul preuniversitar, cât și universitar;*

Elemente importante ale culturii organizaționale sunt: viziunea, misiunea, limba, normele și ritualurile, ceremoniile și tradițiile, istoria, povestirile, rețeaua, simbolurile, arhitectura și amenajarea edificiilor, numele instituției etc.

- *a dezvolta și implementa programe de formare continuă pentru resursele umane din domeniul educațional.* Programele Centrului, coordonate cu Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, cuprind peste 45 de module tematice originale, concepute de formatori-experti recunoscuți în țară și peste hotare, și sunt orientate spre schimbare/dezvoltare personală, profesională și instituțională, prin oferte inedite, adaptate la solicitările beneficiarilor, organizate în mod interactiv, de manieră experiențială, cu accent pe funcționalitatea contextuală holistică și imediată;
- *a elabora curricula și materiale didactice autentice,* necesare cadrelor didactice și manageriale, dar și părinților, studenților, viitorilor profesori. Seriile *Aici și acum*, *Auxilia* și *Gândire critică* numără peste 120 de ghiduri metodologice, curricula, culegeri de materiale didactice, caiete pentru elevi etc.;
- *a iniția și realiza cercetări educaționale atât la nivel național, cât și internațional,* oferind abordări și soluții viabile pentru implementarea reformei educaționale, pentru descentralizarea și buna guvernare în educație, pentru integrarea minorităților etnice prin cultură și educație etc.;
- *a lansa, dezvolta și valorifica parteneriate sustenabile* la nivel național, regional și internațional, inclusiv în cadrul unor rețele din care face parte (NEPC, EAEA, GPPAC, APSCF etc.).

Centrul are misiunea de a promova principiile unei societăți deschise, întru sprijinirea persoanelor și organizațiilor interesate de învățare și dezvoltare continuă,

Ariile tipice de exprimare a valorilor în organizațiile neguvernamentale caracterizate printr-o dezvoltare durabilă sunt: performanța, inovația, competența, lucrul în echipă, competitivitatea, creativitatea, calitatea, satisfacerea beneficiarului, grija și respectul pentru oameni etc.

care să le faciliteze afirmarea personală și profesională și o mai bună integrare într-o societate în tranziție. În acest scop, Centrul oferă programe și servicii calitative de informare, instruire și consultanță, axate pe formarea abilităților de învățare permanentă. Pentru orice entitate organizațională, cunoașterea propriei culturi este de o importanță majoră, deoarece cultura este un element determinant în schimbarea mentalității, un factor-cheie în dezvoltarea strategică și managementul instituției și, nu în ultimul rând, este un punct de reper pentru fiecare membru. În cei peste 20 de ani de activitate, Centrul și-a edificat și consolidat cultura organizațională, care a devenit, de fapt, un atribut al organizației și care are un puternic impact atât asupra membrilor colectivului, cât și asupra comunității de formatori, influențând atitudinea

PRO DIDACTICA are o misiune clară și specifică, o strategie de dezvoltare, personal dedicat și competent, consultanți și formatori profesioniști, sisteme și procese eficiente, conducându-se în activitatea sa de principiul învățării pe parcursul întregii vieți. Acesta demonstrează integritate, leadership participativ, flexibilitate, orientare către beneficiar, comunicare eficientă, adaptabilitate, inovare;

PROIECTE CEPD

Perioada de implementare: 2006-2008

Finanțator: Institutul pentru o Societate Deschisă (Budapesta)

Parteneri: Centrul *Educația 2000+* București (România)

Scopul proiectului: Crearea unui cadru de lucru necesar implementării unui model de luare a deciziilor care încurajează buna administrare și transparența în sectorul educațional din România și Republica Moldova

Rezultate: Un ghid de practici de succes în buna administrare și transparența luării deciziilor în școală elaborat; recomandări de politici către Ministerul Educației din România și cel din Republica Moldova elaborate; o rețea de consilii de administrație din România și Republica Moldova active în promovarea principiilor buneii administrări și ale responsabilizării în școală; 140 de persoane implicate în elaborarea și implementarea planurilor de acțiune ale celor 14 școli; 14 strategii de lucru menite să asigure buna guvernare în școli, transparența procesului de luare a deciziilor și responsabilizarea școlii față de stakeholderi; 70 de persoane formate în tematica buneii guvernări și a managementului în școli, precum și în planificare strategică; o rețea bilaterală de experți și formatori care lucrează la elaborarea de recomandări pentru guvernele din România și Republica Moldova etc.

Pentru o mai bună guvernare și responsabilizare în școală

și comportamentul acestora, în baza normelor și valorilor promovate. Acestea sunt reflectate în documentele de politică instituțională și sunt vizibile în prestația celor care fac parte din Comunitatea PRO DIDACTICA. Centrul are o misiune clară și specifică, o strategie de dezvoltare, sisteme și procese eficiente, personal dedicat și competent, consultanți și formatori profesioniști. Este un model de integritate, leadership participativ, flexibilitate, orientare către beneficiar, comunicare eficientă, adaptabilitate, inovare, principiile de care se conduce fiind cel al meritocrației, al învățării pe parcursul vieții etc.

Centrul promovează principiile unei societăți deschise, de aceea societatea deschisă PRO DIDACTICA este societatea în care:

- nimeni nu deține monopolul asupra adevărului;
- fiecărui membru (angajat, formator, beneficiar...) i se permite și chiar i se cere o gândire pe cont propriu;
- nu există prea multă competiție și prea puțină cooperare, întrucât pot cauza inechitate și instabilitate.

Faptul că nu suntem o societate perfectă este înțeles just.

Faptul că suntem o societate deschisă care tinde spre îmbunătățire, perfecționare și optimizare este demonstrat prin atitudine și prin activitate.

Pe lângă toate acestea, o caracteristică specifică și o valoare definitorie pentru tot ce înseamnă PRO DIDACTICA este reflectată în filozofia Centrului, lansată acum 20 de ani și valabilă și azi. Este vorba despre OAMENI – factorul primordial al succesului. *Noi credem că*

PRO DIDACTICA: cele mai importante realizări

- circa 35000 de profesori și manageri certificați din învățământul general și profesional tehnic;
- circa 150 de formatori abilitați în domeniul formării continue a cadrelor didactice și manageriale;
- peste 110 titluri de carte didactică editate, inclusiv curricula și suporturi de curs adaptate nevoilor curente de formare;
- peste 300 de programe de formare implementate (complexe și tematice/de scurtă durată);
- circa 2000 de lideri "echipați" în spiritul promovării reformelor în educație;
- cadre didactice și manageriale motivate pentru dezvoltare profesională continuă, fidele ofertelor de formare ale Centrului;
- conținuturi educaționale cu un grad înalt de noutate și flexibilitate;
- acces, relevanță și calitate asigurată pentru demersuri educaționale contextualizate;
- peste 120 de echipe de proiect formate și consolidate;
- circa 15000 de beneficiari direcți de la toate nivelurile de învățământ;
- sute de comunități de învățare, dinamice și flexibile, create și orientate spre abordarea holistică a școlii;
- soluții eficiente aici și acum pentru probleme majore identificate la nivel personal, profesional, organizațional și comunitar;
- practici educaționale avansate promovate și instituționalizate;
- repere importante validate la firul ierbii și valorificate în politici educaționale.

PROIECTE CEPD

Consolidarea sistemului de educație profesională tehnică în Moldova/ CONCEPT, componenta Dezvoltare organizațională

Perioada de implementare: 2008-2018

Finanțatori: Fundația Liechtenstein Development Service; Asociația Obștească Educație pentru Dezvoltare; Fundația Medicor

Scopul proiectului: Contribuirea la dezvoltarea organizațională a școlilor profesionale incluse în proiect, prin asigurarea unui suport profesional echipelor manageriale, inclusiv prin oferirea unor servicii de instruire, consultanță/expertiză în domeniu, precum și asistarea și monitorizarea fiecărei școli în elaborarea unui plan de dezvoltare funcțional

Rezultate: Peste 20 de instituții din învățământul profesional tehnic cu o strategie clară de dezvoltare elaborată; peste 20 de echipe manageriale consolidate, cu o viziune comună și competențe profesionale avansate; peste 20 de planuri funcționale de dezvoltare strategică a instituției elaborate și implementate; un ghid pentru manageri elaborat (*Elaborarea Planului de dezvoltare strategică a instituției*) etc.

putem construi o bază viabilă pentru viitor numai prin dezvoltarea abilităților de a învăța. Noi vrem să contribuim la transformarea principiilor unui învățământ modern în practici ale profesorilor, școlilor și tuturor organizațiilor interesate de dezvoltare. Noi credem că succesul este în egală măsură rezultatul a trei factori esențiali: a unor relații construite pe încredere și respect reciproc, a unui proces de lucru eficient și a unor rezultate la nivelul celor mai înalte așteptări.

La edificarea culturii organizaționale a CEPD au contribuit atât fondatorii, membrii organelor de conducere, cât și fiecare angajat, formator, beneficiar etc., care a făcut parte din Comunitatea PRO DIDACTICA și/sau a trecut prin PRO DIDACTICA, participând, într-un fel sau altul, la realizarea misiunii Centrului. Cultura organizațională solidă; atmosfera pozitivă, generatoare de performanțe; omogenitatea valorilor; motivația intrinsecă pentru dezvoltare este ceea ce definește Centrul. Grație culturii instituționale am învățat să avem aceleași repere; să ne verificăm percepțiile; să acționăm, conjugându-ne eforturile; să avem modele similare de gândire și comportament – toate acestea contribuind la asigurarea stabilității organizației și, în același timp, la lansarea de idei inovatoare, la atingerea de performanțe remarcabile, materializate inclusiv în proiecte de anvergură cu impact la nivel de sistem. Printre cele mai importante proiecte inițiale, implementate cu sprijinul Fundației Soros-Moldova, OSCE, OSF și al altor donatori, care ne-au oferit vot de încredere la începuturi, se numără: *Modernizarea învățământului umanistic; Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice în învățământul preuniversitar; Elaborarea Curriculumului Național pentru liceu; Comunități de învățare; Toleranță și integrare socială. Informare și formare; Educație pentru dezvoltarea comunității. Curs opțional pentru gimnaziu și program de training pentru profesori; Educație pentru alteritate. Curs opțional de educație pentru toleranță și alteritate prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare; Un viitor pentru copiii noștri; Educație interculturală etc.* Experiența bogată și reușita implementării acestor proiecte au confirmat capacitatea Centrului și a echipei, servind drept imbold pentru demararea altor proiecte, axate nu doar pe îmbunătățirea calității și relevanței învățământului general și universitar, dar și a celui vocațional. Astfel, începând cu 2008, au urmat proiecte interesante, originale, cu multe provocări, prin care ne-am propus să influențăm în bine și calitatea învățământului profesional tehnic, cu sprijinul partenerilor de dezvoltare, inclusiv cu aportul Fundației Liechtenstein Development Service (LED), al Agenției Austriece pentru Dezvoltare, al Uniunii Europene ș. a. Prin intervențiile realizate am contribuit direct la dezvoltarea strategică a instituțiilor și la modernizarea procesului educațional în cadrul următoarelor proiecte: *Consolidarea sistemului de pregătire profesională tehnică în Republica Moldova,*

Îmbunătățirea calității învățământului vocațional tehnic în domeniul TIC din Republica Moldova Parteneriate pentru calitatea și relevanța învățământului profesional tehnic în domeniul TIC din Republica Moldova, Creșterea competitivității sectorului agroalimentar prin integrarea în lanțul valoric domestic și global, în particular a sectorului de cultivare a soiului etc.

Vizibilitatea activităților Centrului confirmă interesul major pentru programele derulate, dar și prestigiul acestuia, edificat inclusiv prin cultura organizațională avansată și probată în timp, dar și prin pilonii valorici analizați pe parcurs.

Evident, nu am enumerat toate proiectele și inițiativele Centrului, acestea fiind mai mult de o sută și având o arie tematică variată și actuală. Cert este faptul că numărul și impactul acestora este unul impunător, iar implementarea cu succes și sustenabilă de-a lungul celor 20 de ani de activitate prolifică a confirmat contribuția importantă a Centrului pentru sectorul educațional și valoarea echipei noastre. Promovându-ne perseverent și multiaspectual viziunea și convingerile, am reușit nu doar să transformăm niște idei și visuri curajoase în proiecte educaționale inedite, ci și să avansăm ca entitate organizațională și comunitate extinsă, cu o cultură organizațională distinctă.

În concluzie, reiterăm că funcțiile principale ale culturii organizaționale constau în integrarea angajaților în instituție, direcționarea resurselor umane spre realizarea obiectivelor stabilite și adoptarea anumitor comportamente din partea organizației. Pe lângă toate acestea, din experiența Centrului Educațional PRO DIDACTICA, am mai completa lista cu o funcție importantă a culturii organizaționale în buna dezvoltare a unei instituții nonprofit – cea de a spori performanțele organizaționale, inclusiv prin a aborda și privi oamenii ca principala resursă și valoare a instituției.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bezede R (coord.), Elaborarea Planului de dezvoltare strategică a școlii. Chișinău: CE PRO DIDACTICA, 2017, 60 p.
2. Bezede R. Valorificarea leadership-ului paideutic în cadrul comunităților profesionale de învățare. În: *Didactica Pro...*, nr. 5-6 (87-88), Chișinău, 2014, pp. 16-20.
3. Bush T. Leadership și management educațional. Teorii și practici actuale. Iași: Polirom, 2015. 246 p.
4. Iosifescu Ș. et. al. Management educațional. București: Educația 2000+, 2005. 77 p.
5. Davis J., Wilson S. M. Principals efforts to empower teachers: Effects on teacher motivation and job satisfaction and stress. Washington: The Clearing House. Vol. 73 (6), 2000, pp. 349-353.
6. Raport de activitate. CE PRO DIDACTICA: 2002-2018. Pe: www.prodidactica.md

Cultură organizațională înseamnă modul de viață al unei organizații...

Interviu realizat cu Liliana Nicolaescu-Onofrei, primul director executiv al Centrului Educațional PRO DIDACTICA, ex-vice ministru al educației, expert internațional în educație

Stimată dnă Liliana Nicolaescu-Onofrei, ce înseamnă, după Dvs., cultură organizațională? Care sunt elementele ei de bază?

Cea mai simplă definiție din literatura de specialitate e cunoscută de toată lumea: „Cultura organizațională este modul în care se fac lucrurile într-o organizație”. Eu consider plauzibilă și o altă formulă – cultură organizațională înseamnă modul de viață al unei organizații. Aș vrea să subliniez: modul de viață, nu doar modul de funcționare. Pentru că o organizație viabilă este o organizație în care oamenii nu sunt doar adunați împreună pentru un scop comun, ci se simt parte dintr-un întreg, un întreg care este valoros pentru fiecare dintre ei, chiar dacă motivele din care este așa sunt diferite. Modul în care se iau deciziile, modul în care fiecare membru al echipei are prilejul să se manifeste, modul în care fiecare angajat simte umărul colegilor, modul în care sunt sărbătorite progresul și succesele organizației și ale fiecărui angajat în parte, modul în care sunt puși în valoare beneficiarii și cum se simt ei în raport cu organizația – acestea, pentru mine, sunt elementele de bază ale unei culturi organizaționale.

Care sunt particularitățile specifice culturii organizaționale a unei instituții din învățământ? Ce ar avea ea de oferit instituțiilor din alte sectoare? Dar de preluat?

De la conceptul de *perfecționare a școlii într-o eră a schimbării* (Hopkins et alia, 1994) și până la conceptul de *școală care învață* (Davidoff și Lazarus, 2002), cultura unei instituții educaționale este definită ca un ansamblu consolidat și dezvoltat în timp, compus din totalitatea valorilor, atitudinilor, dorințelor, credințelor, aspirațiilor și comportamentelor membrilor comunității unei școli – elevi, cadre didactice și manageriale, personal de sprijin, părinți și alți membri ai societății – care se constituie în cadrul acestora și care îi determină direct modul de activitate și rezultatele. Altfel spus, e o definiție care nu diferă prea mult de multele definiții folosite în manualele de management organizațional. Dar dacă ne gândim la particularități, la specific, o diferență esențială pe care aș menționa-o ține de modul în care sunt privite rezultatele scontate. Organizațiile din orice alt domeniu se axează, în primul rând, pe îndeplinirea unor ținte care vizează obținerea de rezultate economice, financiare, materiale. Rezultatele unei instituții de învățământ trebuie să țintească, în primul rând, progresul elevilor și starea lor de bine, performanța profesională a cadrelor didactice și manageriale și starea lor de bine. Elementul de valorizare a progresului și de satisfacție pentru realizarea acestuia este ceea ce trebuie să devină parte intrinsecă a culturii oricărei organizații.

Școala, după mine, ar putea prelua din alte sectoare abordarea modernă a competenței antreprenoriale și spiritului de inițiativă, o competență-cheie transversală, care trebuie aplicată în toate sferele vieții de către persoane, grupuri și organizații și care semnifică valorificarea posibilităților și ideilor și transformarea acestora în **valoare pentru alții**, valoarea creată putând fi educațională, culturală, socială, digitală, financiară, materială etc.

Încă un lucru pe care școala ar putea nu doar să-l preia, ci să-l stimuleze sau să-l promoveze în comunitatea oamenilor de afaceri ar fi conceptul de *responsabilitate socială corporativă*. Creșterea sprijinului comunității de afaceri pentru educație, pentru instituțiile de învățământ de orice nivel ar putea să contribuie semnificativ la reabilitarea și energizarea sectorului educațional. Or, anume de asta avem foarte mare nevoie, aici și acum, în Republica Moldova.

Ce surse de fortificare a culturii organizaționale într-o instituție educațională există acum în contextul Republicii Moldova?

Cum a evoluat, de-a lungul directoratului Dvs., CEPD ca organizație, la a cărei edificare ați pornit de la zero? Dacă ar fi s-o luați de la început, ce ați face altfel?

Numiți valorile-cheie pe care ar trebui să le mențină/promoveze în continuare CEPD pentru a-și optimiza cultura organizațională.

Dacă ar fi să definiți cultura organizațională a CEPD printr-un verb, care ar fi acela?

Cultura organizațională nu poate fi impusă prin ordine și instrucțiuni. Dar ea poate fi formată prin promovarea și preluarea de bune practici. De aceea, consider că cele mai puternice surse de fortificare – interesul pentru a învăța din experiențe de succes și deschiderea pentru a împărtăși experiențe de succes – le dețin, în primul rând, chiar instituțiile educaționale.

Cred că „oamenii PRO DIDACTICII” (cum îmi place mie să spun despre toți cei care au participat vreodată fie în calitate de angajați, fie în calitate de beneficiari la activitatea noastră) ar fi în drept să spună mai multe despre evoluția Centrului peste ani. Personal, consider că cel mai important element de sprijin al evoluției a fost și rămâne axarea noastră pe oameni ca resursă principală pentru succesul realizat în inițierea, elaborarea, implementarea și evaluarea tuturor proiectelor, indiferent de domeniul abordat. Faptul că misiunea Centrului, peste ani, a rămas neschimbată este pentru mine un indiciu de direcție corectă de dezvoltare. Contextul în care am activat la începuturi, în momentul fondării Centrului, și schimbările care au urmat au solicitat flexibilitate și adaptare, fără a devia de la misiune. De aceea, nu cred că este ceva ce aș fi făcut altfel, în calitate de manager. Eu am învățat și am crescut împreună cu PRO DIDACTICA, atât în plan personal, cât și în plan profesional, și acesta este lucrul pe care îl prețuiesc cel mai mult.

Oamenii. Ideile. Acțiunile. Oamenii corecți și devotați educației și misiunii Centrului. Ideile creative și îndrăznețe, chiar dacă unii ar zice că sunt prea îndrăznețe. Acțiunile perseverente pentru binele comun, creând valoare pentru beneficiari și pentru societate.

A persevera. Adică, pe scurt și mai exact, după DEX, *a rămâne ferm și constant la o idee* – ideea promovării principiilor unei societăți deschise, *la un sentiment* – sentimentul de adeziune la obiective comune, *la o atitudine* – atitudinea proactivă față de și pentru schimbare calitativă continuă; *a stăruii cu răbdare și cu convingere într-o acțiune* – acțiunea de a sprijini, prin toate mijloacele disponibile, edificarea unui sistem educațional performant și modern, ai cărui beneficiari să poată deveni oameni de caracter, oameni cu literă mare.

Vă mulțumim.

PROIECTE CEPD

Leadership educațional

Perioada de implementare: Ianuarie 2010-iulie 2011

Finanțator: Institutul pentru o Societate Deschisă (Budapesta)

Scopul proiectului: Promovarea leadership-ului educațional în rândurile profesorilor din țară în cadrul unui proiect-pilot

Rezultate: 3 școli implicate în proiect, cu o cultură organizațională îmbunătățită și actualizată din perspectiva exigențelor profesionale prevăzute în proiect: LT *Emil Necula* din Mereni, Anenii Noi; LT *Liviu Damian* din Râșcani; LT din s. Petrușeni, Glodeni; 15 profesori-lideri formați și 15 proiecte de dezvoltare profesională elaborate; 15 cercetări individuale desfășurate și monitorizate, cu tematici inedite; 7 întruniri naționale și două internaționale a managerilor și profesorilor din proiect; un ghid cu instrumente metodice validat în mod experimental și diseminat în 500 de exemplare, intitulat *Leadership educațional: o provocare pentru dezvoltarea profesională a cadrelor didactice* etc.

Tatiana **CARTALEANU**

dr., conf. univ., UPSC I. Creangă
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura pedagogică

Rezumat: *Articolul se referă la aspectele relevante ale culturii profesionale a pedagogului: cunoștințele din domeniul în care profesează; cultura comunicării, inclusiv a comunicării didactice; măiestria pedagogică; capacitatea de reflecție, din care derivă creativitatea și libertatea de acțiune. Gradul de cultură nefiind evaluabil cu un instrumentar limpede și ușor de manevrat, cultura profesională ca entitate nu este relevată în mod special în „Metodologia de evaluare a cadrelor didactice”, dar necesitatea de a investi în formarea-dezvoltarea ei le revine atât factorilor de decizie, care construiesc trama formării profesionale în domeniul științelor educației, cât*

și pedagogului însuși. Fără efortul personal al fiecărui actor cultura sa profesională nu va evolua, oricât de multe formări instituționalizate i s-ar oferi; fără implicarea factorilor de decizie în constituirea unui traseu de formare continuă sporirea competențelor profesionale rămâne sau un deziderat, sau o aventură desfășurată pe cont propriu.

Cuvinte-cheie: *competențe profesionale, cultura pedagogică, comunicarea didactică, măiestria pedagogică.*

Abstract: *The article explores the relevant aspects of educators' professional culture: knowledge in the relevant field; culture of communication, including didactic communication; educational skill; and a capacity for reflection, from which creativity and freedom of action derive. Since culture cannot be assessed with a clear and easily applicable instrument, professional culture is not to be found as a separate entity in the Methodology for the Assessment of Educators. However, both the decision-makers who design the path of professional development for educators and the educators themselves need to invest in the development of professional culture. Professional culture cannot evolve without the personal effort of every actor, despite any number of further education seminars; and without the involvement of decision-makers, who would trace a track for continuous learning, the development of professional competences shall remain either a distant wish, or a self-directed adventure.*

Keywords: *professional competences, pedagogical culture, didactic communication, educational skill.*

”În loc să culegem și să publicăm perlele loazelor, care amuză atâtea cancelarii ale profesorilor, ar trebui să scriem o antologie a profesorilor buni. Dacă, pe lângă portretul profesorilor celebri, această antologie ar propune portretul neuitatului profesor pe care aproape cu toții l-am întâlnit măcar o dată în timpul școlarității, poate că am face puțina lumină asupra calităților necesare practicării acestei stranie meserii.”

(Daniel Pennac, *Necazuri cu școala*)

Conform unei butade atribuite alternativ mai multor minți strălucite și spirite scilipitoare, ”Cultura e ceea ce îți rămâne când uiți ce ai învățat”. Butada rămâne butadă: nu o privim ca pe o abordare serioasă și, cu atât mai mult, nici nu credem că se referă la pedagogi. Stocate în memoria noastră, din surse vegetale și digitale, acumulate, utilizate și transmise, cunoștințele se consolidează fiind predate și, volens-nolens, răsar pe ecranul memoriei atunci când stăpânul le accesează cu un cuvânt-cheie. Dar informația pur și simplu înmagazinată în depozitul memoriei nu lucrează atâta timp cât nu este pusă în valoare și utilizată în scopuri clare. Astfel, „uiți ce ai învățat” devine „uiți că ai învățat” și înseamnă o **apropriere** după care acel ceva „învățat” face parte din tine, iar manifestarea lui nu

rămâne la nivel de reproducere, ci reprezintă un stil de viață și de muncă. Anume așa ne-am dori să-i vedem pe toți cei care se ocupă, la un nivel sau altul, de formarea și dezvoltarea facultăților intelectuale, fizice, morale: de la educația preșcolară la educația adulților. De la pedagogia preșcolară la andragogie.

Pentru că nimic nu-l poate motiva pe un elev să aleagă o carieră în domeniul pedagogiei mai puternic decât un profesor pe care l-a întâlnit în anii de școală. După intrinsecul „Părinții sunt profesori, am îndrăgit această muncă de mic/ă...” vine extrinsecul „Am avut o profesoară/un profesor...”: acestea sunt răspunsurile pe care, de câteva decenii, le aud de la studenții anului I atunci când îi întreb de ce au ales o instituție cu profil pedagogic declarat. Ce caracteristici sau calități memorabile ale pedagogului evocă elevul de ieri? „Cult”, „de o cultură rară”, „cu o cultură deosebită”, „rafinat”, „cultivat”, „erudit”, „inteligent”, „spiritual”, „deschis către tot ce e nou”, „povestitor extraordinar”, „cititor pasionat” se află în top și devin, pentru elevi, înălțimi la care ar putea urca sau modele pe care le-ar putea urma. După asemenea declarații, trebuie să urmeze o autoanaliză: unde te situezi acum în raport cu acel pedagog? Ce trebuie să întreprinzi ca să te apropii de idealul tău? Ce investiții urmează să faci în propria formare? Cât timp îți va lua să devii la fel de respectat și de iubit, la rândul-ți, de către elevii tăi? Și, în fine: ce traseu trebuie să parcurgi până a obține statutul de pedagog de succes? Care este trama educațională oficială? Cine, când, cum trebuie să proiecteze acel parcurs care ar asigura școala de mâine cu profesori de calitate?

Definiția operațională pentru noi aparține lui Ken Robinson, un guru al științelor educației: „prin cultură înțeleg valorile și formele de comportament care caracterizează comunități sociale diferite” [1, p. 243]. În raport

cu problema enunțată în titlu, probabil pentru că gradul de cultură nu este evaluabil cu un instrumentar limpede și ușor de manevrat, nici „Metodologia de evaluare a cadrelor didactice”, pusă în discuție recent de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, nu operează cu noțiuni, concepții și exigențe. Sintagmele în care apare cuvântul „cultură” sunt cinci: *cultura școlară*, *cultura învățării*, *cultura comunității*, *cultura de acasă*, *cultura evaluării*. Pe cât de globală pare „cultura școlară”, pe atât de transparente pot semăna să fie „cultura învățării” și „cultura evaluării”, și tot pe atât de enigmatică – „cultura de acasă”. „Cultura comunității” este amplă și multiaspectuală, dar greu de evaluat. Așa că am îndrăzni să afirmăm: metodologia respectivă nu vizează evaluarea culturii pedagogice, dar faptul nu înseamnă că societatea rămâne indiferentă la ea. Mai ales se face observabilă lipsa culturii, în oricare dintre sferele activității umane. La locul ei, bine înșurubată, cultura însăși parcă nici nu se vede. E firească, implicită, topită în esența ființei și nu necesită un efort special pentru a se dezvolta. Dar cultura pedagogică se manifestă pe atâtea planuri și paliere, încât e greu să o evaluezi – și să o formezi tot e dificil. Nu e suficient să introduci un curs la universitate și s-a rezolvat (după cum nici cea mai înaltă notă primită de un student la cursul *Etica și deontologia profesională* nu garantează că persoana respectivă este așa precum spune că trebuie să fie și că, în activitatea cotidiană, în diverse circumstanțe, va proceda anume așa cum a învățat că se cuvine).

Expunerea în public, prin predarea reluată din an în an și de la clasă la clasă, ne formează stereotipurile rodite atât de mult încât nu ne mai putem debarasa de ele, iar unele gesturi ne trădează din momentul când intrăm într-o încăpere sau ne includem într-o discuție: ne simțim lideri, ne poziționăm în centrul atenției, cerem

PROIECTE CEPD

Dezvoltarea resurselor umane în educație: de la idei strategice la acțiuni durabile

Perioada de implementare: Februarie-iunie 2016

Finanțator: Fundațiile pentru o Societate Deschisă (suport oferit prin intermediul Fundației Soros-Moldova)

Scopul proiectului: Crearea și asigurarea accesului la oportunități de dialog cu factorii de decizie, inclusiv din sistemul educațional, în vederea sensibilizării acestora cu privire la necesitatea aprobării și implementării calitative și operative a Programului Național pentru Dezvoltarea Resurselor Umane în Educație

Rezultate: 3 ateliere pe domeniile programului organizate; 2 emisiuni radio realizate cu genericul: *Politici de dezvoltare a resurselor umane în educație și Pregătirea cadrelor didactice*; emisiune TV realizată la postul Publika TV (Țara lui Dogaru) unde a fost prezentat *Programul Național*, dar și modalitățile de promovare a acestuia; broșura *Dezvoltarea resurselor umane în educație: de la idei strategice la acțiuni durabile* elaborată, editată și diseminată în 1500 de exemplare; masă rotundă și conferință națională cu participarea a 42 de persoane organizate etc.

ca toți să fie „numai ochi și urechi”, adresăm întrebări la care așteptăm răbdători un răspuns, venim cu întrebări ajutoare, vorbim proiectându-ne vocea „până în ultima bancă”, facem observații...

Articolul meu nu este despre aceea cum putem evita să devenim supărători și săcâtori, și nici despre aceea cum să ținem piept sindromului arderii profesionale. Aș vrea să examinăm împreună cum își formează un pedagog începător acele deprinderi de care are nevoie pentru a profesa calitativ și cum le perfecționează „pe tot parcursul vieții”. Din fericire, în anii de școală și de studenție am avut ocazia să întâlnesc suficiente persoane cu mintea deschisă și sufletul mereu tânăr, spirite creative și creatoare, care investeau în propria cultură și prin aceasta ne motivau și pe noi să o facem. Numărul lor a crescut enorm datorită contactului profesional de peste patru decenii cu elevi, studenți și pedagogi. Încercând un portret cumulativ al profesorului care ar putea ilustra concepția de „cultură pedagogică”, fără a lua în considerație materia școlară pe care o predă acel profesor, îl construim în 3D: **este, poate și cunoaște**. Conștienți că nu există competențe profesionale care să nu se sprijine pe cunoștințe profunde în domeniul disciplinelor predate – ceea ce specialiștii numesc **cultură pedagogică generală** – susținem axioma că nu este suficient să cunoști materia ca să devii un pedagog de succes. La fel de axiomatic e și că nicio calitate personală sau profesională nu poate înlocui cunoașterea disciplinei predate – o cunoaștere ce depășește cu mult exigențele curriculare adresate elevilor.

Un element constitutiv de primă valoare devine, indubitabil, **competența de comunicare** – manifestată cotidian în procesul activității didactice. Mai există domenii ocupaționale (de ex. jurnalismul, jurisprudența, turismul, marketingul) în care competența de comunicare e crucială. Dar diferența distinctă dintre un profesor și un crainic radio sau TV este că acesta din urmă nu știe, nu vede și nu poate deduce câte persoane îi ascultă discursul (sau dacă în fața televizorului care lucrează e cineva care ascultă). Spre deosebire de el, profesorul îi are pe toți elevii în față, îi poate cuprinde cu privirea și îi poate face atenți când observă că interesul scade, le urmărește în permanență reacția, citește semnele conexiunii inverse și le poate da momentan un feedback direct, verbal sau nonverbal. Pe lângă comunicarea cu elevii, mai e și comunicarea cu adulții – colegi de serviciu, părinți ai elevilor, reprezentanți ai comunității – pentru care trebuie găsite și aplicate alte tactici, strategii și tehnici. Componenta „corectitudine” a acestei competențe este nu primordială, ci implicită: impresia despre profesionalismul unui pedagog scade vertiginos dacă acesta zice „elevii *s-au isprăvit cu sarcina”, „am *oformat portofoliul” și „am *petrecut o *măsură educativă” sau se împiedică în ortogramele creează și efectuează, *ideea și constituent*.

Atunci când simte că mai are de lucrat la acest capitol (și cine nu are?), un pedagog debutant are două oportunități distincte de a-și dezvolta competența de comunicare, mai ales în planul comunicării didactice: 1) să-i urmărească pe alții predând, ceea ce astăzi nu se limitează la contactul pe viu, ci e susținut de multitudinea de suporturi video aflate în acces liber și gratuit; 2) să se observe pe sine, înregistrându-și anumite secvențe sau lecții întregi. O sugestie ar fi aici filmarea unor lecții, cu consimțământul elevilor, și vizionarea lor ulterioară: pentru elevi ar fi o ocazie de a se privi dintr-o parte și de a vedea lucruri care de altfel trec neobservate, pentru ca ulterior să-și poată ajusta comportamentul la circumstanțele în care se află; pentru profesor ar fi un prilej de a evita oferirea de feedback direct, și totuși de a ajunge la destinatari (dacă obrazul acestora este suficient de subțire). Un aspect care ne dă bătăi de cap sunt ticurile verbale. Dacă observăm o abundență de incidente și dorim să le venim de hac, cel mai sigur remediu este un război declarat: eliminăm din vocabularul nostru repetările supărătoare și fără acoperire a elementelor de vocabular care nu spun nimic (*deci, așa, adică, de ce nu?, într-adevăr*). Lupta se poate încheia cu succes nu doar pentru noi, cei de la catedră, ci și pentru copiii în bănci, care astfel devin atenți la propriile cuvinte de legătură, de umplutură și parazite.¹

Manifestarea cea mai frecventă și pronunțată a culturii profesionale o constituie **măiestria pedagogică**. Acea măiestrie care îi permite profesorului să transforme un proiect didactic într-o lecție reușită; care îl ajută să parcurgă distanța dintre proiectul aproape perfect al lecției și managementul clasei, „pe teren”; care îl imunizează împotriva factorilor ce i-ar putea perturba mersul și îl face să reacționeze automat la situațiile, aproape întotdeauna inedite, din traficul orei. Cum se construiește, se dăltuiește și se șlefuește această măiestrie? Ca orice măiestrie profesională – prin studiu (cunoaștere și înțelegere), observație, muncă, experimentare, rodare (aplicare, analiză, sinteză) și foarte multă creativitate.

- 1 Am practicat, pe parcurs, cu studenții și elevii, două tehnici deopotrivă de eficiente, dar stresante:
 - a. Punem pe masa noastră un pahar cu boabe de mazăre și un pahar gol. La rostirea cuvântului-țintă (de ex. „deci”), mutăm un bob din paharul plin în cel gol. La finalul discursului, numărăm de câte ori a spus „deci” vorbitorul. În raport cu oricare cuvânt de umplutură, trebuie să nu sărim peste cal: uneori „deci” e necesar și la locul lui.
 - b. Luptăm pe rând cu câte un cuvânt parazit. Dacă acesta e descoperit și enunțat, îl scriem pe o foaie, îl tăiem cu o linie sau cu o cruce și îl afișăm la un loc vizibil celui care vorbește. Când toți cei prezenți cunosc obiectivul, e important să obținem consimțământul elevilor și nici să nu transformăm lecția în reprezentație de circ, nici să nu ajungem la istericale.

Doă proverbe pline de înțelepciune reperează aceste oportunități: „Meseria se fură” – afirmă unul, având în vedere faptul că anumite nuanțe ale activității profesionale trebuie mai întâi observate, remarcate, apoi preluate, exersate, pentru a te ajuta să devii și tu maestru; „Calul de furat se găsește pe la iarmaroace” – sugerează celălalt. Deși semnificația sa primară este alta, în cazul nostru „iarmaroacele” sunt orele demonstrative, seminarele, trainingurile, cursurile on-line la care cineva își demonstrează achizițiile, iar toți cei prezenți sunt liberi să ia, să împrumute, să copieze, să cloneze, să modifice pentru ca, în fine, elevii să fie cei care câștigă.

O piesă de prim rang a măiestriei pedagogice este capacitatea de a face transferul de la ceea ce învață pedagogul la ceea ce urmează să se întâmple în sala de clasă. Adică, învățând pe parcursul vieții despre *inteligențele multiple, tipurile de memorie, principiile educației estetice, taxonomia sarcinilor didactice, formele de evaluare etc.*, etc., etc., primind un curriculum sau un manual nou, acceptând un curs opțional care nu s-a mai predat, profesorul e nevoit să facă, pe cont propriu, permanente studii de caz: interpretarea situației în care se află, rezolvarea problemei, analiza impactului; și o altă situație care trebuie rezolvată bate la ușă... Capacitatea de a citi semnele, viteza cu care se percepe și este interpretat feedback-ul nu pot fi predate – ele țin de cultura emoțională și aici, instituționalizat, se realizează doar alfabetizarea. O perfecționare permanentă, lentă, dar și neîntreruptă, contribuie la cultivarea identității profesionale specifice – când începi să te simți bine în munca ta, când îți conștientizezi apartenența la un grup de profesioniști, când îți înțelegi rolul social. Ce-i drept, nu întotdeauna ai sentimentul că și societatea îți conștientizează până la capăt rolul social și domeniul educațional o resimte din plin. Drumurile pot fi reparate mâine dacă nu s-au reparat azi; o construcție poate fi zidită și mâine; pe când un copil care își ratează educația azi nu poate

reveni la ea mâine, pentru că mâine trebuie să primească altă porție de educație, dar aceasta nu găsește un fundament pe care să se sprijine.

Într-o discuție recentă cu absolvenți demult realizați în domeniu, mi-a atras atenția un moment de importanță majoră: „Abia când am început a lucra, și nici atunci din primul an, am înțeles de ce și pentru ce am învățat psihologia”, a mărturisit o profesoară. „La facultate, nu făceam distincție între ea și alte materii pe care le consideram irelevante. A trebuit să înțeleg că am curențe la acest capitol, să încep a citi mai mult și să-mi elaborez, cu anii, o strategie proprie de abordare a diferitor copii”. Colegele ei au confirmat: da, asta nu am învățat la facultate! Dar nici nu poți învăța la facultate șabloanele comportamentului profesional, protocoale și regulamente care te-ar ghida în demersul permanent din fața clasei. Poți face studii de caz și proiecte, însă nu poți exersa în procesul pregătirii universitare toate situațiile reale în care te vei pomeni ca profesor. Important este să-ți dezvolti pe cât de mult posibil capacitatea de a învăța singur, pe cont propriu, ca să nu fii stresat de schimbarea programelor și a manualelor, de introducerea unor conținuturi sau finalități noi. Nu poți să înveți a preda decât predând, a instrui și a educa decât instruind și educând – dar și acestea vor avea efect numai dacă pedagogul își va monitoriza în permanență propriile progrese profesionale.

Și atunci, special pentru profesia noastră, consider deosebit de importantă **capacitatea de reflecție**. Fie că ține cu consecvență un jurnal, face niște notițe sau lipește fișe cu mesaje adresate sieși în manual și pe proiectul lecției, fie că se bazează numai pe memorie, pedagogul progresează în cultura sa profesională doar dacă își analizează întruna demersul și reflectează asupra parcursului său. Sensibilitatea actorului educațional la ceea ce se întâmplă în clasă evoluează odată cu acumularea experienței, dar nimeni, în afară de tine, nu poate acumula și analiza experiența ta cotidiană. De aceea e

PROIECTE CEPD

Parteneriat global pentru educație

Perioada de implementare: Iunie-august 2013

Finanțator: Proiect de servicii prestate Ministerului Educației în cadrul programului Parteneriat Global în Educație, finanțat de UNICEF și Banca Mondială

Scopul proiectului: Oferirea unui program de formare a mentorilor din domeniul educației timpurii

Rezultate: 260 de educatori, manageri și 40 de inspectori, metodiști formați și certificați ca mentori în domeniul educației timpurii, cu rol profesional nou conștientizat; diferențe însușite dintre ajutorul tradițional oferit educatorilor (oferirea sfaturilor, recomandărilor) și rolul mentorului (a-l ajuta pe educator să găsească singur soluții); perspective de dezvoltare personală și profesională, cu suficientă încredere în forțele proprii, asigurate și promovate etc.

important ca achizițiile profesionale să fie și împărtășite, discutate, comparate, să nu rămână literă moartă. Un mediu educațional propice se manifestă în cultura internă a școlii, iar „sarcina unui leadership creativ este de a facilita elasticitatea relației dintre cultura internă și cultura externă” [1, p. 273]. Dacă reflecția cinstită și sinceră se practică la nivel de instituție, ea se răsfrânge asupra oricărui pedagog debutant angajat aici; dacă mentorul care îi poartă de grijă arată *cum se face*, șansele tânărului cresc.

Reflecția este cea care dă undă verde inovației, din reflecție derivă și aici revine creativitatea pedagogică, iar din ea se alimentează copios libertatea profesională. Prin libertate într-un domeniu ocupațional înțelegem acel nivel de competență care îi permite purtătorului să nu mai depindă decât de propria conștiință și responsabilitate, să știe că face față oricărei situații, chiar uneia absolut inedite.

Exemplele ce urmează țin de domeniul în care am profesat:

1. Atunci sunt liberă în predarea romanului *Moromeții I* de Marin Preda, când știu că am citit, cu ochii proprii, și *Moromeții II*, și *Marele singuratic*, și *Delirul*, și *Viața ca o pradă* și *Jurnalul lui Marin Preda*. Nu comentariile literare din diverse surse, ci textul original cu care lucrăm; iar cunoașterea atâtor alte texte, inclusiv metaliterare, îmi permite să am o viziune, să urmăresc temele, problemele, motivele, filioanele narative și să-i ghidez în asta pe elevi. Și elevii trebuie să vadă acest lucru și să-și dorească să devină la fel de liberi în ceea ce fac singuri. Dacă sunt dependentă de un „conspect”, libertatea mea dispare odată cu dispariția caietului.

2. Deși cunosc orice regulă de ortografie, gramatică, punctuație pe care a ignorat-o cineva dintre elevi, nu sunt liberă în analiza unei probe de evaluare decât atunci când pot să explic de ce e corect așa, să aduc exemple, să interpretez analogiile și anomaliile, să demonstrez cum funcționează sistemul și cum se constituie norma limbii literare. Atât acumularea unei mase de lecturi, cât și înțelegerea sistemului limbii se realizează la facultate, atunci când pașii tânărului în formare sunt ghidați de profesori-mentori și de foarte multe cărți.

3. Atunci sunt liberă în elaborarea unui text de orice natură, când eu, ca filolog cu acte în regulă, nu solicit un exemplu sau un model. Că mi se cere să scriu un proces-verbal sau elaborez raportul de autoevaluare, sunt în stare să urmez un algoritm, scriind manu propria textul respectiv. Această competență nu se poate forma decât scriind, redactând, călăuzindu-i pe alții. Din momentul în care, în loc să-i transmit elevului o strategie de lucru, eu îi furnizez un text de-a gata, am eliminat definitiv din relația noastră componenta „învățare”, păstrând doar „predarea” și „evaluarea”. Orice activitate

de învățare este originală pentru acești copii și ei trebuie să o parcurgă singuri, ajungând la finalitatea scontată, nu să primească un produs de fast-food.

Ce poate face societatea pentru a crește cultura profesională a pedagogului?

Să creeze condiții pentru un mediu academic adecvat în care să se formeze viitorul profesor, și e târziu ca acest lucru să se întâmple abia la facultate. Ar fi reală deschiderea unor clase cu profil pedagogic în liceele cu multe paralele sau întemeierea unor instituții preuniversitare de aplicație pentru studenții de la științele educației; în aceeași ordine de idei – a unor școli experimentale, în care să se rodeze noile idei și acte normative, iar cadrele didactice să beneficieze de formare continuă în acest mediu.

Să-i fie limpede oricui are în mână „pâinea și cuțitul” că pedagogul căruia i se cere să-și sporească întruna cultura generală și competențele profesionale are nevoie de timp liber pentru formare, că – autodidact în foarte mare măsură – trebuie să aibă la dispoziție o carte, un calculator, niște resurse multimedia. Să i se ofere fiecărui pedagog oportunități de formare și dezvoltare profesională, asigurându-se că oricine are acces la cele mai noi tehnologii didactice și la cele mai moderne mijloace de instruire – fără a uita, totuși, că în orice tehnologie în ființa umană trebuie să se investească mai mult decât în echipamente.

Necesitatea de a investi în formarea-dezvoltarea culturii profesionale le revine atât factorilor de decizie, care construiesc trama formării profesionale în domeniul științelor educației, cât și pedagogului însuși. Fără efortul personal al fiecărui actor cultura sa profesională nu va evolua, oricât de multe formări instituționalizate i s-ar oferi.

Și acum, făcând transferul, mă întreb dacă un elev care se pregătește pentru cariera de profesor poate fi ajutat să-și formeze unele competențe încă de pe băncile școlii.

Și dacă răspund pozitiv, având în fața ochilor zeci de fețe de studenți care au optat deliberat și conștient pentru domeniul educației, atunci trebuie să recunosc că nimeni și nimic din afara școlii nu o poate face [Cf.: 2, pp. 2-5]. Școala însăși urmează să remarce copiii care au har, să-i aleagă, să le dea posibilitatea de a-și înțelege chemarea și menirea, să-i pregătească pentru liderism, comunicare, dăruire și permanentă autoperfectiune, ajutându-i să găsească „punctul în care talentul individual se întâlnește cu pasiunea personală” [1, p. 202].

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Robinson K. O lume ieșită din minți: revoluția creativă a educației. București: Publica, 2011.
2. Cartaleanu T. Învățământul – un sistem autogen? În: *Didactica Pro...* nr. 3, 2004, pp. 2-5.

Viorica GORAȘ-POSTICĂ

dr. hab., prof. univ. Universitatea de Stat din Moldova
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura diplomatică, componentă a competenței profesionale a managerilor de proiecte și a formatorilor

Rezumat: Articolul abordează, cu statut de inovație, cultura diplomatică, în calitate de componentă a competenței profesionale a formatorilor și a managerilor de proiecte, argumentându-se rolul acestora în construirea unei imagini pozitive a țării, inclusiv prin reprezentarea ei în diverse relații de parteneriat din proiectele educaționale. Exemplele

analizate, raportate la misiunea și viziunea CE PRO DIDACTICA, care au fost probate în timp, pe diverse meridiane ale lumii, construiesc o axă metodologică calitativă relevantă.

Cuvinte-cheie: cultură diplomatică, diplomație pedagogică, competențe profesionale, proiect de intervenție educațională, managementul proiectelor, coordonator/manager de proiect, trainer, expert, relații internaționale, parteneriat.

Abstract: The article deals with diplomatic culture as a component of the professional competence of trainers and project managers, arguing their role in building a positive image of the country, which includes representing it in various partnerships within education projects. The analyzed examples, related to the mission and vision of CE PRO DIDACTICA, which have been tested over time on various meridians of the world, build a relevant qualitative methodological axis.

Keywords: diplomatic culture, pedagogical diplomacy, professional skills, project of educational intervention, project management, project coordinator/project manager, trainer, expert, international relations, partnerships.

INTRODUCERE

Proiectele de intervenție au devenit deja o realitate comună pentru mediul sociocultural, dar și pedagogic din Republica Moldova, acestea impunându-se ca o șansă probată, în timp, din perspectiva consistenței și a aportului lor sensibil în dezvoltarea instituțiilor și a actorilor educaționali. Menținerea Centrului Educațional PRO DIDACTICA pe piața educațională pe o perioadă de peste 20 de ani, inclusiv grație calității proiectelor și serviciilor propuse, instituționalizarea schimbărilor promovate prin acestea, la nivel de sistem și de școală, considerăm că sunt indicatori importanți de eficiență a muncii unei echipe profesioniste, ghidată de o misiune și o viziune fezabile, dar și de standarde funcționale *aici și acum* în contextul nostru. Cultura diplomatică, instituită în cadrul proiectelor educaționale ca o componentă a competenței profesionale a managerilor de proiecte și a formatorilor, a fost și rămâne o provocare, reclamată, în primul rând, de finanțatorii/donatorii inițiativelor noastre, dar și de multiplele parteneriate locale și internaționale, edificate în mai bine de două decenii. Conform misiunii noastre, "Centrul oferă **programe și servicii** calitative de **informare, instruire și consultanță**, axate pe formarea abilităților de învățare permanentă", beneficiarilor din țară și de peste hotare, iar, în acest sens, manifestarea conduitei diplomatice nu este o noutate la nivel praxiologic, fiind deja un tabiet, pe care îl însușim din mers, dar și pentru care mai avem de învățat și de muncit. Aceasta din

cauza că în domeniul pedagogic, la nivel practic, cultura diplomatică se aplică, iar la nivel teoretic nu este abordată aproape deloc, un prim studiu ne aparține [2], care credem că a reușit să capteze atenția și să dovedească utilitatea în rândurile unui public larg, inclusiv de practicieni. Menționăm demersurile formative din cadrul programelor tematice de formare, organizate în mun. Chișinău cu învățătorii claselor primare, cu profesorii de la Colegiul de Medicină, cu cei de la Liceul Teoretic Puhoi, Ștefan Vodă, dar și cu grupurile de la clubul Paideia, pe parcursul primului semestru al anului 2018. Stăruim, așadar, asupra culturii diplomatice, ca ansamblu de cunoștințe, abilități și atitudini axiologice, bazându-ne și pe schimbările interculturale, pe vizitele în țările partenerilor noștri, în care am beneficiat și de recepții la diferite ambasade, convingându-ne că echipele de proiect erau mult mai avizate în domeniile în care se derulau proiectele și aveau idei creative, funcționale la diferite niveluri, despre care cei care ne reprezentau oficial, deseori, nici nu bănuiau. Evident, nu pretindem ca aceștia să cunoască secrete profesionale sau detalii de conținut educațional, ci ne dorim mai mult interes pentru a ne sprijini eforturile și a disemina practicile pozitive, re/cunoscute de străini și, mai puțin, de conaționali desemnați să ne reprezinte.

REPERE CONCEPTUALE

Deoarece *proiectul*, ca rețea de sensuri, a devenit o prezență semnificativă în activitatea educațională și com-

portă valențe formative multiple și durabile, implicând cooperarea intra- și interinstituțională, întru asigurarea calității schimbărilor, la nivel național și internațional, modelele educaționale, create prin implementarea cu succes a acestuia, se pot replica, în mod eficient și relevant, în țară și în afara ei, integral sau secvențial, iar experiențele dobândite sunt evaluate pe baza indicatorilor din managementul performanței. Folosit ca sinonim abreviat al proiectului de intervenție educațională, proiectul educațional, drept componentă de dezvoltare strategică a organizației, „reprezintă o intenție de introducere a unei inovații, cu scopul realizării unei schimbări dorite și intenționate, exprimată sub forma unui plan detaliat de activități, pentru atingerea obiectivelor fixate și măsurabile prin prisma rezultatelor așteptate, într-o perioadă de timp limitată, utilizând resurse alocate, având capacitatea de sustenabilitate și replicare a intervenției” [1, p. 5].

Experții în domeniu susțin că astăzi, pentru majoritatea țărilor în curs de dezvoltare și în proces de integrare europeană, finanțarea unor inițiative se face aproape exclusiv pe bază de proiecte, motiv pentru care a ști să elaborezi și să implementezi un proiect devine condiția *sine qua non* pentru a avea succes. În baza surselor de specialitate, putem deduce că *managementul proiectului* impune planificarea, organizarea, monitorizarea și controlul tuturor aspectelor de proiect și include motivarea celor implicați pentru a realiza în siguranță obiectivele urmărite, în limita timpului, a costului și a criteriilor de performanță stabilite. Managementul proiectului conține totalitatea sarcinilor, tehnicilor și măsurilor care decurg din calitatea de leadership. Scopul general al acestuia trebuie identificat în baza unei probleme clare, care, prin instrumentele asigurate de proiect, ajută ca alegerea temei să fie susținută de termeni obiectivi. Managementul proiectului implică inclusiv definirea cerințelor de efort, determinarea indicatorilor de calitate și de cantitate, identificarea resurselor necesare și urmărirea evoluției personalului. În termeni uzuali, putem afirma că managementul proiectului urmărește succesul și evitarea eșecului, având ca obiectiv realizarea unui produs sau serviciu care trebuie să introducă elementul schimbării [4].

Designul organizării proiectului este o decizie care necesită să fie luată la o etapă la care planificarea se întâlnește cu implementarea. Constelația organizării proiectului variază în funcție de contextul instituțional. În general, putem face o distincție clară între două niveluri importante, atunci când se stabilesc responsabilitățile de implementare și de dirijare a proiectului: nivelul strategic și de politică educațională/socială și nivelul operațional – aspecte definitorii pentru managerii de proiecte, în care se probează competențe profesionale multiple.

Din fișa de post a coordonatorului de proiecte, ne

referim mai ales la cele internaționale/cu sponsorizare externă, desprindem responsabilități ce vizează, printre multe altele, și unele care au tangență cu aspecte de cultură organizațională, în general, și cultură diplomatică, în mod special: administrarea eficientă a tuturor activităților proiectului, în vederea atingerii obiectivelor stabilite la cele mai înalte standarde de calitate, acestea din urmă incluzând: asigurarea comunicării cu partenerii și respectarea obligațiilor contractuale, care decurg din acordurile de parteneriat; pregătirea și organizarea planurilor de activitate și distribuirea rațională, valorificarea resurselor necesare pentru atingerea obiectivelor proiectului; administrarea bugetului proiectului, în conformitate cu procedurile interne aplicabile și condițiile finanțatorului; dezvoltarea oportunităților pe durata implementării proiectului; stabilirea unor relații de colaborare pe termen lung cu partenerii, clienții, beneficiarii și finanțatorii proiectului. Privind relațiile interpersonale, responsabilitățile postului se focusează pe rezolvarea fără întârziere a problemelor de comunicare ce apar în cadrul activităților proiectului; pe corectitudine și promptitudine în furnizarea informațiilor din domeniul său de activitate; pe asigurarea unui climat de colaborare între toți angajații implicați în proiect. De asemenea, acordă sprijin în evaluarea performanțelor membrilor echipei pe care o conduce, identifică nevoile de instruire ale personalului din subordine și asigură formarea continuă a acestuia, răspunzând de păstrarea confidențialității informațiilor la care are acces, dar și de relațiile cu stakeholderii [7].

Referindu-ne la responsabilitățile aferente relațiilor internaționale stabilite în proiectele finanțate din afară, edificate pe bază de parteneriate cu alte țări, coordonatorul și formatorul urmează să demonstreze și abilități de: negociere, comunicare interculturală, retorică și oratorie, protocol și ceremonial, analiză și consiliere educațională, evaluare și autoevaluare; spirit analitic și gândire critică; lucrul în echipă; capacitate de persuasiune și de estimare a situațiilor în desfășurare; de reacție rapidă și de siguranță de sine.

Cultura diplomatică, alt concept de bază din studiul nostru, face parte din evantaiul extins al competențelor profesionale al specialiștilor ce activează în proiecte, în general, și al celor din domeniul educațional, în special. Chiar dacă acest lucru nu se promovează și/sau, de cele mai multe ori, nu se recunoaște, în mod manifest, alături de diplomația politică și cea economică, diplomația culturală, în cazul nostru, abordăm componenta educațională/pedagogică a celei din urmă. *Cultura diplomatică*, așa cum am conceput-o noi [2], constituie o componentă a eticii profesionale a lucrătorului din proiecte, bazată pe demnitate, toleranță, respect, punere în valoare a sa ca specialist, dar și a instituției, a țării pe care o reprezintă, dar și a celui alt și manifestată în comunicare, prin tact

și deschidere, negociere constructivă și echilibrată a oricăror dispute, probleme sau conflicte. Ea include relații etice profesionale, întemeiate pe acceptare și respect. În relațiile cu finanțatorii și beneficiarii proiectelor devine element al culturii organizaționale a instituției, manifestându-se în uzul comun și ca o *artă a negocierii*. Cultura diplomatică devine o necesitate în conduita angajaților ONG-urilor și se impune prin conotații relevante, deoarece printre componentele inerente de manifestare regăsim: cultura organizațională a instituției, în ansamblu; pregătirea psihopedagogică; etica profesională promovată, dar și elemente legate de relațiile de parteneriat, fiind un concept mai larg decât tactul pedagogic, care printre sinonimele uzuale le are pe: chibzuință, cumpătare, cuminenție, înțelepciune, judecată, măsură, minte, moderație, rațiune, socoteală etc. O persoană tacticooasă este una domoală, liniștită, măsurată, temperată, cumpănită. Dar diplomația, pe lângă sensurile acoperite de uzitatul *tact*, le adaugă pe cele de eleganță, iscusință și altele cu alură nobilă, distinctă, practicate în relațiile externe, cu scopul secular de a atrage simpatii pentru țara sa și a pune în valoare meritele ei.

Așa cum obiectivele principale ale activităților de diplomație culturală sunt dezvoltarea relațiilor cu celelalte state, atât la nivel bilateral, cât și multilateral, prin cultură, educație, știință și tehnologie, mass-media, tineret și sport, turism cultural, promovarea valorilor culturale, construirea și consolidarea imaginii/reputației țării în străinătate, iar pentru atingerea acestor obiective, de obicei, se utilizează instrumente specifice diplomației culturale, precum acorduri și programe de cooperare bilaterală; colaborarea cu diferite organizații și instituții, cooperarea culturală multilaterală și regională etc. – proiectele de intervenție se înscriu pe deplin în această arie. Acordurile și programele interguvernamentale în domeniile culturii și educației constituie baza juridică prin care se realizează diferite proiecte și schimburi bilaterale. *Diplomația culturală* este din ce în ce mai prezentă în promovarea valorilor democratice liberale și dezvoltarea „democrației și participării”, susține eurodeputata liberală olandeză Marietje Schaake. Cultura și activitățile culturale de ordin educațional sunt folosite pentru dezvoltarea participării la procesul de democratizare, pentru promovarea educației, a drepturilor omului și a libertății de exprimare [Apud 6].

Proiectele din toate domeniile, inclusiv cele educaționale, sprijină utilizarea pe scară largă a noilor mijloace de comunicare în masă, care joacă un rol crucial în diplomația culturală și pot ajuta la instituirea valorilor democratice. Întrucât actorii educaționali interacționează din ce în ce mai mult în mediul on-line, angajarea lor în democrație și în respectarea drepturilor omului se produce mai ales prin acestea. Dacă poziția țării în economia globală este neînsemnată, se pierde oportunități și apar riscuri de a deveni mai puțin relevanți pe scena lumii, inclusiv prin

proiecte, deși avem un peisaj cultural destul de atractiv. În acest context, în scop de a deschide perspective asupra culturii diplomatice, amintim despre componenta diplomatică a regalității, care a fost mereu o constantă, o fațetă importantă a instituției monarhice din toate timpurile. Așa cum ambientul, cadrul în care familia regală trăiește și muncește este dătător de inspirație, mândrie, încredere și confort identitar, ritualurile cotidiene ale primirilor și vizitelor sunt un prilej de a face națiunea mai bine înțeleasă în lume, fiind o carte de vizită a unei țări [9].

Dialogul cultural, în cazul nostru, cel restrâns educațional, a devenit un modus vivendi în lumea globalizată, căci, după cum se susține și la ”înaltele curți”, aceste ”mari conversații ale omenirii” trebuie acum încurajate, pentru ca grupuri cât mai largi de oameni obișnuiți să dezvolte un flux mai liber de idei și cunoștințe. Aceasta devine relevant când educația democratică promovată prin proiecte ajută la prevenirea conflictelor și gestionarea situațiilor postconflict, care cer o viziune comprehensivă și echilibrată, având în vedere interesele diferitelor comunități etnice și religioase, îndatoririle statelor și drepturile firești ale cetățenilor lor, interesele conjuncturale și de perspectivă ale actorilor regionali. Neînțelegerea motivațiilor ”celuilalt” a condus în istorie la multe decizii greșite de politică externă, care au declanșat conflicte sau războaie. Iată de ce obiectivul ”valorilor comune” a devenit astăzi atât de important în noua structură a relațiilor internaționale, în care proiectele bilaterale și multilaterale sunt atât de răspândite. Politica internațională, ca și diplomația clasică, a fost construită pe raporturi de putere și de forță și multă vreme va continua să fie așa. Deși diplomația culturală este abia la început, susțin expertii, se pledează nu pentru înlocuirea diplomației clasice cu cea culturală, ci pentru asocierea și extinderea lor [5]. Pledoaria noastră pentru instituirea culturii diplomatice și în mediul educațional este sprijinită multiaspectual de argumentele de mai sus. Prin proiectele noastre și, implicit, relațiile interne și externe instituite, am constatat că, într-o societate evoluată, ordinea devine o necesitate inevitabilă și imperioasă, întrucât complexitatea infinită a raporturilor umane condiționează respectarea unor reguli indispensabile desfășurării pașnice a vieții în comun. Raporturile dintre state nu pot fi fructuoase decât dacă se desfășoară în cadrul unei forme de organizare acceptată de toți și care comportă respectul reciproc al legilor și cutumelor altor țări. După cum se promovează în mediul diplomatic, diplomația guvernează relațiile între state, iar astăzi, domeniul educațional, alături de celelalte din aria culturii, politicii sau economiei, lucrează, inclusiv prin proiecte bilaterale sau multilaterale, pentru valorificarea ”artei de a atrage simpatii pentru țara ta și de a o înconjura de prietenii care să-i protejeze independența, precum și de a reglementa pe cale pașnică diferențele

internaționale”, fiind, în același timp, tehnica răbdării, care ghidează dezvoltarea relațiilor internaționale” [14]. Or, în timp ce statele, guvernele și organizațiile internaționale acționează și-si confruntă interesele în cursul unor evenimente, diplomații, care le reprezintă, alături de care îndrăznim a-i plasa și pe managerii de proiecte, apelând la metode tradiționale care le permit să-si confrunte fără pasiune instrucțiunile, caută împreună soluții armonioase, făcând parte dreaptă intereselor.

Continuând analiza paralelă a activității diplomatice și a celei a managerului de proiect, sau a altui expert, formator din domeniul pedagogic, subliniem că, similar cu cazul activității diplomatice, ”există motive majore care reclamă un înalt grad de competență, având în vedere faptul că diplomația a îndeplinit întotdeauna sarcini de înaltă răspundere și complexitate, executanții ei – diplomații – au trebuit să facă proba unor trăsături de caracter și aptitudini aparte” [Cf. 11]. Abilitatea de negociere, care a fost definită ca fiind ”arta posibilului”, ajută la a întreține, pe plan general, relații pașnice și amicale, iar pe plan secundar – de a găsi o soluție la o problemă controversată. În toate împrejurările, prima îndatorire a unui diplomat este de a fi de bună-credință. Nobilul domeniu al educației reclamă plenar acest lucru. Dacă autoritatea sa profesională sau valoarea sa morală sunt contestate, reticențele interlocutorilor vor împiedica negocierea, ca să se ajungă, în ultimă instanță, la o soluție sănătoasă și eficientă, cu impact durabil prognozat.

Așa cum ”ambasadorul trebuie să cunoască politica țării sale și a țării de reședință”, managerii de proiecte, încă la faza elaborării proiectelor, descriu, în mod avizat, contextul politic general al țării, dar și cel educațional, cu detalii și argumente, date statistice recente, dialogând multiaspectual cu referire la problema ce și-o propun spre soluționare. Managerul de proiect trebuie să aibă simțul evaluării situațiilor și cunoștințe generale necesare pentru a-si ghida reacțiile. Cultura sa îi va da mijloacele de a-si orienta căutările asupra unei anumite probleme, de a găsi sursa de specialitate, care să-l edifice, pe care să fie capabil s-o citească și s-o utilizeze adecvat. El trebuie să aibă o cultură vastă în domeniile economic, juridic, istoric, literar etc., fără a fi în mod necesar un specialist. El este oarecum obligat, de funcția ce o deține, pe de altă parte, în virtutea intereselor importante care îi cad în sarcină, să aibă un spirit vigilent și obiectiv, un caracter prudent și rezervat, o judecată sănătoasă și rece. El trebuie să se obișnuiască să folosească întotdeauna un limbaj moderat. Diplomatul este învățat să-si orienteze inteligența și imaginația nu spre dezbateri polemice, ci spre căutarea unor soluții negociabile, acceptabile, echitabile și pașnice. Totodată, diplomatul trebuie să aibă o fire curioasă: acela care nu se interesează de particularitățile țării în care trăiește și ale țărilor vecine, care nu le vizitează, nu poate să-si facă bine meseria. Grație oportunităților

oferite de proiecte, membrii echipei de proiect își exersează abilitățile sus-numite, iar interacțiunile cu colegii din diferite culturi, programele culturale, devenite un lucru comun pe agenda evenimentelor internaționale, sunt șanse în plus pentru lărgirea orizontului cultural, pentru dezvoltarea personală și profesională, dar și pentru exersarea abilităților de ghid în activitățile culturale din țara sa. Or, după cum se afirmă în tratatele de specialitate, diplomatul este și un spirit cosmopolit, adică e bine să manifeste, în mod obiectiv, interes și simpatie față de persoane și culturi din țări străine, chiar dacă acestea sunt total diferite de cele ale țării sale.

Paralel cu celelalte elemente ale culturii diplomatice, diplomatul trebuie să fie un bun lingvist, deoarece, se constată ”...limbile străine pot fi învățate de oameni mediu dotați, dacă ei consideră că merită efortul... Nicio persoană nu ar trebui să aleagă cariera diplomatică, dacă nu se simte în stare să facă acest efort simplu și esențial” [Cf. 11] – aserțiuni perfect valabile și pentru lucrătorii din proiecte, competența de comunicare în limbile străine fiind o condiție obligatorie la concursurile pentru ocuparea funcțiilor vacante. Dacă, acum 20 de ani, acest privilegiu îl aveau aproape în exclusivitate profesorii de limbi străine și a constituit un impediment serios în avansarea unor persoane destul de competente din mediul educațional, astăzi a devenit un indicator profesional comun, pe care îl promovăm în continuare.

O altă calitate esențială a diplomatului este sociabilitatea. Diplomații care activează într-un loc se vor putea întâlni ulterior în alte părți, în timpul carierei. Momentele bune sau rele, care le-au marcat relațiile, nu vor putea să nu aibă repercusiuni asupra noilor lor raporturi și să nu influențeze ducerea la bun sfârșit a problemelor de interes comun, care le-au fost încredințate. ”Ceea ce este de trei ori necesar unui diplomat, scrie Martens, este tactul. Tactul presupune respectarea conveniențelor, pe care numai un spirit mediocru le poate disprețui” [5].

SECVENȚE METODOLOGICE CALITATIVE

În epoca globalizării/mondializării culturale și economice, succesele din alte țări, evident, ne impun să ne lansăm în tot felul de comparații, chiar dacă, cel mai adesea, exercițiul acesta nu rezistă, dar din el învățăm, cu siguranță, a fi mai buni, mai competitivi și a optimiza continuu mareașă operă, cu umbrela protectoare EDUCAȚIE. Deși nu este nici ușor, nici relevant, uneori, a contrapune sisteme cu tradiții și perspective diferite, dar este antrenant și mobilizator a trasa obiective strategice de dezvoltare și de perfecționare continuă, a îndemna și ghida conașionalii să opereze schimbări de calitate în activitatea pedagogică, să „dezrădăcineze” anumite practici și atitudini defectuoase, începând cu „firul ierbii” și terminând cu liderii de top să își pună postmodernii 4D, pentru a depista cauzele/frânele nepermis de îndelungate ale ne-

număratelor lacune, astfel proiectând schimbarea pe toate dimensiunile, la toți actorii educaționali: elevi/studenți, cadre didactice și manageriale, părinți, APL etc. [3].

Tendința spre performanțe, spre managementul calității totale, susținută de noile documente reglatoare din Republica Moldova, Strategia *Educația 2020* și *Codul Educației*, călăuzește și fortifică idealul de școală nouă, centrată pe nevoile și interesele educatului, orientată spre formarea de competențe funcționale, capabilă să contribuie la edificarea unei societăți democratice și atractive, pentru care se lucrează intens în proiectele educaționale. Restrângând referințele politice la domeniul-cheie de expertiză al CE PRO DIDACTICA, insistăm asupra art. 133 din *Codul Educației*, *Formarea profesională continuă*, p. (2), în care se stipulează: ”Dezvoltarea profesională a personalului didactic, științifico-didactic, științific și de conducere se realizează în instituții de învățământ superior și/sau în instituții de formare profesională continuă, de alți prestatori de servicii educaționale, în baza unor programe de formare profesională acreditate, prin: a) stagii de formare profesională în instituții de învățământ și cercetare sau organizații acreditate din țară și de peste hotare; b) participare, ca parteneri, la proiecte educaționale și/sau de cercetare naționale și internaționale; c) participare cu comunicări și/sau lucrări la conferințe, seminare, simpozioane, expoziții internaționale; iar în art. 148, *Cooperarea internațională*, p. (3): ”Instituțiile de învățământ au dreptul să stabilească relații directe de colaborare și parteneriat cu instituții de învățământ din străinătate, inclusiv obținerea calității de membru în organizații nonguvernamentale regionale și internaționale și participarea la programe și proiecte

regionale și internaționale” [10]. Toate aceste stipulări s-au regăsit și se regăsesc în strategia de activitate a CEPD și ne-au inspirat eforturile de a căuta surse de finanțare/proiecte, pentru a ajuta, a sincroniza schimbările calitative, inovațiile și a umple unele goluri destul de alarmante din sistem.

Întru implementarea prevederilor actelor sus-numite, PRO DIDACTICA a inițiat proiecte internaționale cu finanțatori și parteneri din diverse țări ale lumii, o simplă trecere în revistă a locațiilor geografice, dar și a conceptelor și experiențelor valorificate în proiecte ar servi ca ilustrare pentru practicarea diplomației culturale. Din tabelul de mai jos, remarcăm că nu a fost niciun an în istoria PRO DIDACTICII [12,13], în care relațiile cu străinii să nu fi fost pe agenda zilei și în care atât echipa de proiect, cât și beneficiarii de la diferite niveluri să nu fi interacționat și să nu-și fi valorificat competența diplomatică, chiar dacă se situează, *longo intervallo*, de cea clasică. Am învățat din mers să nu ne mai ”plângem” la fiecare pas de crizele interminabile prin care trecem, ci să ne punem în valoare țara, potențialul uman și profesionalismul, care există, și deschiderea noastră pentru învățare și cooperare. Corectitudinea relațiilor, transparența în gestionarea resurselor din proiecte și relațiile pe termen lung cu finanțatori și parteneri din diverse țări au consolidat imaginea Centrului, au contribuit la dezvoltarea organizațională, dar și profesională, personală a fiecărui actor implicat.

Anul ¹	Denumirea proiectelor/inițiativelor de cooperare internațională ²	Instituția gazdă a evenimentelor/ finanțatori și parteneri, țara
1996	Conferința <i>Educație pentru o societate deschisă</i> Stagieri complexe pentru manageri și profesorii de la discipline umaniste și exacte	Institutul pentru o Societate Deschisă (Budapesta, Ungaria) Centrul de Limbi Moderne (Iași, România)
1997	Stagiul <i>Evaluarea unui sistem educațional: ajutor pentru actorii săi</i> Lansarea rubricii <i>Dicționar</i> semnată de Sorin Cristea în <i>Didactica Pro...</i> , nr. 4, urmată de editarea volumului <i>Dicționar de termeni pedagogici</i> , în anul 1998	Centrul de Studii Pedagogice din Sevres Cedex (CIEP, Franța)
1998	Lansarea Programului <i>Lectură și scriere pentru dezvoltarea gândirii critice</i> Colaborarea cu D. Hopkins și M. Fullan și traducerea lucrării de referință <i>Perfecționarea școlii într-o eră a schimbării</i> , Editura Prut Internațional	SUA Marea Britanie
1999	Vizite de studiu pentru manageri, profesori școlari de la diferite niveluri	Fundația pentru Democrație (Danemarca)
2000	Școala de vară <i>Educația interculturală</i> , cu sesiuni facilitate de Const. Cucoș, Universitatea <i>Al. I. Cuza</i> , Iași, România Program de studiu <i>Elaborarea curriculumului, manualelor și a materialelor didactice</i> , follow-up regional al Forumului de la Dakar, Senegal	Holercani Institutul Coreean de Curriculum și Evaluare (Seul), în colaborare cu UNESCO

2001	Proiectul <i>Educație pentru comunitate</i> , inițierea disciplinei opționale cu aceeași denumire, pentru gimnaziu și liceu Stagiu de formare la educația adulților	Fundația <i>Mott</i> (SUA); <i>Pas cu Pas</i> Biroul de Inginerie în Educație și în Formare din cadrul Universității Catolice din Louvain-la-Neuve (Belgia)
2002	Școala de vară a formatorilor CEPD, facilitată de Șt. Iosifescu, IȘE, București Traducerea și publicarea cărții lui P. Clarke <i>Comunități de învățare: școli și sisteme</i> , eveniment de lansare cu prezența autorului	Holercani, Dubăsari Marea Britanie
2003	Conferința și editarea cărții <i>O constantă și necesară provocare: libertatea în educație</i> de Gabriel Albu	Universitatea Petrol-Gaze din Ploiești (România)
2004	Proiectul <i>Educație pentru toleranță</i> , traducerea cărții lui B. A. Reardon <i>Toleranța – calea spre pace</i> , editura ARC Proiectul <i>Limba română pentru alolingvi. Perfecționarea cadrelor didactice</i>	UNESCO, Paris Program cu sprijinul Biroului Înaltului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (Haga)
2005	Proiectul <i>Educație pentru alteritate. Curs opțional de educație pentru toleranță și alteritate prin intermediul literaturii etniilor conlocuitoare (licee, colegii și universități)</i>	Ambasada SUA și Fundația Soros-Moldova
2006	Proiectul <i>Un viitor pentru copiii noștri. Implicarea comunității în facilitarea procesului de integrare socială a copiilor din familiile dezintegrate</i> Proiectul <i>Asigurarea succesului școlar prin depășirea dificultăților la lectură și scriere</i>	Institutul pentru o Societate Deschisă/OSI, prin intermediul inițiativei RE:FINE Centrul de Resurse pentru Diversitate Etno-culturală din Cluj-Napoca (România)
2007	Proiectul <i>Evaluarea capacităților instituționale – intensificarea cooperării regionale</i> Proiectul <i>Un viitor pentru copiii noștri – 2</i>	Fundația EURASIA, reprezentanța Chișinău; ING PRO CONCEPT (Belgrad, Serbia) Fundația Internațională <i>Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein</i>
2008	Proiectul <i>Învățarea productivă</i> Proiectul <i>Pentru o mai bună administrare și responsabilizare în școală</i>	Institutul European de Învățare Productivă (Berlin, Germania) Centrul <i>Educația 2000+</i> (București, România); OSI prin intermediul inițiativei RE:FINE
2009	Vizită de studiu <i>Leadership educațional</i>	Facultatea de Educație de la Universitatea din Cambridge (Marea Britanie)
2010	Vizită de studiu <i>Colaborarea educațională cu Polonia: experiențe și oportunități</i>	Colegiul Europei de Est, sprijinit de Fundația Polono-Americană a Libertății, Programul <i>Study Tours to Poland</i>
2011	Proiectul <i>Teacher leadership</i> Seminar <i>Teacher Leadership</i>	OSI: Albania, Bosnia și Herțegovina, Bulgaria, Croația, Grecia, Macedonia, Moldova, Muntenegru, România, Serbia, Turcia, Marea Britanie Centrul <i>Educația 2000+</i> (București, România)
2012	Vizită de studiu <i>Metodele bazate pe acțiune în calificarea profesională</i>	Universitatea din Magdeburg, (Germania)
2013	Vizită de studiu în Letonia și Estonia <i>Educația interculturală și multilingvă</i>	Programul Sud-Est al Fundației Soros-Moldova, grup de ONG-uri și ministerele de profil
2014	Proiectul <i>Consolidarea Sistemului de Educație Profesională Tehnică în Moldova/CONSEPT</i> , Componenta <i>Dezvoltare organizațională</i> Proiectul <i>Îmbunătățirea calității învățământului vocațional tehnic în domeniul tehnologiilor informaționale și comunicațiilor (TIC) din Republica Moldova</i>	Fundația Internațională <i>Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein</i> Cooperarea Austriacă pentru Dezvoltare

2015	<i>Consolidarea sistemului de educație profesională tehnică în Moldova/CONSEPT, Componentele Dezvoltare organizațională și Formare continuă a cadrelor didactice</i> <i>Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului</i>	Fundația Internațională Servicii de Dezvoltare din Liechtenstein Uniunea Europeană, prin intermediul programului PNUD <i>Susținerea Măsurilor de Promovare a Încrederii</i> ; SPAS – Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj
2016	Proiectul <i>Cultura Bunei Vecinătăți</i> Proiectul <i>Lecții europene</i> (fazele 1 și 2) Proiectul <i>Educația deschisă în Moldova: aici și acum!</i> (fazele 1 și 2)	BST (<i>The Black Sea Trust for Regional Cooperation</i>); Fundația Germană Marshall Centrul de Didactici Moderne din Vilnius; Ministerul Afacerilor Externe al Lituaniei Fundația Institutului pentru o Societate Deschisă, în cooperare cu Programul de Sprijinire a Educației al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă
2017	Proiectul <i>Educație pentru pace prin promovarea Culturii Bunei Vecinătăți în clasele primare</i>	Rețeaua Internațională de Edificare a Păcii GPPAC (<i>Parteneriate Globale pentru Prevenirea Conflictelor Armate</i>), cu sediul la Haga
2018	Proiectul <i>Educație interculturală în formarea inițială a cadrelor didactice</i>	Fundația pentru Copii <i>Pestalozzi</i> din Elveția

¹ Se dau doar anii de început al proiectelor, o bună parte dintre ele însă au durat mai mulți ani consecutiv.

² Se oferă o listă selectivă a celor mai mari inițiative în care a fost implicată, direct sau indirect, autoarea.

CONCLUZII ȘI PROBLEME PENTRU

DEZBATERI

La finalul investigațiilor noastre, legate de promovarea culturii diplomatice în calitate de componentă a competenței profesionale a managerilor de proiecte educaționale, conchidem asupra necesității instituirii acesteia și includerii în fișa de post a responsabilităților și obligațiilor ce derivă direct din cele ale înaltului post de ambasador. Or, fiecare manager de proiect, expert sau formator care întreține relații cu partenerii străini are nobila misiune de a se manifesta nu doar ca mesager al domeniului său de expertiză, ci și al valorilor culturale ale țării sale. Aceasta va "lucra" direct la sporirea imaginii pozitive a țării noastre, în condițiile în care nu putem ascunde nemulțumirea față de condițiile în care muncesc majoritatea angajaților din învățământ, dar și față de statutul lor social în continuă scădere sau chiar jalnică denigrare. Educația, ca domeniu pe care l-am ales și care, probabil, ne-a ales, merită să o tratăm cu responsabilitate și profesionalism, cu demnitate și respect pentru tot ceea ce au investit în ea predecesorii noștri, pentru toate sacrificiile noastre și pentru tot ceea ce înseamnă viitor al acestui pământ. Impactul proiectelor de intervenție, la distanță fizică și cronologică, sperăm să fie vizibil și apreciat, valorificat de actorii educaționali beneficiari, care s-au prezentat onorabil în proiectele noastre, dar care și ne-au reprezentat țara, etalându-și, la diverse niveluri, cultura profesională, cu dimensiunea ei diplomatică inerentă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cojocaru Șt. Proiectul de intervenție socială. De la propunerea de finanțare la proiectele individualizate de intervenție. Iași: Polirom, 2006.

2. Goraș-Postică V. Diplomația pedagogică: inițiere și provocări. Prezentat la Simpozionul Internațional KREATIKON: Creativitate-Formare-Performanță. Ediția a XIV-a, 23-24 martie 2018.
3. Goraș-Postică V. Meridiane educaționale. Chișinău: CEP USM, 2016.
4. Goraș-Postică V. Teoria și metodologia managementului proiectelor educaționale. Chișinău: CEP USM, 2013.
5. Howlett M. Studiul politicilor publice. Chișinău: Epigraf, 2004.
6. <https://www.europarl.europa.eu/news/ro/headlines/society/20101203STO05908/diplomatia-culturala-promovarea-culturii-si-valorilor-europene-la-nivel-mondial>
7. <https://legislatiamuncii.manager.ro/a/6925/model-fisa-post-manager-proiect-responsabilitati-si-specificatiile-postului.html> (Accesat la 5.06.2016)
8. <https://www.cotidianul.ro/in-prim-plan-diplomatia-culturala-si-dialogul-intercultural-2/>
9. <https://revistacultura.ro/nou/2011/03/despre-fundamentala-componenta-diplomatica-a-regalitatii/>
10. <https://usmf.md/wp-content/uploads/2013/08/Codul-Educatiei.pdf>
11. <https://biblioteca.regielive.ro/proiecte/stiinte-politice/diplomatia-79658.html>
12. <https://prodidactica.md/despre-noi/rapoarte/> (Accesat la 12-13.06.2018)
13. <https://www.soros.md/reports> (Accesat la 10-11.06.2018)
14. https://cpc-ew.ro/pdfs/diplomatia_arta_negocierii.pdf (Accesat la 14.06.2018)

Otilia DANDARA

dr. hab., prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Educația pentru carieră, conținut al educației de-a lungul vieții

Rezumat: Educația pentru carieră este un conținut educațional reconceptualizat de-a lungul timpului. La început, a fost orientarea profesională, în care erau implicați adulții; ulterior, adolescenții au realizat orientarea școlară și profesională; la moment, în educația pentru carieră, care se derulează pe parcursul întregii vieți, sunt implicate toate persoanele, indiferent de gen, vârstă și calificare. Reconceptualizarea acestui conținut este influențată de schimbarea permanentă a relației dintre individ și mediul său de viață. Evoluția rapidă a tehnologiilor, digitalizarea vieții personale și a activității

profesionale impune o perfecționare continuă a competențelor și căutarea permanentă a contextului favorabil autorealizării.

Cuvinte-cheie: carieră, conținut educațional, educație pentru carieră, integrare socioprofesională.

Abstract: Career education is an educational content that has been reconceptualized over time. Initially, there was professional orientation, which concerned adults alone; later adolescents started receiving school-based professional orientation. At the moment all people, regardless of gender, age, or qualifications, are involved in lifelong career education. The reconceptualization of this content is influenced by the permanent change in the relationship between the individual and his environment. The growing development of technology, the digitization of personal life and professional activity require a continuous improvement of skills and continuous search for a favorable context for self-development.

Keywords: career, educational content, career education, professional integration.

INTRODUCERE

Începutul secolului al XXI-lea se caracterizează printr-un ritm alert al schimbărilor în diverse domenii. Evoluția noilor tehnologii determină modificarea substanțială a condițiilor de integrare a persoanei în mediul său de viață. Creșterea implicării educației generează și creșterea responsabilității acestui fenomen față de societate, care atribuie dificultățile de integrare socioprofesională lacunelor în cultura generală și profesională. Încă în anii '70, comisia UNESCO constata pe acest fundal o criză mondială a educației, a cărei esență se exprima prin nemulțumirea societății față de calitatea educației. Remediul cel mai sigur de a redresa educația devine doar educația. G. Văideanu susține: „Educația face posibilă și temeinică dezvoltarea tuturor sectoarelor sociale; nu există dezvoltare fără educație, nu se pot lansa acțiuni de dezvoltare economică sau socială înainte de atingerea unor niveluri educative și de formare a competențelor cerute de progresul dorit și urmărit” [9, p. 19]. Din momentul respectiv, remediile în educație au fost multiple, una dintre acestea fiind reforma domeniului, la nivel de sistem și proces, care devine continuă și presupune intervenții substanțiale sub toate aspectele.

O altă soluție constă în elaborarea de politici privind consolidarea caracterului continuu al educației. O expresie a educației continue este *educația pe parcursul/de-a lungul întregii vieți (lifelong learning)*. Apărută ca un slogan în 1995, este utilizată tot mai insistent de comunitatea europeană. L. Colin și J.-L. Le Grand definesc conceptul ca „activități de învățare întreprinse în toate momentele vieții, cu scopul de a ameliora cunoștințele, calificările și competențele dintr-o perspectivă personală: civică, socială sau la locul de muncă” [1, p. 1]. *Învățarea pe tot parcursul vieții* presupune formarea unei culturi globale a învățării, prin valorificarea tuturor formelor de învățare. Și totul poate fi apreciat drept o ocazie de a învăța

într-o societate percepută ca fiind educativă, instructivă, cognitivă. Conceptul respectiv a lichidat cadrul temporal și spațial al educației și a dat o nouă esență termenilor de *formare* și *educație*. Se consolidează o nouă paradigmă, în care schimbările sunt considerabile: multiple medii de cunoaștere și învățare, practici sociale percepute și apreciate ca spații de instruire și valorizare a experienței; accent pe dezvoltarea personală și culturală în baza resurselor culturale, a mobilității; punerea în valoare a educației informale și nonformale. „Aceste metamorfoze se datorează intensității schimbărilor ce se accentuează mai cu seamă în ultimele decenii. Postmodernitatea își pune amprenta pe sistemul educațional: teorie și practică ca un răspuns, dar, totodată, și ca o premisă a diversității” [2, p. 27].

După 2010, tot mai des este utilizată sintagma *lifewide learning*, definită ca „înglobarea/cuprinderea tuturor aspectelor vieții complete”, aceasta atrăgând atenția „asupra înțelegerii contextelor de învățare, care pot interveni în toate domeniile și în orice moment al vieții noastre” [1, p. 3]. În căutarea unei expresii cât mai adecvate a educației orientate spre încadrarea persoanei în condițiile complexe ale mediului său de viață, comunitatea mondială utilizează, în ultimii ani, expresia *lifedeeep learning*, care vine cu intenția de a arăta necesitatea unei educații în profunzime, cu includerea în acest proces a tuturor, în funcție de nevoile educaționale proprii, indiferent de vârstă, calificare, finalități [4, p. 3].

Schimbările produse în esența educației au la bază reperele dezvoltării ființei umane. Din punct de vedere psihologic, este demonstrată importanța contextului de viață asupra formării comportamentului, ce constituie, în esență, rezultatul îmbinării potențialului individual și a factorului situațional. Prin teoria social-cognitivă a lui Bandura se consolidează ideea determinismului reciproc (interinfluența factorilor interni și externi) [8, p. 630].

DE LA ORIENTARE PROFESIONALĂ LA EDUCAȚIE PENTRU CARIERĂ

În condițiile enunțate anterior, unele conținuturi tradiționale ale educației se consolidează, altele sunt reconceptualizate într-o manieră adaptabilă cerințelor societății; apar noi conținuturi, deduse din problematica globală a lumii contemporane. Abordând problema educației pentru carieră, constatăm că este un conținut tradițional, lansat mai bine de un secol, dar care cu timpul și-a schimbat atât concepția, cât și denumirea.

Pomind, la sfârșitul secolului al XIX-lea, de la *orientarea profesională*, inițiată de către angajator, interesat de asigurarea unui proces de muncă eficient în baza unor brațe de muncă eficiente, aceasta devine, la mijlocul secolului al XX-lea, o preocupare a politiciii educaționale la nivel de stat. În *orientarea școlară și profesională* a preadolescenților au investit mai multe țări, rezultatele nelăsându-se așteptate. Astăzi, cele mai prospere sisteme

economice au sisteme educaționale bine puse la punct, în contextul cărora pregătirea persoanei pentru integrare socioprofesională funcționează conform unor concepții actualizate continuu. Ideea-cheie a procesului a constat în orientarea persoanei către o profesie care corespunde cel mai bine particularităților sale individuale. Această abordare a fost actuală atâta timp cât schimbările din mediul socioeconomic aveau o periodicitate relativ stabilă. Îmbrățișarea profesiei potrivite aducea după sine o stabilitate a vieții profesionale, permițându-i individului să se autorealizeze și să ofere plusvaloare mediului său de viață prin muncă social utilă. Orientarea spre o profesie a funcționat până la sfârșitul anilor '70, când evoluția tehnologiilor moderne ia avânt. Tehnologizarea procesului de producție și a vieții private, care trece pe neobservate în digitalizare, plasează umanitatea în fața unei societăți radical modificate, pe care mulți nu o înțeleg și în care nu se pot integra. Viteza accelerată a schimbărilor generează o instabilitate a pieței muncii. Pentru a te angaja în câmpul muncii sau a te menține și a evolua într-un domeniu, pregătirea într-o anumită profesie nu este suficientă. Astfel, orientarea spre o profesie (*orientarea profesională*) își pierde funcționalitatea. Tot mai convingător, prin educație, este promovată ideea că omul trebuie să fie pregătit pentru schimbare, să fie deschis acestui fenomen și să-i facă față. În aceste condiții, a fost nevoie de o reconceptualizare a conținutului educațional: perspectiva îmbrățișării *profesiei* este substituită cu perspectiva realizării *unei cariere*, definită ca o succesiune de profesii și ocupații profesionale prin care persoana își valorifică potențialul spre binele societății. Drept rezultat, are loc autorealizarea persoanei și recunoașterea ei socială. D. Super accentuează că „modelul carierei este necesar în ghidarea evolutivă în carieră, este cel în care individul se consideră ca parcurgând una dintre căile posibile ale sistemului educațional, pătrunzând în și prin lumea muncii. Punctul său de plecare este statutul socioeconomic al părintelui; el însă urcă o anumită porțiune a sistemului de învățământ la o viteză determinată, în mare parte, de caracteristicile psihologice și sociale proprii” [apud 3]. Schimbarea de model, de la profesie la carieră, generează schimbări de concepție, sistem și proces.

Conform concepției puse în aplicare la nivel mondial, *orientarea școlară și profesională* se transformă într-un proces de ghidare/orientare în carieră. În contextul noilor condiții de relaționare a persoanei cu mediul său de viață, necesitatea implicării insistente și active în propria sa devenire plasează pe prim plan *proiectarea carierei*, proces prin care fiecare individ își gândește un traseu de viață personală și profesională. Deci, începând cu anii '80, acest conținut educațional se realizează prin două procese complementare: unul de implicare plenară a persoanei, prin *proiectarea carierei*, și altul realizat de factorul educațional, *ghidarea în carieră*.

Schimbarea denumirii conținutului educațional, ca

rezultat al schimbării esenței, este remarcată și de M. Jigău: „Realitatea practică a activității recente și celei viitoare în acest domeniu justifică din ce în ce mai temeinic să o numim *consilierea carierei* și mai puțin *orientarea școlară și profesională* [6, p. 9]. E. Herr identifică și baza teoretică a reconceptualizării, susținând că teoria evoluției constituie reperul conceptual al ghidării în carieră, sintetizând cauzele și argumentele trecerii de la psihologia ocupațiilor/vocațională/profesională la cea a carierei și, respectiv, la un schimb de accent în proces: de la orientarea profesională la ghidarea în carieră. În acest sens, sunt formulate următoarele idei: scopurile, deciziile, acțiunile și finalitățile au rezultate dacă previziunile proceselor și evenimentelor generează noi procese și evenimente; scopurile, atitudinile, deciziile sunt determinate de mediul social, valorile familiale, expectanțele sociale, contextul economic, aprecierea de sine, oportunitățile de descoperire și dezvoltare a intereselor, accesul la oportunitățile educaționale și profesionale; persoana învață să își asume noi responsabilități și să întâmpine noi obstacole/opportunități, își revizuieste valorile și deciziile, își ajustează stilul de viață la scopul final [5, p. 264].

Amplitudinea și complexitatea finalităților educaționale orientate spre pregătirea persoanei către integrare socioprofesională, realizarea procesului de ghidare în carieră prin susținerea continuă în proiectarea propriei cariere, relaționarea cu diverși factori de influență (familia, comunitatea etc.) conturează necesitatea utilizării unui concept mai cuprinzător pentru acest conținut educațional. În literatura de specialitate identificăm argumente pentru utilizarea sintagmei *educație pentru carieră*, care reprezintă o intervenție educațională de dezvoltare, în avans, a deprinderilor și abilităților necesare tinerilor pentru dezvoltarea și managementul propriei cariere [7, p. 9]. M. Jigău propune o accepție destul de largă a conceptului dat: „Educația pentru carieră include adesea și subiecte care nu sunt direct legate de exercitarea unei profesii, precum viața de familie, petrecerea timpului liber, creșterea și educația copiilor, economie familială, chestiuni legate de valori și calitatea vieții, modul de a face față situațiilor dramatice din viață: deces, divorț, cataclisme naturale, șomaj etc.” [6, p. 12]. După părerea noastră, această accepție este exagerat de largă și cuprinde un context formativ care depășește limitele preocupărilor conținutului educațional respectiv. Există totuși o explicație a intențiilor autorului. Impactul educației pentru carieră este considerabil pentru viața omului contemporan, deoarece succesul carierei determină succesul integrării sociale și profesionale, care are repercusiuni directe asupra vieții personale, incluzând aspecte ale dezvoltării personalității și a bunăstării membrilor familiei. Reconceptualizarea substanțială a acestui conținut educațional conturează niște particularități specifice, articulate cu trăsăturile și caracteristicile procesului educațional în ansamblu: 1) Caracterul continuu

al educației determină caracterul continuu al proiectării și ghidării în carieră, ca procese esențiale ale educației pentru carieră. Nu putem vorbi despre o perioadă distinctă a educației pentru carieră. Percepția precum că ghidarea în carieră se realizează doar în anii terminali de școală este depășită. Aceasta începe la o vârstă timpurie și se înfăptuiește pe parcursul întregii vieți, fiecare perioadă având particularitățile sale specifice, determinate de particularitățile relaționării persoanei cu mediul său de viață. 2) Educația pentru carieră se subordonează paradigmei care stă la baza realizării diverselor dimensiuni ale procesului educațional. În contextul axării procesului educațional pe persoană, care devine subiect activ al propriei deveniri, și ghidarea în carieră se referă la susținerea persoanei în proiectarea propriei cariere. 3) Este caracteristică și diversitatea modalităților de realizare, prin valorificarea tuturor formelor educației: formală, nonformală, informală. Din această perspectivă, ghidarea în carieră are loc în instituțiile de învățământ, în cadrul curricular, prin: implicațiile formative ale disciplinelor de studii; activități de consiliere în carieră, extracurriculare și extrașcolare. Substanțială rămâne a fi implicarea informală, prin intermediul familiei, mass-mediei, comunității/societății.

Ținând cont de locul și rolul educației pentru carieră (conținut al procesului educațional) în realizarea finalității majore a educației – integrarea socioprofesională de succes, deducem rolul și importanța funcționării unor legități și principii. În primul rând, ne referim la *corespunderea educației cu cerințele și conotațiile sociale*: 1) Orice societate conturează contextul educațional reieșind din viziunea prospectivă asupra dezvoltării sale, legate ce generează dimensiunile politicii educaționale, exprimată prin parametrii sistemului și dimensiunile concepției de realizare a procesului. În lipsa unei concepții, apar neclarități în structura sistemului și acțiunile educative. Astfel, în *Republica Moldova, educația pentru carieră trebuie să corespundă nevoilor de integrare socioprofesională a membrilor societății în contextul autohton*. 2) Sistemul educațional este cadrul structural ce creează condiții de realizare a concepției procesului educațional, reieșind din finalitățile stabilite, determinate de: necesitatea formării de noi membri ai societății și a modelării continue a comportamentului adulților conform evoluției sociale și necesitatea însușirii rolurilor ocupaționale, ceea ce permite perpetuarea socioeconomică a societății. Astfel, *sistemul de educație pentru carieră trebuie să fie bine structurat, un rol deosebit avându-l centrele de ghidare în carieră*. 3) Procesul educațional își conturează dimensiunile din finalitățile stabilite, ce exprimă necesitățile evoluției sociale. Pentru a realiza ghidarea în carieră din perspectiva unei educații pentru carieră, procesul reclamă atingerea câtorva finalități-cadru: 1) Cunoașterea potențialului persoanei, care o ajută să răspundă la întrebările: Cine sunt? Ce doresc

să fac? Ce pot face?. Activitățile pe această dimensiune stabilesc compatibilitatea dintre potențialul individual și profesia/domeniul de activitate. II) Informarea persoanei despre diversitatea activității profesionale, specificul muncii în diferite sfere, posibilitățile de instruire/formare profesională. Activitățile pe această dimensiune îi permit persoanei să fie informată și să aibă o imagine clară asupra situației în raport cu piața muncii și oportunitățile educaționale. III) Marketingul vocațional, care îi permite persoanei să acționeze într-o lume a consumului și a subordonării activității profesionale unor legități economice, determinate de relația cerere-ofertă. IV) Formarea sistemului de atitudini, valori și competențe, care să faciliteze luarea unor decizii corecte privind formarea profesională și integrarea în context socioprofesional.

Educația pentru carieră cere o abordare sistemică, care să-i permită să răspundă la următoarele întrebări: Care sunt elementele constitutive ale sistemului? Cine, când și cum va realiza ghidarea în carieră? Care va fi produsul final? Care sunt mijloacele disponibile? Care sunt dificultățile cunoscute sau previzibile? Cum putem transforma contradicțiile în mijloace? Care sunt posibilele strategii? Cum vom ști dacă scopurile sunt atinse? Cum putem redirecționa acțiunea în caz de nereușită?

CONCLUZII

Succesul oricărui conținut educațional, dar, mai cu seamă, al *educației pentru carieră*, depinde de o abordare sistemică și o implicare sistematică, avantajele fiind multiple: conștientizarea necesității acesteia de către grupurile-tintă; posibilitatea realizării conceptuale și prevenirea implicațiilor fragmentare; atingerea finalităților;

sensibilizarea procesului la comanda socială și contextul socioeconomic; asigurarea modernizării elementelor constitutive; evitarea/diminuarea eșecului.

Educația pentru carieră oferă șansa de integrare socială și profesională, cu condiția ca acest conținut să fie ajustat la realitatea socioeconomică și culturală. Neglijarea acestui tip de educație are ca efect incertitudinea persoanei privind parcursul său profesional, alegerea întâmplătoare a traseului de formare profesională, atitudinea distorsionată față de muncă și beneficiile ei.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Colin L., Le Grand J.-L. L'éducation tout au long de la vie. Paris: Ed. Economica, 2008.
2. Dandara O. Abordarea postparadigmatică în învățământul superior, consecință a necesității interferențelor conceptuale. În: Studii și cercetări științifice. Bacău: Universitatea din Bacău, nr. 10, 2006.
3. Dandara O. Ghidarea și proiectarea carierei în contextul educației permanente. Chișinău: CEP USM, 2012.
4. Education 2030. Incheon Declaration and Framework for Action. UNESCO, 2015.
5. Herr E. L. Vocational Guidance and Human Development. Boston: HMC, 1971.
6. Jigău M. Consilierea carierei. București: Sigma, 2001.
7. Lemeni G. et al. Consiliere și orientare. Ghid de educație pentru carieră. Activități pentru clasele I-IV. Cluj-Napoca: ASCR, 2005.
8. Smith E. E. et al. Introducere în psihologie. București: Ed. Tehnică, 2005.
9. Văideanu G. Educația la frontiera dintre milenii. București: Ed. Politică, 1988.

PROIECTE CEPD

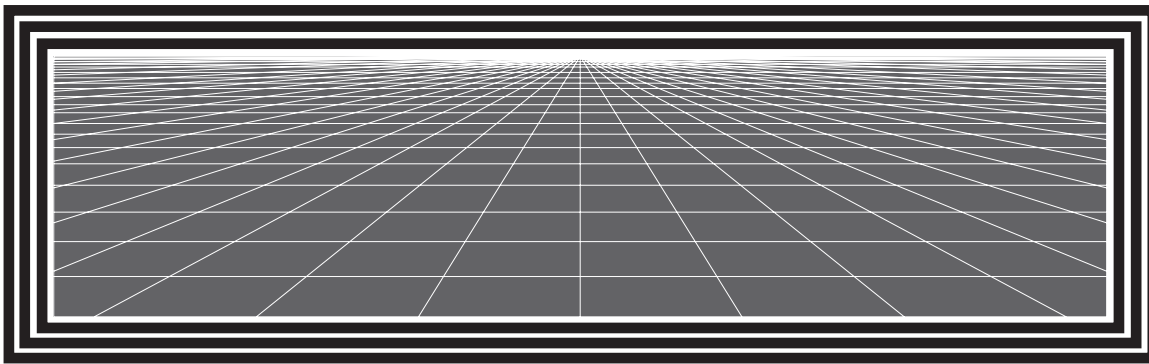
Consolidarea sistemului de educație profesională tehnică în Moldova/CONSEPT, componenta *Dezvoltarea profesională a cadrelor didactice. Gândire critică pentru formarea competențelor profesionale*

Perioada de implementare: 2015-2018

Finanțatori: Fundația *Liechtenstein Development Service*; Asociația *Obștească Educație pentru Dezvoltare*; Fundația *Medicor*

Scopul programului: Consolidarea competențelor profesionale ale cadrelor didactice și asigurarea unui proces de predare-învățare calitativ, axat pe dezvoltarea gândirii critice și pe formarea competențelor profesionale ale elevilor

Rezultate: Peste 120 de profesori de discipline de specialitate din peste 20 de instituții din învățământul profesional tehnic instruiți; participanții la program au rolul de persoane-resursă în instituții, abilitate să organizeze activități de formare continuă pentru colegi și să ofere consultanță în vederea implementării metodologiei de dezvoltare a gândirii critice și a formării competențelor profesionale; un auxiliar didactic elaborat (*Formarea competențelor profesionale prin dezvoltarea gândirii critice*) etc.

CULTURA COMUNICĂRII

Cultura scrisului

Olga COSOVAN

dr., conf. univ., UPSC I. Creangă
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Rezumat: *Cultura producerii textului scris, absolut necesară omului contemporan, rezidă în personalizarea informației, a ideilor; a punctului de vedere argumentat. Cel care scrie sau învață a scrie texte de tipul eseului, trebuie să-și organizeze munca în cheie de atelier de scriere și să adopte tehnicile necesare pentru a obține un produs de calitate. Ingredientele necesare sunt structura logică și coerentă, claritatea opiniei, corectitudinea și expresivitatea textului, dar acestea nu vor avea valoare dacă autorul nu va manifesta respect față de posibilul cititor.*

Cuvinte-cheie: *scriere, atelier, tehnici, structură, corectitudine, expresivitate.*

Abstract: *The culture of producing a written text, so crucial to us nowadays, resides in personalizing information, ideas, and well-argued viewpoints. The person who writes or is learning to write texts of the essay type must organize the work like a writing workshop and adopt the necessary techniques in order to obtain a product of quality. The ingredients are a logical and coherent structure, a clearly stated opinion, and a correct and expressive text; but all of these will be of little value unless the writer also shows respect towards the prospective reader.*

Keywords: *writing, workshop, techniques, structure, correctness, expressiveness.*

Un dialog aproape cotidian pentru autorii, cititorii, profesorii și elevii noștri:

- *Ce faci?*
- *Scriu.*

Dacă am cere să se illustreze acest dialog, am obține zeci de imagini: un elev învățând a scrie, un student redactându-și teza, un funcționar completând acte și agende, un profesor elaborându-și proiectele, un om de creație convingând computerul să coopereze. Din multitudinea de sensuri legale și asocieri pe care le generează ideea de scris, fiecare dintre adulții instruiți, în a căror muncă de zi cu zi intră producerea unor texte, valorifică doar câteva modele de scriere. Scrisul a devenit o parte semnificativă a culturii sau demonstrarea inculturii omului contemporan: de la un elementar mesaj electronic sau anunț la publicistică și beletristică. În linii foarte generale, cultura scrisului este respectul față de cel pentru care scrii, fie un cititor din grupul-țintă sau unul ocazional. Acesta merită să primească un text personalizat, coerent

și corect construit, decent și expresiv.

Afișând pe drapelul instruirii instituționalizate CULTURA COMUNICĂRII, școala contemporană s-a orientat spre comunicarea orală și spre eradicarea erorilor de exprimare. Or, comunicarea orală lasă loc pentru strecurarea diverselor inexactități, gafe, erori, curențe, pe care este aproape imposibil să le inventariem, dacă nu se filmează/înregistrează discursul. La rândul său, cel care vorbește, dacă se ajunge la o analiză detaliată, nu-și asumă greșelile – fie că se miră (Eu am spus așa ceva? E imposibil!), fie că le trece pe seama emoțiilor. Cultura comunicării scrise, în acest context, a rămas oarecum ignorată. Elevii realizează numeroase lucrări scrise, elaborarea eseurilor este frecventă nu numai pe aria curriculară limbă și comunicare, ci și la alte materii școlare, evaluările finale sumative sunt scrise. S-ar părea că nu există problema. Și totuși... Dacă vi se întâmplă să verificați lucrări scrise, care au drept sarcină unică sau în cadrul unor itemi construirea textelor coerente,

deseori aveți impresia că ați mai citit undeva acest text – în lucrarea verificată anterior, în anii trecuți, în alte clase. Cam aceeași este povestea cu știrile și reportajele șablonarde, textele omagiale neinspirate, mesajele poetice de sărbători [2]. Cum ajutăm un elev să învețe a produce texte proprii, din care să se zărească profilul adolescentului, să realizeze o corespondență adecvată zilei de azi? Nu să aplice, aproape mecanic, un algoritm rotat, ci să producă texte personalizate? Nu să mimeze o corespondență, ci să o practice în timp real?

Pentru mine, cultura scrisului include, întâi de toate, o concepție clară a ceea ce vrei să comunici în scris. Să o comunici tu, cu anii tăi, experiențele tale, educația pe care o ai la moment, lecturile, preferințele, pasiunile tale. Un text din citate străine, cu sau fără ghilimele și referințe, din care nu se vede deloc profilul celui care l-a scris, nu este un indiciu de cultură a scrisului – este o mărturie a capacității de a asambla piesele luate din diferite seturi. Evident, la aceasta se adaugă claritatea mesajului și coerența logică, aspectul de limbă și aspectul grafic. Toate își au importanța – oricât de valoroase ar fi ideile, dacă ele nu-și găsesc haina lingvistică potrivită sau nu beneficiază de o aranjare vizuală adecvată, s-ar putea să rămână neobservate sau să fie subapreciate din cauza aceasta.

Producerea unui text coerent personalizat, valoros anume prin originalitate, poate fi rodul unei strategii aplicate cu regularitate la clasă. În acest sens, atelierele de scriere sunt bine-venite. ”Inclus alături de tipurile tradiționale de lecții, prin curriculum 2010, atelierul vine să promoveze prin activități reale formarea de competențe și centrarea pe elev. Elevul trebuie să producă ceva, să perceapă logica procesului și să vadă cu ochii proprii produsul, să înțeleagă logica demersului, iar în ultimă (sau primă) analiză, să înțeleagă de ce a învățat sau continuă să învețe materia, în cazul dat, *limba și literatura română*.”

Profesorului, *muncitor calificat la uzinele Mihail Sadoveanu și Tudor Arghezi*, îi revine rolul de maestru, el ghidează, explică, ajută, intervine când e nevoie, dar nu face munca în locul elevilor. Maestrul urmărește să se respecte tehnologia, cerințele temporale, testează „ingredientele” și nu admite ca produsul să fie unul inacceptabil: și materia primă, și cantitatea, și asamblarea trebuie să fie adecvate” [1, p. 3].

Atunci când scriem independent, din proprie dorință sau din necesitatea de a prezenta un text coerent (numeroase concursuri, aplicări pentru burse, chiar angajări în câmpul muncii solicită asemenea texte, care nu sunt egale cu eseul scris la examenul de bacalaureat), dar nimeni nu ne ghidează pașii, ne organizăm noi înșine atelierul, unde suntem și calfi, și maestru. Așadar, să deschidem atelierul. Intrarea însăși trebuie colorată prin impresii și percepții personale. Poate fi o reacție la un obiect, la o imagine, la o scenă din spectacol sau film, care este relevantă pentru subiectul tratat. Este o informație pe care

ochiul a depozitat-o în memorie și care se actualizează ori de câte ori este cazul. Ce obiecte vă apar în memorie dacă trebuie să scrieți despre tradițiile școlii contemporane? Pentru cineva, cuvântul *tradiție* imediat cheamă în memorie obiectele de muzeu, din podurile bunicilor, care prindeau viață la o șezătoare teatralizată din școală. Poate niște fotografii ale acelor scene. Pentru altcineva, tradițiile școlii contemporane, cu accent pe contemporane, vor actualiza imagini de sărbători școlare consacrate, cu decorațiuni specifice, de la primul la ultimul sunet, cu un calendar exact și reguli nescrise. Pentru alții, miza din formula titulară este *contemporane* și imaginile care se perindă prin fața ochilor sunt ale activităților ce și-au făcut loc în viața elevilor noștri în ultimele decenii, provenite din multiculturalitatea lumii, studiul limbilor străine, experiențele de mobilitate academică.

La fel, pentru debutul unui text personalizat, poate servi o experiență personală, o amintire prezentată ca pagină de jurnal, un citat din scrierile preferate, suficient de relevant, dar și suficient de rezumativ în cazul experienței sau scurt în cazul citatului, astfel încât să nu ia asupra sa tratarea exhaustivă a subiectului și să nu consume spațiul rezervat scrierii propriu-zise. Este important, în acest caz, să alegem o singură direcție de deplasare și să nu le abordăm superficial pe toate.

Dacă cel care scrie este în pană de idei, e bine să pornească de la asocierile libere proprii, examinându-le nu pe cele care vin în blocul standard (primele 7), ci să se uite cu atenție la cele care apar ulterior, dezgheocându-le în 1-2 enunțuri. În condițiile tehnice ale zilei de azi, fișierul electronic în care lucrăm poate ”adăposti” lanțurile asociative proprii, clustering-urile de idei sau asocieri, asocierile forțate analizate sau secvențe rezultate din brainstormingul individual. Acum este important să ne oprim la o singură cale de apropiere de subiect, egală cu evocarea în cadrul demersului didactic, să-i dăm strălucirea provocării interesului celui care va citi, ulterior, textul scris.

La momentul elaborării textului, este importantă exprimarea clară și univocă a opiniei, a punctului de vedere într-o discuție, dacă formularea itemului o cere. Procesul scrierii trebuie să urmărească o anumită structură, ordonare a ideilor, un eventual ”schelet” al textului va genera câteva alineate și va da rigoare produsului. Greșeala pe care o atestăm deseori la cei care încearcă a scrie un text personalizat este că exprimarea punctului de vedere este neclară. În primul rând, elevul sau orice altă persoană care scrie nu-și formulează din start atitudinea/opinia și, în rândul al doilea, nu este consecvent în susținerea acelei opinii. Se prezintă informații despre problema abordată, niște puncte de vedere posibile, uneori chiar examinate într-un grafic T imaginar, dar nu e conturată și univocă poziția celui care scrie. Prin urmare, cel care trebuie, prin textul pe care îl scrie, să exprime un punct de vedere, urmează să o facă tranșant, iar argumentele pe care le aduce să fie coerente cu

opinia exprimată. Nu există o singură tehnică de structurare a textului personalizat, bună pentru toate ocaziile și temele. Subiectul pe care l-am menționat mai sus, tradițiile școlii contemporane, poate genera diverse afirmații de start, care vor fi examinate în una dintre tehnicile asimilate, cunoscute, adecvate elaborării textului.

Alegerea tehnicii de lucru poate contura structura viitorului produs. 3-4 argumente valide vor constitui scheletul despre care spunem. Evident, cel care scrie poate merge în profunzime, dezvoltând argumentele formulate în cheia *6 De ce?*, poate prezenta situația din observări, formula problema, propune și analiza soluții (*SORA/OPERA*), argumentându-și opțiunea pentru o anumită variantă de rezolvare, este normal să nu fie ignorate alte puncte de vedere și argumente, mai cu seamă cele diametral opuse, dar acestea își vor găsi locul în subordonatele concesive, antitezele tehnicii TASC (teza-antiteza-sinteza-concluzia): *deși cunoaștem..., cu toate că se afirmă..., chiar dacă studiile arată...*

Este firesc să ilustrăm unele declarații prin exemple relevante din cotidian, beletristică sau cinematografie, să oferim date ale științelor contemporane, pe care ne sprijinim afirmațiile. În orice discuție suntem gata să venim cu atare exemple-argumente, strecurându-le cu o doză de convenționalitate. Dar textul scris cere exactitate și referințe sigure. Corectitudinea datelor, informațiilor, exemplelor, referințelor este o demonstrare de bun-simț al celui care scrie. Ceea ce se iartă în discursul oral ad-hoc, de genul lui *spunea cineva..., nu-mi amintesc exact...*, în cazul textului scris, care lasă loc și oferă timp pentru documentare, nu se mai poate accepta. Referința la prima sursă este salutabilă: dacă se citează din scrierile literare, politice sau științifice ale personalităților marcante, ar fi bine ca selectarea celui citat să se fi făcut de cel care scrie (nu să se preia, la mâna a nu știu câta, din surse care nu-și prea asumă responsabilitatea pentru ceea ce oferă). Nu găsierea unui citat potrivit din creația unui autor, ci

lectura integrală a textului la care se face referința. Sunt numeroase cazurile când citatul, smuls din contextul larg pentru care a fost plăsmuit, să-și modifice sensul.

Și acum, să vorbim despre expresivitate și corectitudine. Un text coerent scris stă pe umerii lecturilor noastre, uneori păstrează atmosfera numeroaselor conversații și formări de care am beneficiat, poartă amprenta celor care ne-au învățat a scrie și ne-au redactat primele lucrări. Dar totuși este al nostru. Expresivitatea textului produs, eleganța lui – cea care îl departajează de șablon – este expresivitatea comunicării noastre în varii circumstanțe. Nu putem construi un text expresiv, dacă în comunicarea cotidiană, în alocuțiunile și discursurile spontane nu suntem expresivi și originali, dacă o simplă exprimare de opinie se pierde între incidente, interjecții și clișee. Or, expresivitatea textului scris elaborat vine la pachet cu tot ce se referă la expresivitatea comunicării. Iar aici structura frazei este dominantă. Nu abundența neologismelor de împrumut, preluate de la alți autori cu tot cu context, face textul scris original, personalizat și expresiv. Calitatea textului scris o arată structura sintactică – de dimensiuni rezonabile, dar nu foarte scurtă, astfel încât să poată fi citită coerent și să poată fi ”prinsă”, înțeleasă. În procesul elaborării, soluția ar fi să se încerce diferite variante de exprimare a aceluiași gând – situație când sinonimia gramaticală prinde viață. La fel se întâmplă și cu alegerea unităților de vocabular: pentru a evita o tautologie sau o combinare inestetică de cuvinte, deschidem dicționarul de sinonime și... potrivim care dintre sinonimele *en titre* este adecvat contextului. Cel care scrie nu doar știe că există sinonime și există dicționare de sinonime, ci și înțelege, simte diferențele stilistice, funcționale între cuvintele date. Se poate întâmpla să nu găsim o soluție din prima încercare, să recurgem la atribuirea de sensuri ocazionale unor cuvinte, să construim și să descifrăm metafore.

Pentru că elaborarea textului scris are suficiente conexiuni cu lansarea unui discurs spontan, dar beneficiază

PROIECTE CEPD

Asigurarea succesului în procesul de învățare a lecturii și scrierii pentru copiii vulnerabili

Perioada de implementare: Septembrie 2005-august 2007

Finanțatori: Roma Education Fund; RE:FINE; Institutul pentru o Societate Deschisă (Budapesta)

Scopul: Elaborarea instrumentelor de evaluare a situației școlare în învățarea citit-scrisului și a unei metodici coerente de optimizare a capacităților de lectură și scriere la copiii aflați în dificultate

Rezultate: Program de formare a formatorilor-experti realizat; experiment pedagogic pentru testarea instrumentelor de evaluare a capacităților de citit-scris desfășurat în 3 școli din Republica Moldova; program de formare pentru 12 învățători realizat; instrumente pilotate în 7 școli; un ghid pentru învățători editat etc.

de momente de documentare, inclusiv în legătură cu aspectul de limbă, orice dubii în legătură cu ortografia, acordul gramatical, aplicarea semnelor de punctuație etc. trebuie rezolvate înainte de a prezenta sau expedia textul. Așa cum greșelile de rostire nu trec neobservate și sunt o parte vizibilă în aprecierea pe care o dăm vorbitorului, greșelile de scriere, oricare ar fi sorgințele lor, diminuează valoarea textului. Este deranjant când persoana care scrie (și nu are importanță ce scrie, ce studii și meserie are) declară că greșelile de ortografie, punctuație etc. nu au nicio importanță. Au! Și exprimarea scrisă trebuie să le evite. Abundența de majuscule, abrevierile nelegalizate de ortografia actuală nu sunt bine-venite, iar referința la inscripțiile din publicitate, la normele altor limbi nu sunt acceptabile. Prezența greșelilor vădește o instruire sumară, o lipsă a respectului față de posibilul cititor și, în linii mari, incompetență.

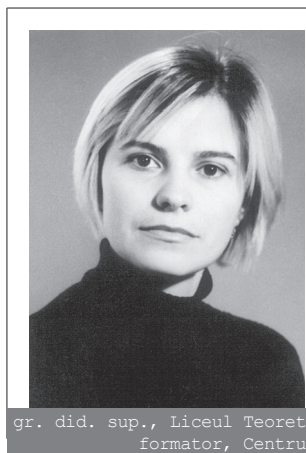
Ajungând la ultimul punct din textul pe care îl scriem, intrăm pe terenul aranjării în pagină, al machetării, alegerii fonturilor pentru textele electronice. De regulă,

condițiile de redactare tehnică sunt stipulate pentru diverse tipuri de scriere. Alfabetizarea și competența digitală ne permit să încadrăm textul în parametrii indicați, iar imaginile, desenele, tabelele, diagramele incluse să fie specificate, intitulate.

În ceea ce privește majoritatea produselor generate de creativitatea umană, nu există o rețetă unică și inflexibilă pentru a scrie poezie, romane, rapoarte sau eseuri. Cum nu există nici rețete de comentarii pe rețelele de socializare sau felicitări la sărbătorile consacrate. Există experiențe, modele pe care le acceptăm sau le respingem, iar ingredientul principal al culturii scrisului este respectul – pentru cititor și pentru autor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Cartaleanu T., Cosovan O. Ateliere de lectură, scriere, discuție. Portofoliul elevului: clasele 5-9. Chișinău: Știința, 2014. 120 p.
2. Zafiu R. Mesaje poetice de sărbători: Pe: http://www.romlit.ro/index.pl/mesaje_poetice_de_srbtori

Angela GRAMA-TOMIȚĂ

gr. did. sup., Liceul Teoretic M. Eminescu din Chișinău
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura (ă) lingvistică și (cu) Mâncătorul de cuvinte al lui M. Vișniec

Rezumat: Competența de comunicare are un loc clar determinat de curriculumul la Limba și literatura română, axat pe două principii-cheie: EL și ELA. Prin formarea acestei competențe se urmărește dezvoltarea unui vorbitor cult în secolul al XXI-lea, când trăim într-un babilon lingvistic, iar școlii, profesorului de română, în mare, îi revine rolul de a ține sub control corectitudinea exprimării.

Cuvinte-cheie: normă, limbă, cultură, carențe, comunicare, context, stil, vorbitor.

Abstract: The communicative competence occupies a clearly designated place in the Romanian Language and Literature Curriculum, being based on two key principles: LE and LAE. By developing this competence we aim to create educated 21st-century speakers, whom the school must guide through the difficulties of a linguistic Babylon by maintaining a tight control over correct speech.

Keywords: norm, language, culture, mistake, communication, context, style, speaker.

– Ce vorbești! Nu, tu nu ești un cuvânt ca oricare altul. Există, pe de o parte, celelalte cuvinte, sau cuvintele în general, altfel spus cuvintele obișnuite, și, pe de altă parte, ești tu, cuvântul cuvânt.

Tu ești, pe cuvânt, sursa însăși a gândirii.
Tu ești cuvântul cel mai volubil și tot ce spui poate fi repetat apoi cuvânt cu cuvânt...

E normal deci să-ți dau cuvântul...”

(M. Vișniec)

Tot mai frecvent specialiștii vorbesc despre deteriorarea calității vorbirii și scrierii. Nu trebuie, de fapt, să fii lingvist ca să-ți dai seama că ”limba română s-a urâțit sau, mai bine zis, este urâțită, simplificată, traumatizată de unii vorbitori fără carte și fără bun-simț”, afirma E. Simion. Iar Andrei Pleșu se indigna ”de reaua folosire a limbii române în lumea de azi, fie că e vorba de presa de toate felurile, fie că e vorba de exemplul cotidian”. Carențele de limbă (prezența sau absența lor) reprezintă *cartea de vizită* a unui vorbitor. Iar limba e *cartea de vizită* a unei națiuni (*pilonul*, vorba lui I.

Druță). De fapt, preocupările pentru o cultură a limbii au existat dintotdeauna (de când există limba), însă din secolul al XX-lea și până în prezent se publică tot mai multe articole, volume care trec în revistă (le poartă sâmbetele) greșelile de limbă în toată complexitatea lor. Lui Iorgu Iordan, un lingvist notoriu, îi aparține sintagma *cultivarea limbii*; tot dumnealui oferă și o definiție a termenului-cheie din produsul dat: ”corectitudine înseamnă respectarea regulilor structurii gramaticale, ale sistemului lexical și ale celui fonetic: întocmai ca legile după care se desfășoară fenomenele naturii și ale vieții sociale, legile limbii sunt legi obiective, există independent de voința oamenilor și, în consecință, aceștia trebuie să li se conformeze”. În aceeași ordine de idei, un alt lingvist notoriu, Alexandru Graur, lansează sintagma și scrie cartea *Gramatica greșelilor*. Sigur că nu putem trece, în acest context, peste *Cuvintele limbii române între corect și incorect* de Mioara Avram, carte ce vrea să demonstreze că problemele de cultivare a limbii nu se reduc la câteva exemple reluate mereu în manuale și în alte lucrări și nici nu privesc numai anumite categorii de cuvinte, neologisme recente și mai puțin cunoscute în cercuri largi de vorbitori, ci se pot găsi la cuvinte dintre cele mai uzuale, general și frecvent folosite.

Mâncătorul de cuvinte: ”Când se izbesc unul de altul două cuvinte, împreună cu omul din ele, împreună cu poveștile despre om pe care le conțin, în absența omului sau în prezența omului, la trei povești dau naștere, ba poate chiar la patru povești, dacă omul este prezent, ba poate chiar la cinci povești, dacă mai e și cineva care-l ascultă pe cel care povestește.”

EDUCAȚIA LINGVISTICĂ. SITUAȚIA DE COMUNICARE. PROFILUL VORBITORULUI CULT

Desigur, în acest *babilon (este genul de cuvânt cărui i se cere întotdeauna mai mult, și mai mult..., chiar i s-a interzis să îmbătrânească)* școlii? i se oferă rolul peren de a pune bazele (dar și de a veghea asupra) unei culturi lingvistice, a unei exprimări corecte, a cunoașterii normelor

gramaticii, utile nu numai pentru eliminarea încălcărilor și abaterilor de la norma literară, ci și pentru studierea limbilor străine. Curriculumul (documentul normativ, un latinism preluat de limba română prin intermediul celei engleze, cu sensul de *cursă, alergare*) la obiect, atât cel de gimnaziu, cât și cel de liceu, are buna intenție de a forma niște vorbitori culti ai limbii materne – române – și de a oferi premise pentru comunicare în orice domeniu al vieții umane, *educația lingvistică și educația literar-artistică* fiind două priorități ale limbii române în școală, în vederea dezvoltării competenței-cheie *de comunicare în limba de instruire*, dar, după aluzia de mai sus, și a competenței *de comunicare într-o limbă străină*. Căci a pretinde la statutul de vorbitor cult (care e documentat la subiectul pus în discuție, înțelege contextul comunicării, stabilește codul, citează, face aluzii, construiește un enunț corect, potrivește intonația, se auto-redactează în procesul dialogării) înseamnă a te exprima corect în limba pe care susții că o vorbești. În contextul concret însă, scopul general al studiului limbii și literaturii române în liceu (după documentul normativ) îl constituie: formarea și dezvoltarea la elevi a culturii comunicării, prin stăpânirea resurselor limbii, a culturii literar-artistice, prin cunoașterea/interpretarea valorilor literare, precum și prin achiziționarea unui instrumentar teoretic aferent activității literar-artistice, a experiențelor lectorale și estetico-literare. Cultura comunicării se subordonează competențelor de cultură generală, în cadrul cărora capacitatea vorbitorului de a recepta și a emite, verbal, nonverbal și paraverbal, este incontestabilă, și vizează (cultura comunicării) un sistem de competențe specifice pentru a realiza un larg spectru de acte comunicative, aparținând diferitelor stiluri funcționale, în conformitate cu normele limbii literare. Competențele de comunicare, în acest cadru, îl urmăresc, din cele patru domenii (public, profesional, educațional și personal), pe cel educațional – domeniu în care elevul se află într-un context de instruire, prin valorile limbii și literaturii române, pentru a obține anumite cunoștințe sau deprinderi specifice, care să-i asigure o comunicare eficientă și afirmarea unei personalități de succes. Astfel, elevul, de-a lungul anilor de

PROIECTE CEPD

Optimizarea predării limbii române în UTA GĂGĂUZIA

Perioada de implementare: August-decembrie 2011

Finanțator: Biroul Întalului Comisar pentru Minorități Naționale al OSCE (Haga); Biroul Federal pentru Afaceri Externe al Germaniei

Scopul proiectului: Contribuirea la o mai bună integrare socială în Republica Moldova a populației școlare aolingve, prin îmbunătățirea predării și învățării limbii de stat în școlile din Găgăuzia

Rezultate: Program de formare de 5 zile și un follow-up realizate; 10 formatori implicați în programul de formare; 110 cadre didactice participante la programul de formare abilitate cu competențele necesare și certificate etc.

școală, studiază subiecte atât direct cu referință la cultura lingvistică (*Indicatorii unei comunicări corecte; Performanța comunicării; Modalități de evitare a greșelilor de stil; Surse lexicografice de documentare pentru o comunicare adecvată și pentru evitarea greșelilor de exprimare; Tipuri de dicționare. Utilizarea dicționarelor electronice și a rețelei Internet pentru informare și documentare; Cuvintele în sistemul gramatical al limbii; Forme și sensuri gramaticale; Normele ortografice și punctuaționale ale limbii române; Ortografia și ortoepia românească (generalizare); Principii ortografice; Ortografia numelor proprii; Dicționarul ortografic etc.*), cât și indirect (*Literatura – fenomen în evoluție; Curente culturale și literare etc.*).

Mâncătorul de cuvinte: ”Și eu? Cum sunt eu? Unde m-am născut? Vreau să-mi văd rădăcinile. Rădăcini de vânzare! Rădăcini pentru toată lumea! Veniți la târgul de rădăcini!”

ISTORIA LIMBII. ORIGINEA LIMBII ROMÂNE.

ETAPELE EVOLUȚIEI LIMBII.

LIMBA NAȚIONALĂ ȘI LIMBA LITERARĂ.

DOMENII DE FUNCȚIONARE A LIMBII

NAȚIONALE ȘI A LIMBII LITERARE.

PROFILUL VORBITORULUI CULT

Mâncătorul de cuvinte: ”Ia te uită, am găsit o bucațică de rădăcină. Tot ce fac este acum legat de ea, de fărâma, tot ce fac are un singur scop, să o omagiez.”

Autorii de manuale, alături de alții interesați, propun o gamă largă de sarcini, grație cărora crește un vorbitor bun, un vorbitor cult, cel care știe parcursul devenirii unei limbi, a idiomului, care nu este o simplă structură lexicogramaticală, ”răsărită întâmplător la un moment dat dintr-o altă limbă ori dintr-un amestec de limbi, ci un dat de la Dumnezeu, cu trup, cu istorie” (A. Petan). Vocabularul limbii române s-a constituit de-a lungul veacurilor, având influențe franceze, italiene, portugheze, turcești și, desigur, latine, așa cum se afirmă că e de origine romanică și s-a dezvoltat din latina populară. Un eventual exercițiu solicită elevilor să demonstreze, prin exemple, evoluția limbii, cum ar fi cercetarea sinonimelor verbului *a ordona* și originea lor în română: *a comanda* (fr. *commander*); *a decide* (fr. *decider*, lat. *decidere*); *a porunci* (sl. *poronciti*); *a judeca* (lat. *judicare*) etc. Astfel, elevii, cunoscând etimologia, vor pronunța corect, vor ține cont de aspectul sintactic, dar și vor conștientiza necesitatea evoluției limbii, căci cineva cumva introduce cuvinte noi, are grijă de respectarea normei etc. Elevii sunt puși în situația de a cerceta, de a observa, pe parcursul unei perioade – o zi, o săptămână, o lună – situații de comunicare, ca, ulterior, să compare contextele și să determine în ce domenii (public, personal, profesional, educațional) se desfășoară acestea (niște copii se joacă în curtea blocului; un vânzător face publicitate mărfii; doi adolescenți discută despre automobile etc.),

argumentând necesitatea comunicării eficiente în diverse domenii, iar accentul poate fi pus pe cel profesional, dacă sunt elevi din clasele absolvente. Profesorul aplică variate tehnici în organizarea și derularea orelor de limbă, pentru dezvoltarea competenței lingvistice, jocul de rol fiind în top, căci prin simulare elevul mai lesne învață: ”Imaginează-ți că soliciți un loc de muncă. Răspunde oral la întrebările angajatorilor: De ce soliciți acest loc de muncă? Ce studii sau experiență posezi pentru acest domeniu? Ce apreciezi în activitatea profesională pe care ai ales-o? Ce te pune în gardă? Ce perspective de creștere profesională vezi? (ex. 5, p. 29, cl. XII). Astfel, școlarul se transferă într-un context situațional, în cotidian, conștientizând necesitatea comunicării curente, ca variantă a limbii naționale, în dialoguri, monologuri, când, de fapt, se poate atesta o abatere (și mai multe) de la norma literară prin enunțuri incomplete, folosirea lexemelor din altă limbă.

Mâncătorul de cuvinte: ”Nu ezitați să ne cereți sfatul, agenții noștri specializați în rădăcini vă așteaptă.”

Sigur că acele modele (*agenții noștri specializați, actorii, oratorii, profesorii servesc drept modele de limbă, vrednice de a fi imitate*) de exprimare, la care fac referință mulți esești, înseamnă urmele bătătorite, continuitatea unei tradiții conservate în textele artistice. Elevul, studiind limba și literatura română, poate, în baza celor citite atât în clasă, cât și individual, comenta relația: *limba scriitorului – limba epocii în care trăiește; limba epocii pe care o prezintă – limba personajelor literare create*, ca, mai apoi, să conchidă care dintre variantele observate este mai aproape de limba literară, dar și să descopere folosirea de către autor a istorismelor, arhaismelor, regionalismelor – crearea atmosferei de epocă, plasarea în circumstanțele timpului și spațiului, precizarea îndeletnicirilor. Așadar, citind proza, lectorul va remarca, va interpreta, va aprecia specificul local al limbii vorbite de comunitatea textului dat, dar și de comunitatea sa, a părinților săi, cum ar fi: lexicul, structura propoziției. El, elevul sec. al XXI-lea, vorbitorul cult, va fi capabil să-și exprime atitudinea față de păstrarea diferenței teritoriale a limbii, comparând graiul, de exemplu, cu tradițiile culturale sau cu portul popular. Astfel, va fi pus în situația de a examina modul în care scriitorul creează un anumit mediu lingvistic, ca exemplu: nuvela *Alexandru Lăpușeanu* de C. Negruzzi; trilogia *Frații Jderi* de M. Sadoveanu; romanul *Biserica Albă* de I. Druță. Elevii, pornind de la aceste texte, respectând algoritmul: Unde se desfășoară acțiunea? Când? Care este specificul vorbirii personajelor? Ce le conferă un anumit colorit local? Care este statutul social, nivelul de studii sau de cultură al personajelor? În ce rezidă maniera individuală de comunicare a personajului? Ce diferență există între vocea autorului și vocea personajului creat?, vor elabora un proiect (ex. 12, p. 31, cl. XII) individual sau de grup (la alegerea profesorului), produs prin care va sublinia diferențierea teritorială a limbii, cauzată de

graiurile și dialectele ei, manifestată în rostirea unor cuvinte, în construirea unor fraze. Evident, în operele literare sunt întrebuințate multe abateri (pentru orice necesitate), însă (!) nu vorbim de greșeli, ci de o accentuare stilistică, intenționat folosită de autor.

Un alt Mâncător de cuvinte (voxpublika): ”Da, avem o cultură clasică bogată, dar nu putem rămâne blocați în trecut. Condiția identității românești depinde foarte de capacitatea românilor de a-și ridica cultura peste limitele provinciale și naționale.”

LIMBAJUL TINERILOR.

PROFILUL VORBITORULUI CULT

R. Zafiu, într-un interviu, la întrebarea: ”La ce bun oameni competenți în vorbire și scriere, în aceste vremuri?”, răspunde: ”...va veni o stare a concurenței firești (după etapa turbure în care era important să spui primul ceva). Și atunci modul în care vei spune ceva va conta..., când piața va fi saturată, cel care știe să vorbească, vorbitorul cel mai competent, va avea avantaje.” Prin ce diferă limbajul tinerilor de limbajul generației a treia? Ce se suprapune în limbajul tinerilor, drept cod peste comunicarea verbală? Argoul? Jargonul? Sinonime? Barbarisme (cuvinte neasimilate, împrumutate dintr-o limbă străină) sunt și ele acasă la ele în instrucțiuni: a) mai întâi trebuie să downloadați fișierul pentru limba română; b) acum deschideți fișierul wp-config.php și căutați linia define (WPLANG). Înlocuiți această linie cu define (WPLANG, ro_RO); c) după aceea vă duceți în folderul wp-includes și creați un nou folder cu numele *languages*. NOTĂ: Acum aveți parte de administrare în limba română. Dacă vreți să aflați mai multe pluginuri și teme pentru WordPress, vizitați: Scriptul.info. (ex. 14, p. 241, cl. XII), dar, oops!!! fără o cultură lingvistică mi-e frică.

Un altfel de Mâncător de cuvinte: voxpublika: ”Cu filme în engleză, cu soft în engleză, cântând în engleză, vrem să românizăm populația?”

Mâncătorul de cuvinte: ”Nu, doamnă, nu, tinere, nu, domnișoară, aripi nu avem.”

DINAMICA LEXICULUI. ÎMPRUMUTURILE. NEOLOGISMELE.

PROFILUL VORBITORULUI CULT

Există o serie de elemente de vocabular latine și grecești care stau la baza constituirii sistemelor terminologice ale științelor moderne (TAHI (*rapid*) CARDIE (*inimă*); FITO (*plantă*) CID (*a omorî*)). Evoluția vertiginosă a tehnologiilor produce termeni noi care intră în uz de urgență (*hard sticks, site*), fie se calchiază (cuvântul obține un sens nou, pe care echivalentul său îl are în limba de origine: *mesaj, fereastră*). Specialiștii în domeniu identifică mai multe tipuri de calc: a) calcul lexical imită structura unui cuvânt

străin, de obicei derivat sau compus, pe care o reproduce folosind material românesc: a întrezări = fr. *entrevoir*; b) calcul frazeologic copiază locuțiuni și expresii: a lua cuvântul = fr. *prendre la parole* etc., după A. Nicolae. Dar astăzi calculul a devenit deja obișnuit în limbă sau e anevoios de a-l evita, de a-l sesiza, dacă vorbitorii sunt nefamiliarizați cu limba-izvor, astfel generând erori de exprimare. Împrumuturile ne dau bătăi de cap și atunci când vorbim de o cultură a exprimării, atât orale, cât și scrise. De aceea, e bine să știm că: potrivit reglementărilor DOOM2, împrumuturile a căror finală nu prezintă concordanță între scriere și pronunțare își atașează articolul hotărât sau desinența prin cratimă: *soft-ul, show-ul, Bruxelles-ul*. În schimb, în cazul împrumuturilor care se termină în litere din alfabetul limbii române, pronunțate la fel ca în română, se recomandă legarea fără cratimă a articolului hotărât sau a desinențelor: *jobul, joburi*, confirmă I. Nedelcu.

Pe lângă termenii propriu-ziși, sistemul terminologic conține expresii stabile, care, pe măsură ce se ridică nivelul de cultură generală a vorbitorului, trec în limba comună. Dinamica vocabularului este ceea ce testează cultura lingvistică a fiecăruia (*of course*, nu fiecărui vorbitor îi convine să fie evaluat după greșelile de limbă ce-l caracterizează). Vocabularul unei limbi tinde spre perfecțiune, se dezvoltă grație invadării altor limbi (Război?! Nu, doar mecanisme obișnuite în devenirea unei limbi.), împrumuturi, dar și datorită formării cuvintelor noi pe teren propriu prin derivare, compunere, abreviere. Sigur că limba va alege de va fi nevoie.

Mâncătorul de cuvinte: ”Tot marketingul nostru este concentrat pe vânzarea, pe comercializarea, pe întreținerea rădăcinilor.”

DERIVAREA. COMPUNEREA. CARENȚE DE STIL. PROFILUL VORBITORULUI CULT

Pornind de la ideea că derivarea (adăugarea de afixe la rădăcini existente modifică sensul cuvântului de la care s-a format) și compunerea (alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou) sunt mijloace prin care orice limbă are reguli mai greu de încălcat, manualul are grijă: Analizați sensul termenilor obținuți din compunerea elementelor: *antro* – element de compunere cu sensul de *referitor la om*; *etno* – *referitor la popor*; *demo(s)* – element de compunere savantă cu semnificație de *popor, popular, populație* cu elementele: *-centrism*; *-grafie*; *-lingvistică*; *-logie*; *-geneză* (ex. 8, p. 240, cl. XII) sau (profesorul) ”Delimitați cuvintele formate în limba română de cele moștenite, împrumutate: muschetar, obuzier, pumnal, planor, cizmar, contrafăcut, impetuozitate, debordant, celebritate etc.”

Mâncătorul de cuvinte: ”Undeva în creierul meu am și o grădină unde cultiv cuvinte rare... cornonulă, ghermea, lipoblast, neptunism, autogir, defectoscop, stereotaxie...”

**LIMBAJUL MASS-MEDIEI.
PROFILUL VORBITORULUI CULT**

Importanță majoră în evoluția, dezvoltarea unei limbi o are mass-media, căci limbajul dat este cel mai receptiv față de inovații. Grație limbajului mass-mediei, intră în uz unități de vocabular din politică (*lustrație, a lustra*: unul dintre cuvintele politice la modă. Frecvența foarte mare, în anumite perioade, a făcut ca *lustrație* să-și lărgască înțelesul și să producă derivate. De la substantivul *lustrație* s-a refăcut, prin derivare regresivă, verbul *a lustra*. De la verb s-a format și derivatul *lustrabil*, cu sufixul *-bil*. Atestările bogate de pe Internet ilustrează, într-adevăr, și bogăția familiei lexicale a substantivului *lustrație*, și lărgirea sa semantică. Chiar mai mult decât *a elimina din viața politică, prin legea lustrației, a lustra* a ajuns să însemne, mai larg, *a stigmatiza*, după A. Nicolae), economie (*a bugeta, bugetat*: verbul românesc a fost, foarte probabil, împrumutat din engleză, unde există, de la sf. sec. al XIX-lea, în domeniul economic, financiar, verbul *to budget*, cu înțelesul *a intra sau a fi prevăzut în buget, a face un buget*. Și în franceză există două verbe care înseamnă *a întocmi, a discuta, a vota bugetul; a prevedea o cheltuială în buget*, atestate tot la sf. sec. al XIX-lea, *but-geter* și *budgetiser*. Apărut în română în anii '90, el a fost criticat, dar util pentru a evita expresii de tipul *prevăzut în buget*. Însă pentru a evita ambiguitățile semantice, cel mai simplu este să evităm verbul *a bugeta*, utilizând perifrazele *finanțat de buget* sau *prevăzut în buget* după A. Nicolae), dar, în același timp, se caracterizează prin tendința clișeului (exprimarea șablonardă), *trandafirul de plastic al limbii, nefirescul care ține loc de firesc*, după R. Paraschivescu. *Interesant, drăguț, fascinant... deci, nu-i așa?, automat, deosebit, vizavi de, despre ce vorbim? Facem lucruri împreună, oamenii legii și locul faptei* – toate acestea (și mai mult decât acestea) ne invadează existența și exprimarea, afirmă A. Dragomirescu. Prin utilizarea foarte frecventă a unor cuvinte sau expresii, la un moment dat, acestea își pierd sensul de bază și devin cuvinte de umplutură sau ticuri verbale, fiind astfel percepute ca inutile. Exercițându-și funcția, manualul îndeamnă: "Citește o publicație periodică on-line. Descrie experiența de lectură. Analizează lexicul unuia dintre materiale, remarcând: specificul titlului; utilizarea neologismelor; sensurile ocazionale ale cuvintelor și sintagme inedite; semnificația numelor proprii (cine sunt persoanele, unde se află localitățile)." Ori: "Explică pe ce se edifică și în ce rezidă expresivitatea titlurilor: *Bordeie și obiceie; La polul plus; La singular și la plural; Talk-show; Ieri cu vedere spre azi*. Include, într-un articol propriu, titlurile explicate, combinând despre avantajele limbajului mass-mediei în comunicarea zilnică și despre pericolul folosirii excesive a clișeului" (ex. 1.1., p. 167) sau profesorul zice: "Urmărește câteva emisiuni TV și identifică expresii și cuvinte devenite clișee, ticuri verbale sau, în genere,

carențe de exprimare (anacolutul, echivocul, nonsensul, tautologia, pleonasmul etc.), sau același profesor spune: "Exprimă-ți atitudinea față de a vorbi corect într-o limbă, luând în dezbateri afirmațiile: 1. Orice text rostit trebuie să respecte normele de ortoepie, accentele și pauzele specifice; 2. Mass-media trebuie să promoveze vorbirea corectă" (ex. 1, p. 161, cl. XI).

Mâncătorul de cuvinte: "Dar faceți-mi puțin loc, domnule, că vreau să trec. Da, știu că sunt enorm, dar așa sunt eu, vreau să-mi arăt rădăcinile la toată lumea chiar dacă asta mă împiedică să avansez..."

NOI:

Valentin Mândăcanu: "Ea (limba) are rădăcini de nebănuț, întinsuri nețărnuite și înălțimi fără de hotar – iată ce este și de ce merită să fie păstrată cu sfințenie limba asta a noastră."

Petre Țuțea: "Limba română are toate premisele valorice pentru a deveni o limbă universală, dar nu știu dacă e posibil acest marș istoric."

Emil Cioran: "N-aș fi abandonat nicicând limba noastră; mi se întâmplă să-i regret și acum mirosul de proșpețime și putreziciune, amestecul de soare și bălegar, urâtenia nostalgică și superba neglijență."

Are rost să globalizezi despre acuratețea exprimării în mijlocul unei lumi?... În ajutor vine...

Mâncătorul de cuvinte: "Nu mai am nimic de spus, este fraza ideală pentru umplerea unui vid... Și nimic nu este mai util în acest caz decât cuvântul NIMIC."

(ACUM)

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Avram M. Cuvintele limbii române între corect și incorect. Chișinău: Cartier, 2001.
2. Cartaleanu T. et al. Limba și literatura română, manual pentru cl. XII. Chișinău: Cartdidact, 2015.
3. Cartaleanu T. et al. Limba și literatura română, manual pentru cl. X. Chișinău: Cartdidact, 2015.
4. Dragomirescu A., Nicolae A. 101 greșeli de lexic și de semantică. București: Humanitas, 2011.
5. Iordan I. Limba română actuală. O gramatică a greșelilor. Iași: Institutul de Arte Grafice Al.Țerek, 1943.
6. Limba și literatura română. Curriculum pentru cl. X-XII. Chișinău: Știința, 2010.
7. Nedelcu I. 101 greșeli gramaticale. București: Humanitas, 2012.
8. Racu O. Problema lingvistică: limba română – unica stăpână. Pe: <https://vox.publika.md>
9. Vișniec M. Cabaretul cuvintelor. București: Cartea Românească, 2012.
10. 20 de citate despre... Pe: <https://zugo.md/>
11. <https://dilemaveche.ro>

Cultura comunicării

Nina MÎNDRU

gr. did. sup., Liceul Teoretic I. L. Caragiale din Orhei
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cuvinte-cheie: cultura comunicării, competența de comunicare, discuție, norme de etică, logică.

Rezumat: Articolul descrie aspecte relevante ale culturii comunicării în scopul relaționării eficiente cu cei din jur. Experiența pedagogică dovedește convingător că elevii, chiar din primele clipe ale intrării în școală, simt necesitatea de comunicare pentru a se integra ușor în colectiv. Învățătorul are grijă să creeze condiții adecvate pentru a trezi motivația elevilor de a vorbi corect, fluent și expresiv limba română. Astfel, predarea disciplinelor școlare prin diverse strategii didactice interactive, dar și prin intermediul disciplinei opționale Tainele comunicării îi orientează pe elevi să respecte normele de etică, logică și limbă literară, fără de care nu pot deveni oameni cultivați și civilizați.

Abstract: The article describes those aspects of communication culture that are relevant for the building of effective relationships. Pedagogical experience shows that even from their first moments of entering school the students feel the need for communication in order to easily integrate into their collective. The teacher takes care to create the appropriate conditions so as to awaken the students' motivation to speak the Romanian language correctly, fluently, and expressively. Therefore, the teaching of school subjects through various interactive didactic strategies, as well as through the optional discipline The Mysteries of Communication directs the students to respect the ethical, logical, and literary norms without which they cannot become cultivated and civilized persons.

Keywords: culture of communication, communicative competence, discussion, rules of ethics, logic.

Actul comunicării conferă procesului de învățământ valoarea unei intervenții educaționale complexe, bazate pe un limbaj didactic specific, în măsură să producă în structura personalității elevului modificări de natură cognitivă, afectivă, atitudinală, acțională. Angajarea comunicării la nivelul activității de predare-învățare-evaluare permite realizarea diverselor tipuri de obiective relevante. Învățătorul îi învață pe elevi comunicând cu ei, iar elevii îi oferă învățătorului feedback, prin care acesta înțelege dacă scopul său a fost atins și dacă demersul didactic necesită a fi ajustat.

La elevii de vârstă timpurie și de vârstă școlară mică există tendința de a comunica altfel decât cei mai mari. Acest fapt se datorează, în mare parte, influenței pe care o are mass-media: un bun exemplu este canalul *Minimax*, care proiectează emisiuni pentru copii cu caracter educativ și canalizează formarea competenței de comunicare spre o zonă de confort lingvistic: *Am o idee grozavă!*; *Ce idee superbă!*; *Rochia e minunată!*; *Ce delicioasă e supă!*... sunt expresii pe care copiii le utilizează în comunicarea cotidiană.

Formarea la elevi a capacităților de comunicare reprezintă un obiectiv de primă importanță pentru școală. Comunicarea contribuie atât la socializarea elevului, cât și la formarea/întărirea unei conduite adecvate și civilizate. Cel care știe să comunice, poate relaționa firesc cu persoanele din jur, se încadrează ușor în actul didactic, găsește căi de a rezolva conflictele prin mijlocirea cuvintelor. Nu există act de

învățare în care să nu fie implicată comunicarea: cu învățătorul – prin prezența lui fizică sau simbolică, cu alte generații și cu lumea – prin conținuturile cognitive, cu semenii – prin comportamente sociale.

Pornind de la faptul că în comunicare există emițător, receptor și mesaj, există o serie de reguli care asigură ca raportul dintre cele trei elemente să funcționeze: emițătorul este dispus și pregătit să transmită mesajul; receptorul este dispus și pregătit să-l primească; mesajul este formulat într-un cod cunoscut de cei doi; emițătorul transmite mesajul complet; receptorul ascultă întreg mesajul și nu intervine în timpul expunerii lui.

Învățătorul îi pregătește pe elevi să îndeplinească cele două roluri, de receptor și de emițător. Primul pas în această acțiune este construirea mesajului oral. Prin diverse exerciții, elevul învață să formuleze corect un mesaj, pe care să-l transmită coerent unei persoane sau unui grup de persoane.

Vizând ca scop major dezvoltarea exprimării corecte și coerente la elevii din clasele primare, un bun pedagog va avea în vedere deopotrivă: îmbogățirea vocabularului, lărgirea capacității de interpretare semantică și polisemantică, desăvârșirea structurii gramaticale a limbii vorbite și scrise, cât și expresivitatea adecvată la context.

Copilul respectă autoritatea adultului, acceptându-l în procesul comunicării. Atitudinea sa se reflectă în modul de adresare, prin abținerea de a-l întrerupe, prin acceptarea dirijării de către acesta a convorbirii. Nu toți

copii se manifestă la fel, deoarece sunt personalități diferite, cu particularități specifice: unii au o activitate verbală mai vie: vorbesc mai mult, mai tare, au autoritate în timpul dialogului, aduc informații mai interesante, acaparează discuția; alții, dimpotrivă, nu manifestă nici inițiativă, nici curaj și sunt permanent acoperiți de ceilalți. De aceea, intervenția dibace a cadrului didactic este un factor crucial: învățătorul care își cunoaște elevii, planifică și conduce dialogul de o așa manieră, încât îi antrenează în discuție și pe cei mai retrași, pe de o parte, și îi învață pe cei mai vioi să-și respecte partenerul și să nu-l întrerupă până acesta nu-și duce gândul la capăt, pe de altă parte.

Așadar, comunicarea este o modalitate fundamentală de interacțiune psihosocială, un schimb continuu de diferite mesaje între interlocutori, menit să realizeze o relație interumană durabilă pentru a influența menținerea ori modificarea comportamentului individual sau de grup. După Gh. Dumitriu, ”competența de comunicare reprezintă gradul în care indivizii satisfac scopurile pe care și le-au propus în interiorul limitei situației sociale, fără să-și riște abilitățile ori oportunitățile de a urmări alte scopuri mai importante din punct de vedere individual” [3].

N. Dinu, vorbind despre competența de comunicare, se referă ”la propriile cunoștințe asupra mai multor aspecte sociale ale comunicării” [2].

În opinia T. Callo [1], competența de comunicare reprezintă un întreg ansamblu de abilități personale, un rezultat egal al științei și artei, neexistând un mod ideal de comunicare.

În acest context, actul comunicării poartă semnificație, dacă partenerii antrenați dețin competența de comunicare, care implică competența de comprehensiune și de producere a mesajului. Or, a comunica eficient și expresiv cu ceilalți și cu sine însuși înseamnă: să convingi; să informezi inteligibil și să înțelegi corect semnificația mesajului; să sesizezi și să conștientizezi reacțiile, atitudinile și modificările comportamentale ale receptorilor sau auditoriului; să-ți dezvolti gândirea, afectivitatea și personalitatea, ca rezultat al interacțiunii.

În procesul de comunicare (verbale, paraverbale și nonverbale) urmărim cu toții și avem așteptarea să fim receptați și înțeleși cât mai corect posibil, să fim acceptați de interlocutori și să provocăm o schimbare de atitudine sau de comportament în rândul audienței.

De aceea, în scopul relaționării eficiente cu cei din jur este important să formulăm clar întrebările și, respectiv, răspunsurile. În procesul de predare-învățare elevii trebuie să fie cât mai des puși în situația de a întreba, de a construi astfel de enunțuri și de a exercita formularea unor răspunsuri pe potrivă.

Dialogul contribuie la satisfacerea nevoii și a dorinței

copiilor de a comunica, dar, în același timp, facilitează intervenția educativă a adultului. Pentru orice învățător, unul din primele semne că un copil vrea să se reintegreze în colectiv este dialogul cu ceilalți copii.

Experiența pedagogică înaintată dovedește în mod convingător faptul că eficiența formării competenței de comunicare depinde, în mare măsură, de felul cum sunt planificate și organizate lecțiile, cum pedagogul reușește să mențină atenția elevilor și s-o dirijeze, cum sunt prezentate situațiile de învățare, sarcinile de lucru, problemele instructive, cum sunt aplicate strategiile didactice.

Accentul în comunicare se pune pe respectarea de către elevi a normelor de etică, logică și limbă literară. Una dintre aceste norme presupune *ascultarea până la capăt a interlocutorului*. O însemnătate mare o are *alegerea temei*, precum și cunoașterea *timpului* destinat comunicării. Tot atât de importantă este *vocea*, cu toate caracteristicile sale (aspectul paraverbal): înălțime, intensitate, timbru, calitate.

Referindu-se la normele de etică și la cele de logică, A. Paliu susține: ”Respectarea normelor de etică nu cere de la vorbitor nimic mai mult decât simțul buneii cuviințe. Alte norme, cum ar fi cele de logică, ar presupune, spre deosebire de primele, o anumită pregătire a vorbitorului în sensul familiarizării lui cu tehnica operațiilor de gândire” [5].

Pentru a manifesta independență în comunicarea orală, elevul trebuie antrenat în exerciții de exprimare a propriilor opinii și gânduri, în legătură cu fapte și întâmplări cunoscute, în jocuri de rol, pentru exersarea unor acte de vorbire. În scopul adoptării unei atitudini degajate în comunicarea orală cu persoane cunoscute, elevul va efectua exerciții de inițiere și de menținere a unui dialog, va participa la discuții în perechi și în grup pe teme cunoscute, va povesti fapte, întâmplări, filme, povești etc. Aceste exerciții vor contribui la ordonarea ideilor și la o exprimare corectă, coerentă și fluentă, iar învățătorul se va axa pe metode atât tradiționale, cât și netradiționale.

Povestirea este un prilej de a inspira. Când învățătorul povestește, folosind intonația, mimica, gesturile, ritmul, pauzele și accentele, elevii îl ascultă cu mare admirație, încearcă să-l imite și să-și expună impresiile, gândurile, aprecierile în legătură cu faptele relatate. Gradul participării elevilor la discuții măsoară reușita povestirii.

Repovestirea îi pune pe elevi în situația de a exercita actul vorbirii, chiar dacă reproduc un basm, un text literar cunoscut din povestirile pedagogului sau din lecturi. Ele pot avea ca suport un șir de ilustrații sau un plan de acțiuni.

Povestirea liberă are ca model relatarea unor întâmplări de către învățător la care a fost martor, pentru a le trezi elevilor dorința de a povesti. O etapă

pregătitoare o constituie povestirea după un început dat de către învățător, urmărind să stimuleze apoi originalitatea relatărilor elevilor.

Memorizarea unor poezii, texte, cuvinte, expresii artistice, maxime și proverbe este folosită intens în învățământul primar.

Jocurile de rol sunt recomandate în clasele primare, întrucât elementele ludice favorizează actul comunicării și învățarea regulilor dialogului, a formulelor de adresare și de politețe, prin interpretarea rolurilor propuse.

Dialogul didactic stimulat de calitatea întrebărilor formulate de către învățător sau de către elevi este o modalitate eficientă de a-i implica afectiv în actul comunicării. Întrebările oferă sugestii, facilitează înțelegerea, stimulează curiozitatea și dorința elevilor de a afla, de a participa activ la lecție.

Auxiliarul didactic *Tainele comunicării*, autor Nina Mîndru, este utilizat la orele opționale din aria curriculară *Limbă și comunicare*. Conținutul este conceput să asigure formarea și dezvoltarea competenței comunicative la elevii din clasele primare, punând accentul pe modelul comunicativ-funcțional, ce presupune dezvoltarea integrală a capacităților ce vizează cele patru deprinderi integratoare:

- înțelegerea după auz;
- vorbirea;
- lectura;
- scrierea.

Prezentăm în continuare câteva tehnici de evocare, menite să stimuleze dorința elevilor de a comunica pe tot parcursul orei.

Motto-ul lecției este utilizat cu scopul de a integra elevul în genericul propriu-zis al orei, care solicită un șir de activități de învățare.

Brainstormingul (asaltul de idei): Elevii propun cât mai multe idei de dezvoltare a maximei; sunt acceptate toate ideile; cele mai reușite sunt accentuate și se trag concluzii.

Interogarea multiprocesuală: Învățătorul propune un șir de întrebări prin care solicită elevilor să tâlmăcească maxima.

Interogare încrucișată: Reprezintă un joc al întrebărilor; după lectura maximei, învățătorul adresează o întrebare, iar elevii răspund, apoi propun următoarea întrebare și învățătorul răspunde.

Cine caută, găsește: Se solicită elevilor să caute cele mai importante cuvinte ale maximei și să argumenteze alegerea.

Restabilirea ordinii: Învățătorul propune elevilor să schimbe ordinea gândurilor maximei, astfel încât să se păstreze ideea.

Explozia stelară: Elevi sunt rugați să propună colegilor cât mai multe întrebări în baza maximei, începând

cu cuvintele notate pe colțurile stelei.

Învățăminte: Elevii citesc atent motto-ul și completează gândul care începe cu ideea „Am învățat că...”.

Mi-e dor de un cuvânt: Se solicită elevilor să citească atent maxima și să selecteze cuvântul care le este cel mai drag, explicând de ce le este dor de el.

Alcătuiești un text: Elevii citesc maxima și compun un text în baza ei.

Continuă gândul: Se propune elevilor să citească în întregime maxima, apoi numai o parte și să continue gândul cu idei proprii.

Discuția este o modalitate ce valorifică potențialul intelectual al elevilor, dezvoltă competențele comunicative și presupune un schimb de opinii și idei ce poate fi organizat la orice etapă a actului didactic.

Uneori, discuțiile încep în mod spontan, deviind de la proiectul inițial al lecției, însă în acest mod învățătorul și elevii vorbesc autentic și nu impus. Alteori, dorim să provocăm o discuție. Cum o facem? Oferindu-le elevilor o temă, un subiect – este modul tradițional de a începe o lecție. Dacă punem în discuție un subiect (un anunț publicitar, un eveniment etc.), este pentru că ceva te-a provocat. De exemplu: ”Am citit un anunț publicitar despre o carte nou apărută. Am vizionat un film interesant care m-a impresionat...”.

Dacă dorim ca elevii să vorbească despre acest subiect, trebuie să găsim o cale să-i antrenăm în discuție. Astfel, le propunem subiecte pentru discuții în grup, în perechi sau cu membrii familiei. Nu uităm ca ele să fie însoțite de argumente.

În calitate de învățătoare pledez pentru instrumentarul metodologic al formării elevului ca **vorbitor cult** în cadrul unei comunicări eficiente. E recomandabil să creăm condiții adecvate pentru a trezi motivația de a vorbi corect și expresiv. Învățând limba română, formăm deprinderi și abilități indispensabile, pentru a le asigura elevilor accesul postșcolar la învățarea pe toată durata vieții și integrarea activă într-o societate bazată pe cunoaștere, formăm competența de comunicare necesară în lumea contemporană, în orice domeniu și în orice tip de activitate, stimulăm elevii să se exprime corect, clar și coerent, să asculte, să înțeleagă și să producă mesaje orale și scrise, în diverse situații de comunicare. Evident, în învățământul primar, vom pune accentul pe pronunția corectă, pe capacitățile de citit-scris și pe tehnici specifice de lectură și exprimare, treptat vom trece la elemente de construcție a comunicării.

Un vorbitor cult al limbii materne cinstește străbunii, reînvie istoria neamului, e mereu în dezvoltare, zi de zi se îmbogățește și însușește comoara spirituală a omenirii.

Astfel, orientăm elevul spre tainele cărții, joc de rol, recital de poezie, lansare de idei, comentare de maxime, gramatică distractivă, victorină, pagină de jurnal, moment

poetic, conversație liberă, șezătoare literară, exersarea rolului de învățator, banca de noutăți, sfaturi utile, strop de înțelepciune, excursie, întâlnire cu un scriitor, interviu etc. Micul școlar poate intra în dialog deschis cu textul, punând întrebări și răspunzând singur la ele.

În concluzie: Un cadru didactic va avea grijă să cultive vorbirea nu numai în cadrul comunicărilor, activităților, manifestărilor lingvistice și literare, dar oricând se ivește ocazia și în orice mediu, păstrând acest sentiment de prețuire și mândrie națională.

Să menținem exemplul viu în cultura comunicării!

Să respectăm normele de etică, logică și limbă literară!

Să reaprimem flacăra inspirației pentru cuvântul

sacru în fiecare copil!

Să nu ne rușinăm să vorbim frumos!

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Callo T. Educația comunicării verbale. Chișinău: Litera, 2003. 148 p.
2. Dinu M. Introducere în teoria comunicării. București: Universitatea București, 1993. 260 p.
3. Dumitriu Gh. Comunicare și învățare. București: EDP, 1998. 254 p.
4. Mîndru N. Tainele comunicării. Chișinău: Lyceum, 2011. 112 p.
5. Pali A. Cultura comunicării. Chișinău: Epigraf, 2008. 280 p.

Livia STATE

gr. did. sup., Liceul Teoretic M. Eminescu din Chișinău
Formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Educație pentru cultură prin film

Rezumat: *Articolul oferă o abordare didactică a predării cursului opțional Educație prin film, implementat în mai multe școli din Republica Moldova. Prin prezentarea unei secvențe de proiect, autoarea intenționează să faciliteze activitatea profesorilor care urmează să predea în continuare acest curs la clasă. Sugestiile practice oferite derivă din experiența de coautor al materialelor metodologice la cursul opțional Educație prin film, dar și din practica de profesor experimentator a autoarei.*

Cuvinte-cheie: *film documentar, educație nonformală, educație prin film, emoție.*

Abstract: *The article presents a didactic approach to the teaching of the optional course Education through Films, which was implemented in a number of schools in the Republic of Moldova. By presenting a sequence of a didactic project, the author intends to facilitate the activity of the teachers who are going to undertake the teaching of this course. The practical suggestions that are offered come from the author's experience of co-writing methodological materials for this optional course, but also from her own teaching practice.*

Keywords: *documentary, non-formal education, education through films, emotion.*

Misiunea școlii este de a pregăti copilul pentru schimbările din societate, care survin cu o viteză uimitoare, de a-i crea deprinderi care l-ar ajuta să depășească eventualele provocări ale zilei de mâine. Reformele actuale ce se produc în învățământul din Republica Moldova oferă spațiu de manifestare și pentru cursurile opționale, care iau o amploare tot mai mare în școli. Consiliul Național pentru Curriculum a aprobat mai multe curricula pentru cursuri opționale, care pot fi găsite pe site-ul Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Printre ele, figurează și curriculumul pentru disciplina opțională *Educație prin film/O lume de văzut*, care este implementat, cu mult interes din partea elevilor și a cadrelor didactice, în câteva școli din țară.

Cursul opțional *Educație prin film* reprezintă un rezultat al proiectului *O lume de văzut* – program educațional amplu, implementat din anul 2003 de organizația *People in Need* din Cehia în peste 15 țări. În cadrul acestui proiect, școlilor li se oferă filme documentare și ghiduri didactice, utilizate în abordarea unor subiecte de actualitate ce țin de lumea de astăzi și de istoria modernă. În Republica Moldova, proiectul se desfășoară din anul 2014, în peste 30 de școli, și reprezintă un model de educație nonformală a tinerilor.

Principala trăsătură a filmelor din proiectul *Educație prin film* este că acestea prezintă povești reale ale oamenilor reali. Filmele selectate pentru ora opțională *Educație pentru film* generează discuții despre diverse aspecte controversate ale vieții și au menirea să sporească la elevi gradul de conștientizare a problemelor legate de drepturile omului.

Filmele demonstrate în clasă au ca obiectiv să dezvolte spiritul civic, să încurajeze dialogul constructiv, dar și să formeze atitudini de viață potrivite diverselor situații. Vizionarea filmelor, dar, mai ales, activitățile ulterioare au ca scop promovarea unei înțelegeri adecvate a proceselor globale care influențează viața oamenilor în lumea întregă. Procesul de predare-învățare-evaluare a disciplinei opționale *Educație prin film/O lume de văzut* se axează pe formarea următoarelor valori și atitudini: libertatea de expresie, libertatea opiniilor, relaționarea pozitivă și constructivă cu ceilalți, valorificarea optimă a potențialului intelectual al elevului prin lărgirea orizontului său cultural.

Centrul Educațional PRO DIDACTICA a contribuit substanțial la promovarea cursului opțional *Educație prin film/O lume de văzut*, organizând și desfășurând, în anul școlar curent, în lunile octombrie și mai, două ședințe ale clubului de dezbateri *Paideia*, familiarizându-i pe profesorii participanți cu metodologia de predare a filmului documentar. Fiind o modalitate de educație nonformală, cursul opțional apelează la tehnicile gândirii critice, precum și la principiile instruirii interactive, instrumente ce se află la temelia activităților PRO DIDACTICII.

Cursul opțional *Educație prin film/O lume de văzut* este prevăzut pentru un an de zile, presupunând 34 de ore, și este destinat elevilor din clasele superioare (X-XII), dar, la dorință, ar putea fi desfășurat și în clasele VII-VIII. Curriculumul actual prezintă 12 filme, cu tematică diferită (Tabelul 1).

Tabelul 1. *Tematica filmelor prevăzute în curriculumul la disciplina Educație prin film*

Nr.	Denumirea filmului	Aspecte tematice ale filmului
1.	<i>Copiii din gara Leningradsky</i>	Cum este să trăiești în stradă. Drepturile universale ale copilului
2.	<i>Haiduc</i>	Copiii străzii în România. Soluții
3.	<i>Zi liberă pentru Fardullah</i>	Munca copiilor în lume. Drepturi, dorințe, visuri. Scara valorilor
4.	<i>Trebuie să auzi</i>	Relațiile în familie. Cum interacționăm cu membrii familiei. Învățăm și te voi învăța. Acasă este cel mai bine. Vorbim unii cu alții?
5.	<i>Podul peste Wadi</i>	Conflictul/Consolidarea încrederii. Tipuri de conflicte
6.	<i>Skateistan: a locui și a face skateboard în Kabul</i>	Conflictele. Acceptarea diferențelor. Conflictul și atitudinea civică. Puterea spiritului uman
7.	<i>Doar pentru că te-am iubit</i>	Violența în familie. Consilierea psihologică
8.	<i>Lotte</i>	Cum să fii bun. Implicarea copiilor în rezolvarea unor probleme comunitare
9.	<i>Șapte lumânări</i>	Atrocitățile celui de-al doilea război mondial. Victimele Holocaustului
10.	<i>Cyber Seniori</i>	Oamenii vârstei a treia. Probleme și soluții
11.	<i>Ca un fluture</i>	Copiii cu dizabilități. Soluții pentru ameliorarea situației acestora. Răbdarea și perseverența
12.	<i>Pe bicicletă după libertate</i>	Problemele migranților. Încadrarea lor în societate

Pentru vizionarea și discutarea fiecărui film, recomandăm să fie repartizate câte 3 lecții, deși, uneori, sunt suficiente 2 ore, altele nici 4 nu ajung, totul depinde de varietatea problemelor prezentate în film și de profunzimea abordării lor la clasă.

În continuare, propunem un model de desfășurare a activităților educaționale în baza unui film concret – *Sprinkler (Stropitoare)*. Filmul poate fi vizionat accesând linkul: <https://red.prodidactica.md/educatie-prin-film-2/>

Pentru etapa *Evocare*, profesorul propune elevilor, individual, timp de 5-7 minute, să completeze în scris enunțurile:

- *A fi sărac înseamnă*.....
- *Dacă aș fi sărac/săracă,*

După completare, profesorul ascultă, la dorința elevilor, câteva răspunsuri, identificând ce reprezintă pentru ei noțiunea de *sărac*: lipsa unei case, a banilor, a familiei, a unui loc de muncă, a tehnologiilor moderne, a hainelor, a afecțiunii celor dragi etc. În același timp, profesorul propune elevilor să identifice posibile ieșiri din situația de *săracie*: să muncească, să apeleze la ajutorul prietenilor, să cerșească, să protesteze etc. Este important să menționăm că profesorul acceptă toate părerile elevilor, fără a le supune unei analize, doar cerând, după necesitate, explicații.

Pentru următoarea activitate de pregătire a vizionării filmului elevii vor forma 3 grupuri, care vor avea de răspuns la întrebările:

- Ce înseamnă să fii sărac în SUA?
- Ce înseamnă să fii sărac în Moldova?

- Ce înseamnă să fii sărac în India?

Prin acest exercițiu, se urmărește scopul de a relaționa noțiunea de *sărăcie* cu nivelul economic al diferitelor țări, făcându-se, astfel, apel la cunoștințele elevilor acumulate la orele de istorie, educație civică, geografie, dar și din alte surse de documentare. Răspunsurile așteptate vor fi legate de existența și calitatea serviciilor sociale, de puterea de cumpărare a banului, de accesul la apă potabilă și asistență medicală, de deținerea unei locuințe etc. Discuțiile pot fi susținute cu imagini sau materiale video pregătite în prealabil de profesor.

Tot la această lecție, profesorul ar trebui să explice și noțiunea de *banca de alimente*, mai puțin comună la noi. *Banca de alimente este un serviciu social ce colectează gratuit bunuri de consum – alimente și produse de igienă personală, într-un spațiu special dedicat, le triază și le pregătește pentru a fi imediat livrate, gratuit, pentru a ajunge la un consumator final care are mare nevoie de ele. Acest serviciu se află la dispoziția tuturor celor interesați să devină parteneri ai Băncii. Poate fi vorba de companii care produc, stochează, livrează sau comercializează astfel de bunuri, dar și de persoane private. Important este ca toate să accepte să doneze Băncii bunurile, produse care apoi vor fi oferite gratuit unor organizații ce gestionează servicii de asistență socială* (sursa: wikipedia.org).

La lecția următoare, etapa *Realizare a sensului*, se va viziona filmul, care durează aproximativ 20 de minute.

Păstrând atmosfera de după vizionarea peliculei, profesorul va adresa întrebarea obligatorie pentru fiecare proiecție de film, dar și pentru fiecare elev: *Ce sentimente ați trăit în timpul vizionării filmului?* Elevii sunt rugați să-și exprime emoțiile printr-un singur cuvânt sau îmbinare de cuvinte. Profesorul notează la tablă sau pe un poster toate cuvintele, fără a comenta sau a da aprecieri. Sau profesorul poate utiliza fișa de mai jos, rugând elevii să bifeze, din prima coloană, un singur sentiment sau mai multe. (Fișa poate fi utilizată după vizionarea tuturor filmelor și poate fi completată de către profesor cu alte cuvinte ce denumesc emoții.)

Ce ați simțit?	De ce?
Milă	
Bucurie	
Dezgust	
Supărare	
Rușine	
Indiferență	
Neliniște	
Suferință	
Mirare	
Dorința de a schimba ceva	

Întrucât unul dintre obiectivele cursului opțional *Educație pentru film* este sensibilizarea elevilor în raport cu diverse probleme din lumea înconjurătoare, profesorul va acorda o mare atenție și importanță acestei părți a lecției, dar fără a insista, dacă cineva refuză să-și manifeste deschis emoțiile. S-ar putea ca unele aspecte prezentate în film să trezească amintiri neplăcute sau chiar dureroase pentru unii elevi, de aceea cunoștințele și competențele psihologice ale profesorului sunt foarte importante pentru buna desfășurare a acestui curs opțional.

După ce toți participanții și-au expus părerile, se porcede la argumentarea lor. Elevii pot fi repartizați în perechi conform aceleiași emoții manifestate sau, dimpotrivă, cu emoții diferite, sugerându-li-se să se convingă reciproc de propriul adevăr. Discuțiile trebuie să aibă loc într-o atmosferă de respect și bunăvoință.

Întrucât cursul *Educație pentru film* este conceput în baza strategiei de gândire critică, profesorul poate organiza discuția aspectelor prezentate în film, utilizând diverse tehnici interactive: *Explozie stelară, Brainstormingul, Panelul, Pălării gânditoare, Pixuri în pahar, Linia valorii, Cubul, Diagrama cauzelor și a efectelor* etc. Noi propunem o activitate care se desfășoară în grupuri mici, fiecare echipă având un poster pe care este schițată imaginea unui om. Elevilor li se cere să discute despre film, răspunzând la întrebările formulate de profesor și scriind răspunsurile în dreptul părților corpului după cum urmează:

Picioarele – *Care sunt laturile pozitive ale vieții lui Nicki? Pe ce se bazează ea în viață?*

Mâinile (orientate în sus) – *Care sunt necesitățile fetei? Ce-i lipsește?*

Capul – *Ce cred eu/credem noi despre situația lui Nicki?*

Inima – *Ce simt eu/simțim noi pentru această fetiță?*

La această etapă a discuțiilor, se coagulează principalele probleme conturate în film:

- atitudinea părinților față de copii;
- atitudinea statului față de păturile sărăcite;
- acceptarea/neacceptarea propriei condiții;
- voluntariatul etc.

Echipele își prezintă posterele, argumentându-și punctele de vedere, răspunzând la întrebările colegilor și ale profesorului.

La etapa de *Reflecție*, propunem tehnica de scriere **RAFT**, care se descifrează astfel:

R – rol: fiecare elev își alege ce rol va juca, adică din numele cui vrea să scrie: un elev care a vizionat filmul, un prieten de-al lui Nicki, un jurnalist etc.

A – adresantul: cui scrie – lui Nicki, părinților lui Nicki, primarului orașului etc.

F – forma: o scrisoare, un articol, o postare pe o rețea de socializare etc.

T – tema: subiectul, despre ce va scrie, mesajul etc.

Elevii elaborează textul în caiete și la dorință îl citesc.

Drept temă pentru acasă, profesorul poate propune elevilor să se intereseze de oamenii nevoiași din comunitate și să vină cu un plan de activități pentru ameliorarea condiției lor.

În concluzie, proiectul activităților în baza filmului *Sprinkler* ar putea arăta așa:

Tabelul 2. Proiectul activităților în baza filmului *Sprinkler*

Etapa	Lecția	Activități
Evocare	Lecția întâi	– Completați enunțurile: • <i>A fi sărac înseamnă</i> • <i>Dacă aș fi sărac/săracă</i> <u>Activitate în 3 echipe mari</u> : Ce este sărăcia în Moldova? Dar în India? SUA? Prezentări. Discuții.
Realizarea sensului	Lecția a doua	Vizionarea filmului <i>Sprinkler</i> . https://red.prodidactica.md/educatie-prin-film-2/ – Numiți printr-un cuvânt/îmbinare de cuvinte sentimentul/emoția după vizionarea filmului. <u>Activitate în 3 grupuri mari</u> . Pe postere se desenează figura unui om. Picioarele – <i>Care sunt laturile pozitive ale vieții lui Nicki? Pe ce se bazează?</i> Măinile (orientate în sus) – <i>Care sunt necesitățile fetei? Ce-i lipsește?</i> Capul – <i>Ce cred eu despre situația lui Nicki?</i> Inima – <i>Ce simt eu pentru această fetiță?</i>
Reflecție	Lecția a treia	Prezentări și discuții. Tehnica de scriere a unui text RAFT R – rol: <i>Cine sunt eu?</i> Un copil, un profesor etc. care a vizionat filmul... A – adresatul: <i>Cui scriu?</i> Lui Nicki, părinților, autorităților etc. F – forma: scrisoare, e-mail, articol, postare etc. T – tema, subiectul, despre ce scrii... Lectura unor texte.

RECOMANDĂRI PENTRU PROFESORI

- Asigurați partea tehnică a proiectării filmului: existența unui laptop, a unui ecran, a boxelor; utilizați perdele pentru reducerea luminii solare; faceți o probă tehnică.
- Vizionați filmul înainte de derularea lui în clasă pentru înțelegerea profundă a temei/temelor abordate.
- Cunoașteți contingentul de elevi, particularitățile de vârstă ale celor participanți, precum și interesul manifestat pentru subiectele abordate.
- Fiți pregătiți pentru reacții diverse după vizionare, unii elevi pot manifesta alte reacții decât cele așteptate, de aceea nu vă impuneți părerea.
- Realizați activități cât mai diverse de discutare a mesajului fiecărui film, nu grăbiți lucrurile, respectați dreptul la opinie al fiecărui elev.
- În proiectarea activităților, utilizați cadrul ERRE și aplicați tehnicile gândirii critice.
- În cadrul discuțiilor, puteți invita un specialist (jurist, asistent social, psiholog etc.) care știe mai multe despre subiect și poate răspunde calitativ la întrebările participanților.
- Creați reguli simple, dar clare pentru desfășurarea discuțiilor și respectați-le.
- Dirijați dezbaterile, creați oportunități pentru elevi de a se manifesta liber, nestingherit, nu apreciați cu note joase opiniile care contravin sistemului Dvs. de valori.
- Stimulați aplauzele, mulțumiți, zâmbiți.

Un alt aspect aplicativ al cursului opțional *Educație prin film/O lume de văzut* este crearea cluburilor de film. În cadrul acestora, elevii claselor superioare, în timpul lor liber, vor putea prezenta filme documentare nu doar pentru colegi, ci și pentru întreaga comunitate, organizându-se dezbateri în baza lor. În acest caz, elevii își asumă rolul de moderator ai discuțiilor, dezvoltându-și abilități de inițiere și dirijare a unei activități de comunicare.

În încheiere, cursul opțional *Educație prin film/O lume de văzut* urmărește consolidarea gradului de înțelegere de către elevi a valorii educative a filmului documentar și poate contribui plener la formarea unor cetățeni responsabili și conștienți.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

- Curriculum opțional pentru gimnaziu și liceu. Educație prin film/O lume de văzut. Chișinău, 2016.

2. O lume de văzut. Ghid pentru profesori. Chișinău, 2016.
3. Reardon B. A. Toleranța – calea spre pace. Chișinău: Arc, 2004.
4. Stoica-Constantin A., Neculau A. Psihosociologia rezolvării conflictului. Iași: Polirom, 2002.
5. <https://ro.wikipedia.org/wiki>

Loretta **HANDRABURA**

dr., conf. univ.
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Educația pentru media în contextul competențelor pentru secolul al XXI-lea

Rezumat: Articolul valorifică experiența implementării sistemice în ultimii ani a educației pentru media în Republica Moldova. Sunt formulate recomandări pertinente cu privire la necesitatea valorificării holistice a acestei noi educații și este analizat contextul european, precum și cel național cu privire la educația pentru media.

Cuvinte-cheie: media, educație pentru media, consumator/-oare de produse media, creator/-oare de produse media, competență media.

Abstract: The article presents the experience of implementing media education in Moldova in recent years and argues that its study is imperative at the system level. Aligning with existing European practices, the authors make several relevant recommendations regarding a holistic approach towards this new education.

Keywords: media literacy, media competence, critical thinking, consumer of media products, creator of media products, online safety, optional curriculum.

Trăim în era informației, a tehnologiilor, a vitezei și competitivității, când accesul la informație și competențele necesare valorificării acesteia sunt esențiale formării cetățeanului de mâine. Este imperios necesar să avem conștiința faptului că omul viitorului, elevul/eleva de azi, va reuși și va ajunge un om de succes, doar fiind înarmat/ă cu alte competențe, precum: comunicarea asertivă, interrelaționarea și gândirea critică. În acest context, *Educația pentru media*, parte a noilor educații, definește un segment important în contextul competențelor pentru secolul al XXI-lea. Pentru Republica Moldova, un stat aflat în situația de a recupera, cu pași grăbiți, „*temele de Educație pentru media*”, ratată, evident, în contextul unor fenomene socio-politico-economice specifice, introducerea conținuturilor de *Educație pentru media*, infuzional sau ca disciplină opțională, devenise de primă importanță. În procesul de recuperare și de ardere a etapelor, practicile educaționale din țările europene au constituit și rămân a fi un suport real pentru sistemul educațional de la noi.

În procesul de fundamentare, la nivel educațional, a unei viziuni în domeniul *Educației pentru media*, s-a ținut cont de documentele de bază, recunoscute la nivel internațional. Astfel, *Rezoluția Parlamentului European privind educația în domeniul mass-mediei într-o lume digitală*, adoptată în 2008, este un document de referință, care prevede că această competență (media) ar trebui să o stăpânească toate categoriile de oameni pe durata vieții lor, pentru a le ajuta să utilizeze practic și creativ mass-media. Educația pentru media ar trebui să fie o parte componentă a educației formale pentru toți studenții; de asemenea, aceasta ar trebui să fie inclusă în modulele obligatorii în programul de formare a cadrelor didactice, recomandă Parlamentul European [1].

În același timp, *Agenda de la Paris*, adoptată de UNESCO în 2007, include douăsprezece recomandări

Natalia **GRÎU**

consultant principal Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova

pentru educația media, inclusiv: integrarea educației media în formarea inițială a cadrelor didactice, elaborarea unor metode eficiente de predare a noii educații, mobilizarea tuturor părților interesate de serviciile educaționale și sociale etc. [2]. Cercetarea exhaustivă privind practicile internaționale și naționale de introducere a educației pentru media în școli [3] a confirmat restanța noastră și necesitatea recuperării. Țări precum Marea Britanie, Australia, Finlanda, Danemarca, Suedia, Olanda, Germania, SUA ș.a. au această disciplină fie obligatorie, fie opțională, din anii '70 ai secolului trecut. În România, cursul opțional *Competență în mass-media* se predă pentru treapta de liceu din anul 2004 și urmează să fie actualizat și propus ca obligatoriu [4]. Ucraina a inițiat în 2010, prin decretul Prezidiului Academiei Naționale de Științe Pedagogice, *Concepția de introducere a educației media în Ucraina*. Ideea principală a concepției este de a promova crearea unui sistem eficient de educație media în țară, pentru a oferi formare generală copiilor și tinerilor de interacțiune sigură și eficientă cu sistemul media modern. Documentul include faza-pilot (2010-2013), cerințele graduale de educație și de standardizare media pentru implementarea educației media în școli (2014-2016), dezvoltarea și finalizarea implementării educației media (2017-2020). În Armenia, cursul opțional *Educația pentru mass-media* se predă din 2013 infuzional, la mai multe ore sau extracurricular. În Rusia, atestăm în învățământul preuniversitar mai multe programe experimentale, standarde, cursuri pentru educația media în școală. Pentru învățământul superior au fost elaborate diverse cursuri universitare, a fost introdusă din anul 2002 o nouă specializare *Educație media* (Медиаобразование, № 03.13.30) în instituțiile cu profil pedagogic [5].

De precizat faptul că dreptul de acces la Internet și promovarea conceptului de *cetățenie digitală* constituie o prioritate la nivel guvernamental. Drept dovadă sunt documentele de politici elaborate, aflate în proces de implementare acum: *Programul Național de Securitate Cibernetică a Republicii Moldova pentru anii 2016-2020*, *Programul e-Transformare*, *Programul Moldova Digitală 2020*, *Guvernare Deschisă* și alte programe care valorifică domeniul complex al educației pentru media.

Când în prima jumătate a anului 2017, în rândul adolescenților, urmare a apariției jocului *Balena albastră*, au fost identificate 15 cazuri de automutilare, tentative de suicid și 2 cazuri de suicid, constatate de Inspectoratul General de Poliție, societatea s-a pomenit luată prin surprindere și neputincioasă. În discuțiile cu unele cadre didactice, am constat lipsa unei pregătiri adecvate și chiar o anumită neputință în raport cu reacția pe care ar fi trebuit să o adopte în

relația cu elevii-victime sau cu părinții acestora, care, evident, sunt și mai nepregătiți (dacă există grad de comparație pentru un astfel de analfabetism media!). Acesta a fost un semnal alarmant că adoptarea unei atitudini față de asemenea pericole, generate inclusiv de fenomene sociale complexe, cum ar fi migrația sau sărăcia, care au condus la creșterea numărului „orfanilor sociali” (copii ai căror părinți muncesc peste hotare), al copiilor din familii vulnerabile etc., se impunea imperios. Cum trebuie să reacționeze profesorul în relația cu aceste categorii de copii, mult mai ușor predispuși pericolelor din mediul on-line și care au tendința de a se izola și refugia în spațiul virtual? Educația pentru media răspunde exact acestor provocări, care sunt orientate spre dezvoltarea gândirii critice a cetățeanului în era digitală.

Un sondaj, realizat în lunile februarie-martie 2018, de Consiliul Național al Elevilor de pe lângă Ministerul Educației, Culturii și Cercetării, în scopul evaluării domeniilor de interes ale tinerilor pe acest segment, accentuează interesul tinerilor pentru media ca formă de învățare, mai ales că o bună parte din ei conștientizează rolul acestei noi competențe în formarea propriei personalități. Rezultatele sondajului au demonstrat că, din cei 242 de respondenți de diferite vârste, doar pentru 68,6% conceptul de *educație media* este cunoscut, iar 56,5% din cei care au răspuns „Da” specifică că au aflat despre această educație în mediul școlar, în timp ce 40,5% – în mediul on-line, documentându-se individual, în mare parte. Nu e de mirare că 95,5% dintre ei utilizează rețelele sociale zilnic, iar 65,7% – își formează competențele media individual, așa cum contextul îi impune să o facă.

Astfel, inițiativa de elaborare a unui curriculum și de a introduce pe toate treptele de școlaritate disciplina opțională *Educația pentru media* a fost lansată de societatea civilă în anul 2015, fiind, cu toată deschiderea, susținută de ministerul de resort. Etapa inițială a presupus, cu efortul partenerilor externi (Deutsche Welle Akademie, Germania) și interni (Centrul pentru Jurnalism Independent), elaborarea unor studii relevante. Ghidate de înțelegerea necesității de mobilizare și acțiune, autoarele Loretta Handrabura, Natalia Grîu și Silvia Șpac, au realizat, în 2016, primul curriculumul opțional pentru treapta primară [6], iar în anul 2018, a fost realizat și aprobat de Consiliul Național pentru Curriculum și al doilea produs, pentru treapta gimnazială [7]. Ambele curricula sunt unice de acest gen din oferta educațională, sunt integrate și acoperă trei arii curriculare: *Educație socioumană*, *Limbă și comunicare*, *Arte și tehnologii*. În anul 2017, în cadrul proiectului *Consolidarea libertății de opinie în Republica Moldova*, cu susținerea Deutsche Welle Akademie și finanțat de Ministerul Federal pentru Cooperare Economică și

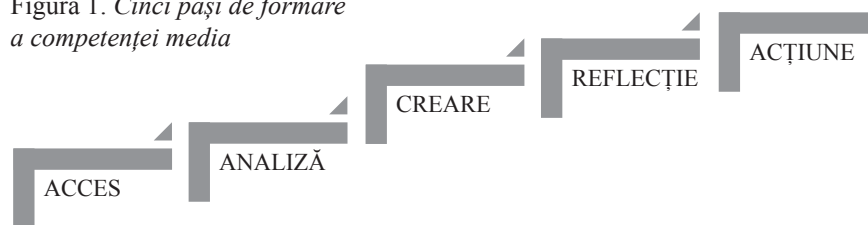
Dezvoltare în Germania, cu suportul Centrului pentru Jurnalism Independent a fost editat *Auxiliarul didactic pentru învățători și elevi: Educație pentru media* (cl. III-IV), care include Ghidul învățătorului, Fișe didactice pentru cele 6 module și modele de evaluare sumativă (criterii de evaluare recomandate pentru învățători la disciplina opțională *Educație pentru media*; criterii de succes/condiții de succes pentru elevi/eleve la disciplina opțională *Educație pentru media*).

O întrebare legitimă în procesul implementării disciplinei date vizează principiul respectării particularităților de vârstă ale elevilor. Evident, aceasta trebuie implementată gradual, pornindu-se de la achizițiile pe care elevul/eleva le are, inclusiv cele de ordin digital, pe care, în mare parte, și le-a format independent, în afara spațiului școlar. Provocările spațiului virtual și invazia tehnologiilor demonstrează că introducerea disciplinei *Educație pentru media* este oportună începând chiar cu treapta de educație timpurie. De acest aspect trebuie să țină cont autorii de următoarea generație de produse curricula. Totodată, mai multe repere de ordin metodico-didactic, cât și acțional ar trebui luate în calcul în perspectiva realizării educației pentru media, pornind de la cei cinci pași de formare a competenței media: *acces, analiză, creare, reflecție și acțiune* (Vezi Figura 1).

Developarea și abordarea acestor pași necesită cunoaștere, experiență și respectarea metodologiei corecte de formare a competenței media. Este valoros să înțelegem că acest nou tip de media îl pregătește pe elev/elevă pentru viață. Aceasta impune formare de competențe integrate, corelate unor nevoi reale, în care, de data aceasta, practica bate gramatica, or, copiii noștri sunt on-line și consumă activ media înainte ca vreun curriculum oficial să ajungă la ei. Ei sunt cu cel puțin un pas înaintea părinților la acest capitol, iar pe de altă parte, profesorii rămân reticenți, într-o zonă de confort sau, mai rău, de negare, atunci când media înseamnă pulsul vieții reale, un exercițiu de democrație sau resurse nelimitate de formare și învățare.

Temele incluse în acest ABC media sunt actuale și implică aspecte concrete cu care tinerii se confruntă în activitățile cotidiene, multe dintre ele vizând problema siguranței în mediul on-line (*Pericolul manipulării și dependența în spațiul on-line; Fenomenul „troll” și „trolling”;* *Jocurile virtuale în viața adolescentului;* *Forme de agresiune on-line – cyberbullying-ul; Grooming-ul și pericolul abuzurilor sexuale în spațiul*

Figura 1. Cinci pași de formare a competenței media

on-line etc.). Bineînțeles, în procesul formării acestei competențe un rol important îl are implicarea și parteneriatul cu familia – unul dintre mediile esențiale în care, la o etapa incipientă, se formează primele abilități și deprinderi de consum mediatic (de cele mai multe ori, din păcate, sub forma unui contact nesupravegheat și iresponsabil al copilului cu produse media precum filmele de animație sau jocurile virtuale). Educația pentru media vine în ajutorul părinților, care trebuie să-și asume responsabilitatea pentru monitorizarea regimului de consum mediatic al copiilor din primul an de viață. Ei trebuie să înțeleagă că timpul afectat consumului de mesaje mediatice, îndeosebi audio-vizuale, are numeroase consecințe imediate sau latente asupra sănătății emoționale și dezvoltării personalității copilului. Prin urmare, o anumită grijă pentru alfabetizarea părinților, de rând cu cea a cadrelor didactice este imperios necesară.

În acest context, în perspectiva abordării didactice, procesul formării copilului în domeniul educației pentru media este orientat în calitate sa de *consumator* și cea de *creator* de produse media. În calitate de *consumator*, elevul/eleva este în contact zilnic cu varia produse media (reclame, filme, articole de ziar, jocuri video etc.), iar în calitate de *creator*, grație noilor media, elevii pot deveni autori de articole, spoturi publicitare, filmulețe, știri. Tendința și dorința tinerilor de manifestare și socializare explică interesul sporit al acestora pentru a deține un blog sau mai nou un vlog, platforme on-line care le permit să devină autori de conținuturi media. Din acest punct de vedere, paradigma conceptului disciplinei opționale *Educație pentru media* este orientată într-o dublă perspectivă: *educație prin media și educație pentru media* (Vezi Figura 2).

Figura 2. Perspective ale conceptului disciplinei opționale Educație pentru media

Prin urmare, această competență, definită de Comisia Europeană prin capacitatea de acces, de analiză și de adoptare a unei gândiri și atitudini critice față de mass-media și capacitatea de a folosi sunete și imagini pentru a comunica în diferite contexte, presupune că elevii trebuie să fie capabili să caute și să utilizeze informația, să comunice liber, deschis, fără teama confruntării cu o realitate pentru care nu sunt pregătiți [7] – de aici și responsabilitatea societății civile, în general, și a producătorilor media, în mod particular, pentru a forma valorile inerente acestei educații.

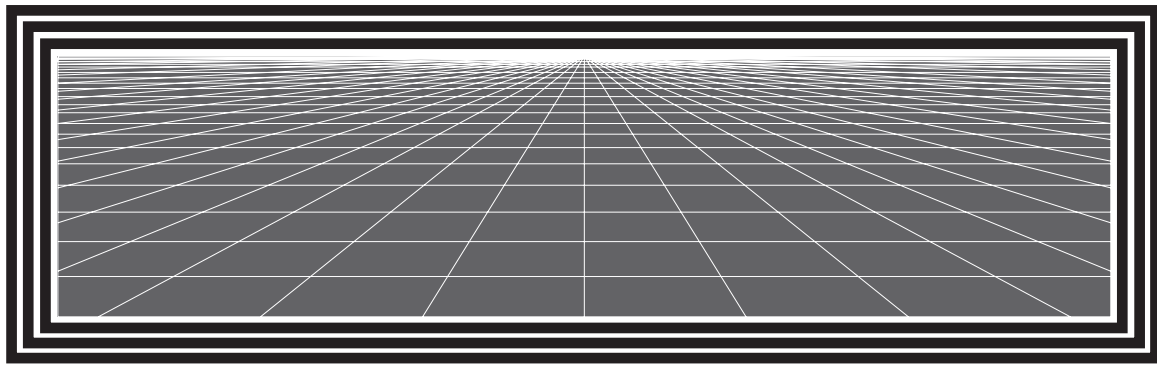
În încheiere: Vom sublinia ideea că, în perspectivă didactică, disciplina opțională *Educație pentru media* necesită o abordare holistică la nivelul educației formale, cât și nonformale, inclusiv prin implicarea, la nivel de parteneriate educaționale, a creatorilor de produse media, într-o dublă acțiune și interacțiune, așa cum am specificat, a *Educației prin și pentru media*. Doar astfel rezultatele care se măsoară, în ultimă instanță, prin gradul de democrație și responsabilitate civică a cetățenilor, sunt vizibile. Avem ferma convingere că, urmare a asigurării cadrului curricular necesar, această disciplină va contribui plenar la formarea gândirii critice a elevilor și ea trebuie implementată gradual, începând cu treapta de educație timpurie, în măsura în care competențele media îl vor ajuta pe copil să devină consumator/creator avizat de media în această eră a informației.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. European Parliament resolution of 16 December 2008 on media literacy in a digital world (2008/2129(INI)). Strasbourg, 2008. A se vedea de asemenea: Рекомендации Парламентской ассамблеи Совета Европы по медиаобразованию; Media education. Recommendation of Council of Europe. 2000.
2. Paris Agenda or 12 Recommendations for Media Education. 2007; Towards Information Literacy Indicators. Paris: UNESCO, 2008. 46 p.; Recommendation *Youth Media Education*. UNESCO, Seville, 15-16 February 2002.
3. Handrabura L. Dezvoltarea unei culturi media printr-o educație media adecvată. Chișinău, 2016, p. 46. Pe: <http://media-azi.md/ro/publicatii/dezvoltarea-unei-culturi-media-printr-o-educa%C8%9Bie-media-adevat%C4%83> (Accesat la 15.12.17)
4. Bunescu Gh., Negreanu E (coord.) Educația informală și mass-media. București: Institutul de Științe ale Educației, Laboratorul Teoria Educației, 2005.
5. Fedorov A.V. Media Education and Media Literacy: Russian Point of View. Lambert Academic Publishing, 2010. 364 p.
6. https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum_educatie_pentru_media_gimnaziu.pdf
7. <https://mecc.gov.md/sites/default/files/curriculum-final.pdf>

PROIECTE CEPD

CULTURA CIVICĂ

Elena SUFF

dr., formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Învățã de la toate: cultura civicã – o competențã transdisciplinarã

Rezumat: *Biografiile persoanelor ale cãror vieți sunt suficient de importante pentru a fi studiate la școalã ne oferã atãt exemple pozitive, demne de urmat, cãt și lecții de viațã care servesc drept avertisment. Orice disciplinã ar preda, fãcãnd referințã la biografii, profesorul are oportunitatea de a promova valori civice și de a contribui la formarea unor cetățeni autentici, care știu sã învețe din succesele și greșelile altora.*

Cuvinte-cheie: culturã civicã, cetățean, valori, educație, biografie, exemplu.

Abstract: *The biographies of personalities whose lives are significant enough to be studied in school may constitute either positive examples that ought to be followed or life lessons acting as warnings. Teachers – whatever their specialization – have a unique opportunity to promote civic values and contribute to the creation of good citizens when referring to biographies in the classroom: they will educate the kind of citizens who can learn from both the success and the errors of others.*

Keywords: civic culture, citizen, values, education, biography, example.

Competențele interpersonale, civice și morale fac parte din lista de competențe-cheie (transversale și transdisciplinare) care, deși vizate atãt de discipline școlare speciale (*Educație pentru societate, Dezvoltare personalã*), cãt și de toate disciplinele școlare în ansamblu, ar trebui formate și dezvoltate în primul rând la nivel extra- și suprașcolar, în proverbialii șapte ani de acasã și mai departe. Atitudinea copilului față de societate și stat, față de sine ca cetățean și față de drepturile, responsabilitãțile și limitãrile sale ca cetățean încep sã se contureze încã în educația de familie, din conversațiile adulților și comportamentele lor, urmãrite de cei mici; se întâmplã ca un copil sã adopte, pânã la urmã, un comportament civic radical diferit de cel observat acasã. Însã *pe lângã și alãturi* de familie, școala are numeroase oportunitãți pentru a promova cultura civicã și spiritul civic, contribuind la pregãtirea unui cetățean modern, care își conștientizeazã datoria, își iubește țara, însã nu omite sã aplice gãndirea criticã și nu se lasã dus de val, momit cu promisiuni deșarte sau cumpãrat cu pãine și spectacole.

Pentru educarea prin exemplu, un material extrem de util îl prezintã biografiile personalitãților marcante din diverse domenii. Viețile scriitorilor, ale matematicienilor, fizicienilor, medicilor, biologilor, chimiștilor, sportivilor, pictorilor, muzicienilor, nemaivorbind de chipurile istorice, reprezintã o resursã bogatã de studii de caz, exemple demne de urmat – și altele, care, dimpotrivã, n-ar trebui imitate.

Cum sã utilizãm biografiile în demersul educațional? Cu excepția studiului monografic în clasa a XII-a, cursul de limbã și literaturã romãnã nu presupune examinarea aprofundatã a biografiilor scriitorilor studiați – și are dreptate. Nu considerãm necesarã memorarea tabelelor cronologice și a listelor de publicații din primii ani de gimnaziu. Însã, dat fiind faptul cã, în planificarea de lungã duratã a profesorului perspicace, un grup esențial de scriitori apare și reapare, așã sau altfel, de la o clasã la alta, profesorul are oportunitatea de a reveni și la variate episoade ale biografiei anumitor autori, pe mãsura studierii unor texte mai lungi și mai complexe din creația acestora. Recomandãm, drept formã de abordare,

anecdota literară, povestirea (sau prezentarea în altă formă) a unor episoade notorii din viața scriitorului în cauză. Fără îndoială, profesorul va ști să potrivească episodul cu vârsta elevilor, selectând experiențe comensurabile sau, cel puțin, compatibile cu dezvoltarea psihologică și experiența de viață a elevilor. Într-un demers didactic planificat continuu, la nivel de ani și etapă de școlarizare, biografia unor scriitori deosebit de populari în școală – Mihai Eminescu, Ion Creangă, Vasile Alecsandri, Ion Druță – se va asambla astfel, an cu an, în memoria elevilor, pentru a se generaliza eventual într-un tablou complet în clasele de liceu. O abordare similară este posibilă la lecțiile de istorie, dată fiind structura concentrică a curriculumului gimnazial și liceal la această disciplină: or, elevul de clasa a X-a va înțelege, bunăoară, anumite acțiuni și motivația lor din viața lui Caius Julius Caesar – și chiar, sperăm, va învăța din ele – altfel decât un elev de clasa a V-a.

Componenta civică va ține nu de listarea cronologică a evenimentelor, ci de aspectul atitudinal și valoric al faptelor și al reacției (contemporane și *post factum*) la ele. Este important pentru istoria literaturii române că Mihai Eminovici-copilul obișnuia să petreacă mult timp în mijlocul naturii, o experiență care l-a inspirat pentru restul vieții,

când, locuind în orașe mari, nu mai avea posibilitatea de a cutreiera păduri. La nivel de cultură civică, ne putem întreba: în ce măsură posedă adultul Mihai Eminescu o cultură ecologică? Ce atitudine avea față de natură și ocrotirea ei? Ce putem învăța din aceasta? Un moment-cheie pentru formarea poetului a fost patronajul profesorului Aron Pumnul. La nivel atitudinal, ne întrebăm: în ce măsură experiența de a sta în gazdă la Pumnul, cărturar de școală veche, a format atitudinea lui Eminescu față de învățatură, știință, cercetare, lectură și cărți? Cu această ocazie, profesorul poate propune un exercițiu de autorefecție, solicitându-le elevilor să-și traseze propriile experiențe timpurii legate de perceperea cărților și a lecturii.

Interdisciplinaritatea intră în joc în cazul *actorilor* istorici care s-au remarcat prin activitate într-un șir de domenii. Astfel, mai mulți dintre scriitorii români s-au manifestat, la un moment sau altul, și în calitate de politicieni și oameni de stat. Trecând de marii cronicari (Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce), care au fost funcționari de stat mai întâi de toate, un exemplu evident este generația pașoptistă, printre membrii căreia s-au numărat revoluționari (și deținuți politici), miniștri, ambascadori. Spiritul civic și sentimentele patriotice l-au

PROIECTE CEPD

Comunități școlare în acțiune: crearea condițiilor de persistare în școală a elevilor din familiile social-vulnerabile

Perioada de implementare: Noiembrie 2010-decembrie 2012

Finanțator: Fondul de urgență, creat de George Soros în vara anului 2009 pentru atenuarea efectelor negative ale crizei economice mondiale în Europa Centrală, de Est și Sud-Est și Asia Centrală, oferit prin intermediul Fundației Soros-Moldova

Scopul proiectului: Sprijinirea școlilor din mediul rural prin crearea unor condiții de frecvență a școlii pentru copiii din familiile social-vulnerabile și menținerea motivației acestora pentru învățare și dezvoltare, având în vedere faptul că familiile din care fac parte sunt profund afectate de criză

Rezultate: 50 de localități informate și sensibilizate privind problemele copiilor din din familii social-vulnerabile; 2200 de copii beneficiari de suport material (îmbrăcăminte, încălțăminte, rechizite școlare); echipă de 12 formatori cu experiență în domeniul elaborării și implementării proiectelor creată și consolidată; 50 de echipe comunitare formate și instruite în scrierea și implementarea proiectelor (200 de persoane, cu un program de instruire de 30 de ore); 100 de proiecte locale, elaborate și implementate de echipele comunitare, care vizează crearea condițiilor și a sprijinului material pentru elevii din familii social vulnerabile; peste 150 de activități extracurriculare dezvoltate în 50 de școli implicate în proiect; 50 de școli beneficiare de suport material în valoare de 10500 USD; peste 2500 de elevi implicați în activități extracurriculare; peste 200 de educatori implicați în activități de educație nonformală; 1000 de exemplare de materiale promoționale editate; 112 directori adjuncți și diriginți instruiți și certificați în următoarele domenii: organizarea activităților extracurriculare centrate pe copil, educație și dezvoltare personală, sporirea motivației elevilor pentru învățare și dezvoltare; programul de formare (3 zile, pentru echipe din 50 de școli) desfășurat și follow-up pentru schimburi de materiale și experiență cu colegii din școlile implicate; 466 de seturi de carte *Învăț să fiu* și *Citind, învăț să fiu* donate bibliotecilor școlare; cartea *Comunități școlare în acțiune* editată cu scopul de a extinde impactul proiectului în alte comunități școlare; un film realizat și 300 de DVD-uri cu practici de succes din cadrul proiectului distribuite etc.

format pe Alecu Russo-scriitorul în aceeași măsură ca lecturile și studiile. Alexandru Hâjdău, deși a fost educat în străinătate și a activat preponderent în afara Principatelor Române, a jucat un rol important în cauza Unirii de la 1859 (de altfel, întreaga dinastie Hâjdeu/Hâjdău reprezintă o galerie de personalități talentate, care și-au câștigat pâinea cea de toate zilele servind state străine, însă au promovat cultura românească prin creația lor). Au făcut parte din marea politică și scriitorii interbelici, precum Octavian Goga (prim-ministru) și Lucian Blaga (diplomat). Dacă ne gândim la istoria contemporană, poziția civică a scriitorilor Leonida Lari, Ion Hadârcă, Nicolae Dabija, promovată prin poezia, proza și publicistica lor, a fost un factor esențial în mișcarea de renaștere națională din Basarabia în anii 1980-90.

Un exercițiu interesant pentru liceeni ar fi să determine și să listeze principiile politice și civice ale scriitorilor-politicieni, pentru a le compara *cu* și, eventual, a le încadra în platformele politice ale partidelor și mișcărilor politice contemporane din țara noastră. Uneori rezultatul poate surprinde, și un scriitor cu reputație literară luminoasă și pozitivă se dovedește a fi fost susținătorul unor idei extremiste sau colaborator cu un regim dictatorial. Mai mult, descoperim că scriitorii pe care îi punem alături, ca reprezentanți ai acelorași perioade, curent literar sau filozofii, puteau fi, personal sau ideologic, dușmani de moarte. Antisemitismul societății române interbelice, legalizat ulterior în anii celui de-al Doilea Război Mondial, a fost un factor-cheie în creația și activitatea profesională a lui Mihai Sebastian, silit, la un moment dat, să adopte pseudonime pentru a fi publicat, și rupt periodic de la masa de scris pentru obligatoria muncă fizică grea. Simpatiile de extremă dreaptă ale contemporanului său Nichifor Crainic și ale autorilor asociați cu revista sa *Gândirea* îi plasează într-o tabără opusă lui Sebastian – însă, când ne gândim la fenomenul literar interbelic, ni-i imaginăm pe toți alături, dedicându-se scriiturii și având cel mult dezacorduri de ordin estetic. Reliefa acestor aspecte ale biografiilor de scriitori ne permite să-i percepem pe autori ca pe niște persoane reale, cu simpatii și antipatii, atitudini, erori și ambiții, nu portrete canonice cu inevitabila pană în mână.

Literatura nu este unicul domeniu în care activitatea celor implicați este marcată de spiritul lor civic și poziția lor cetățenească. Marii exploratori porneau la drum, riscându-și viețile, nu doar de dragul științei și din dragoste de călătorii, ci și – în primul rând – pentru a aduce glorie (și, eventual, noi teritorii și surse de venit) patriei lor sau țării adoptive. Studiind itinerarele exploratorilor la orele de geografie, profesorul și elevii se pot opri asupra motivației acestora și asupra argumentelor prin care autoritățile au fost convinse să le susțină inițiativa. Uneori, explorarea ajungea în mijlocul unor fine dispute diplomatice: când norvegianul Roald Amundsen l-a întrecut pe britanicul Peter Falcon Scott în cursa pentru descoperirea Polului Sud, autoritățile

din Norvegia, o țară care, la acel moment, era săracă și avea o poziție politică șubredă (își câștigase independența cu abia câțiva ani în urmă), depinzând mult de alianța cu Imperiul Britanic, s-au îngrijorat că relațiile dintre cele două state s-ar fi putut deteriora; bucuria pentru succesul lui Amundsen a fost întinată de reacția acră a britanicilor [1].

La studierea mișcărilor de renaștere națională și a revoluțiilor europene, merită atenție detaliile biografice ale principalilor actanți, precum și cele ale liderilor spirituali, care prin scrierile lor au inspirat avântul patriotic. Se va constata că efectiv nicio revoluție sau revoltă europeană de succes nu a fost *condusă* de popor, ci a fost implementată, cu ajutorul forței populare, în baza nemulțumirii populare, de către oameni culti, cu studii, frecvent destul de înstăriți, din păturile mijlocii și superioare ale societății; unii erau și reprezentanți ai minorităților etnice sau religioase. Revoluția franceză din 1789, revoluția franceză din 1830, revoluțiile europene de la 1848, răscoala decembriştilor din 1825, revoluția irlandeză din 1916, revoluțiile ruse din 1905, februarie 1917 și octombrie 1917 – ideologia și planificarea lor au efectuat-o persoane cu studii, care s-au putut sprijini pe experiențele generațiilor trecute și pe lecțiile istoriei, și oameni cu experiență militară, care au știut să planifice strategic insurgențele de masă. Profităm de oportunitate pentru a le recomanda profesorilor și elevilor care citesc în limba rusă remarcabilul proiect web dedicat celor două revoluții ruse din 1917: *1917. Свободная история* („1917. Istoria liberă”) [5], continuat de *Карта истории* („Harta istoriei”) [4], în care premisele și cursul unor evenimente decisive din istoria secolului al XX-lea sunt prezentate exclusiv prin intermediul citatelor autentice din documentele umane ale epocii – scrisori, telegrame, note de jurnal, memorii, procese-verbale, dispoziții, ordine etc. Reconstituirea unor evenimente din istoria națională sau universală printr-o abordare similară (în parametri comensurabili cu vârsta și posibilitățile elevilor) ar putea deveni un proiect major cu aspecte interdisciplinare, la nivel de trimestru sau chiar de an școlar: ghidați de profesor, elevii examinează documentele de epocă (eventual, le traduc), selectează fragmentele potrivite, le aranjează după o anumită logică justificabilă, prezentând, în final, într-o formă acceptată, întregul tablou al momentului istoric.

Patriotismul autentic – nu cel de clișeu și de lozincă, ci adevărata dragoste de țară și de neam, dedicația pentru ceea ce pașoptiștii numeau *propășirea* țării – se poate educa și la lecțiile de algebră, când vorbim despre Évariste Galois, tânărul matematician francez care a participat activ la viața politică turbulentă din anii 1830. Moartea sa prematură și misterioasă la 20 de ani, în urma unui duel (s-a suspectat și se suspectează că întregul incident fusese aranjat de serviciile secrete), a declanșat, alături de moartea generalului Lamarque, ceea ce cunoaștem astăzi ca Rebeliunea din Iunie 1832

[2]. Chimista Marie Curie, născută Sklodowska, părăsise inițial Polonia exclusiv pentru a face studii: în Imperiul Rus, din care făcea parte Regatul Polonez la momentul formării viitoarei savante, femeile nu aveau acces la studii superioare. Circumstanțele familiale nu i-au permis să revină acasă după absolvirea universității, însă Marie Curie nu și-a uitat țara, a promovat cauza independenței Poloniei și a insistat ca un nou element chimic, la descoperirea căruia a participat, să fie numit *poloniu*, în onoarea patriei sale [3].

În concluzie: Biografiile persoanelor a căror vieți sunt suficient de importante pentru a fi studiate la școală ne oferă atât exemple pozitive, demne de urmat, cât și lecții de viață care servesc drept avertisment. Orice

disciplină ar preda, făcând referință la biografii, profesorul are oportunitatea de a promova valori civice și de a contribui la formarea unor cetățeni autentici, care știu să învețe din succesele și greșelile altora.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Huntford R. Scott and Amundsen. London: Pan Books, 1985. 565 p.
2. Инфельд Л. Эварист Галуа. Избранник богов. Москва: Молодая гвардия, 1965. 368 p.
3. Кюри Е. Мария Кюри. Москва: Атомиздат, 1979. 336 p.
4. <https://kartaistorii.ru>
5. <https://project1917.ru>

Eugenia NEGRU

gr. did. sup., Liceul Prometeu-Prim din Chișinău
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Proiectul școlar de ghidaj: Chișinău – orașul Primei Uniri

Rezumat: Activitatea descrisă este un vis profesional mai vechi. Ocazia creării unei mici școli de ghidaj pentru elevi este cu atât mai motivantă, cu cât în anul 2018 celebrăm centenarul Marii Uniri. Cunoașterea și diseminarea cunoștințelor despre orașul Chișinău a avut loc sub forma unei excursii pietonale cu genericul Chișinău – orașul Primei Uniri. Elevii claselor a VIII-a au avut rolul de ghizi pentru colegii lor de școală mai mici, din clasele a V-a, a VI-a și a VII-a, care au primit statut de turiști, beneficiind de această poveste centenară.

Cuvinte-cheie: școală de ghidaj, elev-ghid, experiment didactic, excursie pietonală.

Abstract. The described activity is an older professional dream. The occasion of creating a small guiding school for pupils is all the more motivating since in 2018 we are going to celebrate the 100-year anniversary of the Great Union. The learning and dissemination of knowledge about Chișinău took place as a pedestrian trip with the title Chisinau – the City of the First Union. The pupils of the 8th grade acted as tourist guides for their colleagues, “tourists”, from the 5th, 6th, and 7th grade. These younger pupils were the beneficiaries of this beautiful 100-year-old story.

Keywords: guiding school, pupil-guide, didactic experiment, pedestrian trip.

”Fără a uita pe nimeni din cei care au colaborat la această faptă a Unirii, ...omagiul recunoștinței noastre să se îndrepte astăzi către poporul acesta întreg de oriunde și din toate veacurile, martir și erou.”
(N. Iorga)

În loc de introducere. Încă în 1902, Charles Deseff, în faimosul decalog al profesorului, cerea: “Nu închideți opera de educație în sala de clasă”. Acest imperativ este un vector educațional și astăzi, când se pare că lumea este la un click distanță și orice informație, imagine, fenomen sau personalitate poate intra în existența noastră. Or, anume distanța mare dintre spațiul închis al sălii de clasă și lumea înconjurătoare face elevul captivul învățării teoretice, a unor realități în care va trebui să trăiască dincolo de școală. Încă de la marele pedagog grec Aristotel ne este rămas preceptul: ”Pe cât e posibil, omul trebuie să caute a se instrui nu din cărți, ci din contemplarea cerului, a pământului, a naturii înconjurătoare”.

Sistemul nostru educațional lasă pe planul doi valoarea educației nonformale, considerată un deziderat mai degrabă al orelor de dirigenție. Elevilor le place deosebit de mult (din experiență proprie) să facă școală, să învețe, dar mai mult/mai repede într-o altă formă, altundeva, altfel decât obișnuita sală de clasă, în rânduri câte doi și privind cuminte în spatele colegului. Învățarea *outdoor* (în aer liber) câștigă teren anume prin transferul de cunoștințe din clasă afară,

prin construirea noului de către elev pe fundamentul celor învățate în clasă, prin recunoașterea și aplicarea diferitelor competențe de lucru în valorificarea fenomenelor noi. Astfel, cunoștințele teoretice, competențele de clasă se înnoiesc prin conștientizarea de către elev a gradului de utilitate în viața din afara școlii. Pot afirma, în acest sens, că este modificat și vectorul motivației învățării, devenind unul intrinsec, neindus/forțat din exterior. Cadrul nonformal (în toate formele lui de manifestare), foarte bine gândit, permite explorarea diverselor discipline școlare într-un complex interdisciplinar, deosebit de valoros pentru educația copiilor.

Curriculumul la istorie propune orientări generale (metodologice) spre trecerea de la axarea pe conținuturi la valorificarea experiențelor de învățare, adică pe formarea de *competențe cu caracter de integrare*. Sunt propuse pe niveluri de clasă exemple de activități, care au în vizor această componentă a educației istorice: vizite la muzeu, expoziții cu ocazia unor sărbători naționale și internaționale, acțiuni de voluntariat de îngrijire a monumentelor istorice, excursii școlare, colectarea de *istorii orale* ale membrilor familiei sau ai comunității. Aceste activități, care sunt cronofage și ies din limitele orei școlare, mai degrabă intră în acțiunea educației nonformale în toate formele ei de manifestare.

Cred că una dintre formele cele mai îndrăgite de elevi și mai eficientă în valorificarea disciplinelor școlare rămase acasă, în sala de clasă, este excursia școlară, la toate vârstele și cu toate variațiile ei. Aceasta are câteva caracteristici cu efect de *plusvaloare educațională*:

- conținutul și obiectivele prezintă o mare flexibilitate, diferențindu-se în funcție de: vârstă,

interesul participanților, aptitudinile și înclinațiile acestora;

- au un pronunțat caracter pluridisciplinar;
- caracterul opțional, benevol al activităților desfășurate creează o ambianță relaxantă, calmă și plăcută, ceea ce le fac atractive;
- permit formarea unor relații de: colaborare, apropiere, încredere și prietenie între profesori și elevi;
- evaluarea este facultativă, neformalizată, cu accente psihologice, prioritar stimulativă, fără note sau calificative oficiale.

La început a fost un vis. O specializare dublă în facultate – istorie-geografie – deschidea un număr mare de oportunități profesionale, lăsa loc pentru specializări mult mai înguste. Totuși, nu am ajuns spre ghidaj ca posibilitate profesională. Școala, copilul, sala de clasă a fost locul unde am vrut să ajung profesional. A doua meserie a venit un pic mai târziu, din plăcerea de a ieși din sala de clasă împreună cu elevii, făcând, de fapt, același lucru, istorie-geografie, dar altfel: spectaculos, ușor, motivant, interesant, aproape de copii, predând prin a-i uimi, a-i bucura, a împărtăși cunoașterea pe viu, a le spune povestea unor locuri, oameni, destine. Am devenit ghid de turism. În instituția în care activez, cunoaștem elevii încă din școala primară, înainte ca ei să ajungă la gimnaziu. Copiii cunosc numele meu *de scenă*, eu îi cunosc fără nota din catalog. Deseori, la gimnaziu se suprapun cele două roluri: de profesor de istorie și de ghid, personal le văd complementare, și copiii se simt bine (doar mergem în excursie fără catalog!).

Marele vis era legat de a crea o școală de ghidaj pentru

PROIECTE CEPD

Educație civică pentru buna înțelegere pe ambele maluri ale Nistrului

Perioada de implementare: Aprilie 2016-mai 2017

Finanțator: The Black Sea Trust for Regional Cooperation; Fundația Germană Marshall

Parteneri: Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din regiunea transnistreană (Tiraspol); Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina; Parteneriatul Global pentru Prevenirea Conflictelor Armate (GPPAC)

Scopul proiectului: Îmbunătățirea relațiilor dintre diferite regiuni ale Republicii Moldova, inclusiv cu regiunea transnistreană, și a educației interculturale, prin introducerea unei noi discipline opționale în clasele primare de cultură a bunei vecinătăți, în baza cooperării organizațiilor de stat cu societatea civilă din comunitățile multietnice

Rezultate: Materiale școlare informative privind tradițiile și culturile diferite elaborate; manualele școlare tipărite și recomandări pentru 800 de copii și 30 de cadre didactice; peste 30 de cadre didactice formate în predarea-învățarea-evaluarea disciplinei opționale în manieră interactivă; cursul școlar prezentat, aprobat, implementat cu succes, implicând aproximativ 700 de copii din clasa a III-a; pilotarea pe parcursul unui an, în 30 de școli primare, acoperind mai multe zone/regiuni diferite, cu indici pozitivi de comportament și atitudini ale elevilor; ONG-urile de pe ambele maluri ale Nistrului au participat la elaborarea curriculumului și au colaborat cu ministerele și instituțiile de învățământ, găsind interese comune și convenind asupra aprofundării și extinderii cooperării și înțelegerii reciproce etc.

elevii de gimnaziu. Am găsit că o bună parte din activitățile de la ore converg în a forma o serie de abilități/capacități în acest sens: la lecțiile de limbă română se exersează discursul public; geografia, chimia lucrează cu prezentările Power Point; educația civică se orientează spre: modalități de lucru în/cu un grup, afirmarea/argumentarea de poziție, capacitatea de a controla propriile emoții, empatizarea cu celălalt; istoria învață elevul să mănuiască corect pentru cercetare o serie de instrumente academice: hartă, imagine, document, text istoric, sursă contradictorie. Cumulate, mecanismele mici prezentate puteau pune în funcțiune acest vis – un elev ghid. Provocarea pentru elev urma să fie legată de o excursie pietonală, undeva în afara școlii. Le-am mai vorbit copiilor despre acest proiect, mi-a plăcut să găsesc încuviințarea și implicarea, urma să găsim cadrul temporal și ocazia aplicării.

Apoi a fost ocazia. În viața oricăror comunități (familii, sate, orașe, națiuni, state)/în amintirea colectivă există evenimente importante. Mai recente sau îndepărtate în timp, aceste evenimente formează o veritabilă coloană vertebrală a trecutului nostru istoric. Ele susțin sistemul nostru de valori naționale și oferă vectorii viitorului nostru ca neam. În acest an, 2018, întreaga suflare românească celebrează Centenarul Marii Uniri. La 27 martie 1918, în condiții foarte grele, la Chișinău, Sfatul Țării vota Unirea Basarabiei cu România. Vor urma Bucovina și Transilvania ca să se îplinească România Mare, să se îplinească un crez național. Școala, profesorul, ora de istorie, familia sunt datoare să-i explice copilului valoarea unor evenimente istorice trăite de înaintașii noștri: străbunici, bunici, părinți. Vitegiile sorții au modificat amintirea noastră colectivă, dar o putem menține, reînvia pentru copiii cărora le suntem datori pentru uitare.

În Liceul *Prometeu-Prim* din Chișinău și în acest an au fost organizate o serie de activități pentru comemorarea evenimentelor de acum 100 de ani: conferințe științifice școlare, expoziție de postere cu genericul *Sfatul Țării – standard al mișcării naționale din Basarabia*, expoziție de carte, manifestări artistice. Am găsit că această ocazie este cadrul convenit pentru a porni să funcționeze școala de ghidaj pentru a organiza excursia pietonală cu genericul “Chișinău – orașul primei uniri”. Profităm de faptul că suntem poziționați pe harta geografică a Chișinăului aproape de fostul Palat al Sfatului Țării (actualul sediu al Academiei de muzică, teatru și arte plastice) și în ora de istorie mergem să ne ținem povestea unirii Basarabiei în curtea palatului. Ne-am dat seama că, de fapt, elevii mai mici, care nu învață în ora de istorie aceste evenimente nu cunosc locurile/construcțiile din Chișinău (pe lângă care trec aproape zilnic) legate de aceste evenimente. Ne-am propus să creăm un traseu de excursie pietonală în care să urmărim evenimentele, locurile, oamenii care au făcut posibilă Unirea Basarabiei, spre a ști, a comemora, a nu uita.

Restul a fost muncă... Conceptul a fost gândit pe două dimensiuni: cercetare/interpretare/prezentare istorică și didactică. Elevilor claselor a VIII-a A, D, E li s-au propus o listă de obiective (construcții), evenimente, personalități care au avut tangență/au contribuit la Unirea Basarabiei cu România. Au avut drept sarcină: să construiască un discurs-prezentare a rolului, a contribuției locului/evenimentului în anii Unirii. Traseul creat trebuia să înceapă la vechiul Turn cu apă (astăzi muzeul orașului Chișinău) și vila Pronin, locul unde au fost găzduiți membrii Sfatului Țării, urma prezentarea clădirii Conservatorului, unde la 2 decembrie 1917 a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească, Palatul Sfatului Țării (actuala Academie de Muzică, Teatru și Arte Frumoase), dar și alte prezentări: Sfatul Țării ca instituție politică și valoarea actului de la 27 martie 1918, Nicolae Iorga, Alexei Mateevici, Constantin Stere de pe Alea clasicilor, Monumentul lui Ștefan cel Mare, Catedrala, Arcul de Triumf, Casa Herța, Casa Eparhială. Prezentarea verbală urma să fie însoțită de prezentarea unor imagini istorice complementare, dosar de ghidaj al fiecărui copil. De asemenea, s-au propus surse de lucru, în special lucrările lui Iurie Colesnic *Basarabia necunoscută*, *Chișinăul din amintiri*, *Enciclopedia Chișinăului*, *Sfatul Țării – enciclopedie*, *Generația Unirii*, care au prezentat documente de lucru primare. Timpul de lucru a fost stabilit pentru o lună, perioadă în care am ajustat/coordonat cu fiecare copil informațiile selectate. O notă aparte a pregătirilor academice, provocatoare, a fost faptul că grupul-țintă pentru ghidaj era format din elevii/colegii mai mici din gimnaziu (clasele a V-a, a VI-a și a VII-a), deci mesajul trebuia modelat/adaptat vârstei și nivelului lor de cunoaștere și înțelegere.

La orele de educație civică s-a lucrat asupra *ținutei scenice*: poziția corpului, exersarea diferitelor tehnici de captare a atenției, menținerea vizuală a atenției publicului, modalități de control al publicului cu ajutorul vocii, gesturilor. Copiii au încercat să construiască o prezență responsabilă și confortabilă pentru publicul mic.

În timpul excursiei, elevii claselor a VIII-a urmau să ia sub *aripă* unul-doi copii de vârstă mică, cu care să discute, care să le țină pumnii, cu care să ”împartă” reușita. Copiii celor două clase au fost însoțiți de profesorii-diriginți și de subsemnata. Excursia urma să se consume din timpul orelor de dirigenție și de educație civică, pe durata a două ore.

...și împlinire. Am planificat excursiile pentru luna martie, dar a fost rece și umed și nu am mers. A fost să fie proiectul nostru în penultima și în ultima săptămână a lunii mai. Elevii clasei a VIII-a E (22 de elevi din 26) i-au dus în excursie pe elevii clasei a VI-a E; elevii clasei a VIII-a D (21 de elevi din 26) au fost ghizi pentru elevii clasei a VII-a E, elevii clasei a VIII-a A (17 elevi din 24) pentru elevii clasei a V-a C. A fost un act de comunicare frumos, cel mai frumos act de învățare: de la semenul tău,

a face/stăpâni un lucru în comun. Elevul-ghid a avut siguranța acceptării personale și a mesajului fără a fi stingherită și/sau sancționată. Acest fenomen a fost posibil datorită gradului mare de empatizare a elevilor, însemnând ca cei mici să vadă lumea cum o văd cei mari și să simtă cum o simt cei mari, cu grad mare de responsabilitate, implicare. Iar în consecință, elevul mic să încerce să înțeleagă ce/cum gândește și simte cel ce adresează un mesaj.

În același timp, elevii mici au avut fișă de evaluare pentru fiecare dintre elevii-ghizi. Am făcut o încercare de a impune o ascultare cu judecată, ca formă superioară a ascultării. A vrut să fie o responsabilizare față de elevul mic și o încercare de apreciere critică (caldă) a copilului de alături. Lucru practic palpabil a fost această admirație a copilului mic față de cel mare, a fost vizibil un comportament *în oglindă*, un transfer/imitație de încredere, pasiune, angajare, responsabilitate. Fapta Unirii din 27 martie, orașul Chișinău, generația Unirii au fost comemorate cald, empatic, împreună, devenind cea care ne unește inimutele tricolor.

În loc de încheiere. ”Și chiar de nu voi fi un far, ci o candelă, ajunge. Și chiar de nu voi fi o candelă, tot ajunge, fiindcă m-am străduit să aprind lumina” (Nicolae Titulescu).

Fișă de evaluare a unui discurs persuasiv (ghidaj)

Proiectul școlar de ghidaj *Chișinău – orașul Primei Uniri*

Nume elev-ghid _____, clasa a VIII-a _____

	Criteriu de evaluare	Indicator	
		Reușit/frumos	Necesită exercițiu
1.	Mentține contact cu grupul, este empatic		
2.	Vorbește fluent, clar (fără întreruperi, sunete adiacente)		
3.	Modulează vocea, vorbește tare (este auzit de tot grupul)		
4.	Folosește un limbaj istoric adecvat		
5.	Exprimă clar, argumentat opinia, prezintă documentat monumentul/ evenimentul/personalitatea.		

Nume elev evaluator _____, clasa _____

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Colesnic Iu. Basarabia necunoscută, Chișinăul din amintiri, Enciclopedia Chișinăului, Sfatul Țării – enciclopedie, Generația Unirii. Chișinău, 2011.

Daniela STATE

gr. did. sup., Liceul Teoretic Columna din Chișinău,
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura bunei vecinătăți.

Oră de bilanț

Rezumat: La momentul de față, în sistemul educațional al Republicii Moldova se implementează activ abordarea interculturală, care are drept scop educarea unor personalități tolerante, social competente, înzestrate cu gândire critică, cetățeni conștienți și patrioți ai țării lor; care își cunosc bine țara, își doresc să-i păstreze și să-i sporească potențialul natural, economic și cultural, care acceptă să trăiască, să comunice și să colaboreze într-o comunitate multiculturală și multilingvă. Abordarea secvențială în cadrul orelor din Planul-cadru nu satisface pe deplin necesitatea de informare și formare interculturală. În acest sens, un cadru real îl reprezintă cursul opțional

Cultura bunei vecinătăți, implementat în școlile din Republica Moldova de patru ani. Se poate vorbi cu încredere despre rezultatele și impactul acestui curs opțional atât asupra elevilor, cadrelor didactice și a părinților; cât și asupra școlii și a comunității.

Cuvinte-cheie: cultură, istorie, toleranță, conștiință etnică, apartenență și identitate națională, comportament, atitudini, relații, integrare, motivare, deschidere, transformare, impact.

Abstract: The educational system of the Republic of Moldova is currently undergoing the implementation and active development of an intercultural approach aiming at educating tolerant personalities with good social skills, gifted with

critical thinking, who are open-minded citizens and patriots of their country, who know their country well and wish to cherish and improve its natural, economic, and cultural potential, being prepared to live, communicate, and collaborate in a multicultural and multilingual community. The current sequential approach imposed by the Framework Plan does not fully satisfy the training and informative necessities of modern schools. In this respect the optional course *The Culture of Good Neighborhood* is an actual efficient framework, which has been implemented in the schools of Moldova in the last four years. We can already confidently talk of the good results and the impact of this optional course on students, teachers, parents, schools, and local communities.

Keywords: culture, history, tolerance, ethnic conscience, national identity and sense of belonging, behavior, attitudes, relations, integration, motivation, openness, change, impact.

O trăsătură specifică a etapei contemporane de dezvoltare a societății noastre este creșterea considerabilă a interesului față de cultura, istoria, tradițiile etniilor ce locuiesc în Republica Moldova. Devine tot mai evident faptul că soluționarea numeroaselor probleme din viața țării depinde, în mare parte, de nivelul de formare a poziției civice la generația tânără și de măsura în care îi este satisfăcută necesitatea de perfecționare spirituală.

Misiunea de formare a conștiinței etnice de sine trebuie să le revină, în primul rând, părinților, familiei și societății, în timp ce sarcina prioritară a instituțiilor de învățământ este de a forma identitatea națională, politică, de apartenență la țară, precum și de a educa respectul nu numai față de etnia proprie, ci și față de întreaga diversitate culturală a țării. Anume societatea și statul, prin intermediul instituțiilor de învățământ, urmează să ajute copilul să acumuleze cunoștințe atât despre propria cultură, cât și despre alte culturi care îl înconjoară; să-l învețe să evalueze corect comportamentul altor oameni, să reacționeze adecvat la tradițiile și obiceiurile lor de familie.

Concepția prezentată mai sus constituie și preambulul curriculumului pentru cursul opțional *Cultura bunei vecinătăți* pentru clasele I-IV. Acest curs a fost inspirat din buna experiență a colegilor noștri din Ucraina. Centrul Educațional PRO DIDACTICA a inițiat proiectul *Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului*, diversificând, astfel, asortimentul orelor opționale propuse de Ministerul Educației, Culturii și Cercetării.

Implementarea pe parcursul celor patru ani a cursului opțional *Cultura bunei vecinătăți* a facilitat și promovat la nivel local/regional anumite inițiative școlare și sociale, ce au avut drept scop creșterea nivelului de incluziune socială, realizarea educației prietenoase, formarea activismului civic. Misiunea *Culturii bunei vecinătăți* este de a promova inițiative ce vor genera sau favoriza procese de integrare și dezvoltare, motivare și deschidere, transformare și schimbare (începând de la atitudini) în diverse comunități și regiuni din Republica Moldova.

Obiectivele majore ale acestui proiect sunt: implementarea unei noi discipline educaționale *Cultura bunei vecinătăți* în școlile din Republica Moldova, inclusiv în cele din regiunea separatistă transnistreană, proces

care le-a permis celor circa 3000 de copii beneficiari să dobândească noi abilități sociale în domeniul comunicării și cooperării interculturale; aplicarea și testarea unor metode inovative de învățare, în baza a diverse conținuturi ce țin de patrimoniul cultural al țării, sporind, astfel, înțelegerea diversității culturale; îmbunătățirea înțelegerii reciproce, a culturii păcii și a solidarității între zonele separate, prin întâlniri și colaborări între organizații și instituții de învățământ; oferirea sistemului educațional moldovenesc (inclusiv celui transnistrean) a unor cunoștințe și mijloace didactice (curriculum, manuale, recomandări metodice) pentru activități opționale, menite să dezvolte toleranța interculturală și cultura păcii la nivelul claselor primare.

Acest proiect a fost realizat inițial cu asistența Programului *Susținerea măsurilor de promovare a încrederii*, finanțat de Uniunea Europeană, co-finanțat și implementat de Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD). Pe parcursul celor patru ani de pilotare a proiectului, întru susținerea și promovarea, continuarea și dezvoltarea cursului opțional *Cultura bunei vecinătăți*, CE PRO DIDACTICA a realizat parteneriate cu: Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din regiunea transnistreană, Tiraspol; Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina; Institutul pentru Pace și Arbitraj din Suedia.

Experiența de elaborare și predare a cursului *Cultura bunei vecinătăți* a fost studiată și prezentată de către experții CE PRO DIDACTICA la un șir de conferințe internaționale, precum și cu ocazia unor vizite ale pedagogilor din Moldova la seminare și ateliere din Crimeea. Întru implementarea cu succes a cursului, PRO DIDACTICA, cu susținerea Rețelei internaționale de edificare a păcii GPPAC (Parteneriate Globale pentru Prevenirea Conflictelor Armate), a proiectat și desfășurat mai multe acțiuni/activități:

- elaborarea de curricula pentru fiecare an de implementare/studiere a *Culturii bunei vecinătăți*;
- elaborarea și publicarea caietelor de lucru pentru elevii implicați în proiect:
 - ✓ *Eu, familia mea și vecinii* (clasa I);
 - ✓ *Locul în care trăim* (clasa a II-a);
 - ✓ *Muncim, învățăm și ne odihnim împreună* (clasa a III-a);
 - ✓ *Țara mea – mândria mea* (clasa a IV-a);

- elaborarea materialelor audio pentru predarea cursului *Locul în care trăim* pentru clasa a II-a;
- revizuirea și actualizarea de curricula;
- formarea inițială a cadrelor didactice și manageriale;
- organizarea trainingurilor pentru cadrele didactice;
- monitorizarea implementării cursului *Cultura bunei vecinătăți*.

Atât implementarea proiectului împreună cu părțile implicate, precum și înțelegerea comună a necesității promovării disciplinei școlare au contribuit la sporirea nivelului de încredere reciprocă. Cursul opțional le-a oferit elevilor comprehensiune și instrumente pentru a gestiona diferențele între comunitățile divizate, în mod eficient și constructiv. Prin activarea sensibilității culturale, a comunicării interculturale și a valorilor pozitive la etapa incipientă, riscurile discordiei și conflictul în viitor vor fi reduse. Competențele formate vor consolida școlile locale, precum și tratamentul egal al diverselor minorități. Grație societății civile, se va edifica o comunitate responsabilă și democratică, care promovează și susține drepturile omului prin respectarea altor culturi. Or, ideologia acestui curs se axează pe dezvoltarea toleranței, a relațiilor tolerante și a comportamentului tolerant, adică pe formarea unei culturi a bunei vecinătăți.

La baza elaborării curriculumului și a caietelor pentru cele patru clase (în limbile română și rusă) au stat

obiectivele cursului *Cultura bunei vecinătăți*:

- formarea unei atitudini responsabile și respectuoase față de plaiul natal, ca element fundamental al educației patriotice;
- augmentarea competenței sociale și a responsabilității tinerilor pentru bunăstarea țării lor, componente necesare ale simțului civic;
- formarea abilităților de dialogare și negociere, de rezolvare a disputelor și conflictelor, în conformitate cu principiile democratice și principiile culturii păcii;
- dezvoltarea gândirii critice, care contribuie la educarea unei poziții personale și a capacității de a genera idei constructive;
- întărirea interesului pentru istoria, cultura, viața și problemele țării;
- formarea unei atitudini constructive față de dezvoltarea, optimizarea și perfecționarea țării;
- formarea la elevi a unei viziuni privind locul lor propriu în prezentul și viitorul țării;
- pregătirea elevilor de interacțiunea cu lumea înconjurătoare prin asimilarea unui set de cunoștințe despre țara natală și formarea competențelor corespunzătoare;
- participarea elevilor la activitățile de protecție a sanctualelor spirituale, a monumentelor de istorie și cultură;
- renașterea studierii ținutului natal în instituțiile de învățământ.

PROIECTE CEPD

Educație pentru pace prin promovarea culturii bunei vecinătăți în clasele primare

Perioada de implementare: Iulie-decembrie 2017

Finanțator: Rețeaua internațională de edificare a păcii GPPAC (Parteneriate Globale pentru Prevenirea Conflictelor Armate)

Scopul proiectului: Continuarea procesului de dezvoltare și implementare a noii discipline educaționale *Cultura bunei vecinătăți* în școlile din Republica Moldova, inclusiv în regiunea transnistreană, având beneficiari peste 3000 de copii, care vor dobândi noi abilități sociale în domeniul comunicării și cooperării interculturale; aplicarea unor metode inovative de învățare, în baza unor conținuturi despre patrimoniul cultural, sporind astfel înțelegerea diversității culturale; îmbunătățirea înțelegerii reciproce, a culturii păcii și a solidarității; oferirea sistemului educațional moldovenesc cunoștințe, abilități și mijloace didactice pentru activități educaționale opționale, menite să dezvolte toleranța interculturală și cultura păcii la nivelul claselor primare

Rezultate: Peste 1500 de copii din diferite părți ale Moldovei, inclusiv din regiunea transnistreană și autonomia găgăuză au dobândit cunoștințe și atitudini pozitive despre grupurile culturale, artele, limbile și tradițiile din Republica Moldova; învățătorii instruiți să utilizeze metode interactive de educație civică și interculturală în clasele primare; ONG-urile de pe ambele maluri ale Nistrului în cooperare cu ministerele și instituțiile de învățământ, implicate în elaborarea curriculumului școlar; practici avansate diseminate la nivel local și național; versiunile finale ale materialelor didactice pilotate revizuite și diseminate în întreaga țară; resurse educaționale elaborate de către cadrele didactice din experiment, devenite deschise/RED și plasate pe pagina Centrului: <https://www.red.prodidactica.md> etc.

Cursul îi învață pe elevi să aibă o atitudine grijulie față de țara noastră, în care la fel de valoroase sunt și urmele trecutului, și monumentele prezentului. Pe măsura aprofundării în conținuturile acestuia, atitudinea distanțată față de istorie este înlocuită de o înțelegere profundă a faptului că istoria se construiește acum, de către noi înșine, și că modul în care stabilim relații cu cei din jur joacă un rol esențial în evoluția societății noastre. În același timp, cursul în aplicarea sa practică reflectă specificul regiunii/raionului, al comunității, al instituției de învățământ unde este predat. Or, cunoașterea unei regiuni presupune cunoașterea de la particular la general, depistarea elementelor comune și specifice.

La orele de *Cultura bunei vecinătăți* pedagogii le prezintă copiilor aspecte generale și particulare în baza exemplului câtorva culturi, accentuând elementele care îi unesc pe oameni, precum și faptul că anume diferențele obiective îi fac pe oameni interesați unii pentru alții; a fi altfel nu trebuie să provoace dușmănie, ci curiozitate și dorința de a înțelege. Iar un rol important al cadrului didactic este să conceapă lecțiile într-o cheie pașnică, binevoitoare, fără divizarea culturilor în „dominante” și „minore”.

Cursul *Cultura bunei vecinătăți* nu numai promovează dezvoltarea unui interes durabil pentru istoria, viața, problemele Republicii Moldova și ale cetățenilor săi, ci și orientează spre o activitate constructivă de îmbunătățire a condițiilor de trai în țara natală, îi ajută pe elevi să-și aleagă itinerarul de viață, nișa pentru utilizarea propriilor forțe și talente la baștină.

Beneficiarii direcți ai acestui proiect sunt profesorii și

elevii din școlile-pilot, iar beneficiarii indirecti – părinții acestora, precum și comunitățile din care fac parte.

Cursul opțional *Cultura bunei vecinătăți* le propune elevilor subiecte sub formă de „călătorii”, conținuturile fiind repartizate pe mai multe module: *Mediul geografic, Istoria, Cultura tradițională și contemporană, Limba vecinului, Axiologia și Conflictologia*. Conținuturile sunt prezentate ciclic (un șir de teme din curriculumul pentru clasa I au conexiuni cu temele pentru clasele II-IV), oferind, totodată, largi oportunități de trasare a unor conexiuni transdisciplinare. Indiferent de clasă, conținuturile solicită realizarea a diverse activități, preponderent în grup, precum: compunerea de dialoguri; formularea întrebărilor și a răspunsurilor; elaborarea unei narațiuni în baza unui subiect dat; descrierea de tablou; înscenarea; participarea la conversație; soluționarea situației de conflict; analiza tabloului; confecționarea modelelor, a jucăriilor și a machetelor; participarea la jocuri, sărbători populare; soluționarea ghicitorilor; compunerea de strigături, cimituri, poezioare etc.

Activitățile cursului opțional *Cultura bunei vecinătăți*, atât cele din cadrul orelor, cât și cele extracurriculare și extrașcolare, propuse de curricula, în caietele editate și la cursurile organizate de PRO DIDACTICA, sunt menite: a) să edifice spiritul de inițiativă civică, socială, culturală și religioasă în diverse școli, comunități, localități și diviziuni administrative; b) să favorizeze procesul de incluziune și coeziune a tuturor copiilor și familiilor lor, indiferent de confesiune religioasă, naționalitate sau statut social; c) să diversifice și să

PROIECTE CEPD

Lecții europene

Perioada de implementare: 29 iunie 2015-31 decembrie 2016

Finanțator: Ministerul Afacerilor Externe al Lituaniei

Parteneri: Centrul de Didactici Moderne din Vilnius (Lituania); Centrul Școală-familie-societate din Tbilisi (Georgia)

Scopul proiectului: Crearea premiselor de dezvoltare a valorilor europene și recunoașterea proceselor de integrare europeană în Georgia și în Republica Moldova

Rezultate: Disciplina opțională *Educație pentru Integrare Europeană* pentru învățământul liceal actualizată și pilotată; program și materiale suplimentare elaborate pentru organizațiile de tineret; program de formare pentru profesori pentru implementarea disciplinei opționale *Educație pentru Integrare Europeană* dezvoltat și pilotat; ghidul metodologic *Promovarea UE în școlile din Republica Moldova*, elaborat de formatorii de la PRO DIDACTICA publicat în variantă electronică și diseminat (ghidul este structurat pe 3 săptămâni, cu următoarele generice: *Valori europene; Spațiul comunitar european; Europa cetățenilor*, conținând scenarii consistente și detaliate pentru activități educaționale nonformale); peste 70 de participanți, reprezentanți ai Direcțiilor de Învățământ din fiecare raion și municipiu, dar și coordonatori locali ai programului în cauză instruiți etc.

dea culoare procesului instructiv-educativ: or, cursul prezintă, prin specificul său, un set divers de oportunități educaționale, iar pentru a atinge scopurile acestuia, învățătorul folosește cele mai eficiente tehnici, metode și mijloace de predare: învățarea bazată pe căutare și descoperire; învățarea bazată pe problematizare; învățarea individuală și de grup; menținerea conversațiilor, dialogurilor, discuțiilor; organizarea de festivaluri, spectacole, expoziții individuale, colective, de familie ș.a.; d) să impulsioneze participarea elevilor, chiar și a celor de vârstă școlară mică, la activități în interesul școlii, comunității, favorizând colaborarea și spiritul de inițiativă.

Implementarea proiectului *Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului* nu s-a rezumat doar la elaborarea de curricula și caiete pentru elevii ce studiază disciplina. De asemenea:

- ✓ s-au organizat activități de formare și traininguri: or, abordarea creativă, critică și constructivă a trainingurilor, din perspectiva aplicativității și accesibilității obiectivelor, a conținutului și a strategiilor didactice, a fost menționată și apreciată de formabili;
- ✓ s-a format o nouă comunitate a cadrelor didactice implicate în proiect;
- ✓ s-a facilitat schimbul de experiențe și bune practici între formatori și cadre didactice, precum și între cadrele didactice, indiferent de limba de predare;
- ✓ au avut loc consultații individuale și de grup în cadrul monitorizării în teritoriu și în cadrul trainingurilor;
- ✓ clasele implicate în proiect au fost aprovizionate cu caiete pentru elevi;
- ✓ s-au elaborat materiale audio pentru clasa a II-a;
- ✓ a fost asigurat dialogul intercultural între participanții proiectului;
- ✓ cadrele didactice și manageriale din instituțiile-pilot au fost pregătite de către formatorii CE PRO DIDACTICA și formatorii din Ucraina;
- ✓ s-a acordat asistență metodologică și logistică pentru implementarea cu succes a cursului.

Luând în considerare faptul că în proiect au fost inițial implicate școli din localități cu diversitate națională, lingvistică și/sau religioasă, simularea unor acțiuni a fost mai facilă, iar în unele situații de aceasta nici nu a fost nevoie, exercițiile fiind reale. Aceste practici au fost prezentate și diseminate.

Implicarea școlilor în implementarea cursului opțional *Cultura bunei vecinătăți* a avut o multitudine de efecte pozitive: sensibilizarea elevilor și a părinților pentru identificarea/rezolvarea unor probleme din școală, comunitate, țară; crearea unui spațiu și a unor ocazii pentru a aborda interdisciplinară și transdisciplinară;

achiziționarea unor noi informații, cunoștințe, necesare/utile în cadrul altor discipline și invers, valorificarea achizițiilor (cunoștințe, capacități) de la cursul *Cultura bunei vecinătăți* întru dezvoltarea atitudinilor și valorilor pentru o societate democratică și integră; crearea unui parteneriat eficient între cadre didactice, elevi și părinți, între școli și APL, între școli și direcțiile de învățământ.

Schimbări calitative au fost sesizate de către părinți (dovezi fiind chestionarele aplicate), cadre manageriale și învățători, dovadă fiind dinamica emoțiilor în această perioadă, precum și achizițiile participanților. La începutul proiectului, toți factorii implicați, întrebați fiind despre sentimentele lor, au spus că trăiesc *neîncredere, bucurie, curiozitate, mândrie, frică, necunoaștere*. La una din formările din anul 2017, cadrele didactice au mărturisit că, împreună cu părinții și copiii, trăiesc emoții de *bucurie, încredere, satisfacție, împlinire, mulțumire, bucurie pentru munca realizată*.

Printre achizițiile învățătorilor, ale cadrelor manageriale și părinți, se numără:

- ✓ cunoștințe noi, ce nu se regăsesc în manualele școlare, referitoare la viața, tradițiile, sărbătorile, vestimentația și bucatele tradiționale, la cultura etniilor ce locuiesc pe teritoriul Republicii Moldova, precum și la confesiunile religioase ale oamenilor din țară;
- ✓ capacități de planificare și desfășurare a orelor în cadrul acestui curs opțional;
- ✓ atitudini propice promovării toleranței și educației multiculturale în societatea modernă;
- ✓ competențe de comunicare prin deschidere pentru colaborare cu alte cadre didactice din Republica Moldova;
- ✓ explorarea cadrului real pentru autodeterminare, autocunoaștere, pentru manifestarea și dezvoltarea încrederii în forțele proprii (pentru toți factorii implicați în proiect);
- ✓ competențe profesionale ce vizează autorefecția, autoevaluarea și autocontrolul în educarea tinerei generații și în relațiile cu elevii;
- ✓ competența de observare activă;
- ✓ competența de ascultare empatică;
- ✓ competența de consiliere psihopedagogică;
- ✓ competența de relaționare și încurajare a dezvoltării personale și profesionale;
- ✓ competența de autodezvoltare și autoperfecționare.

În urma monitorizării și în baza reflecțiilor cadrelor didactice, ale mentorilor și formatorilor, conchidem că obiectivele propuse pentru cursul *Cultura bunei vecinătăți* au fost realizate (și se realizează în continuare prin intermediul elevilor ce încă mai studiază). Astfel, cursul:

- urmărește dezvoltarea toleranței, a relațiilor to-

lerante și a comportamentului tolerant la elevi, adică formarea unei culturi a bunei vecinătăți;

- conține informații de natură istorică, natural-geografică, literară și lingvistică despre Republica Moldova și populația ei;
- prin aspectul lui practic, reflectă specificul regiunii/raionului, al comunității, al instituției de învățământ unde este predat;
- îi învață pe elevi să aibă o atitudine grijulie față de țara noastră, o atitudine responsabilă față de tezaurul țării;
- le prezintă copiilor momente generale și particulare în baza exemplului câtorva culturi, accentuând elementele care îi unesc pe oameni;
- le demonstrează că *diversitatea* trebuie să provoace prietenie, curiozitate și dorința de a înțelege, de a-i înțelege pe alții și de a fi înțeleși;
- are o capacitate integratoare: cu implicarea competențelor formate la orele de istorie, științe, limba și literatura română, limbi străine, educație muzicală, educație plastică etc., elevului i se formează competențe care, la rândul lor, vor fi aplicabile la alte discipline școlare;
- formează la elevi deprinderile de a comunica, de a asculta și a vorbi, de a lua decizii în mod democratic în cadrul grupului, de a se implica în rezolvarea problemelor interpersonale, de a-și gestiona emoțiile primare și a evita altercațiile; educă respectul de sine și pentru alții, toleranța față de opinii diferite;
- promovează valorile avansate de *noile educații*, specifice societății contemporane: pacea și cooperarea, toleranța, democrația, comunicarea

și mass-media, schimbarea și dezvoltarea etc., valori ce îmbogățesc *conținutul axiologic al educației*.

Analizând impactul proiectului în general, putem formula următoarele rezultate calitative (succese înregistrate):

- consolidarea relațiilor dintre regiuni și a educației interculturale din Republica Moldova, inclusiv din regiunea transnistreană, prin elaborarea și implementarea unui curs de bună vecinătate, bazat pe cooperarea transfrontalieră între agențiile guvernamentale și organizațiile societății civile (pentru prima dată de la conflictul armat din anul 1992, educatorii și învățătorii din localitățile de pe cele două maluri ale râului Nistru au cooperat, aplicând o disciplină similară, pentru ca elevii să obțină abilități sociale importante de comunicare interculturală, fiind ghidați de același curriculum oficial);
- schimbarea atitudinii părinților față de frecventarea cursului opțional *Cultura bunei vecinătăți*, în comparație cu primul an de implementare;
- implicarea activă a elevilor în activități, în grupuri mari și mici, în perechi;
- elevii sunt mult mai toleranți unul față de altul, comunică și colaborează fără a scoate în evidență trăsăturile specifice/deosebite ale colegilor;
- implicarea activă a părinților în realizarea activităților pentru extindere, propuse de către învățător, atât acasă, cât și în clasă;
- promovarea activităților în cadrul școlii, dar și în cadrul raionului;
- crearea unui climat favorabil pentru studierea

PROIECTE CEPD

Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice

Perioada de implementare: Iunie 2018-decembrie 2020

Finanțator: Fundația pentru copii *Pestalozzi* (Elveția)

Scopul proiectului: Îmbunătățirea cunoștințelor și abilităților profesionale de EIC ale viitoarelor cadre didactice, în vederea sprijinirii dezvoltării competențelor interculturale la copiii și tineri.

Obiective specifice: Evaluarea necesităților instituțiilor beneficiare privind elaborarea curriculumului și a programelor de instruire a cadrelor didactice universitare; organizarea programului de formare a cadrelor didactice universitare privind EIC; elaborarea curriculumului universitar privind EIC; elaborarea unui ghid metodologic pentru profesorii universitari la EIC; organizarea unei vizite de studiu pentru conectorii de curriculum (la Institutul Intercultural din Timișoara, România); crearea unor centre de resurse de EIC pentru cadrele didactice universitare și viitorii profesori în 3 universități din Republica Moldova; desfășurarea unor activități de promovare a EIC în mediul universitar și preuniversitar; desfășurarea unor mese rotunde, ateliere și întâlniri sistematice pentru promovarea EIC etc.

cursului opțional, pentru organizarea activităților în afara clasei/școlii;

- crearea posibilităților pentru deschiderea și manifestarea tuturor elevilor, în special a celor timizi.

Cadrelor didactice ce au predat/predau cursul opțional *Cultura bunei vecinătăți* au formulat și ele câteva concluzii referitoare la impactul proiectului:

- Puncte forte: managementul eficient al activităților din proiect din partea CE PRO DIDACTICA; comunicarea eficientă formator – formator, formator – formabil; formabil – formabil; crearea unui mediu prielnic, prietenos desfășurării activităților; materiale didactice necesare, utile, actuale, interesante, accesibile; aplicarea metodelor interactive; posibilitatea de a face schimb de experiență; oportunități de a exersa; implicarea tuturor participanților.
- Puncte slabe: necesitatea mai multor activități practice pentru familiarizarea cu creația folclorică a poporului român, ucrainean, rus, găgăuz, bulgar etc. (pentru a cunoaște mai bine tradițiile, ritualurile, dansurile, vestimentația, arhitectura populară).

Formatorii au confirmat impactul pozitiv al proiectului asupra cadrelor didactice și manageriale participante la instruire. Aspectele ce merită să fie menționate în acest sens sunt:

- schimbul de experiență permanent;
- dorința de a experimenta;
- deschiderea pentru formarea continuă a cadrelor didactice;
- profesionalismul și creativitatea învățătorilor/educatorilor;
- comunicarea tolerantă între toți participanții;
- comunicarea, colaborarea, cooperarea, prietenia și dialogul între participanții de alte etnii;
- autoformarea profesională;
- competența de autoevaluare;
- flexibilitatea participanților;
- cunoașterea metodelor de lucru;
- dorința de a face schimbarea în clasă, școală, comunitate, începând cu sine.

Iată câteva reflecții formulate de beneficiari, pe care le considerăm importante pentru promovarea rezultatelor proiectului:

- „Acest proiect trebuie extins la toate treptele de școlaritate.”;
- „Bucură mult că pe primul plan a fost pus copilul și nu s-au cerut prea multe hârtii, rapoarte, comentarii. Riscam cu toții să pierdem esența și farmecul acestui curs interesant, să cădem în superficialitate

și formalism. A fost o experiență inedită.”;

- „Succesul acestui proiect a depins foarte mult de fiecare participant în parte și de forma de organizare a activităților. Mulțumesc, PRO DIDACTICA!”;
- „E nevoie încă de multă muncă pentru a schimba mentalitatea societății. Doar așa vom putea schimba lucrurile în mai bine. Suntem optimiști, pentru că am putut produce schimbarea în clasă și în școala noastră”.

În luna iulie curent, când s-au împlinit patru ani de la implementarea cursului *Cultura bunei vecinătăți* în școli, la o ședință de bilanț s-au întâlnit reprezentanții CE PRO DIDACTICA, reprezentanții partenerilor proiectului (Rețeaua internațională de edificare a păcii GPPAC și Centrul de Integrare și Dezvoltare din Ucraina), autorii materialelor elaborate. Pe lângă totalurile implementării cursului, la această întâlnire s-au discutat și perspectivele de dezvoltare și de continuare a proiectului. Suntem optimiști că acesta va continua, pentru că predarea cursului reprezintă o reală și bună ocazie nu numai de a-i informa pe copii despre diversitatea națională, lingvistică și religioasă, dar și o oportunitate de a-i învăța cum să participe la formarea conștiinței etnice de sine, la însușirea valorilor general-umane și la dezvoltarea spiritualității.

În concluzie: *Cultura bunei vecinătăți* realizează sarcina prioritară a instituțiilor de învățământ de a forma la elevi identitatea națională, politică, de apartenență la țară, precum și de a educa respectul nu numai față de etnia proprie, ci și față de întreaga diversitate culturală a țării. Acest curs îl ajută pe copil să evalueze corect comportamentul altor oameni, să reacționeze adecvat la tradițiile și obiceiurile lor de familie, să însușească și să promoveze tradițiile din familie, din localitatea în care s-a născut și din țara natală.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Curriculum pentru cursul opțional *Cultura bunei vecinătăți*, clasele I-IV.
2. Формирование межэтнической и межконфессиональной толерантности в Крыму: мониторинг существующей системы обучения и воспитания, рекомендации по развитию межкультурного образования и этнического просвещения населения. Симферополь, 2003.
3. https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2018/04/2017-Raport_Pro_Didactica_RO.pdf
4. https://prodidactica.md/wp-content/uploads/2017/09/Raport_Pro_Didactica_2016_RO.pdf

Raisa GAVRILIȚĂ

gr. did. sup., Liceul Teoretic M. Sadoveanu din Călărași
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Aspecte ale educației interculturale la orele de română prin intermediul activităților extraclasă

Rezumat: În acest articol vom evidenția două perspective ale interculturalității: 1) literară (texte din literatură studiate la lecții, care prezintă elemente de interculturalitate); 2) a promovării educației interculturale prin intermediul evenimentelor extracurriculare organizate în cadrul liceului și la festivaluri raionale, prin elaborarea de către elevi a unor compoziții care reflectă pe larg acest aspect.

Cuvinte-cheie: acceptare, toleranță, evenimente culturale, colaborare, prietenie, egalitate, diferențe, unitate.

Abstract: The article highlights the two dimensions of interculturality: the literary dimension (fiction with elements of interculturality, studied during classes) and the promotion of intercultural education by organizing extracurricular activities at the school and during regional festivals, through the compositions students write in order to reflect this aspect in its entirety.

Keywords: acceptance, tolerance, cultural events, collaboration, friendship, equality, differences, unity.

Oare cum ar fi viața noastră dacă toți am fi la fel? Dacă nu ne-am deosebi prin nimic? Dacă am gândi și am zâmbi la fel, ne-am supăra și ne-am îmbrăca la fel? Nu vă surâde această perspectivă? Nici mie. Monotonia nu place nimănui, plictiseala – de asemenea. Viața nu ar mai avea culori pronunțate, ci șterse, voalate. De aceea, e imperios necesară DIVERSITATEA. De aceea, trebuie să învățăm a o accepta, a o cultiva, a o admira.

Suntem atât de diferiți, unici, irepetabili, avem obiceiuri, deprinderi, case, haine, culturi diferite, dar suntem egali în fața soarelui, în fața universului și a Marelui Creator.

Este foarte plăcut că pe rețelele de socializare se promovează sărbători precum Ziua Zâmbetului, Ziua Îmbrățișărilor, Ziua Toleranței, Ziua Prieteniei, chiar și Ziua Fericii. Cu prilejul acestora, le trimitem un mesaj scurt prietenilor ca să-i bucurăm, să le facem ziua mai frumoasă. Nu mai zic de sărbătorile profesionale, care ne motivează să scriem și să-i felicităm pe cei de lângă noi, pe cei care și-au făcut datoria atunci când au fost solicitați: medici, arhitecți, avocați, cizmari, bucătari, profesori etc.

Ziua Internațională a Oamenilor în Etate, Ziua Femeilor, Ziua Muncii – toate ne îndreaptă recunoștința spre cineva sau ceva. *A fi recunoscător* e o artă, care se educă, cu răbdare și mîgală. Recunoștința nu e o valoare foarte des întâlnită la contemporani, la generațiile în creștere. Egoismul, neori, domină, acoperă alte calități, cum ar fi *generozitatea, răbdarea, bunăvoința, simplitatea*. Educarea valorilor e un proces complex, continuu, de lungă durată. Acceptare, prietenie, compasiune, cumpătate, toleranță – aceste virtuți îi îndrumă pe oameni să abordeze pașnic cele mai variate probleme și realități ale secolului.

Educația multiculturală este considerată un factor de stabilitate democratică, pe când educația interculturală presupune o nouă abordare a valorilor indivizilor, a tradițiilor, a obiceiurilor etnice întâlnite în societatea contemporană.

Astfel, conceptul *intercultural* are o conotație interacționistă, dinamică; el trimite la schimb, reciprocitate, invită la decentrare, la găsirea unor forme de dialog. Din perspectivă interculturală, sunt posibile: recunoașterea diversității reprezentărilor, a referințelor și a valorilor; dialogul, schimbul și interacțiunile dintre aceste diverse reprezentări și referințe; dialogul și schimbul între persoanele și grupurile ale căror referințe diferă, multiple și, adesea, divergente; dinamica și relația dialectică, de schimbări reale și potențiale, în timp și spațiu.

Odată cu dezvoltarea comunicării, culturile și identitățile se transformă, fiecare participând la transformarea altor culturi. Este adevărat că diferențele contează, dar ele nu trebuie să ne despartă, pentru că fiecare este altfel și știe altceva. Putem învăța unii de la ceilalți, trebuie să fim toleranți, să nu ne impunem propriile convingeri, pentru că fiecare dintre noi vrea să păstreze tradițiile neamului său.

Curriculumul la *Limba română* nu preconizează corelarea anumitor conținuturi cu problema interculturală, astfel că profesorului îi revine rolul de a selecta sau formula sarcini în așa fel încât să reușească să orienteze elevii spre înțelegerea faptului că nu există culturi inferioare sau superioare, nu există rase speciale și că toate persoanele trebuie respectate. Operele literare oglindesc viața diferită a etniilor, fie maghiară, romă, indiană etc., cu o tradiție istorică, conotații interculturale și multiculturale. Vom aborda consecvent acest subiect la orele de literatură, punând

accentul pe aspectul interculturalității, al acceptării și al diversității.

În clasa a V-a, studiem basmul *Prâslea cel voinic și merele de aur*, cules de Petre Ispirescu. Fragmentul din finalul basmului, în care Prâslea își iartă frații, nedorind să se răzbune, este unul elocvent în acest sens: ”*Atunci împăratul, supărat, chemă pe feciorii lui cei mai mari; dar ei, cum văzură pe Prâslea, o sfecliră. Iară împăratul întrebă pe Prâslea cum să-i pedepsească. Viteazul nostru zise: – Tată, eu îi iert și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu. Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi.*”

Exerciții:

1. Cum ai fi procedat tu dacă ai fi fost în locul lui Prâslea?
2. De ce Prâslea a ales să nu se răzbune?
3. Ce trăsătură a lui Prâslea desprindem din fapta lui?
4. De ce răul și invidia sunt pedepsite?
5. Relatează o situație din viață când cineva ți-a făcut ceva neplăcut. Cum ai reacționat?
6. Cum înțelegi perceptul biblic *Dacă cineva îți dă o palmă peste obrazul drept, întoarce-i-l și pe celălalt* (Matei 5:39)?

Fabulele sunt niște texte excelente pentru promovarea calităților morale. În clasa a VI-a, studiem unitatea *Fabula*. Analizăm din manual textul lui Alexandru Donici *Doi câini*, reliefând, în cadrul discuțiilor, necesitatea echității sociale și a egalității în drepturi:

”– *Eu sunt ca pururea. Rabd foame, ploaie, ger; Păzind ograda la boier; Dorm lângă poartă sau cu caii, Și de la bucătari ades mănânc bătaie. Ba ieri și un fecior trei lovituri mi-au tras, Pentru că n-am lătrat la vreme și la ceas. Dar tu, Juju, cu ce-ntâmplare Ai căpătat favor asupra-ți așa mare? Ce slujbă la stăpân în faptă împlinești? Fiind atât de mic, în ce te bizuiești?*
– *Eu! Au răspuns Juju. Mă mir de întrebare! Eu fac apporte și joc ca omul în picioare! Din oameni iarăși sunt la soartă în favor; Pentru că-n două labe știu a-umbla ușor Și fac apporte. Când pot.*”

Exerciții:

1. Numește personajele textului. Ce relație există între ele?
2. Selectează fragmente relevante pentru a caracteriza fiecare personaj.
3. Găsește proverbe potrivite mesajului textului.
4. Dezvoltă ideea proverbului *Unul face, altul trage*.
5. Ce i-ai reproșa cățelului?

6. Dacă ai avea posibilitatea să-ți alegi un rol, pe care l-ai juca? De ce?
7. Interpretează comportamentul lui Juju: este demn de laudă, sincer, nesincer...?
8. Raportează la viața de azi morală fabulei.
9. Ce părere ai despre dulău și Juju? Ce fel de oameni reali reprezintă?
10. Care personaj îți este simpatic? Argumentează.
11. Ce vicii umane satirizează Al. Donici?
12. Care e atitudinea autorului față de acest tip de oameni: ironică, critică, tolerantă, zeflemitoare...?
13. Avansează diverse presupuneri cu privire la cei care s-ar putea ascunde sub masca personajelor lui Al. Donici.
14. Modifică conținutul fabulei, introducând un nou personaj.

Le propunem elevilor pentru lectură independentă fabula *Câinele și cățelul*. La lecție, vom discuta și în baza acestei fabule, care e un excelent text pentru educarea în spiritul egalității:

”*Cât îmi sunt de urâte unele dobitoace, Cum lupii, urșii, leii și alte căteva, Care cred despre sine că prețuiesc ceva! De se trag din neam mare, Asta e o-ntâmplare: Și eu poate sunt nobil, dar s-o arăt nu-mi place. Oamenii spun adesea că-n țări civilizate Este egalitate. Toate iau o schimbare și lumea se cioplește, Numai pe noi mândria nu ne mai părăsește. Cât pentru mine unul, fieștecine știe, C-o am de bucurie Când toată lighioana, măcar și cea mai proastă, Câine sadea îmi zice, iar nu domnia-voastră.*”
Așa vorbea deunăzi cu un bou oarecare Samson, dulău de curte, ce lătra foarte tare. Cățelul Samurache, ce ședea la o parte Ca simplu privitor; Auzind vorba lor, Și că nu au mândrie, nici capricii deșarte, S-apropie îndată Să-și arate iubirea ce are pentru ei: ”Gândirea voastră, zise, îmi pare minunată, Și sentimentul vostru îl cinstesc, frații mei.”
”– *Noi, frații tăi? răspunse Samson plin de mânie, Noi, frații tăi, potaie! O să-ți dăm o bătaie Care s-o pomenești. Cunoști tu cine suntem și ți se cade ție, Lichea nerușinată, astfel să ne vorbești?*”
”– *Dar ziceați... ” – Și ce-ți pasă? Te-ntreb eu ce ziceam? Adevărat vorbeam, Că nu iubesc mândria și că urăsc pe lei,*

*Că voi egalitate, dar nu pentru căței.”
Aceasta între noi adesea o vedem,
Și numai cu cei mari egalitate vrem.”*

Exerciții:

1. Identifică, într-o diagramă Venn, asemănările și deosebirile dintre cele două fabule.
2. Definește, cu ajutorul dicționarului, cuvântul *egalitate*.
3. Comentează utilizarea acestui lexem repetat în text.
4. Prezintă, în trei enunțuri, cum înțelegi tu adevărata egalitate.

Tot în clasa a VI-a, un bun prilej de a educa interculturalitatea sunt basmele. Pornind de la *Dârzul soldățel de plumb*, autor H. Ch. Andersen, le propunem pentru atelierul de lectură și discuție basmul *Rățușca cea urâtă*, scrisă de același autor.

”Și așa au rămas aici ca la ele acasă. Pe biata rățușcă însă, aceea care ieșise din ou cea din urmă și era așa de urâtă, toate rațele cealalte o ciupeau, o înghionteau și o luau peste picior; și nu numai rațele, dar și găinile.” *”E prea mare”, ziceau toate orătăniile din curte, iar curcanul care venise pe lume cu pinteni, și de aceea credea că e împărat, se umfla ca o corabie cu toate pânzele sus, se repezea la rățuște, tușea de câteva ori mânios și i se înroșea tot capul. Săraca rățușcă nu mai știa unde să se ducă și ce să facă! Era mâhnită din pricină că era așa de urâtă și toate păsările din curte râdeau de ea.*

Astfel a trecut ziua cea dintâi și după aceea a fost din ce în ce mai rău. Pe rățușcă toți o alungau și chiar și surorile ei o ocărau și spuneau: ”De te-ar prinde o dată mâta, urâcioasă ce ești!”. *Și mamă-sa zicea și ea: ”Bine-ar fi*

să pleci și să nu te mai vad!”. *Rațele o ciupeau și găinile o băteau și o fată care se îngrijea de păsări a dat în ea cu piciorul. Rățușca n-a mai putut răbda și a sărit peste gard. Păsările de prin stușișuri au zburat care încotro, speriate.”* *”...Fug de mine fiindcă sunt așa de urâtă”, s-a gândit rățușca și a închis ochii, dar n-a stat pe loc și a plecat mai departe. Și așa, a ajuns la balta cea mare pe unde-s rațele sălbatic. Aici a stat toată noaptea, ostentă și amărâtă.”*

”Ar fi prea trist să povestim ce-a îndurat și prin câte a trecut rățușca în iarna aceea. Când s-a făcut iar cald și soare, ea stătea în păpurișul bălții. Cântau ciocârliile, venise iar primăvara. Și deodată rățușca a văzut că poate să-și întindă larg aripile și că are în aripi o putere mai mare decât până atunci. Și-a luat deodată zborul și nici n-a știut când a ajuns într-o grădină mare, în care erau meri înfloriți și tufe de liliac mirositor; creșteau chiar pe marginea lacului. Ce frumos era aici! Dintre trestii ieșiră trei lebede plutind domol pe luciul apei. Rățușca știa ce păsări sunt și deodată o cuprinse o mâhnire ciudată.”

”Am să mă duc la păsările acelea frumoase și ele au să mă bată și au să mă omoare fiindcă sunt așa de urâtă și îndrăznesc să mă apropie de dânsele. Dar nu-mi pasă! Mai bine să mă omoare ele decât să mă ciupească rațele, să mă bată găinile, să-mi dea cu piciorul fata care îngrijește orătăniile și decât să sufăr de frig și de foame toată iarna.”

Exerciții:

1. De ce o ciupeau păsările pe ultima rățușcă?
2. Ce sentimente îți trezește acest fragment?
3. Explică enunțul *Pe rățușcă o cuprinse o mâhnire ciudată*.

PROIECTE CEPD

Educație interculturală pe ambele maluri ale Nistrului

Perioada de implementare: 5 mai 2014-28 februarie 2015

Parteneri: Centrul pentru Inovații Educaționale și Programe Sociale din regiunea transnistreană; Institutul Suedez pentru Pace și Arbitraj; Centrul pentru Integrare și Dezvoltare din Ucraina

Scopul proiectului: Ameliorarea dialogului intercultural și promovarea diversității culturale la nivel local și regional, prin intermediul cooperării eficiente între instituțiile guvernamentale și societatea civilă de pe ambele maluri ale râului Nistru

Rezultate: Ateliere organizate cu autorii de materiale didactice; materiale elaborate, evaluate și expertizate la Ministerul Educației; instituții educaționale pentru experimentarea disciplinei opționale *Cultura bunei vecinătăți* selectate; materiale pentru experiment redactate și editate; materiale prezentate pentru 10 grădinițe și 20 de școlii-pilot din proiect; training pentru profesorii experimenterii realizat; experimentul pedagogic propriu-zis desfășurat și monitorizat pe parcursul anului de învățământ; materialele evaluate, în vederea diseminării acestora și a includerii disciplinei în lista opționalelor recomandate de Ministerul Educației pentru grupa mare și pregătitoare din grădiniță, dar și pentru toate clasele din învățământul obligatoriu, inclusiv în zonele multietnice etc.

4. Ce situații din viața oamenilor poate fi comparată cu acest pasaj?
5. Cum ai putea apăra un copil marginalizat?

În urma studierii povestirii *Domnul Trandafir* de M. Sadoveanu, le-am propus elevilor să citească o altă povestire, *Vasile Porojan*, scrisă de Vasile Alecsandri. Am repartizat elevilor fragmentul de mai jos:

"Mărturisesc că m-am simțit cuprins de-o adâncă mâhnire când am aflat că el s-a mutat cu șatra pe ceea lume, ca mulți din contemporanii mei, boieri, țărani și țigani, cu care m-am încălzit la soarele Moldovei timp de jumătate de secol și mai bine! Am pierdut în Vasile Porojan pe cel de pe urmă martor al începutului vieții mele, rivalul meu în jocul de arșice și în azvârlitură de pietre pe deasupra bisericii Sfântului Ilie din Iași, vecină cu casa părintească. Valurile lumii și treptele sociale ne-au despărțit demult unul de altul; eu înălțându-mă pe scară mai până în vârful ei și el rămânând jos fără a putea pune piciorul nici măcar pe întâia treaptă; însă acum 50 de ani eram amândoi egali dinaintea soarelui, fiind deopotrivă părliți de dânsul, și formam o pereche nedespărțită de cum răsărea lumina zilei până ce apune."

Această operă ne oferă un minunat prilej de a discuta despre egalitate, despre drepturile romilor, despre libertate etc. La atelierul de lectură și discuție am abordat următoarele aspecte:

Exerciții:

1. Găsește două sinonime pentru lexemul *deopotrivă*.
2. Explică enunțul *Eram amândoi egali dinaintea soarelui*.
3. Cum explici sintagma *o pereche nedespărțită*?
4. Poți afirma că formezi cu cineva o pereche nedespărțită? De ce?
5. Numește figura de stil din sintagma *valurile lumii*.
6. Construiește un enunț cu sintagma de mai sus.
7. Adu exemplu și de alte opere literare unde treptele sociale au despărțit personajele.

În clasa a VII-a, vom aborda acest subiect prin intermediul romanului *Neamul Șoimăreștilor*, scris de M. Sadoveanu. Tudor Șoimaru, personajul principal, alături de frații săi de cruce, Simeon Bărnovă și Cantemir-bei, înfruntă nenumărate obstacole:

"Frățiile de război se leagă repede; dar prietenia mai domol își face loc, după potriveala sufletelor. Încet-încet, gustând din mâncări și din mied și vorbind, se deprindeau unul cu altul și se cunoșteau. Inimile li se încălziră ca și cafelele și începură a privi cu ochii umezi de duioșie prin fumul albastru al tutunului, care se răsfirea domol deasupra-le, sub pânza cortului." Alt fragment: *"– Fiecare cu sufletul lui... grăi domol Bărnovă; așa cum i-a fost împărțit de la Dumnezeu.*

Eu parcă l-aș înțelege puținel, măcar că toată viața mi-am petrecut-o la moșia bătrânească... Omul dorește mai cu samă ce-i lipsește..." – *Atuncea om face drum frățesc într-acolo și înapoi, zise cu voie bună tătarul. Merg cu tine, nu ne putem despărți atât de curând. Îmi ești drag, ai un suflet ciudat și o limbă dulce... Un drum până la Nistru îl facem ca vântul! – Dar pe mine unde mă lăsați? Strigă Bărnovă, ridicând în sus brațul drept. Mergem toți trei! Iar Șoimaru, sculându-se din perini, cu ochii umezi, îmbrățișă pe păgân și pe boier, frații lui."*

Exerciții:

1. Ai vreun prieten de altă etnie tu sau apropiații tăi? Ce vă unește? (indică 2-3 asemănări)
2. Notează 2-3 deosebiri dintre voi.
3. De ce sunteți prieteni?
4. Ce apreciezi la prietenul/prietena ta?
5. Ce ai vrea să mai afli despre el/despre ea?
6. Scrie în patru enunțuri ce crezi despre prietenia dintre oamenii de diferite naționalități.

În clasa a VIII-a, propunem pentru lectură independentă romanul *Baltagul* de M. Sadoveanu. Vom acorda o atenție deosebită legendei de la începutul romanului.

Exerciții:

1. Ce neamuri sunt prezentate în legendă? Citează.
2. Ce știi despre Moise? Documentează-te.
3. Explică enunțul *Să curgă spre voi banii ca apele*.
4. De ce plasează autorul această legendă la începutul romanului?
5. Completează tabelul:

Neamul	Darul lui Dumnezeu	Comentariul

În clasa a IX-a, vom organiza un atelier de lectură în baza romanului *Maitreyi* de M. Eliade. Elevii, în grup, vor realiza un proiect pe una din următoarele teme:

- *Religia hindusă;*
- *Îmbrăcămintea hindusă;*
- *Bucătăria hindusă; Interiorul caselor;*
- *Credințe populare și obiceiuri.*

O cerință obligatorie a proiectului va fi să găsească diferențele culturale ale celor două etnii: indieni și români. După prezentarea proiectului, are loc o discuție dirijată: De ce iubirea celor doi nu a rezistat? (Din cauza faptului că ei erau mult prea diferiți. În romanul *Maitreyi* diferențele culturale înving iubirea.)

O altă întrebare, foarte importantă, este: Ce ați desprins pentru viața voastră din acest roman? (În caz că mă îndrăgostesc de o persoană de o altă etnie, mă voi documenta despre toate aspectele vieții ei.)

Activitățile de învățare pot include, pe lângă exerciții de înțelegere a unor termeni specifici educației interculturale, și lectura unor texte; elaborarea unor tabele, diagrame, proiecte etc. În felul acesta, pas cu pas, elevii își vor cultiva respectul pentru semeni din diferite religii, popoare.

În partea a II-a a acestui articol ne vom referi la activități și evenimente extraclasă, ce consolidează realitățile interculturale, organizate în liceul moldo-rus în care predau.

Maslenița (Lăsatul Secului) – sărbătoarea când se ia rămas-bun de la iarnă – durează o săptămână. Ea începe întotdeauna cu 8 săptămâni înainte de Paște, care în fiecare an cade la date diferite. La începutul săptămânii, se face o păpușă, care înfățișează Maslenița. Aceasta poate fi confecționată din nuiiele, iar îmbrăcămintea poate fi cusută din bucăți de material de diverse culori. Păpușa se postează lângă avizier, în cel mai vizibil loc al școlii. Pe parcursul săptămânii, se organizează activități distractive, la care participă elevii din școală, vorbitori de română și rusă. Vinerea, se desfășoară un grandios festival al clătitelor, checurilor, prăjiturilor, plăcintelor. La ospăț participă toate clasele din ciclul gimnazial. Febra pregătirii e una extraordinar de frumoasă, intensă. Elevii colaborează între ei, implică și părinții. Pe mese tronează câte un samovar cu ceai, alte obiecte specifice acestei sărbători și indispensabilele clătite de tot felul. Pe fețele tuturor e multă veselie și bună dispoziție. E o activitate de mare succes în liceul nostru și impactul ei este nemaipomenit asupra relațiilor dintre elevii români, ruși și ucraineni.

Un alt eveniment important în acest sens este Festivalul Etniilor – un festival tradițional, aflat la ediția a 17-a. Ultima ediție a acestuia – *Unitate prin diversitate* – s-a desfășurat la muzeul *Casa Părintească* de la Palanca. La festival au participat moldoveni, ruși și ucraineni. Fiecare și-a prezentat obiceiurile și tradițiile, muzica și dansurile tradiționale.

Atmosfera de sărbătoare a fost creată și de cele 12 colective din raion. Au fost descoperite și promovate, totodată, tinerele talente. Meșterii populari și-au etalat lucrările, pe care le-au realizat special pentru această sărbătoare. Organizatorii și-au atins scopul – dezvoltarea relațiilor cultural-etnice și păstrarea identității culturale a fiecărei etnii.

Svetlana Vaniutchin, profesoară de istorie, o promotoare și o participantă fidelă a acestui eveniment, ne-a relatat următoarele: *”Evoluările elevilor sunt organizate, de obicei, de profesorii din liceu, preponderent de cei care predau în clasele alolingve: Irina Chicoti, Catarina Șoșu, Polina Omarova, Elena Cazimirov, Svetlana Vaniutchin și alții. În activitate se implică foarte des și părinții, pregătind costume naționale. Această sărbătoare de neuitat se desfășoară în curtea Muzeului Casa*

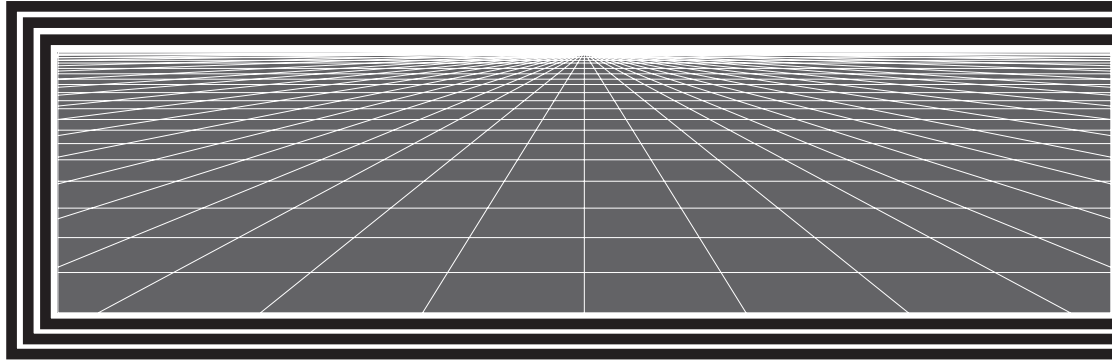
Părintească din satul Palanca, în aer liber. Curtea este împodobită după obiceiurile ucrainene și moldovenești. Elevii au posibilitatea să vizioneze evoluările colectivelor de copii și de maturi din diferite localități, să facă cunoștință cu folclorul etniilor din raion și să-și valorifice talentele și competențele artistice. Prin aceste acțiuni, se realizează scopurile generale ale festivalului: educarea toleranței și promovarea culturii, a limbii și a obiceiurilor etniilor ce locuiesc în raion”.

Profesoara de limba română, Catarina Șoșu, organizează ani la rând cu mult succes Festivalul Etniilor în liceu. Solicitată, ne-a mărturisit următoarele: *”Pentru prima oară, am participat la Festivalul Etniilor în anul 2015, la ediția a XV-a. La acest festival, au participat formații artistice de diferite genuri: folclorice, ansambluri vocale, soliști-vocaliști, soliști-instrumentiști, declamatori, grupuri teatrale. A fost organizată o expoziție comună a celor 7 muzee din raion cu genericul ”Patrimoniul industriei casnice”. Fiica mea, Victoria, a interpretat două piese în limba rusă. Am participat și în anii următori și, de fiecare dată, am rămas încântată de originalitatea decorului din ograda Casei Părintești: scena în formă de verandă, ghiveciuri originale cu flori, căsuța Babei Cloanța, trăsurile țiganilor, cuptorul cu plăcinte. Am decis să organizez acest festival și în liceul nostru. La primul festival au participat 28 de elevi de toate etniile. Ei au interpretat cântece populare ruse, ucrainene și românești, dansuri: Valenki, Polka, dans țigănesc. La ediția a II-a (16 martie 2017), numărul participanților a crescut până la 35. Au interpretat cântece în limbile română, rusă, franceză, engleză și ivrit. Tinerii dansatori au evoluat cu dansul Șaierul, Țărăneasca și dansul popular rus Na Ivana na Cupala. Și-au demonstrat talentul și tinerii soliști-instrumentiști – la pian, chitară și trompetă. Voi continua cu mare plăcere tradiția deja instaurată.”*

În încheiere: Evenimentele culturale de genul celor prezentate șterg toate barierele, favorizează comunicarea, dezvoltă prietenii, încălzesc inimi. La planificarea și desfășurarea evenimentelor participă și părinții, care se implică în prepararea bucatelor și pregătirea costumelor, împreună cu fiii și fiicele lor, astfel ecoul evenimentelor e de o largă rezonanță în întreaga comunitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Antonesei I. Modernitatea, globalizarea și dialogul culturilor private din perspectiva educației interculturale. Iași: Polirom, 2001.
2. Cucuș C. Educația. Dimensiuni culturale și interculturale. Iași: Polirom, 2000.
3. Ciolan L. Pași către școala interculturală: ghid de educație interculturală pentru cadrele didactice. București: Corint, 2000.

CULTURA VIEȚII

Tatiana **TURCHINĂ**

psiholog, Universitatea de Stat din Moldova
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Abilitățile socioemoționale: prioritate a educației secolului al XXI-lea

Rezumat: *Competențele sociale și emoționale sunt pilonul succesului în viață. Mediul școlar devine cel mai propice pentru promovarea competențelor socioemoționale ale elevilor. Școala este dotată cu toate cele necesare pentru a-i conecta pe actorii din educație și a crea un climat școlar sigur, echitabil și angajator, astfel încât fiecare elev să dobândească și să-și îmbunătățească cunoștințele, abilitățile și dispozițiile de care are nevoie pentru succes în viață.*

Cuvinte-cheie: *competențe, învățare socioemoțională.*

Abstract: *A person's social and emotional skills constitute the basis of his or her success in life, and the school environment is most appropriate for the development of students' social-emotional skills. Schools possess the competences needed to connect all actors of education between them and to create a secure, equitable, and engaging learning climate so that every student may obtain and improve the appropriate knowledge, skills, and mood for success in life.*

Keywords: *competences, social-emotional learning.*

Fiecare părinte își dorește fericire pentru copilul său. Fiecare învățător își dorește ca elevii săi să devină personalități realizate. Societatea își dorește membri activi și deschiși, participativi și flexibili. Din această perspectivă, abilitățile sociale și emoționale sunt indicatori ai faptului cât de bine o persoană se adaptează la mediul social și se schimbă. Până la urmă, sunt indicatori ai succesului pe care omul îl va avea în viață.

Abilitățile socioemoționale reprezintă setul de aptitudini care ajută la recunoașterea emoțiilor, la exprimarea și gestionarea acestora adecvat contextului sociocultural, contribuind, astfel, la dezvoltarea unor relații sănătoase cu cei din jur. Aceste abilități presupun, în primul rând, identificarea și înțelegerea propriilor emoții, gestionarea și manifestarea lor corespunzătoare, citirea și înțelegerea emoțiilor altora.

Fiecare copil vine pe lume echipat cu cele necesare pentru a aduna, interpreta, sintetiza, aplica și modifica o cantitate enormă de informații. Împreună, aceste procese îi permit să asimileze o varietate remarcabilă de abilități și cunoștințe – de la matematică complexă până la conducerea unei mașini. Creierul nostru este echipat și pentru a dobândi abilități și cunoștințe referitoare la comportamentele sociale și la emoții – este vorba de *învățare socioemoțională* (eng. *social-emotional learning* (SEL)). Mai mult decât atât, studiile au demonstrat că toate formele de învățare, fie că sunt academice, sociale sau emoționale, sunt interconectate [9].

CE ESTE ÎNVĂȚAREA SOCIOEMOȚIONALĂ?

În prima publicație care descrie utilizarea *învățării socioemoționale* în educație [4], autorii o definesc drept procesul prin care oamenii învață să recunoască și să gestioneze emoțiile, să aibă grijă de ceilalți, să ia decizii bune, să se comporte etic și responsabil, să dezvolte relații pozitive și să evite comportamentele negative. Aceste abilități reprezintă o componentă esențială pentru reușita tuturor școlilor.

Mai multe rapoarte, elaborate de organizații proeminente (de ex., Carnegie Council on Adolescent Development Task Force și The Learning First Alliance), au recunoscut că „învățarea este posibilă numai după ce au fost satisfăcute nevoile sociale, emoționale și fizice ale elevilor. Doar astfel ei au mai multe șanse să reușească în școală” [2]. Învățarea socioemoțională le oferă elevilor strategii emoționale și sociale pentru a demonstra calitățile, atitudinile și valorile personale. *Învățarea emoțională* presupune acțiunea de a ghida pe elevi în achiziția anumitor abilități: cunoașterea sinei, autoreglarea, controlul impulsurilor, amânarea satisfacției, gestionarea furiei, reducerea stresului etc. *Învățarea socială* îi ajută pe elevi să-și dezvolte abilitatea de a adopta o perspectivă diferită, de a identifica emoțiile celorlalți, de a fi empatici, de a asculta și comunica eficient.

DE CE ESTE IMPORTANTĂ ÎNVĂȚAREA SOCIOEMOȚIONALĂ?

Abilitățile de bază care asigură dezvoltarea, precum *conștiințiozitatea, stabilitatea emoțională, deschiderea, calitatea de a fi agreabil*, pot fi mai importante decât inteligența cognitivă în determinarea viitoarei angajări. Deși sunt legate de rezultate relevante pentru viață, a găsi modalități eficiente de a prioritiza, a preda și a evalua abilitățile sociale și emoționale ale elevilor ar putea fi o provocare pentru profesori. Dezvoltarea acestor abilități esențiale prin învățarea socioemoțională este crucială pentru educația copilului, deoarece este direct corelată cu succesul și fericirea lui ca adult. Pentru mulți copii, școala este singurul loc unde poate fi abordată orice deficiență în aceste abilități, înainte ca ei să devină membri ai

societății. Combinarea acestor abilități cu cele academice creează experiențe de învățare de înaltă calitate și medii de învățare care împuternicesc elevii să contribuie astăzi mai eficient în clasele lor, iar mâine – la locurile de muncă sau în comunități.

Cercetătorii Taylor și colegii [8] atestă că elevii care au beneficiat de învățarea socioemoțională și de programe de sprijin au dobândit performanțe academice mai mari, aptitudini sociale, abilități comportamentale și atitudini corespunzătoare, spre deosebire de elevii care nu au fost implicați în astfel de programe.

Școlile în care au fost incluse programe de învățare socioemoțională au obținut o creștere semnificativă a atașamentului elevilor față de școală și a receptivității la învățare, factori ce sunt legați direct de succesul academic [1; 7]. Implementate corect, programele respective pot contracara în mod semnificativ factorii de risc care generează comportamente nesănătoase, inclusiv abuzul de substanțe, violența și eșecul în școală. Concomitent, acestea pot spori capacitatea tuturor elevilor de a deveni „membri ai societății responsabili, grijulii, productivi, nonviolenți, contribuabili și cu cunoștințe” [9].

Dezvoltarea emoțională este în strânsă legătură cu dezvoltarea creierului, ambele fiind un rezultat al experienței personale de viață a copilului și adolescentului. Cercetările asupra creierului arată că emoția și cunoașterea sunt procese profund interdependente. Descoperirile recente din științele neurocognitive sugerează că mecanismele neuronale care stau la baza reglării emoțiilor pot fi aceleași care stau la baza proceselor cognitive. Emoția și cunoașterea lucrează împreună, contribuind

PROIECTE CEPD

Un viitor pentru copiii noștri

Perioada de implementare: Septembrie 2005-decembrie 2006, ianuarie 2007-decembrie 2008

Finanțatori: RE:FINE OSI (Resurse pentru Educație: Fondul pentru Inovații și Dezvoltare de Rețele, Institutul pentru o Societate Deschisă (Budapesta)); Fundația *Liechtenstein Development Service*

Scopul proiectului: Contribuirea la dezvoltarea abilităților de inserție socială ale copiilor aflați în dificultate, în special ale celor din familiile dezintegrate

Rezultate: Proiectul pilotat în raioanele cu cel mai mare număr de copii care provin din familii dezintegrate: Ungheeni, Cahul, Florești, Drochia, Hâncești; 12 formatori cu experiență de lucru în domeniul psihologiei, pedagogie și al integrării sociale a copiilor aflați în dificultate pregătiți; 2000 de exemplare de ghid *Învăț să fiu* elaborat în limba română; 1000 de exemplare de ghid *Învăț să fiu* elaborat în limba rusă; *Agenda elevului* elaborată pentru sprijin profesional psihologilor, diriginților, profesorilor; Unitate Specializată de Informare și Resurse care a achiziționat 215 titluri de carte cu tematică ce vizează obiectivele proiectului; consultanță oferită echipelor comunitare implicate în proiect; 37 de seminarii metodice realizate; 1238 de directori adjuncți pentru educație și 37 de specialiști principali de la Direcțiile de Învățământ din aceste raioane participanți la seminare; 1900 de ghiduri *Învăț să fiu* distribuite în școlile din țară; auxiliarul didactic *Citind, învăț să fiu* în limbile română și rusă elaborat; Programul de Burse desfășurat pentru grupe de profesori-diriginți din UTAG.

la formarea proceselor atenționale, a percepțiilor copilului despre situații; la reglarea comportamentului. Mai mult, procesele cognitive, cum ar fi luarea deciziilor, sunt afectate de emoții. Comportamentele sociale și emoțiile influențează capacitatea tânărului de a persista în activitatea orientată spre scopuri, de a căuta ajutor atunci când este necesar, de a participa și a beneficia de relații.

Cercetările demonstrează relația dintre ajustarea socială, emoțională și comportamentală sănătoasă a elevilor și performanțele academice [6].

Dezvoltarea relațională a abilităților emoționale și cognitive se bazează pe apariția, maturizarea și interconectarea anumitor zone din creier. Cercetătorii din domeniul neuroștiințelor au observat că, atunci când resimțim și ne reglăm emoțiile, se manifestă o interconectare a circuitelor neuronale complexe, în zone precum cortexul prefrontal, amigdala, hipotalamusul, hipocampusul și trunchiul cerebral. Practic, foarte multe zone din creier, conectate într-o rețea neurală, comunică în timp real și foarte rapid, pentru ca noi să ne putem adapta eficient la o situație. Funcționalitatea și conectivitatea acestor zone ne ajută să integrăm toate informațiile. Asemenea structuri ale creierului au un rol important atât în procesele atenționale, cât și în luarea deciziilor, iar atunci când emoțiile nu sunt reglate corespunzător, acestea pot interveni negativ în procesele menționate anterior.

COMPETENȚE-CHEIE SOCIOEMOȚIONALE

După decenii de studiere a modului în care copiii se comportă și interacționează atât în interiorul, cât și în afara școlii, experții au identificat competențele specifice sociale și emoționale, care reprezintă abilitățile fundamentale pentru construirea unor relații pozitive, gestionarea emoțiilor și luarea deciziilor [3; 5; 8 și The Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL, 2017)].

<i>Conștiința de sine</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitatea de a recunoaște emoțiile și de a înțelege legătura dintre emoții, gânduri și comportamente; • Abilitatea de a reflecta asupra propriilor emoții, gânduri și valori și modul în care acestea influențează comportamentul; • Capacitatea de a evalua cu acuratețe punctele forte și limitele personale, cu un sentiment de încredere, optimism și o „mentalitate de creștere”.
<i>Automanagementul</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Setul de abilități ce include automotivarea, stabilirea de scopuri, organizarea personală, autodisciplina, controlul impulsului și utilizarea strategiilor de <i>coping</i> în stres; • Abilitatea de a regla emoțiile, gândurile și comportamentele în situații diferite; • Abilitatea de a stabili scopuri și de a atinge obiectivele personale și academice.
<i>Conștientizarea socială</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Capacitatea de a vedea situația din perspectivele altuia, de a respecta normele sociale și culturale ale altora și a aprecia diversitatea; • Abilitatea de a empatiza cu ceilalți, inclusiv cu cei din diferite medii și culturi, de a recunoaște resursele și sprijinul familial, școlar și comunitar.
<i>Abilitățile de relaționare</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Abilitatea de a iniția și menține relații pozitive și pline de satisfacție cu semenii, profesorii, familia și alții; • Capacitatea de a comunica în mod clar, de a asculta, de a coopera cu ceilalți, de a rezista presiunii sociale, de a negocia conflictele în mod constructiv și de a cere și oferi ajutor atunci când este necesar.
<i>Responsabilitatea luării deciziilor</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Abilitatea de a evalua cu acuratețe riscurile, de a lua decizii potrivite legate de starea de bine proprie și a celorlalți; • Abilitatea de a evalua realist consecințele a diverse acțiuni; • Abilitatea de a face alegeri constructive privind comportamentul personal și asumarea responsabilității deciziei.

Cercetările realizate de CASEL (2005) relevă faptul că școlile care au atins un nivel al excelenței academice, sociale și emoționale împărtășesc următoarele caracteristici: 1) un climat școlar care promovează subiecte sau valori specifice, cum ar fi respectul, responsabilitatea, corectitudinea și onestitatea; se arată clar că toată școala participă în promovarea acestora; 2) instrucțiuni explicite și practice în formarea abilităților vizate; 3) instrucțiuni potrivite particularităților de dezvoltare privind promovarea sănătății și prevenirea problemelor; 4) servicii și sisteme care sporesc abilitățile de *coping* ale elevilor și oferă suport social pentru gestionarea tranzițiilor, crizelor și conflictelor; 5) oportunități sistematice de servicii pozitive.

Conform publicațiilor companiei McGraw-Hill Education (SUA), pentru includerea eficientă a SEL în programul școlar, se sugerează respectarea următoarelor principii directoare, ce pot fi utilizate în planificarea și realizarea

învățării socioemoționale la nivel de clasă și școală:

- *Creare*: Crearea conștientă a unui mediu prietenos, sigur și protector pentru elevi;
- *Integrare*: Integrarea dezvoltării abilităților socioemoționale în instruirea academică ori de câte ori este posibil;
- *Comunicare*: Informarea cât mai devreme a tuturor părților interesate despre SEL;
- *Instrucțiune*: Oferirea unor îndrumări și instrucțiuni explicite în formarea competențelor socioemoționale;
- *Împuternicire*: Împuternicirea elevilor să se ocupe de propria lor învățare socială și emoțională.

STRATEGII RECOMANDATE PENTRU REALIZAREA PRINCIPILOR DIRECTOARE

Creare

- Salutați fiecare elev după prenume.
- Formulați regulile și așteptările clasei în colaborare cu elevii.
- Încurajați elevii să se angajeze reciproc în interacțiuni sociale.
- Oferiți-le mai multe modalități de a se raporta reciproc, a discuta și a lucra, fiind în situații dificile și provocatoare.
- Recompensați comportamentele pozitive (de exemplu, demonstrați respectul).
- Promovați politici *anti-bullying* la nivel școlar și monitorizați toate spațiile școlare (inclusiv terenul de joacă, WC-ul, ospătăria).

Integrare

- Alegeți un text cu un subiect legat de SEL pentru a fi utilizat într-o lecție de introducere.
- Oferiți realizarea unui proiect în baza unor teme de interes pentru elevi.
- Proiectați o unitate de învățare bazată în întregime pe o temă din viața reală (de exemplu, *Cum să ajutăm o organizație locală să sporească protecția mediului*).
- Evidențiați modul în care abilitățile academice pot fi aplicate în promovarea interacțiunilor sociale pozitive și constructive.
- Creați sarcini în scris și/sau activități care să le permită elevilor să-și exprime emoțiile într-un spațiu sigur.
- Metacogniția (capacitatea de a reflecta asupra propriilor gânduri) este o parte importantă a SEL. Toate instrucțiunile pot fi îmbunătățite prin oferirea unor oportunități de autorefecție.

Comunicare cu familia

- Prezențați-le familiilor conceptele generale pe care le-ați prezentat elevilor. De exemplu, dacă încurajați elevii să manifeste anumite reacții la sentimentele altora, explicați procesul dat

membrilor familiei, astfel încât aceste reacții să poată fi modele de urmat.

- Cunoașteți familiile elevilor prin interacțiune față în față. Acest lucru vă va ajuta să vă asigurați că instruirea SEL este receptivă la factorul cultural, că se bazează pe puncte forte și pe cunoașterea familiilor.
- Demonstrați și modelați aceleași abilități de empatie pe care îi învățați pe elevi. Manifestați respect și înțelegere pentru unicitatea fiecărei familii.
- Trimiteți notițe scurte la domiciliu atunci când un elev a demonstrat cu succes o abilitate socioemoțională (de exemplu, "Atunci când un alt elev a căzut pe terenul de joacă, N. s-a apropiat imediat de el pentru a se asigura că acesta este bine!").

Comunicare cu colegii de la serviciu

- Pregătirea profesorilor este cheia succesului implementării învățării socioemoționale. Formarea profesională continuă este o modalitate crucială de a abilita cadrele didactice cu strategiile SEL.
- Cercetătorii recomandă ca școlile să formeze o echipă de bază a personalului școlii responsabilă de comunicarea și integrarea SEL în practica școlară.
- Personalul școlii ar putea să organizeze sesiuni regulate de observare și *coaching*, pentru a practica, discuta și rafina strategiile SEL.

Instrucțiune

Deseori, ghidarea în formarea interacțiunilor sociale, emoționale și ghidarea comportamentului au loc în situații de criză, după ce au avut loc incidente negative. Cadrele didactice și administrația școlii ar trebui să simuleze momente de învățare înainte de declanșarea incidentelor, astfel prevenindu-le. Puteți facilita procesul de învățare socioemoțională prin parcurgerea aceluiași pași de introducere și dezvoltare a fiecărei competențe.

Pasul 1. Oferiți o justificare. Pentru a spori motivația și atenția elevilor, explicați de ce acest program este important pentru toți. Dacă este posibil, aduceți un exemplu din lumea reală.

Pasul 2. Definiți competența. Propuneți o definiție concisă, concretă. Utilizați un limbaj simplu și asigurați-vă că elevii înțeleg definiția.

Pasul 3. Prezențați modul în care va fi aplicată competența. Oferiți-le elevilor exemple despre felul în care o pot utiliza în diferite contexte. Dacă este posibil, rugați-i să vă ajute să demonstrați prin jocuri de rol aplicabilitatea competenței în diverse contexte.

Pasul 4. Prezențați oportunități de aplicare a competenței. Activitățile interactive și sub formă de joc sunt strategii didactice eficiente pentru exersarea unei noi competențe. Exemplificați mai multe situații din viața

reală, unde poate fi aplicată competența respectivă. Ca și în orice alt proces de învățare, feedback-ul, atât din partea profesorilor, cât din partea colegilor, este o parte importantă a etapei de aplicare.

Pasul 5. Încurajați practicarea competenței pe tot parcursul anului. Cercetările au arătat că centrarea pe un subiect din programul SEL pe termen scurt este mai puțin eficientă decât parcurgerea, revenirea și refortificarea abilităților în timp, inclusiv de la o treaptă la alta. La fiecare două săptămâni, revizuiți abilitățile însușite anterior și evidențiați cum pot fi conectate la ceea ce se exersează în prezent.

Împuternicire

- Evaluați propriile convingeri ca pedagog. Dacă credeți că elevii dvs. sunt capabili de o evoluție nemaipomenită, crește probabilitatea că și ei vor crede în forțele proprii – un teren favorabil pentru dezvoltare socială și emoțională pozitivă.
- Propuneți informații și oferiți feedback, ceea ce le va permite elevilor să modifice și/sau să aplice corect strategiile SEL învățate în sala de clasă.
- Includeți activități realizate de elevi pe parcursul zilei, adulții fiind doar facilitatori.
- Implicați elevii în discuții și în rezolvarea unor probleme din lumea reală. Aceasta permite nu doar conectarea competențelor la conținut, dar oferă și situații complexe pentru practicarea independentă a abilităților formate.
- Organizați activități extracurriculare, pentru a le permite elevilor să practice competențele dobândite, cum ar fi automanagementul în grup și comunicarea cu ceilalți.
- Oferiți opțiuni de alegere pe tot parcursul zilei, pentru a încuraja sentimentul de autonomie și a promova abilitățile de luare a deciziilor. Explicați procesul de analiză din spatele deciziei.
- Oferiți-le elevilor oportunități pentru a greși în siguranță și a învăța din experiență.
- Oferiți-le elevilor timp de interacțiune cu colegii din alte clase. Încurajați-i să joace rolul de profesor, *coach* și elev.
- Discutați cu elevii despre necesitățile lor. Stabiliți mai multe posibilități pentru exprimarea gândurilor, sentimentelor și nevoilor (de exemplu, cutia poștală a clasei, prânzul cu profesorul, înregistrări audio pentru elevii care preferă să vorbească în loc să scrie).

În concluzie: Educația este o paradigmă remarcabilă, complexă și în continuă schimbare. Nu există doi elevi, doi profesori, două săli de clasă la fel. Cu toate acestea, în centrul fiecărui efort educațional se află o realitate imuabilă: SUNTEM CU TOȚII OAMENI. De fapt, trebuie să recunoaștem cu toții: capacitatea noastră uimitoare de învățare se extinde nu numai la

bogatul conținut academic, ci și la emoțiile și relațiile noastre cu ceilalți.

Principiile și strategiile descrise mai sus sunt concepute pentru a oferi un cadru care să-i ajute pe toți partenerii educaționali să susțină atât mințile, cât și inimile elevilor. Prin asocierea învățării sociale și emoționale pozitive cu instruirea academică de înaltă calitate, elevii nu numai că își vor valorifica abilitățile de învățare înnăscute, ci și își vor dezvolta competențe cu impact pozitiv major asupra vieții lor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Blum R.W., McNeely C.A., Rinehart P.M. Improving the odds: The untapped power of schools to improve the health of teens. Minneapolis: University of Minnesota, Center for Adolescent Health and Development, 2002.
2. Collaborative for Academic, Social, and Emotional Learning (CASEL). Safe and Sound: An Educational Leader's Guide to Evidence-Based Social and Emotional Learning Programs. Chicago, IL: University of Illinois at Chicago, 2002.
3. Durlak J. A. et al. The impact of enhancing students' social and emotional learning: A meta-analysis of school-based universal interventions. In: Child Development, 82, 2011, pp. 405-432.
4. Elias M.J., et al.. Promoting Social and Emotional Learning: Guidelines for Educators. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development, 1997.
5. Greenberg M. T. et al. Social and emotional learning as a public health approach to education. In: The Future of Children, 27 (1), 2017, pp. 13-32.
6. McCombs B. L. The Learner-Centered Psychological Principles: A Framework for Balancing Academic and Social and Emotional Learning. In: Center on Education in the Inner Cities Review, 2001.
7. Osterman K.F. Students' need for belonging in the school community. In: Review of Educational Research, 70, 2000, pp. 323-367.
8. Taylor R. D. et al. Promoting positive youth development through school-based social and emotional learning interventions: A Meta-Analysis of Follow-Up Effects. In: Child Development, 88 (4), 2017, pp. 1156-1171.
9. Zins J. E., Weissberg R.P., Walberg H. Building School Success on Social and Emotional Learning. New York: Teachers College Press, 2003. Pe: <https://creeracord.com/>
10. <https://www.edutopia.org/>
11. <https://www.cde.ca.gov/sp/cd/re/itf09socemoddev.asp>
12. <https://www.virtuallabschool.org/>
13. <https://education.ohio.gov/>

Feminizarea învățământului din Republica Moldova ca factor sociocultural

Daniela
TERZI-BARBAROȘIE

psiholog,
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Rezumat: Articolul analizează problema feminizării învățământului în Republica Moldova și implicațiile culturale de gen ale acestui fenomen. Analiza calitativă prezentată oferă date de interes pentru elaboratorii de politici și decidenți în ceea ce privește convingerile și opiniile elevilor, ale profesorilor și ale părinților cu referire la feminizarea învățământului, precum și câteva recomandări și posibile puncte de intrare pentru ameliorarea situației în domeniul educațional din această perspectivă.

Cuvinte-cheie: feminizare, perspectiva de gen, dezvoltarea elevilor, modele culturale, norme sociale, modele de rol.

Abstract: The article explores the feminization debate from a variety of perspectives that have dominated much of the discourse on the role of women teachers within expanding education systems, as well as the perceptions of teaching as a gendered profession; remuneration, the lack of male role models and the gender patterns of students' development within education, and the issue of feminization and students' performance and their psychosocial development. In addition, the study aims to raise the issue of possible solutions for feminization and to help decision-makers, researchers and other interested individuals to gain a better understanding of the problem.

Keywords: feminization, gender perspective, student development, cultural patterns, social norms, role models.

Problema feminizării învățământului a apărut pe agenda publică globală în anii '90, iar în Republica Moldova subiectul a devenit o preocupare sporadică doar pentru organizațiile de profil și unii experți din domeniile educațional și al egalității de gen. Cu părere de rău, feminizarea profesiei nu a constituit niciodată obiectul de studiu al cercetărilor și nu a fost vizată de politicile publice. La scară europeană (cu excepția Turciei), femeile reprezintă majoritatea cadrelor didactice din învățământul primar, cu ponderi variind între 65% în Grecia și 98% în Slovenia. În Republica Cehă, Italia, Ungaria, Letonia, Lituania și Slovenia există foarte puțini bărbați care predau la acest nivel: cadrele didactice de sex masculin reprezintă aproximativ 5% sau mai puțin. În ceea ce privește învățământul gimnazial și liceal, statistic vorbind, profesia de cadru didactic este încă una feminină, numărul bărbaților care predau la acest nivel fiind mai mare decât cel al cadrelor didactice de sex masculin din învățământul primar. Astfel, ponderea cadrelor didactice de sex feminin variază între 52% în Liechtenstein și 86% în Letonia¹. În Republica Moldova, în domeniul educațional, femeile acumulează 80%. În 2017, ponderea acestora în învățământul primar și secundar general a constituit 85,9%; în învățământul mediu de specialitate – 71,3%, în cel superior – 54,3% și la treapta învățământului secundar profesional – 54,9%. Dezechilibrele de gen în învățământ sunt, pe de o parte, rezultatul alegerilor conștiente ale absolvenților și al opțiunilor strategice ale femeilor (în special pentru flexibilitatea pe care o asigură meseria de profesor), precum și al stereotipurilor culturale persistente, iar pe de altă parte, este determinat de condițiile pieței muncii, de normele sociale și mesajele culturale.

Astfel, opiniile stereotipice cu privire la învățământ ca fiind o profesie „potrivită” pentru femei joacă un rol important, îndeosebi pentru tinerele care își doresc o familie, copii, având în vedere faptul că meseria permite cadrelor didactice să lucreze cu jumătate de normă și să combine în mod flexibil munca, viața de familie și îngrijirea copiilor.

Dincolo de argumentele ce țin de natura stereotipizată a procesului de orientare vocațională și profesională a copiilor și tinerilor, încă din fragedă copilărie, argumentele de ordin economic par a fi la fel de concludente.

Tabelul 1. Câștigul salarial mediu nominal lunar al profesorilor și salariul mediu pe economie
(Sursa: Biroul Național de Statistică, 2017)

Anii	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Salariul mediu pe economie, lei	2971,7	3193,9	3477,7	3765,1	4172,0	4610,9	5084,0
Salariul în învățământ, lei	2361,0	2805,0	3024,9	3007,7	3357,4	3813,6	4017,7

1 http://eacea.ec.europa.eu/education/eurydice.../documents/thematic_reports/120RO.pdf

Deși salariul mediu lunar al profesorilor a crescut ca valoare numerică, raportat la salariul mediu pe economie, acesta a scăzut cu aproape 3 puncte procentuale în ultimii 3 ani și cu aproape 9 puncte procentuale în ultimii 6 ani. Astfel, salariul mediu actual al profesorilor constituie 79% din salariul mediu pe economie.

Figura 1. Câștigul salarial mediu nominal lunar al profesorilor raportat în procente la salariul mediu pe economie (perioada 2010-2016)

Cercetările efectuate în domeniul orientării vocaționale și profesionale a tinerilor evidențiază faptul că asimetriile de gen din anumite meserii sunt construite social, fiind generate și menținute de mecanisme subtile sau uneori chiar evidente de natură socioculturală, care perpetuează stereotipurile de gen și rolurile tradiționale, limitând astfel alegerile, oportunitățile, dezvoltarea și participarea pleneră a femeilor la viața socială și profesională.

Modelele de masculinitate și feminitate acceptate social sunt construite în manieră dihotomică, urmând axele public-privat, activ-pasiv, puternic-slab, autonomie-dependență, rațional-emoțional și astfel setează caracteristici asimetrice, inegal valorizate de către societate. Trăsăturile asociate modelelor de feminitate sunt mai puțin apreciate comparativ cu trăsăturile atribuite modelelor de masculinitate, considerate ca fiind „normă” sau „standard universal”. Cercetările empirice și datele din unele sondaje de opinie relevă faptul că fetelor/femeilor li se indică/sugerează să fie ascultătoare, supuse, dependente, pasive, centrate pe grija față de celălalt și/sau să fie preocupate de propria atractivitate și sexualitate, în timp ce așteptările societății față de băieți/bărbați sunt orientate preponderent spre trăsături ce definesc afirmarea de sine, autonomia și competența. Aceste perspective educaționale și mediatică opuse determină o dezvoltare diferențiată inefficientă a fetelor și băieților și generează inegalități în sensul supunerii și dependenței, pe de o parte (la fete), și, pe de altă parte, al consolidării puterii, al performanței sociale și profesionale (la băieți).

Studiile asupra dimensiunii de gen a educației în Republica Moldova arată că sistemul de învățământ este conservator și pe alocuri discriminator în privința genului, și nu neapărat doar în raport cu fetele.

În ceea ce privește educația școlară, raportată la criteriul de gen, sunt două tendințe importante care trebuie menționate. Pe de o parte, studiile arată că, atât la nivel european, cât și la cel mondial, numărul fetelor integrate în sistemul școlar de toate gradele a crescut în ultimul secol, mai ales în ultimele decenii, comparativ cu perioada în care ele erau private de acest drept; totodată, spre deosebire de băieți, fetele înregistrează un progres considerabil la capitolul reușită școlară și acces la învățământul superior. Pe de altă parte, se păstrează o inegalitate majoră și un decalaj vizibil între fete și băieți în privința orientării școlare și profesionale, de astă dată în avantajul net al băieților, care sunt direcționați către meserii mai competitive și, respectiv, mai bine retribuite.

Astfel, socializarea de gen diferențiată se regăsește în zona orientării școlare și profesionale, în forma direcționării stereotipice a celor două genuri spre domenii de activitate așa-zise „feminine” sau „masculine”, fetele fiind adesea orientate către poziții subordonate și domenii care implică grija față de celălalt, relaționarea și comunicarea (profesii legate de asistență socială, educație, sănătate, științe umaniste etc.), mai slab valorizate social și economic, care impun un anumit grad de dependență de altcineva (părinți, soț etc.), în timp ce băieții sunt încurajați spre competiție, performanță publică și profesională, fiind orientați spre profesii cu statut social înalt, care presupun și independență economică (domenii tehnice, inginerie, afaceri etc.).

Experții de gen semnalează că în societatea noastră mass-media, școala și alți agenți de socializare de gen oferă puține mesaje și modele care să încurajeze opțiuni socioprofesionale „atipice” pentru fete și băieți. Astfel, în Moldova, ca și în unele societăți europene actuale, socializarea fetelor și băieților rămâne ancorată în modelele rolurilor de gen tradiționale și în stereotipurile de gen, ceea ce împiedică realizarea potențialului copiilor, indiferent de apartenența de gen a acestora.

EFACTELE FEMINIZĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI

În general, profesorii joacă un rol important în trajectoria elevilor în întreaga experiență școlară formală (Baker, Grant și Morlock, 2008). Deși majoritatea cercetărilor privind relațiile profesor-elev investighează anii școlarizării din ciclul primar, profesorii au ocazia unică de a sprijini dezvoltarea academică și socială a elevilor la toate nivelurile de școlarizare (Baker et al., 2008; Bronfenbrenner, 1979; Bronfenbrenner și Morris, 1998). Aliniată la teoria atașamentului (Ainsworth, 1982; Bowlby, 1969), relațiile pozitive cu profesorul le permit

elevilor să se simtă în siguranță în mediile lor de învățare și să furnizeze repere pentru aptitudini sociale și academice importante (Baker et al., 2008; Dearing și Collins, 2011). Profesorii care sprijină elevii pot avea un impact pozitiv asupra rezultatelor lor sociale și academice, ceea ce este important pentru traiectoria lor pe termen lung și, eventual, a ocupării forței de muncă (Baker et al., 2008; O'Connor et al., 2011; Silver et al., 2005).

Atunci când profesorii construiesc legături pozitive cu elevii, sălile de clasă devin spații de sprijin, de angajare în procese de învățare productive, dar și eficiente din punct de vedere social (Hamre și Pianta, 2001), pentru a face față provocărilor academice și pentru a lucra la dezvoltarea social-emoțională. Aceasta include relațiile cu colegii și dezvoltarea stimei de sine și a conceptului de *sine* (Hamre și Pianta, 2001). Prin această relație sigură, elevii învață despre comportamentele adecvate din punct de vedere social, cum să-și proiecteze așteptările academice și cum să le atingă (Hamre și Pianta, 2001). Relațiile pozitive dintre profesor și elev sunt descrise ca fiind calde și pozitive (Hamre și Pianta, 2001).

O serie de studii recente în domeniul economiei au încercat să documenteze efectele feminizării asupra rezultatelor academice, în special performanța la matematică (Ehrenberg și colab. 1995; Nixon și Robinson 1999; Dee 2005, 2007; Winters și colab. 2013). Acestea au scos în evidență faptul că profesorii de sex feminin fie au un efect pozitiv asupra rezultatelor obținute de eleve (Rothstein, 1995; Nixon și Robinson, 1999; Bettinger și Long, 2005; Dee 2007; Hoffman și Oreopoulos, 2009; Carrell și colab., 2010; Winters și colab., 2013 etc.), fie nu au niciun efect asupra acestora (Canes și Rosen, 1995; Ehrenberg și colab., 1995; Neumark și Gardecki, 1998 etc.). Cercetările din ciclul primar sunt mai puține, dar la fel de controversate. De exemplu, un studiu recent în literatura de psihologie educațională a constatat că un profesor-femeie în școala primară determină scăderea scorurilor matematice în rândul elevilor de sex feminin, dar nu și în al celor de sex masculin (Beilock et al., 2010). În schimb, un alt studiu nu a găsit nicio dovadă a unei relații între sexul profesorului de la ciclul primar și rezultatele testelor la matematică și la lectură ale elevilor (Winters et al., 2013).

În 2008 cercetătorul Ben Carrington și colegii săi au efectuat un studiu mai neobișnuit, în cadrul căruia și-au propus să testeze ipoteza conform căreia profesorii de sex masculin produc atitudini mai pozitive în rândul băieților, iar profesorii de sex feminin – în rândul fetelor. Cercetarea s-a bazat pe ipoteza că „femeile ar trebui să învețe fetele, iar bărbații ar trebui să-i învețe pe băieți”. Rezultatele nu au adus dovezi care să susțină afirmația că profesorii de sex masculin pot spori performanța educațională a băieților și nici că profesorii de sex feminin pot spori performanța educațională a fetelor. Unul dintre

motivele pentru corelația nesemnificativă între sexul profesorilor și performanța elevilor ar putea fi faptul că studiul nu a inclus informații despre durata de timp petrecută împreună pentru eșantionul de elevi analizați. Cu toate acestea, când vine vorba de atitudini, copiii ai căror profesori erau femei – atât băieți, cât și fete – au fost mai înclinați să arate atitudini pozitive față de școală decât colegii lor care aveau profesori-bărbați.

Din cauza rezultatelor contradictorii obținute în urma diferitelor studii, subiectul este încă pe larg dezbătut la nivel global. Unele cercetări arată că elevii au rezultate mai bune dacă au un profesor de același sex, altele demonstrează că este mai bine să ai profesori de sex feminin, în timp ce al treilea grup de studii indică faptul că performanța elevilor nu este influențată de sexul profesorilor. Motivele pentru susținerea primului tip de studii se referă la faptul că profesorii ar putea prefera să predea elevilor de același sex sau că stereotipurile de gen pot influența evaluarea elevilor de către profesori. În plus, profesorii pot fi apreciați de către elevi ca model de rol de gen (Carrington și Skelton, 2003; Gray și Leith, 2004; Holmlund și Sund, 2008). În cazul celui de-al doilea tip de studii, se accentuează faptul că elevii care au profesori de sex feminin au performanțe mai bune, subliniindu-se importanța motivației, deoarece profesorii de sex feminin tind să manifeste mai mult sprijin, creează o atmosferă destinsă în clasă și utilizează mai mult stilul de predare centrat pe elev (Stake și Katz, 1982; Singer, 1996; Krieg, 2005; Nelson Laird, 2011).

În învățământul secundar găsim numeroase dovezi că sexul profesorului este irelevant în ceea ce privește rezultatele elevilor. Astfel, o analiză a performanțelor elevilor din învățământul secundar superior (16-18 ani) din 69 de școli din Stockholm (Suedia), Holmlund și Sund (2008) nu atestă dovezi care să arate că sexul profesorilor îmbunătățește rezultatele elevilor. Autorii susțin că diferența de performanță între fete și băieți (în favoarea fetelor) este mai mare la elevii care au mai multe cadre didactice de sex feminin, dar acest efect nu este confirmat în cadrul analizelor de control (cu fluctuația cadrelor didactice și mobilitatea elevilor). Același tip de dovezi este oferit de Ehrenberg et al. (1995) pentru SUA. Datele din studiul longitudinal al învățământului național din 1988, care cuprinde aproape 25000 de elevi din clasele a VIII-a (învățământul secundar inferior), constată că sexul unui profesor nu este corelat cu performanța elevilor (scoruri la testele de matematică și științe).

Cercetarea calitativă a fost desfășurată pe un eșantion format din profesori din liceele din Chișinău și din zonele rurale și a urmărit influența factorilor sociali asupra educației, din perspectivă de gen, prin documentare, observații, discuții de tip focus-grup și interviuri luate elevilor, profesorilor, experților și părinților.

**REZULTATELE CERCETĂRII CALITATIVE
ASUPRA FEMINIZĂRII ÎNVĂȚĂMÂNTULUI
DIN REPUBLICA MOLDOVA**

În 2017 am realizat o cercetare privind feminizarea învățământului din Moldova, în cadrul Programului de burse desfășurat în Proiectul Educațional și finanțat prin Programul *Buna Guvernare* al Fundației Soros-Moldova². Pe lângă cercetarea cantitativă și analiza datelor statistice oferite de evaluarea internațională PISA, cercetarea calitativă a vizat *analiza feminizării învățământului*, prin studierea unor procese, rezultate și interacțiuni care au loc la nivelul societății, al educației/al școlii și sunt construite sociocultural.

Am inițiat această abordare pornind de la patru premise fundamentale: a) feminizarea învățământului nu influențează performanțele academice ale elevilor; b) discrepanța dintre performanțele fetelor și băieților a fluctuat mereu, iar astăzi fetele îi depășesc pe băieți la capitolul rezultate școlare; c) constatările unor cercetări în conformitate cu care lipsa modelelor masculine³ din școli determină rezultate mai slabe ale băieților și anumite probleme în dezvoltarea psihosocială a băieților și fetelor deopotrivă; d) în pofida evoluțiilor rezultatelor educaționale pe care le-au obținut elevele în ultimele decenii, ele au continuat să rămână pe poziții „inferioare” pe piața muncii și în profesii slab plătite/apreciate⁴, aceasta datorându-se unor caracteristici socioculturale (tradiții, stereotipuri, practici socioculturale etc. atât ale bărbaților sau perspectivei majoritare, cât și ale femeilor) și nu sunt cauzate de unele „particularități” esențiale ale genului.

Cercetarea și-a propus să analizeze felul în care actorii școlari (elevii și profesorii), părinții și experții educaționali resimt problema feminizării învățământului, impactul pe care ei consideră că îl are acest fenomen, precum și să identifice soluții pentru depășirea spectrului de probleme determinate de feminizarea învățământului. Cercetarea a oferit interpretări și analize privind modul în care elevii percep sau nu tratamentul preferențial în funcție de gen, discriminarea, segregarea și autosegregarea, stereotipurile de gen și cele socioeconomice, precum și implicațiile educaționale și psihosociale ale feminizării învățământului.

Alături de posibilitatea înțelegerii modului în care interacționează factorii socioculturali școlari (precum relațiile între elevi, profesori și părinți, apartenența de gen și statutul socioeconomic), prin interviuri și discuții în focus-grupuri, observații în mediul școlar, au fost surprinse și modurile în care identitatea de gen se construiește prin elemente culturale particulare ale

mediului sociocultural educațional.

Datele obținute în urma analizei interviurilor și focus-grupurilor au fost organizate pe următoarele subteme⁵:

(1) *Percepțiile și atitudinile cadrelor didactice, elevilor și părinților cu privire la relația profesor/profesoară-elev/ă în procesul de predare-învățare, dar și de evaluare și orientare vocațională și profesională.* Spațiul școlar reunește două tipuri de relații majore în care este implicat un elev: cele dezvoltate în raport cu colegii și cele dezvoltate în raport cu profesorii. Din această perspectivă, procesul de construire a identității de gen a elevului/elevei este unul dublu determinat și se produce, cel mai probabil, prin expunerea atât la stereotipurile de gen ale colegilor, cât și la stereotipurile de gen ale cadrelor didactice.

Răspunsurile elevilor denotă că identificarea de gen este importantă pentru unii dintre elevi care susțin că înțeleg mai bine ceea ce predă profesorul dacă acesta este de același gen cu ei. Este un argument folosit de către cei care consideră că feminizarea educației nu le oferă băieților modele potrivite și, prin urmare, aceștia ar fi dezavantajați de faptul că școala este un mediu feminizat.

Majoritatea părinților și cadrelor didactice afirmă că „genul nu contează” în procesele de învățământ, atât în ceea ce privește calitățile profesionale ale cadrelor didactice, cât și performanța elevilor. Abordând aspectul evaluării, atât elevii și profesorii, cât și părinții, de cele mai multe ori, au specificat că nu se face o distincție clară între cele două genuri atunci când vorbim despre evaluarea rezultatelor școlare. Totuși elevii menționează că și comportamentul, și atitudinea pe care o are elevul/eleva în timpul orelor de curs sunt luate în considerare. Cadrele didactice consideră că este firesc ca atunci când evaluează cunoștințele elevilor și în timpul orelor de curs să se țină cont și de comportamentul elevului, doar că, în așa caz, ei specifică problema de disciplină în agendă, și nu pedepsindu-l/pedepsind-o prin micșorarea notei. Unii copii au semnalat faptul că „celor mai obraznici, fie fete, fie băieți” li se scade totuși nota. Acest fapt nu este considerat oportun de către elevi și părinți, în special de către băieți și părinții de băieți.

Rezultatele analizate din răspunsurile respondenților denotă că traseul educațional către treapta liceală este genizat atât spre profilurile din ciclul liceal, cât și în special la nivelul învățământului profesional, unde repartiția sau alegerea unor meserii se realizează preponderent în funcție de gen. Astfel, se perpetuează nu doar pattern-uri sau „tradiții”, ci și stereotipuri de gen legate de abilități

2 Modernizarea învățământului general în Republica Moldova. Studii de politici educaționale în baza rezultatelor PISA 2015. Chișinău, 2018. (culegere de autori)

3 Connolly (2004).

4 Kenneth, Bowles și Durlauf (2000); Goldberg și Hill (2007).

5 Luând în considerație particularitățile și limitările cercetării calitative și perspectiva de interpretare a datelor care implică un anumit grad de subiectivitate, trebuie menționat faptul că rezultatele cercetării calitative nu trebuie generalizate, ci utilizate mai curând pentru a întregi cercetarea cantitativă.

sau capacități care s-ar reflecta în profesii „mai potrivite” fetelor sau băieților.

Referitor la opțiunile profesionale spre care sunt direcționați elevii, de asemenea, s-a constatat un proces vădit de genizare a unor domenii profesionale. Acestea sunt prezente atât în convingerile elevilor și ale cadrelor didactice, cât și, în mod special, ale părinților. Argumentele părinților țin de rolurile pe care le are femeia în familie și capacitățile sale fizice. Iar argumentele cadrelor didactice prin care își explică de ce orientează elevii spre profesii diferite în funcție de gen sunt mai curând legate de anumite caracteristici aptitudinale și intelectuale. Acest tip de stereotipuri și preconceptii de gen este reprodus și reconfirmat chiar de către elevi, de cele mai dese ori. *”Broderia este potrivită pentru fete, desigur. Ele au niște caracteristici necesare acestei ocupații, precum creativitatea și simțul frumosului. Ar putea să le prindă bine și în familia pe care o vor avea. Fetele, totuși, nu au aceeași îndemânare la tâmplărie precum băieții”* (T. B., profesoară de *Educație tehnologică*, pensionată). *”Un băiat nu ar fi potrivit să fie bucătar; totuși, îi este dificil să folosească instrumentele necesare la gătit. Fetele, însă, le învață pe parcurs, gătind acasă cu mama, și au nevoie de mai puțină studiere a domeniului”* (V. A., tată de băiat și fată).

Cea mai stringentă problemă menționată deopotrivă de elevi, profesori și unii părinți (în special, mame ale căror soți sunt plecați la munci în afara țării) în ceea ce privește componența de gen a corpului profesoral a fost lipsa bărbaților, în calitate de profesori, dar și în alte roluri profesionale. Părinții și profesorii consideră că acest lucru face dificilă dezvoltarea băieților, deși elevii nu au evidențiat această nuanță. Lipsa modelelor de rol masculin este mai acut percepută în clasele mai mari, unii dintre elevi făcând asumții cu privire la probleme ulterioare de comunicare cu sexul opus.

(2) *Aprecierea mediului familial și școlar (inclusiv a mediului fizic) și a comportamentelor profesorilor, elevi-*

lor și părinților care au legătură cu atmosfera de acasă, din școală și din sălile de curs. Fetele percep mediul școlar ca fiind mai prietenos și familia mai suportivă. Succesul școlar este în favoarea fetelor, dar ele au o încredere în forțele proprii mai scăzută. Probabil că această lipsă de încredere le determină să se implice mai mult și pe termen lung, le asigură performanțe academice mai înalte și o mai mare adaptabilitate școlară. Pe de altă parte, băieții percep mediul școlar mai puțin prietenos, în timp ce familia este percepută ca oferind mai puțin sprijin. Ei compensează aceasta prin încredere mai mare în forțele proprii. Din rezultatele lor școlare, semnificativ mai scăzute decât ale fetelor, rezultă că acest plus de încredere în sine îi face să nu se mai angajeze în activitățile școlare și să aibă un succes școlar comparabil cu al fetelor.

Rolurile de gen în familie sunt preponderent tradiționale. Părinții realizează activități considerate specifice genului pe care îl reprezintă, iar elevii își ajută familia în gospodărie în moduri particularizate genului, cu precădere. Totuși, în mediul urban se constată o flexibilizare a rolurilor de gen în împărțirea sarcinilor în gospodărie. Fetele îndeplinesc atât sarcini considerate „feminine”, cât și cele considerate „masculine”, deși nu prea le sunt solicitate, în timp ce băieții se implică în muncă „feminină” (spălatul vaselor), numărul sarcinilor „masculine” fiind totuși destul de mic în mediul urban (ajutor la repararea calculatorului, dusul gunoiului etc.).

Din interviurile avute cu părinții și copiii s-a constatat faptul că fetele își ajută familia în special la munci considerate tradiționale ca aparținând femeilor (curățenie, făcut mănăcare, spălat, creșterea fraților/surorilor mai mici), băieții, în schimb, își ajută mama prin mersul la cumpărături, curățenie/ordonarea lucrurilor în camera lui, iar pe tata îl ajută în mici sarcini legate de partea tehnică sau deloc nu îl ajută. Opiniile referitoare la rolurile de gen, sarcinile pe care le îndeplinesc acasă sunt variate atât printre copii, cât și părinți. Răspunsurile cadrelor didactice au confirmat

PROIECTE CEPD

Educație pentru antidiscriminare de gen și șanse egale

Perioada de implementare: Aprilie-noiembrie 2016

Finanțator: Fundația Soros-Moldova

Scopul proiectului: Contribuirea la procesul de optimizare a respectării și promovării nondiscriminării și principiului egalității de gen și oferirii de șanse egale în cadrul demersului didactic preuniversitar

Rezultate: Principiile nondiscriminării de gen și oferirii de șanse egale promovate în contextul școlar preuniversitar; curriculumul *Educație pentru echitate de gen și șanse egale* și un suport didactic actualizate și editate; competențele profesionale ale cadrelor didactice, în vederea promovării corecte, neeronate a principiilor nondiscriminării și educației de gen în cadrul predării acestui curs formate; un program de formare cu 12 sesiuni, 5 activități de follow-up desfășurate; circa 80 de cadre didactice formate etc.

faptul că fără nicio intenționalitate au tendința să distribuie anumite sarcini în clasă în funcție de gen (de ex., udatul florilor – fetelor, iar aranjarea meselor – băieților). Din perspectiva cercetării noastre este important să înțelegem sarcinile realizate în familie și la școală, deoarece acestea sunt mecanismele prin care elevii își internalizează rolurile de gen (sarcini domestice pentru fete și pentru băieți). Ulterior, gradul de înrădăcinare a acestor roluri poate determina modul în care elevii își aleg profilul la liceu sau se gândesc la o profesie de viitor ca „mai potrivită” pentru băieți sau fete.

Chiar dacă spațiul fizic al școlilor nu este organizat cu intenții explicite de a crea zone de gen, totuși acestea există ca spații în care se predau/se învață meserii genizate, respectiv se formează de către înșiși elevii prin preferința față de activități genizate, respectiv prin asocieri intenționate sau spontane de grupuri de gen. Astfel, spațiile de desfășurare a disciplinei școlare *Educația tehnologică* și terenul de sport sunt genizate, perpetuând, prin urmare, modelele tradiționale, conform cărora există meserii/sporturi „potrivite” pentru fete și pentru băieți.

(3) *Așteptările cadrelor didactice, ale elevilor și ale părinților referitoare la performanțele elevilor în funcție de genul acestora.* Modalitățile prin care interacționează profesorii cu elevii sunt reflectate în așteptările pe care aceștia le au de la elevi. Interviuurile realizate au evidențiat faptul că atât așteptările părinților și profesorilor în funcție de genul elevilor, cât și ale elevilor înșiși sunt diferite în funcție de gen. Cadrele didactice consideră că nu există o relație directă între performanțele școlare și genul elevilor. Totuși profesorii menționează câțiva factori considerați importanți pentru a avea performanță școlară precum responsabilitatea, perseverența, cumințenia și motivația de a învăța, iar acești factori sunt asociați în mare măsură fetelor. Drept consecință, se consideră că performanțele elevilor sunt determinate de cele mai multe ori de cumințenia și responsabilitatea acestora și de faptul că sunt sărăcuțioase, în timp ce rezultatele bune obținute de băieți sunt puse pe seama abilităților, ambiției și inteligenței. În linii generale, părinții împărtășesc atitudini similare cu cele ale cadrelor didactice.

De multe ori în răspunsurile primite de la cadrele didactice intervievate apar diferențe de gen care fac referire la caracteristicile personale atribuite fetelor/băieților. Prezența unei calități considerate în mod tradițional ca aparținând celuilalt gen pare a fi mai valoroasă. Totuși, în interviurile noastre s-a conturat următoarea tendință: prezența la băieți a trăsăturilor de tipul sensibilitate sau conștiințiozitate (care sunt în mod normal atribuite fetelor) este mai apreciată decât în cazul când anumite „trăsături masculine” (precum curajul/îndrăzneala) sunt manifestate de către fete.

Din opiniile exprimate de către elevii din școlile cercetate se pot desprinde, alături de așteptări neutre în funcție de gen, o serie de expectanțe clar corelate cu genul elevilor.

Deși evită să facă generalizări și aduc totdeauna și contra-exemple, cadrele didactice susțin că există într-o oarecare măsură un pattern care se confirmă, anume că fetele sunt mai bune la anumite discipline considerate feminine (*Limba română*), iar băieții la discipline considerate tradițional masculine (*Matematica, Educația fizică*).

(4) *Convingerile cadrelor didactice, elevilor și părinților cu privire la caracteristicile elevilor și ale corpului profesoral prin prisma dimensiunii de gen.* Analiza interviurilor și observațiile, precum și aspectele istoriografice au permis investigarea unor *tipuri de discursuri* care caracterizează grupurile de gen, în ansamblu, statutul acestora ca elevi în învățământ și discriminarea, neintenționată, la nivel discursiv. Astfel, se constată elemente ale ”discursurilor de etichetare” (stigmatizatoare), ”discursurilor compătimitoare” (în care situația unuia dintre genuri este compătimită), ”discursurilor de normalizare” (în care situația lor este raportată la o normă spre care trebuie să se tindă) și mai puține elemente ale ”discursurilor civilizatoare” (în care depășirea diferențelor de gen este asociată cu „emanciparea” societății). Aceste constatări sunt foarte valoroase prin prisma dezvoltării identității de gen, dar și a proceselor de *autoidentificare de gen*, pe care acești elevi și le fac, precum și de *hetero-identificări de gen*, făcute de elevii din grupul de gen diferit.

Deși admit pista greșită în discursul către elevi, majoritatea profesorilor susțin că obișnuiesc să formuleze recomandări în funcție de sexul elevilor. În cazul băieților, cele mai frecvente exemple sunt: trebuie să se comporte frumos, să fie respectuoși, să protejeze, să nu fie violenți cu fetele; să respecte fetele, să se poarte delicat cu ele și să le apere atunci când e cazul; să fie mai atenți la igiena personală, să fie cuminți („cum sunt fetele”); să fie atenți în timpul lecției; să nu plângă („pentru că sunt băieți”) etc. Principalele recomandări pe care cadrele didactice investigate le-au prezentat, în cazul fetelor, sunt următoarele: să se implice în activitățile care țin de aspectul clasei; să aibă o ținută îngrijită, să fie decente („să nu se machieze excesiv”); să vorbească frumos; să fie gospodine; să fie ordonate și responsabile („căci ele vor fi baza familiei de mâine”); să fie răbdătoare în raport cu băieții. După cum se observă, atât în cazul fetelor, cât și în cazul băieților, majoritatea acestor recomandări țin de disciplină, maniere, limbaj sau ținută. Astfel, profesorii au tendința de a se referi în cazul fetelor, în principal, la aspectul exterior și la anumite roluri de gen tradițional feminine, în timp ce în cazul băieților recomandările se referă cu predilecție la disciplină.

Opinii similare au împărtășit și părinții implicați în cercetare. Referitor la competențele profesionale ale cadrelor didactice, în răspunsurile oferite de elevi nu se face nicio distincție între cadrele didactice femei și bărbați: în general, și unii, și alții dispun de o bună pregătire de specialitate. Diferențe semnificative intervin în privința altor trăsături pe care elevii le asociază cadrelor didactice.

Astfel, conform reprezentărilor acestora, profesoarele manifestă mai multă înțelegere față de problemele elevilor, mai multă blândețe, răbdare, fiind mai indulgente. De asemenea, elevii apreciază că profesoarele manifestă abilități mai bune de comunicare și sunt mai puțin autoritare.

În același timp, elevii opinează că, spre deosebire de profesoare, profesorii sunt mai puțin înțelegători, mai fermi, au mai multă autoritate în fața elevilor, în special a băieților. Focus-grupurile au scos în evidență faptul că proporția elevilor care își exprimă preferința pentru profesori sau pentru profesoare este relativ redusă (această diferență este mare în rândul elevilor din cl. VI-VII), deși corpul profesoral este asociat cu trăsături diferite în funcție de apartenența la un anumit sex. Astfel, și fetele, și băieții preferă cadrele didactice femei pentru trăsăturile lor empatice, iar profesorii-bărbați sunt preferați pentru comportamentul lor mai autoritar. Atât fetele, cât și băieții și-au exprimat dorința de a avea cadre didactice de ambele sexe, preferabil în proporție egală. *”Deși în școala noastră sunt mai multe femei-profesor, ele sunt la fel de severe și bune profesioniste ca un bărbat și au o bună pregătire în disciplina pe care o predau. Unele însă nu au suficientă autoritate la clasă și din cauza aceasta se face mai mare gălăgie și e greu să înțeleg tema. În cazul profesorilor-bărbați, însă, ei nu au suficientă răbdare să ne mai explice încă o dată dacă nu am înțeles bine tema, sunt mai exigenți decât doamnele profesoare și uneori sunt duri cu băieții”* (G.T., elevă cl. VIII).

În același timp, părinții au specificat că nu au o anumită preferință, argumentând că „genul cadrului didactic nu are importanță”, dar că în clasele primare și primele clase gimnaziale este recomandabil să fie mai multe femei, pentru a reuși să creeze o atmosferă binevoitoare în clasă și a ajuta elevii să se acomodeze optimal din punct de vedere psihologic la schimbările din viața de elev.

Majoritatea profesorilor implicați în discuții au afirmat că nu manifestă atitudini preferențiale față de fete sau băieți, comunică la fel de bine și cu unii, și cu alții, relațiile sunt apropiate și se bazează pe încredere reciprocă etc.

În baza datelor cercetării calitative, se poate constata faptul că bărbații nu acced la meseria de profesor în mare parte din cauza stereotipurilor de gen persistente și a normelor culturale, precum și a retribuției joase.

Recomandare: Transformarea domeniului de învățământ într-o alegere atractivă pentru carieră.

Posibile puncte de intrare: a) îmbunătățirea prestigiului social al meseriei, al imaginii meseriei și imaginii de sine a cadrelor didactice, accentuarea importanței muncii lor la nivel național și prezentarea acestora ca modele de rol pentru elevi și studenți; b) construirea unor legături mai strânse între școli și comunitate, de ex., cu părinții și angajatorii, cu profesioniști pensionați sau migranții reveniți acasă pentru a spori participarea bărbaților în învățământ; c) oferirea unor oportunități de a vizita școli, de a observa activitatea cadrelor didactice

și a se implica în activități de voluntariat pentru studenții din învățământul terțiar; d) îmbunătățirea imaginii învățământului prin intermediul campaniilor publice în mass-media; e) elaborarea de programe promoționale care să permită schimbarea carierei înspre domeniul profesoral; f) promovarea beneficiilor învățământului pentru grupurile subreprezentate, de ex., bărbați și reprezentanții minorităților, pentru a spori diversitatea corpului profesoral.

Recomandare: Extinderea bazinului profesional (implicit a corpului didactic).

Posibile puncte de intrare: a) facilitarea accederii în meserie a exponenților unor profesii din afara învățământului, dar cu experiență relevantă în lucrul cu copiii, prin acordarea de posibilități adecvate pentru reprofilare; b) promovarea mobilității profesorilor în cadrul tuturor nivelurilor educaționale, prin asigurarea unei educații diferite și a formării continue adecvate necesităților de instruire; c) menținerea legăturii cu foștii profesori, informându-i despre evoluțiile educaționale și locurile de muncă disponibile; d) implementarea unor programe de coaching și mentorat pentru noii profesori, pentru femeile revenite din concediu de îngrijire a copiilor (și tații, dacă sunt) sau pentru bărbații care sunt în proces de reorientare profesională, adițional la oferirea programelor de recalificare specifice; f) înlocuirea sistemului de salarizare unic cu scale de salarizare competitive, mai flexibile, care iau în considerare profesorul și calificările acestuia, performanța profesională în baza rezultatelor elevilor etc.; g) implementarea unor programe care să ofere ajutor pentru transport în cazul profesorilor din zone îndepărtate sau bonusuri pentru cei cu dizabilități.

De asemenea, datele calitative analizate evidențiază un nivel insuficient de informare și conștientizare a profesorilor cu privire la necesitatea introducerii dimensiunii de gen în mod transversal în procesele de învățământ.

Recomandare: Dezvoltarea cunoștințelor și abilităților cadrelor didactice în domeniul psihosocial, de gen și al incluziunii sociale, al nondiscriminării și toleranței.

Posibile puncte de intrare: a) elaborarea unei declarații clare și concise/liste de verificare sau a unui profil despre ceea ce se așteaptă să știe, să creadă și să poată face profesorii în raport cu paradigma de gen și incluziune socială în educație; b) utilizarea acestor liste de verificare ca un cadru de referință pentru profesori, care să le ghideze educația inițială, certificarea cadrelor didactice, dezvoltarea profesională continuă și avansarea în carieră; c) promovarea abordării conform căreia dezvoltarea cadrelor didactice este o experiență de învățare pe tot parcursul vieții și satisfacerea nevoii de actualizare a cunoștințelor și abilităților, pentru a răspunde schimbărilor rapide din societate, școli, carierele de lungă durată ale multor profesori și nevoia de actualizare a competențelor; d) oferirea de oportunități pentru profesori de a realiza eficient reconcilierea vieții de familie cu viața profesională; e) stabilirea procedurilor

(inclusiv testări psihologice) și a cadrelor normative pentru a evalua dacă cei care doresc să devină profesori au motivație, abilități, cunoștințe și calități personale necesare acestei meserii.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Antecol H., Eren O., Ozbeklik S. The effect of teacher gender on student achievement in primary school.
2. Beilock S.L. et al. Female teachers' math anxiety affects girls' math achievement. In: PNAS, 107 (5), 2010, pp. 1860-1863.
3. Ehrenberg R. G. et al. Do teachers' race, gender, and ethnicity matter? Evidence from the National Education Longitudinal Study of 1988. In: Industrial and Labor Relations Review, 48(3), 1995, pp. 547-561.
4. Escardíbul J.-O., Mora T. Teacher Gender and Student Performance in Mathematics. Evidence from Catalonia (Spain). In: Journal of Education and Training Studies, 1 (1), 2013.
5. Hamre B.K., Pianta R. C. Early teacher-child relationships and the trajectory of children's school outcomes through eighth grade. In: Child Development, 72, 2001, pp. 625-638.
6. Holmlund H., Sund K. Is the gender gap in school performance affected by the sex of the teacher. In: Labour Economics, 15 (1), 2008, pp. 37-53.
7. Winters M. et al. The effect of same-gender teacher assignment on student achievement in the elementary and secondary grades: Evidence from panel data. In: Economics of Education Review, 34, 2013, pp. 69-75.
8. <https://steinhardt.nyu.edu/appsyh/opus/issues/2013/fall/gallagher>

Oxana DRAGUȚA

coord. de proiecte, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Starea de bine a elevului de azi – succesul și sănătatea adultului de mâine

Rezumat: În articolul de față autoarea definește noțiunea de stare de bine, se referă la impactul acesteia asupra dezvoltării cognitive, sociale, emoționale a elevului și la modul de asigurare a acesteia în școală, în baza unor exemple de practici internaționale. Neuroștiința demonstrează că starea de bine a copilului stimulează procesul cognitiv și afectează succesul în viața de adult, iar angajatorii apreciază atitudinea pozitivă,

calitățile și comportamentele specifice (dimensiunea subiectivă a stării de bine) la fel de mult ca și competențele profesionale.

Cuvinte-cheie: starea de bine, dezvoltarea holistică, cultura școlară, neuroștiință, competențe comportamentale și atitudini.

Abstract: In this article, the author presents an insight into the contemporary notion of well-being, its impact on the cognitive, social and emotional development of the student, and ways of ensuring it in school, based on examples of best international practices. Neuroscience demonstrates that the well-being of the child stimulates the cognitive process and affects success in later life, while employers appreciate positive attitudes, specific behavioral qualities (the subjective dimension of well-being) as much as professional skills.

Keywords: well-being, whole child development, school culture, neuroscience, behavior skills and attitudes.

”Oamenii vor uita ce ai spus, vor uita ce ai făcut, dar nu vor uita niciodată cum i-ai făcut să se simtă.”

(Maya Angelou)

INTRODUCERE

În contextul schimbărilor accelerate ale lumii, al progresului tehnologic, degradării mediului, intoleranței sporinde, care pun în pericol sănătatea, observăm pe plan global o preocupare în creștere pentru starea de bine a omului. La nivel de școală, elevii simt repercu-

siunile acțiunii lumii, care a devenit mai competitivă, focalizată pe teste, mai stresată ca niciodată. În ultimul deceniu, un număr tot mai mare de cercetări științifice din diverse țări demonstrează că școlile interesate de starea de bine a elevilor tind să fie mai efective, obțin rezultate academice mai bune, iar elevii – realizări mai mari în viață [10].

Ce este starea de bine? În ultima perioadă, conceptul de *sănătate* a evoluat: astăzi este pe larg recunoscut faptul că o stare de bine nu poate fi atinsă doar prin

aportul și succesele științei despre sănătate, ci și prin eforturi și alegeri inteligente în ceea ce privește stilul de viață. În conformitate cu definiția Organizației Mondiale a Sănătății, „sănătatea este o stare de bunăstare fizică, mintală și socială și nu numai absența bolii sau a infirmității”. Factorii determinanți ai sănătății includ atât mediul economic și social, cât și *caracteristicile individuale și comportamentele persoanei* [18]. Astfel, caracterul, atitudinea, deprinderile pozitive sau negative ne influențează în mod direct starea de bine. Iar deprinderile asimilate în copilărie, în familie și școală au efecte de durată asupra stării de bine ca adult [11].

Starea de bine mai este numită și *calitatea vieții*, un concept asociat funcționalității și sănătății fizice, mintale, emoționale, sociale, percepției de sine etc. Este o stare dinamică, care poate fi îmbunătățită dacă oamenii își pot atinge scopurile personale și sociale, prin adoptarea unor comportamente și deprinderi sănătoase. Starea de bine are două dimensiuni: obiectivă (starea social-economică, resurse educaționale și starea de sănătate) și subiectivă (fericirea, percepția calității vieții și satisfacția în viață) [17].

ȘCOALA ÎN CARE STAREA DE BINE ESTE PRIORITATE

Întrucât starea de bine poate fi îmbunătățită prin caracterul și comportamentele formate în copilărie și adolescență, școala are un rol crucial în inocularea comportamentelor sănătoase, prin cultura școlară și relațiile interpersonale construite în acest mediu.

Proiectul UNESCO *Școala fericită*, implementat în Bangkok în anul 2016, în scopul promovării fericirii în instituțiile de învățământ, prin ameliorarea stării de bine și dezvoltarea holistică a elevilor, a concluzionat că relațiile dintre actanții educaționali; procesul de învățare creativ, liber și interactiv; mediul cald și prietenos sunt valorile care definesc „școala fericită”. Sondajul realizat în rândul cadrelor didactice și manageriale, al elevilor și părinților a relevat trei elemente-cheie prin care se disting școlile în care elevii merg cu bucurie: **oamenii, procesul și locul** [6].

Oamenii. În cadrul proiectului UNESCO, relațiile interpersonale au fost identificate ca cel mai important factor de la temelia unei școli fericite. Aceste școli promovează interacțiunea și relațiile de prietenie dintre elevi de vârste diferite, încurajează implicarea părinților și activitățile care antrenează reprezentanții comunității. Elevii nu pot atinge rezultate dacă se simt nesiguri în școală sau sunt hărțuiți online (*bullying*). Nu ne putem aștepta de la ei să-și valorifice potențialul la maxim dacă suferă de probleme mintale și nu primesc asistența necesară. *Ei nu pot oferi ce au mai bun în ei dacă nu li se pun la dispoziție instrumente, dacă nu sunt motivați să adopte un stil de viață sănătos și activ în școală și în afara ei* [9].

Participanții la sondaj au menționat că atitudinea și calitățile profesorului – bunățatea, empatia, entuziasmul, integritatea, corectitudinea – servesc ca modele de inspirație pentru elevi. Adițional, valorile și practicile de colaborare pozitive sunt foarte importante în crearea unei școli fericite, acestea incluzând dragostea, compasiunea, acceptarea, respectul, toleranța. De exemplu, obiectivul educației pozitive a școlii australiene *Geelong Grammar* este să construiască relații sănătoase între profesori și elevi, precum și să încurajeze elevii să se „angajeze” în procesul educativ.

Procesul. În contextul creșterii dezechilibrului între timpul destinat studiilor și timpul liber (precum și accentul pe memorizare în învățare, pentru a trece testul), școlile care se preocupă de starea de bine a elevului vor avea grijă de dozarea volumului de muncă al acestuia. De asemenea, libertatea, creativitatea și angajamentul celui educat vor fi o prioritate. Astfel, școlile fericite trebuie să le permită elevilor să-și exprime opinia și să învețe liber, fără teama de a face greșeli, pentru că greșelile sunt inerente învățării, așa cum demonstrează și cercetările din neuroștiință. Pentru ca elevul să fie angajat activ în învățare, conținutul va fi util, relevant și captivant, va reflecta realități semnificative și contemporane, iar profesorii îi vor consulta mereu ca să adapteze conținuturile la nevoile și interesele lor.

În ciuda progreselor în educație înregistrate în Coreea de Sud, stresul cu care se confruntă elevii și lipsa de interes pentru învățare cauzează mari probleme sociale. Noua politică *Educație fericită pentru toți* și programul *Semestrul liber* (elevii sunt scutiți de examene la mijlocul și finele primului semestru) permit adoptarea unei abordări holistice în învățare, profesorii și elevii fiind liberi să colaboreze și să se implice deplin în proces. De asemenea, profesorii sunt încurajați să îmbrățișeze predarea modernă și să experimenteze activități educaționale inovative.

Locul (mediul școlar). Mediul școlar, în calitatea sa de context de învățare, joacă un rol important în starea de bine socială, emoțională și de comportament al elevului (Gutman and Feinstein, 2008). Un mediu sigur, lipsit de *bullying*, prietenos s-a clasificat pe locul doi în topul caracteristicilor unei școli fericite. Printre răspunsurile respondenților (proiectul UNESCO) se regăsesc: un accent mai mare pe zâmbete, salutări, muzică în școală; crearea unor spații mai deschise și mai colorate; postere care contribuie la instalarea unei atmosfere mai binevoitoare etc. Sondajul a identificat strategii ce implică jocuri împărțășite, care le permit învățăceilor să interacționeze și să se înțeleagă mai bine, prevenind și reducând tensiunile și conflictele. Nevoia unei viziuni și a unui leadership moderne a fost evidențiată și ea, or, fericirea poate fi

articulată prin misiunea școlii, motto-uri și slogane. De exemplu, motto-ul școlii *Akita* din Japonia – ”Fii un copil ce are visuri și motivație, să facem o școală fericită împreună” – creează o viziune unică pentru instituție.

Misiunea Colegiului secundar (liceu) *Glen Waverley* din statul Victoria, Australia, relevă că acesta ”este un mediu vibrant de învățare, unde nevoile individuale ale elevului sunt în centrul practicilor educaționale. Instituția își propune educarea unor tineri rezilienți care posedă abilități, discernământ și își asumă responsabilitatea pentru învățare continuă. Noi credem că toți elevii pot învăța, în acest scop oferim un mediu stimulat, captivant și inovativ, care optimizează și personalizează învățarea pentru toți elevii și îi înarmează cu abilități, atitudini și înțelegeri, pentru a deveni membri de succes, contribuitori ai societății secolului al XXI-lea.”

”Cultura reprezintă credințele și comportamentele principale din școală”, relatează Leah Shafer în articolul *Ce înseamnă o cultură bună școlară* [16]. Conform Ebony Bridwell-Mitchell, expert american în leadership și management educațional, cultura este puternică acolo unde interacțiunile dintre membrii organizației sunt frecvente, coerente și repetate. Convingerile și acțiunile personalului depind de mesajele directe și indirecte emise de către liderii oficiali sau neoficiali din organizație. O cultură bună se cimentează din mesaje ce promovează colaborarea, onestitatea și efortul.

Cultura este formată din cinci elemente, fiecare având puterea sa de influență asupra mediului școlar:

1. *Convingerile și valorile fundamentale* pe care le împărtășesc cei din școală. De exemplu: ”Toți

elevii au potențialul de a reuși” sau ”Predarea este un lucru de echipă”.

2. *Evaluările* pe care cei din școală le fac despre acele convingeri și valori fundamentale – fie că sunt corecte sau greșite, bune sau rele. De exemplu: ”Este greșit că unii dintre preșcolarii noștri nu pot beneficia de aceeași șansă de a merge la universitate” sau ”Cel mai potrivit este ca profesorii noștri să colaboreze la fiecare pas”.
3. *Norme sau convingeri despre așteptările din partea membrilor echipei*. De exemplu: ”Ar trebui să vorbim frecvent și de timpuriu cu părinții tinerilor despre ce ar avea nevoie copiii lor pentru a-și continua studiile”; ”Toți ar trebui să fim prezenți și implicați în ședințele săptămânale pe clase”.
4. *Șabloane și comportamente în școală*. De exemplu: periodic se organizează seri cu părinții în curtea școlii sau ședințe săptămânale ale echipelor curriculare. (Într-o cultură slabă, aceste modele și comportamente pot fi diferite de norme.)
5. *Dovezi tangibile*, care demonstrează comportamentele actanților școlari. De exemplu: anunțuri despre înscrierea în școli profesionale/collegii/universitate sau ședințele de planificare cu profesorii desfășurate dimineața, înainte de începerea orelor [Ibidem].

EXPERIENȚA ALTOR STATE ÎN ASIGURAREA STĂRII DE BINE A ELEVILOR

Cunoștințele de unele singure nu ne fac sănătoși sau buni. Rolul educatorului modern este să depășească dissocierea tradițională dintre dimensiunile cognitive și

PROIECTE CEPD

Promovarea educației pentru sănătatea tinerilor

Perioada de implementare: Iulie 2017-iunie 2019

Finanțatori: UNFPA (Fondul Națiunilor Unite pentru Populație în Republica Moldova) și Ambasada Olandei

Parteneri: Ministerul Educației, Culturii și Cercetării al Republicii Moldova; Direcția Generală Educație, Tineret și Sport a municipiului Chișinău; consiliile raionale Cahul, Fălești, Rezina și Orhei; Direcțiile Generale Educație din Cahul, Fălești, Rezina și Orhei; primăriile c. Băcioi, s. Ghidighici

Parteneri de implementare: Rețeaua de Tineri Educatori de la Egal la Egal Y-PEER Moldova; Asociația Obștească *Parteneriate pentru fiecare copil*

Scopul proiectului: Creșterea nivelului de cunoștințe al adolescenților (10-19 ani) despre sănătatea lor și abilitatea să solicite predarea în școli a educației pentru sănătate adecvată vârstei și sensibilă la mediul cultural, inclusiv sănătatea reproductivă, drepturile omului și prevenirea violenței bazate pe gen

Rezultate: Curriculumul la disciplina opțională *Educație pentru sănătate* revizuit în conformitate cu standardele internaționale și pilotat; 22 de cadre didactice din raioanele vizate instruite cu privire la programul de învățământ revizuit pentru disciplina opțională *Educație pentru sănătate*; 21 de cadre didactice/formatori instruiți privind sănătatea adolescenților; materiale promoționale, inclusiv un video despre importanța educației pentru sănătatea tinerilor, editate

emoțională [15]. Iar sinergia între aspectele cognitive, emoționale și sociale va influența în mod direct starea de bine a elevilor.

Unele țări au înregistrat progrese semnificative în acest sens. În Finlanda, de exemplu, starea de bine a elevilor este o grijă a tuturor actorilor educaționali și se regăsește în curriculum [15]. Un aspect important al școlilor de aici este urmărirea sistematică a bunăstării și a fericirii, în special în ciclul primar, acestea fiind locuri fără frică, în care copiii nu trebuie să-și facă griji din cauza concurenței, a eșecului sau performanței, alimentate de teste standardizate. Fiecare școală are o echipă responsabilă de bunăstarea elevilor, compusă din directorul instituției, un profesor de educație specială, asistenta școlară sau medicul, psihologul și asistentul social, care monitorizează și procesează aspecte legate de comportamentul, sănătatea și progresul acestora. Scopul principal al echipei este de a preveni problemele care pun în pericol bunăstarea emoțională. Profesorii din învățământul primar dau prioritate bunăstării, fericirii și progresului academic al elevilor în egală măsură [13]. Alte inițiative din Finlanda presupun: activități de *anti-bullying*, pedagogie bazată pe psihologie pozitivă, practicarea exercițiilor de meditație pentru creșterea concentrării, programe de promovare a activității fizice etc. [5].

În ultimele decenii, în SUA, dar și în alte țări, crește interesul pentru programele de dezvoltare a competențelor social-emoționale (SEL). Un șir de cercetări științifice au demonstrat eficiența acestor programe (Durlak, Domitrovich, Weissberg, & Gullotta, 2015). Studiul realizat în 2015 la Universitatea Columbia a identificat că fiecare dolar SUA investit în programe SEL aduce în timp beneficii de 11 dolari [19]. O altă meta-analiză a 213 studii, cu participarea a peste 270000 de elevi instruiți în programe SEL (Durlak J.A., Weissberg R.P., Dymnicki A.B., Taylor R.D., & Schellinger K.B., Child Development), a arătat o creștere cu 11 puncte procentuale a rezultatelor academice, față de elevii care nu au participat în programele respective. Beneficiarii programelor SEL au dat dovadă de un comportament îmbunătățit în clasă, abilități mai bune de gestionare a stresului și a depresiei, atitudine mai bună în raport cu sine, cu alții și cu școala.

ALTE DOVEZI PRIVIND IMPORTANȚA PRIORITIZĂRII STĂRII DE BINE

Neuroștiința demonstrează că starea de bine a copilului stimulează procesul cognitiv și intensifică conexiunile neuronale în creier. Iar starea de bine, comportamentul și atitudinea sănătoase ale adulților au o legătură directă cu succesul în carieră și în relațiile sociale.

Potrivit neurocercetărilor, creierul uman are capacitatea de a se dezvolta continuu, de a-și schimba configurația ca răspuns la acțiunea din exterior, numită *neuroplasticitate*. S-a demonstrat că mediul și experiențele copilului influențează evoluția rețelara a creierului. Și, deoarece creierul este plastic, fiecare experiență îi stimulează dezvoltarea, cu efecte pozitive ori negative asupra conexiunilor neuronale. Mediul de învățare este decisiv pentru formarea acestor conexiuni. Repetarea unui proces sau a unei acțiuni, adesea necesară în orice învățare, conduce la întărirea unor conexiuni în structurile cerebrale, dezvoltate ulterior în scheme cognitive sau tipare comportamentale [3]. Greșeala și efortul sunt elemente indispensabile învățării și nicidecum nu denotă lipsa abilității. De fapt, cea mai profundă învățare are loc tocmai când facem greșeli, cu condiția ca acestea să fie discutate. În timp, creierul devine mai rapid, mai bine conturat și capătă o procesare mai complexă.

De reținut faptul că, pentru a-și dezvolta armonios abilitățile cognitive, lărgindu-și capacitatea de gândire abstractă și critică, înțelegând și analizând mai ușor elementele complexe, evaluând alternativele înainte de a lua decizii, elevii au nevoie de ghidare și suport din partea adulților. În aceste momente au loc impulsuri intense, care formează conexiuni neuronale (sinapse) și rețele de comunicare. Stresul, din contra, blochează cortexul prefrontal, responsabil de luarea de decizii, controlul impulsurilor, rezolvarea de probleme, stabilirea de obiective, organizarea și planificarea activităților, de alte abilități cognitive esențiale [4]. Educația în baza culturii fricii și frica de greșeală sunt distructive pe termen lung. Atitudinea și cuvintele folosite de adulți în comunicarea cu copiii îi pot impulsiona spre succes sau îi pot descuraja, determinând pierderea încrederii în sine – cale sigură spre eșec.

În decursul întregii sale cariere, psihologul american Carol Dweck a studiat influența atitudinii asupra succesului în viață, concluzionând că aceasta este un *prezicator mai bun decât IQ* [1]. Dweck a identificat că atitudinile sunt de două categorii: tipar mental de dezvoltare și tipar mental fix. În cartea sa *Tipare mintale: Psihologia nouă a succesului*, Dweck relatează despre puterea convingerilor noastre, conștiente sau inconștiente, și despre faptul cum schimbarea acestora poate influența profund fiecare aspect al vieții noastre. Adoptând mentalitatea de dezvoltare, credem că ne putem dezvolta orice calitate, prin efort, perseverență, voință și practică, pe când cu o mentalitate fixă – inteligența nu poate fi modificată și deci cedăm ușor în fața provocărilor și dificultăților, compromițând creșterea personală și profesională.

Sondajele angajatorilor confirmă cele menționate mai sus. Astfel, oamenii de succes pe plan profesional sunt acei care dețin, pe lângă cunoștințe, și o atitudine pozitivă, valori, comportament specific, care îi ajută să depășească greutățile, să aplaneze conflictele, să mențină relații benefice cu cei din jur, să fie creativi și perseverenți în ciuda obstacolelor. Iar angajatorii apreciază competențele sociocomportamentale la fel de mult ca și competențele profesionale.

O cercetare internațională, care a sondat opinia a peste 500 de conducători în domeniul afacerilor cu privire la calitățile unui angajat excepțional [18], plasează printre cele mai importante calitățile de personalitate (și anume inteligența emoțională): atitudinea, toleranța, perseverența, amânarea recompensei, controlul emoțiilor, învățarea continuă etc. Acest lucru a fost confirmat și de studiul Băncii Mondiale în Republica Moldova *Competențe lipsă. Rezultatele modului competențe din cadrul studiului privind prognoza pieței muncii* (2017). Deschiderea de a învăța permanent, motivația, inițiativa, proactivitatea sunt câteva din competențele evidențiate de angajatori, dar, din păcate, lipsă la absolvenții din țara noastră [14]. Abilitățile respective tind să fie neglijate în procesul educațional, pe când angajatorii le apreciază la fel de mult ca și pe cele tehnice specifice ocupației. Competențele menționate nu pot fi formate într-un mediu stresant, în care elevul nu se simte bine. Conform *Raportului sumar al studiului de evaluare a comportamentelor de sănătate ale copiilor de vârstă școlară în Republica Moldova* [12], școala devine în mod progresiv un mediu tot mai stresant pentru elevi (aprox. 18% din tineri de 11 ani și 30% de 17 ani au fost

de acord cu această afirmație). De asemenea, numărul tinerilor care consideră că profesorilor le pasă de ei și că au încredere în profesori se diminuează odată cu vârsta. 4 din 10 respondenți au relatat că au fost implicați în intimidarea/batjocorirea/agresarea unor colegi de școală și 3 din 10 respondenți – că au fost victime ale unor intimidări/acostări/agresări.

CONCLUZII

Având în vedere impactul profund al dezvoltării sociale și emoționale asupra performanței academice a elevului și a succesului în viața de adult, se impun niște măsuri mai ferme de asigurare a unui mediu școlar prietenos și dezvoltarea competențelor social-comportamentale în Republica Moldova, transpunând aceste obiective în politicile naționale și instituționale.

Centrarea pe elev nu poate fi deplină fără centrarea pe starea sa de bine. Acest lucru înseamnă următoarele: convingerea că orice elev este capabil să învețe într-un mediu prielnic (demonstrat de descoperirile neuroștiinței despre plasticitatea creierului) trebuie să devină o componentă indispensabilă a discursului și a comportamentului actorilor educaționali.

Doar în condițiile unei culturi școlare solide, în care grija față de starea emoțională și socială a elevului, încurajarea, managementul stresului, tolerarea și discutarea greșelilor devin o preocupare la fel de importantă ca și dezvoltarea cognitivă, elevii vor trăi un sentiment de satisfacție, vor deprinde competența de a învăța pe parcursul vieții, vor înfrunța provocările, vor adopta atitudini și comportamente sănătoase față de sine și de ceilalți.

PROIECTE CEPD

Platforma Sport pentru consolidarea încrederii și intensificarea colaborării între comunități de pe ambele maluri ale Nistrului

Perioada de implementare: Noiembrie 2017-martie 2018

Finanțator: Uniunea Europeană

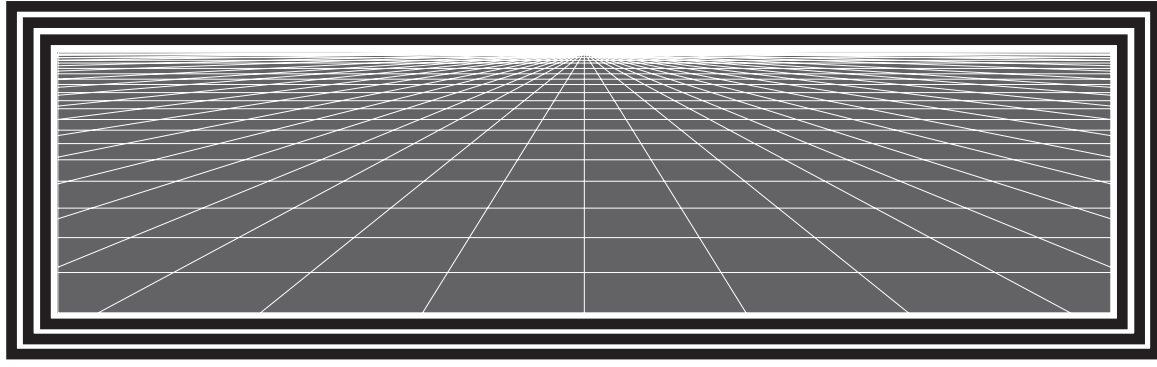
Parteneri: Centrul CONTACT; Centrul de Inovații Educaționale și Programe Sociale din Tiraspol

Scopul proiectului: Stabilirea unei platforme comune în domeniul sportului și a unui parteneriat în vederea valorificării potențialului de consolidare a încrederii a proiectelor de infrastructură realizate în cadrul Programului SCBM, precum și fortificării colaborării între comunitățile beneficiare de pe ambele maluri ale Nistrului

Rezultate: Platforma Sport creată; necesitățile de dezvoltare a beneficiarilor identificate; activități comune sistematice realizate, inclusiv mese rotunde, ateliere, sesiuni de mentorat, vizite de studiu tematice pe ambele maluri și întruniri cu membrii consorțiului și instituțiile beneficiare în vederea fortificării platformei și consolidării capacităților instituțiilor; traininguri tematice desfășurate cu participarea reprezentanților instituțiilor beneficiare de pe ambele maluri ale Nistrului; vizite de studiu organizate într-o țară membră a Uniunii Europene.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Bradberry T. Here is why your attitude is more important than your intelligence. World Economic Forum, 2017. Pe: <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/heres-why-your-attitude-is-more-important-than-your-intelligence>
2. Bradberry T. Why personality and not skill makes you a great employee. World Economic Forum, 2017. Pe: <https://www.weforum.org/agenda/2017/08/why-personality-and-not-skill-makes-you-a-great-employee> (Accesat la 15.07.2018)
3. Calnegru O. Cum învață creierul nostru? 2016. Pe: <https://www.paginadepsihologie.ro/cum-invata-creierul-nostru/> (Accesat la 15.07.2018)
4. Gáspár G. Ce trebuie să cunoască orice specialist în sănătatea mintală despre dezvoltarea creierului. 2012. Pe: <https://www.paginadepsihologie.ro/ce-trebuie-sa-cunoasca-orice-specialist-in-sanatate-mintala-despre-dezvoltarea-creierului/> (Accesat la 25.07.2018)
5. Global Education Park Finland. Well-being at school. 2018. Pe: <http://www.globaleducation-parkfinland.fi/lifelong-learning/wellbeing-at-school> (Accesat la 15.07.2018)
6. Happy Schools: A Framework for Learner Well-being in the Asia-Pacific. 2016. Pe: <http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002441/244140e.pdf>
7. Ministry of Education, Ontario, Canada. A renewed vision for education in Ontario. 2018. Pe: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/about/wellBeing.html> (Accesat la 25.07.2018)
8. Ministry of Education, Ontario, Canada. A renewed vision for education in Ontario. Supporting and promoting well-being. 2018. Pe: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/about/Wellbeing2.html> (Accesat la 25.07.2018)
9. Ministry of Education, Ontario, Canada. A renewed vision for education in Ontario. 2018. Pe: <http://www.edu.gov.on.ca/eng/about/wellBeing.html> (Accesat la 25.07.2018)
10. Layard R., Hagell A. A Healthy Young Mind: Transforming the Mental Health of Children. In: Helliwell J. et al. World Happiness Report. 2015, pp. 106-132. Pe: <https://www.theglobeandmail.com/news/national/article24073928.ece/BINARY/World+Happiness+Report.pdf>
11. Laura and John Arnold Foundation. Evidence Summary for the Perry preschool program. November 2017. Pe: <https://evidencebasedprograms.org/document/perry-preschool-project-evidence-summary/>
12. Leșco G. Raport sumar al studiului de evaluare a comportamentelor de sănătate ale copiilor de vârstă școlară (CSCȘ) în Republica Moldova. 2015. Pe: <http://md.one.un.org/content/dam/unct/moldova/docs/pub/HBSC%20report%20Moldova%20ro.pdf>
13. Rabin C.M. The global search for Education: What will Finland do next? Huffingtonpost, 2013. Pe: https://www.huffingtonpost.com/c-m-rubin/finland-education_b_2468823.html (Accesat la 15.07.2018)
14. Rutkowski J., Levin V., Bargu A. Banca Mondială, Competențe lipsă. Rezultatele Modulului Competențe din cadrul studiului privind Prognoza Pieții Muncii din Republica Moldova. 2016. Pe: http://anofm.md/files/elfinder/Missing%20Skills%20Moldova%20Rutkowski%20Bargu_2017-08-04_RO_final.final.pdf (Accesat la 15.07.2018)
15. Tedesco J.C., Operti R., Amadio M. The curriculum debate: Why is important today. In: Prospects, 44 (2), pp. 527-546, 2014.
16. Shafer L. What makes good school culture. Harvard University College of Education, 2018. Pe: <https://www.gse.harvard.edu/news/uk/18/07/what-makes-good-school-culture> (Accesat la 23.07.2018)
17. Statham J., Chase E. Childhood wellbeing. A brief overview. Childhood Wellbeing Research Centre, 2010. Pe: http://www.cwrc.ac.uk/documents/CWRC_Briefing_paper.pdf
18. World Health Organization. The determinants of health. Geneva. Pe: <http://www.who.int/hia/evidence/doh/en/>
19. World Economic Forum. New Vision for Education: Fostering Social and Emotional Learning through Technology, prepared in collaboration with the Boston Consulting Group. 2016. Pe: http://www3.weforum.org/docs/WEF_New_Vision_for_Education.pdf (Accesat la 20.07.2018)

CULTURA ANTREPRENORIALĂ

De la educație antreprenorială la o cultură antreprenorială

Lia SCLIFOS

dr., Centrul pentru Educație Antreprenorială și
Asistență în Afaceri
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Rezumat: Cultura antreprenorială este foarte importantă pentru dezvoltarea socioeconomică a țării. Educația, în general, și educația antreprenorială, în special, contribuie la dezvoltarea acestei culturi. Investițiile în formarea cadrelor didactice și administrative se vor materializa în programe educaționale interesante pentru elevi și vor crea premisele necesare dezvoltării unei culturi antreprenoriale la nivel de persoană, instituție, comunitate, țară.

Cuvinte-cheie: cultură antreprenorială, antreprenor, intraprenor, educație, carieră, competențe.

Abstract: Entrepreneurial culture is very important for the socioeconomic development of the country. Education in general and entrepreneurship education in particular contribute to the development of this culture. Investments in the teaching and administrative staff will materialize in interesting educational programs for pupils and will create the necessary premises for the development of an entrepreneurial culture at person, institution, community, and country level.

Keywords: entrepreneurial culture, entrepreneur, intrapreneur, education, career, skills.

Tendențele actuale în dezvoltarea socioeconomică și aspirațiile europene ale Republicii Moldova pun în evidență necesitatea adaptării sistemului de învățământ și la noile provocări ale mediului de afaceri, aflat într-o continuă dinamică, atât în spațiile naționale, cât și în cele internaționale. În acest context, educația antreprenorială reprezintă o temă de interes deosebit pentru țara noastră, fiind sprijinită prin politicile dezvoltate în ultimul deceniu, un lucru explicabil, deoarece educația și spiritul antreprenorial sunt două mijloace importante pentru dezvoltarea capitalului uman. De ce? Întrucât educația antreprenorială stă la baza culturii antreprenoriale, a schimbărilor de mentalitate și a dezvoltării competențelor necesare desfășurării unei activități. Cultura antreprenorială trebuie încurajată în contextul actual, deoarece e nevoie de a forma abilități și comportamente indispensabile tinerilor întreprinzători, care vor acționa într-un nou context socioeconomic, caracterizat prin competitivitate și grad înalt de inovare.

Astfel, nu mai este suficientă abordarea tradiționalistă în educație, care pune accentul pe dezvoltarea compe-

tențelor fundamentale în vederea ocupării unui loc de muncă. O dovadă în acest sens este și faptul că, pentru cetățenii Republicii Moldova, antreprenoriatul este rareori prima opțiune de carieră. Unul din principalele motive invocate, ca fiind descurajatoare pentru a iniția o activitate pe cont propriu, este lipsa mijloacelor financiare, însă în realitate aceasta nu este întotdeauna o piedică. Pentru a valorifica o asemenea oportunitate de carieră, se cere a investi timp și efort în pregătirea contextului necesar schimbării, inclusiv la nivel de mentalitate.

Chiar dacă în ultimul timp Ministerul Educației, Culturii și Cercetării (MECC) și mai multe organizații încearcă să răspândească conceptul de educație antreprenorială și să edifice personalități cu spirit întreprinzător, inovator, capabile să-și asume riscuri în mediul de afaceri, acest domeniu trebuie explorat cu atenție și înțeleș. Ce se poate face? Inițial, este important să contribuim la creșterea numărului de persoane interesate să dezvolte o afacere proprie, conștientizând că antreprenoriatul este o opțiune de carieră. Urmează pregătirea unor persoane

motivate pentru inițierea unei afaceri. Lansarea afacerii este o altă etapă a acestui proces; ea solicită multă atenție și responsabilitate, pentru a evita dezamăgirea și problemele majore. Drept sprijin, cei care au lansat afaceri vor fi instruiți, în scopul îmbunătățirii competențelor antreprenoriale. În continuare e nevoie de suport în dezvoltarea afacerii, pentru consolidarea comportamentului antreprenorial, ca parte a unei culturi antreprenoriale. Nu în ultimul rând, promovarea culturii antreprenoriale este la ordinea zilei și poate fi realizată prin prezentarea de bune practici, prin încurajarea mai multor persoane să devină antreprenori, prin orientarea către creștere și competitivitate, prin dezvoltarea unui cadru administrativ și de reglementare mai favorabil etc.

În acest moment, putem spune că antreprenorul a ajuns la majorat, a luat BAC-ul profesional în domeniu, dar sunt necesare intervenții semnificative pentru a spori numărul de persoane care posedă spirit antreprenorial și cultură antreprenorială.

Ministerul Educației, Culturii și Cercetării sprijină integrarea aspectelor ce țin de educația antreprenorială a elevilor în cadrul disciplinelor școlare obligatorii, dar și al cursurilor opționale. Începând cu 1 septembrie 2013, după aprobarea curriculumului pentru disciplina obligatorie *Bazele antreprenoriatului*, aceasta se predă în toate instituțiile de învățământ profesional tehnic secundar. Astfel, elevii din școli profesionale, colegii și centre de excelență beneficiază de educație antreprenorială și, implicit, își formează o cultură antreprenorială. La fel, în cadrul altor discipline – *Firma de exercițiu*, *Economie aplicată* etc. – ei sunt încurajați să analizeze cu responsabilitate resursele din localitatea în care trăiesc în raport cu profesia aleasă, pentru a genera și dezvolta idei de afaceri și a contribui la evoluția comunității. Acțiunile enumerate îi ajută să însușească concepte economice, să afle mai multe lucruri interesante despre comunitatea din care fac parte și despre rolul propriu în prosperarea acesteia.

Elevii din instituțiile de învățământ secundar general studiază, în cadrul disciplinei *Educație civică* și la orele de dirigenție, modulul *Dezvoltare personală și proiectarea carierei*, elaborat de Centrul pentru Educație Antreprenorială și Asistență în Afaceri (CEDA). În consecință, ei percep mai bine rolul social al celor care muncesc, esența profesiilor și a ocupațiilor, cum se caută un loc de muncă și cum se angajează la serviciu, cum se negociază salariile, care este importanța taxelor și a economiilor individuale, punând umărul, astfel, la creșterea gradului de înțelegere a relației dintre ceea ce învață la școală și participarea cu succes în viața comunității. Datorită promovării activităților de voluntariat în cadrul acestor cursuri, elevii se implică mai activ în viața comunității școlare și locale, mulți dintre ei devenind lideri și exersându-și abilitățile în derularea unor proiecte. CEDA, în parteneriat cu MECC, cu sprijinul financiar al LED, organizează anual *Concursul*

planurilor de afaceri la nivel regional și național, acesta având ca obiectiv stimularea prin competiție a competențelor antreprenoriale în mediul elevilor și facilitând corelarea pregătirii teoretice cu cea practică – elaborarea planului de afaceri. Cei mai motivați pot participa în continuare la activități de instruire organizate de CEDA, care îi sprijină pe elevi, absolvenți, tineri în căutarea unui loc de muncă și în definitivarea planului de afaceri, iar celor mai convingători li se acordă granturi de *start-up* pentru inițierea unei afaceri.

Dezvoltarea culturii antreprenoriale la fete și tinere femei este unul dintre obiectivele proiectului REVOCC, implementat de CEDA și sprijinit financiar de ADA. Programul are ca scop promovarea unui sistem de informare și instruire care să faciliteze mobilitatea femeilor pe piața forței de muncă și dezvoltarea competențelor antreprenoriale, în vederea integrării lor în mediul de afaceri din țară.

Cu siguranță, tinerii antreprenori și antreprenoare pot constitui o sursă de idei inovatoare și experiențe specifice, pot deveni persoane care să-i inspire pe semenii să le urmeze exemplul. Din aceste considerente, CEDA organizează *Forumul tinerilor antreprenori*, întru diseminarea și îmbogățirea cunoștințelor antreprenoriale, întru intensificarea transferului de experiență între antreprenori.

Începând cu anul de studii 2018-2019, în învățământul secundar general se va preda disciplina obligatorie *Dezvoltare personală*, care include modulul *Proiectarea carierei și dezvoltarea spiritului antreprenorial*. Astfel, elevii din clasele I-XII vor avea posibilitatea să pună în discuție subiecte privind cariera educațională și profesională, rolul inițiativei și al antreprenoriatului în dezvoltarea carierei etc. Aceste subiecte pot și trebuie să fie abordate și în cadrul altor discipline, profesorii însă au nevoie de pregătire în domeniu.

În învățământul superior, educația antreprenorială constituie un demers mai puțin sistematic, deși în ultimii ani există inițiative în acest sens.

De menționat că un rol aparte în edificarea culturii antreprenoriale îl are instruirea adulților, dar, din păcate, acest subiect încă nu este parte obligatorie a programelor de formare destinate acestei categorii de persoane.

Prin urmare, subiectele ce țin de antreprenoriat trebuie predate la toate nivelurile de învățământ, pentru a asigura dezvoltarea competenței antreprenoriale – una dintre competențele-cheie stipulate în Codul Educației – și, în consecință, a unei culturi antreprenoriale în societate. În anul curent, CEDA a organizat mai multe activități de instruire pentru profesorii de educație civică, limbă și literatură română, matematică, limbi moderne etc., cu scopul de a perfecționa competența didactică de a integra aspecte ce țin de antreprenoriat în procesul educațional și de a contribui, astfel, la dezvoltarea competenței antreprenoriale și a spiritului întreprinzător – elemente importante

ale culturii antreprenoriale. Această experiență trebuie capitalizată și preluată de prestatorii de servicii de instruire, pentru a putea beneficia de formare în domeniu cât mai multe cadre didactice și administrative.

Așadar, modulele specifice la subiectul respectiv trebuie să devină o componentă esențială a programelor de învățământ la diferite trepte și de formare pe parcursul întregii vieți. Cadrul legislativ și instituțional, atât la nivel european, cât și la cel național, vine în sprijinul antreprenorilor. În același timp, promovarea talentului antreprenorial și dezvoltarea competențelor antreprenoriale trebuie să rămână permanent o preocupare a autorităților guvernamentale, a organizațiilor care investesc în domeniu, a furnizorilor de sprijin pentru afaceri etc.

Cu siguranță, educația antreprenorială este un pilon pe care se sprijină bunul mers al societății, datorită contribuției sale efective la promovarea inițiativei, a creativității, inovației, spiritului antreprenorial, materializându-se în ceea ce se numește *cultură antreprenorială*. Cei care au reușit, în actualul context economic, să găsească soluțiile cele mai potrivite pentru a dezvolta cultura antreprenorială constituie puncte de referințe pentru cei care abia încearcă să valorifice antreprenoriatul și servesc drept modele de succes.

Figura 1. Finalitățile programelor pentru dezvoltarea competențelor antreprenoriale

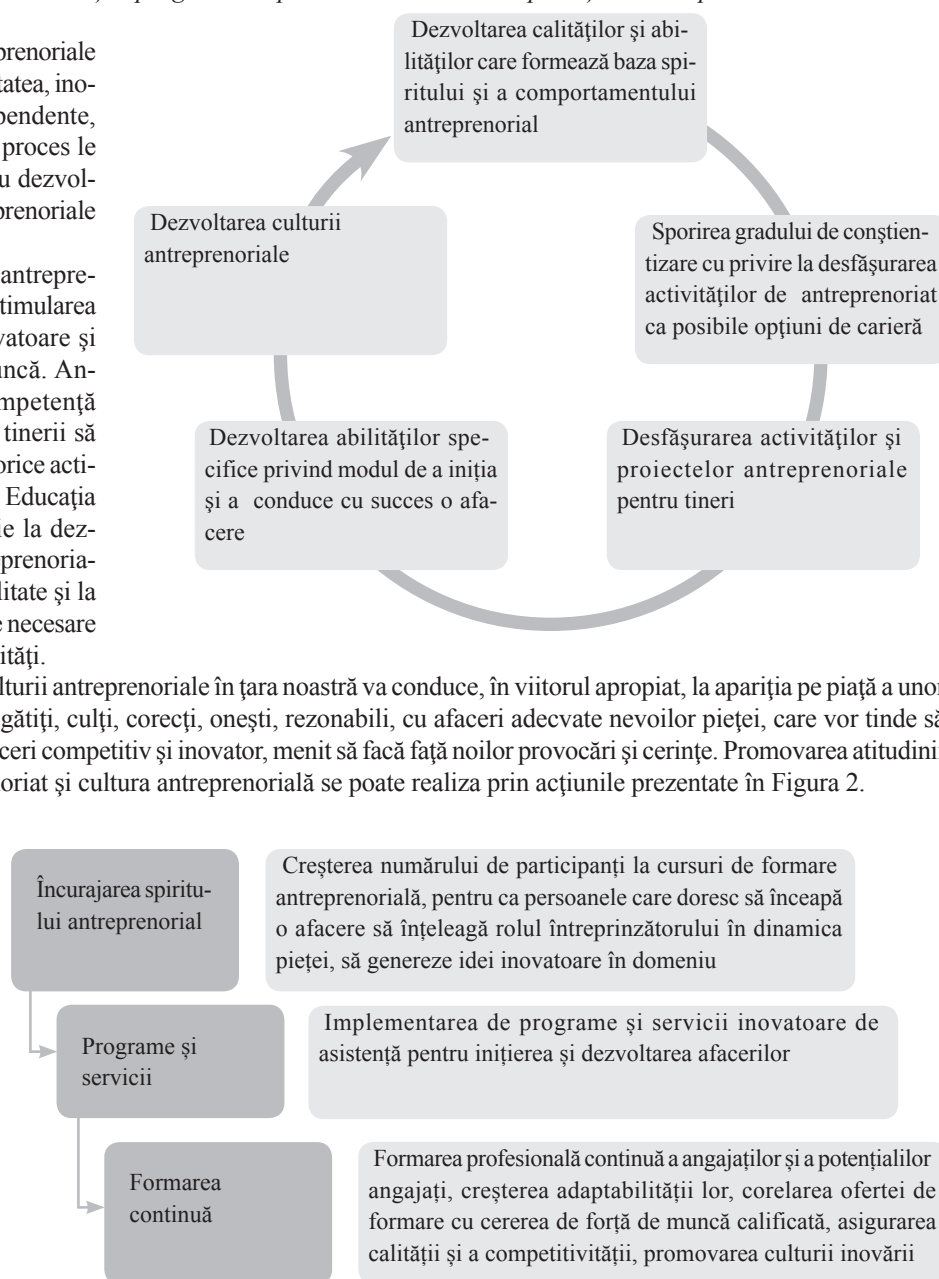
Scopul educației antreprenoriale este de a promova creativitatea, inovarea și activitățile independente, o misiune aparte în acest proces le revine programelor pentru dezvoltarea competențelor antreprenoriale (a se vedea Figura 1).

Beneficiile educației antreprenoriale nu se limitează la stimularea inițierii unor afaceri inovatoare și a creării locurilor de muncă. Antreprenoriatul este o competență necesară tuturor, ajutând tinerii să devină mai încrezători în orice activitate pe care o întreprind. Educația antreprenorială contribuie la dezvoltarea unei culturi antreprenoriale, la schimbări de mentalitate și la dobândirea de competențe necesare desfășurării oricărei activități.

Creșterea nivelului culturii antreprenoriale în țara noastră va conduce, în viitorul apropiat, la apariția pe piață a unor antreprenori mai bine pregătiți, culti, corecți, onești, rezonabili, cu afaceri adecvate nevoilor pieței, care vor tinde să clădească un mediu de afaceri competitiv și inovator, menit să facă față noilor provocări și cerințe. Promovarea atitudinii pozitive față de antreprenoriatul și cultura antreprenorială se poate realiza prin acțiunile prezentate în Figura 2.

Figura 2. Promovarea atitudinii pozitive față de antreprenoriatul și cultura antreprenorială

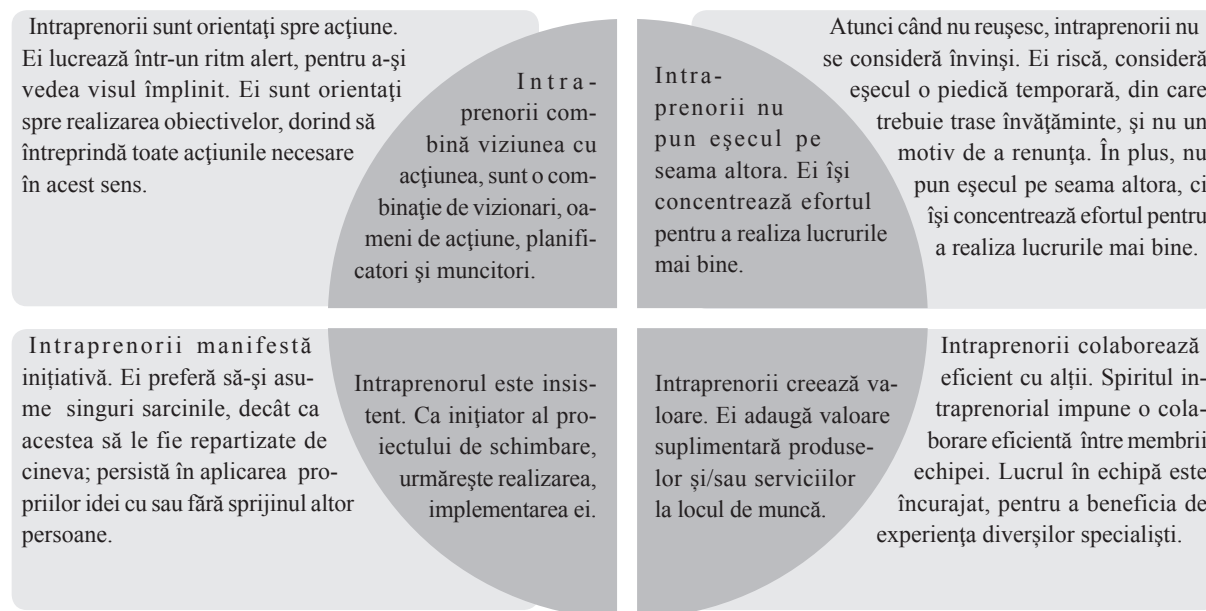
Cert este faptul că, indiferent de specificul dezvoltării economice și al atitudinilor față de antreprenoriatul în societate, antreprenorii cu un grad înalt de motivație vor găsi întotdeauna

modalități de a produce schimbări și a valorifica inovațiile promovate de alții. Pentru consolidarea potențialului antreprenorial, e nevoie de identificarea oportunităților și manifestarea inițiativei, asumarea riscului, perseverență, angajament față de contractul semnat, informare, stabilirea scopului/obiectivelor, planificare și monitorizare sistematică, *networking*, independență și încredere în sine – și toate acestea să fie implementate cu succes la nivel de instituții și organizații.

O parte a culturii antreprenoriale este cultura intraprenorială. Intraprenorii sunt persoanele angajate, dar care au o cultură aparte, un comportament axat pe inițiativă, continuitate în acțiuni, asumarea riscului, colaborare etc.

Figura 3. Caracteristicile intraprenorilor

În concluzie: Orice școală poate fi una antreprenorială, cu o cultură organizațională ca atare, o școală care să sprijine intraprenorii la nivel de instituție, care să promoveze activ schimbarea, pentru a răspunde necesităților copiilor și a lucra mai bine întru binele lor. O asemenea instituție de învățământ este recunoscută prin felul în care sunt atribuite și realizate sarcinile, procedurile și responsabilitățile, prin felul cum se pune presiune pe angajați pentru a spori performanțele, prin felul în care angajații se simt atașați de scopurile și obiectivele instituției, simt responsabilitate individuală pentru realizarea obiectivelor de dezvoltare a carierei, simt că sunt recunoscuți și răsplătiți (nu neapărat financiar) pentru o muncă bine făcută, nu doar pedepsiți pentru greșeli sau erori, au sentimentul de coeziune și spirit de echipă, iar managerii împărtășesc puterea lor și informațiile pe care le dețin, încurajează creativitatea, inovația, schimbarea. Aceste instituții creează premise pentru creșterea numărului de intraprenori, inclusiv în mediul elevilor, de angajați cu spirit antreprenorial, capabili să-și dezvolte competențele în domeniu și să devină oameni de afaceri. Pentru aceasta însă e nevoie de a conjuga eforturile instituțiilor cu cele personale. Deschiderea și implicarea noastră vor da roade doar dacă vom învăța mai mult decât oamenii din anturajul nostru, deoarece, cu cât învățăm mai mult și mai repede, cu atât mai ușor ne este să ne adaptăm la locul de muncă și să evo-

luăm, să persistăm în direcția idealului, să încercăm mai multe lucruri decât sunt dispuși să încerce alții. În aceste condiții, comportamentul fiecăruia va fi unul proactiv și, cu siguranță, vom dezvolta o cultură antreprenorială, atât de necesară pentru o carieră de succes în domeniul ales, și, ca finalitate, o societate prosperă.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Botezatu A., Budurin-Furculiță C. et al. Firma de exercițiu. Chișinău: T-PAR, 2013.
2. Drucker P. Inovația și sistemul antreprenorial. București: Editura Enciclopedică, 1993.
3. Gibson A. Antrenează-ți mintea pentru afaceri. Cum să-ți folosești inteligența pentru a transforma mediul în care lucrezi. București: Niculescu, 2015.
4. Goian I., Gasnaș A., Gasnaș Al. Curs de antreprenariat. Chișinău: Epigraf, 2010.
5. Marin L. Antreprenorii și antreprenariatul. Tîrgu-Mureș: EFI ROM, 2007.
6. Nastase C. (coord). Ghid de formare antreprenorială. București: EDP, 2006.
7. Șuleanschi S., Sclifos L. et al. Sugestii privind elaborarea proiectelor didactice la disciplina Bazele antreprenariatului. Chișinău: Arc, 2017.
8. Văduva S. Antreprenariatul. București: Editura Economică, 2004.

CULTURA INFORMAȚIONALĂ

Anatol GREMALSCHI

dr. hab., prof. univ., IPP
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Formarea și dezvoltarea culturii informaționale și a gândirii algoritmice în învățământul general

Rezumat: Este analizată evoluția noțiunii de competență digitală în contextul noilor realizări în domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor. Pornind de la faptul că într-o societate informațională modernă absolvenții învățământului general

nu doar vor utiliza, dar și vor crea noi conținuturi și produse digitale, este propus un nou concept al disciplinei școlare Informatica. Acest concept se bazează pe extinderea componentelor de algoritmizare, analiză, sinteză și de soluționare a situațiilor de problemă, de elaborare a unor noi mijloace cu acțiune digitală, de modelare, planificare și efectuare a experimentelor virtuale în medii digitale.

Cuvinte-cheie: curriculum disciplinar la informatică, competențe digitale, conținuturi digitale, produse digitale, algoritmizare, programare.

Abstract: The article analyses the evolution of the concept of digital competence in the context of new developments in the field of information and communication technologies. Starting from the fact that in a modern information society school graduates will not only use, but also create new content and digital products, a new concept of Computer Science as a school discipline is proposed. This concept is based on expanding the components of algorithmization, analysis, synthesis, and problem solving, as well as the development of new digital tools, modeling, planning, and performing virtual experiments in digital environments.

Keywords: disciplinary curriculum in Computer Science, digital competences, digital content, digital products, algorithms, programming.

Angela PRISĂCARU

gr. did. sup., Ministerul Educației, Culturii și Cercetării
al Republicii Moldova

INTRODUCERE

În ultimul timp este la "modă" să discutăm despre competențele digitale. Această "modă" este dictată atât de dezvoltarea vertiginoasă a tehnologiilor, cât și de extinderea explozivă a domeniilor de utilizare a echipamentelor digitale. Fiind inițial concepute ca instrumente destinate efectuării rapide a unor calcule complexe, echipamentele în cauză au penetrat practic toate domeniile de activitate umană, de la cercetarea științifică și educație, până la artă și divertisment. În consecință, cerințele înaintate față de absolvenții învățământului general s-au schimbat esențial, competența digitală devenind una cheie.

Competența digitală poate fi definită și interpretată în două moduri distincte: (1) alfabetizarea digitală – ca-

pacitatea de a utiliza instrumentele cu acțiune digitală și (2) creația digitală – capacitatea de a elabora conținuturi și produse digitale. Indiscutabil, pentru a se integra cu succes într-o societate informațională modernă, doar alfabetizarea digitală devine insuficientă, profesiile viitorului cerând de la fiecare absolvent al învățământului general capacitatea de a crea conținuturi și/sau produse digitale.

Deplasarea accentelor de pe alfabetizarea digitală pe creația digitală presupune reconceptualizarea disciplinei școlare *Informatica*, axarea ei pe formarea și dezvoltarea culturii informaționale și a gândirii algoritmice. Reconceptualizarea în cauză necesită elaborarea și implementarea unor noi modele pedagogice de predare-învățare-evaluare ce ar ține cont de specificul schimbărilor ce au loc în domeniul tehnologiilor informației și comunicațiilor și a instruirii asistate de calculator.

Scopul acestui articol constă în dezvoltarea unui nou concept al disciplinei școlare *Informatica*, concept ce ar orienta procesul de formare și dezvoltare a competențelor digitale spre formarea culturii informaționale și a gândirii algoritmice a viitorilor absolvenți ai învățământului general.

COMPETENȚE DIGITALE, CULTURA INFORMAȚIONALĂ ȘI GÂNDIREA ALGORITMICĂ

Formarea și dezvoltarea competențelor digitale este prevăzută de mai multe documente naționale și internaționale [1-4, 6, 8, 10, 12]. Accentuăm faptul că în Republica Moldova competența digitală este definită conform Recomandărilor instituțiilor europene [7, 9] după cum urmează: ”Competența digitală implică utilizarea cu încredere și în mod critic a tehnologiei din societatea informațională și deci abilitățile de bază privind tehnologia informației și a comunicației”.

Tabelul 1. *Cunoștințele, abilitățile și atitudinile ce definesc competențele-cheie digitale conform recomandărilor Uniunii Europene*

Cunoștințe	Abilități	Atitudini
<ul style="list-style-type: none"> Înțelegerea și cunoașterea naturii, a rolului și a posibilităților tehnologiei din societatea informațională în viața cotidiană, în viața personală, în societate și la locul de muncă Principale funcții ale calculatorului Oportunități și riscuri potențiale ale Internetului și ale comunicării cu ajutorul mediilor electronice (e-mail, utilități din rețea) Înțelegerea modului prin care tehnologiile din societatea informațională pot constitui un suport pentru creativitate și inovație Sensibilizarea față de problemele de validitate și de fiabilitate a informațiilor 	<ul style="list-style-type: none"> A căuta, a colecta și a procesa informația A folosi informația într-un mod critic și sistematic, apreciind relevanța acesteia și diferențiind informația reală de cea virtuală prin identificarea legăturilor dintre acestea A folosi tehnici pentru producerea, prezentarea sau înțelegerea unei informații complexe A accesa, a explora și a utiliza serviciile Internet A folosi tehnologiile din societatea informațională pentru a sprijini o gândire critică, creativitatea și inovația 	<ul style="list-style-type: none"> Atitudine critică și reflexivă față de informația disponibilă Utilizarea responsabilă a mijloacelor interactive Interes pentru implicare în comunități și în rețele cu scopuri culturale, sociale și/sau profesionale

PROIECTE CEPD

Educația deschisă în Moldova: aici și acum

Perioada de implementare: Noiembrie 2015-iulie 2016 (faza I), octombrie 2016-decembrie 2017 (faza II)

Finanțator: Fundația *Institutului pentru o Societate Deschisă*, în cooperare cu *Programul de Sprijinire a Educației al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă*

Scopul proiectului: Promovarea unei înțelegeri adecvate a raționamentului și a procesului de elaborare a politicilor RED prin intermediul unor campanii de sensibilizare, advocacy și dezvoltare, în vederea extinderii accesului la educație de calitate pentru toți, a resurselor și a oportunităților de învățare pe tot parcursul vieții

Rezultate: Coaliție RED creată și funcțională în Republica Moldova; bază de date RED elaborată și lansată, inclusiv on-line; programe de formare în domeniul RED pentru 61 de cadre didactice preuniversitare, seminare de evaluare și certificare în domeniu realizate; concursuri privind elaborarea celor mai bune RED; broșură privind RED elaborată; mese rotunde, conferințe de bilanț și întruniri sistematice în vederea promovării RED organizate etc.

Din informațiile prezentate în tabelul de mai sus se observă că competențele digitale în cauză reprezintă o materializare a culturii informaționale, fiind axate pe colectarea, stocarea și transmiterea informațiilor, utilizarea lor în siguranță și cu încredere. În general, competența digitală, așa cum este ea definită mai sus, presupune valorificarea oportunităților oferite de tehnologia informațiilor și comunicațiilor în activitatea cotidiană, fără a cere crearea de noi produse digitale.

Totodată, dezvoltarea economiilor digitale presupune stăpânirea de către absolvenții învățământului general a competențelor ce țin nu doar de utilizarea instrumentelor cu acțiune digitală, dar și a celor de elaborare/de creare a conținuturilor digitale. Evident, astfel de competențe se bazează pe capacitatea de a gândi algoritmic. Această gândire presupune reprezentarea obiectelor și fenomenelor lumii înconjurătoare prin obiecte virtuale, informatice, identificarea operațiilor ce pot fi efectuate asupra/cu astfel de obiecte, planificarea acestor operații în timp și în spațiu. În cazul viitorilor profesioniști în tehnologia informației și comunicațiilor, gândirea algoritmică este complementată și prin capacitatea de a implementa algoritmi propriu-ziși în mediile de programare.

NOUL CONCEPT AL DISCIPLINEI ȘCOLARE *INFORMATICA*

Pornind de la premisa că competențele de elaborare/de creare a conținuturilor/produselor digitale se bazează pe o flexibilă gândire algoritmică, documentele naționale și internaționale [5, 11] stipulează extinderea sarcinilor puse în față învățământului general prin formarea competențelor de algoritmizare și de implementare a algoritmilor pe calculator. Menționăm faptul că deși includerea algoritmizării și programării în curriculumul învățământului general nu este susținută de toate cadrele didactice și de către toți liderii de opinie în domeniul educației din țara noastră, ea este promovată de către liderii comunităților oamenilor de afaceri și susținută de factorii de decizie din sectoarele reale ale economiei naționale. În consecință, autorii acestei lucrări propun un set actualizat de competențe, ce ar trebui să fie specifice disciplinei școlare *Informatica*. Competențele în cauză sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul 2. *Competențele specifice disciplinei școlare Informatica*
(conținuturile marcate cu asterisc se referă doar la profilul real)

Competențe specifice	Conținuturi/Module		
	Primar	Gimnazial	Liceal
<ul style="list-style-type: none"> Utilizarea instrumentelor cu acțiune digitală în scopul eficientizării proceselor de învățare și de muncă, manifestând abordări inovatoare și spirit practic 	<ul style="list-style-type: none"> Informația Purtători de informație Unitățile de măsură a cantității de informație Echipamente digitale Programe de calculator Manuale electronice Jocuri didactice 	<ul style="list-style-type: none"> Sisteme de numerație Codificarea și decodificarea informației Estimarea cantității de informație Structura calculatoarelor Sisteme de operare Rețele de calculatoare Servicii în rețelele de calculatoare 	<ul style="list-style-type: none"> Structura logică și structura fizică a calculatoarelor Structura logică și structura fizică a rețelelor de calculatoare Bazele aritmetice ale tehnicii de calcul Bazele logice ale tehnicii de calcul * Circuite logice
<ul style="list-style-type: none"> Interacțiunea cu membrii comunităților virtuale în scopuri de învățare și muncă, manifestând interes pentru învățare activă, cercetare și colaborare, respectând etica mediilor virtuale 	<ul style="list-style-type: none"> Internetul Poșta electronică Rețelele sociale Pericolele din mediile virtuale 	<ul style="list-style-type: none"> Securitatea în mediile virtuale Protecția datelor cu caracter personal Dreptul informatic 	
<ul style="list-style-type: none"> Promovarea în mediile digitale a elaborărilor și realizărilor personale și ale colectivului în care activează, dovedind ingeniozitate, spirit de echipă și convingere 	<ul style="list-style-type: none"> Forumul Blogul Serviciu Internet de difuzare a produselor multimedia 	<ul style="list-style-type: none"> Căutarea informațiilor în spațiile virtuale Veridicitatea, autenticitatea și relevanța informațiilor din spațiile virtuale 	<ul style="list-style-type: none"> Crearea, întreținerea și actualizarea site-urilor Web personale

		<ul style="list-style-type: none"> Diseminarea informațiilor multimedia 	
<ul style="list-style-type: none"> Prelucrarea digitală a informațiilor text, numerice, grafice, audio și video, manifestând interes pentru învățare activă, comunicare și colaborare 	<ul style="list-style-type: none"> Crearea fișierelor grafice Crearea fișierelor audio Crearea fișierelor video Elaborarea prezentărilor electronice 	<ul style="list-style-type: none"> Procesarea textelor Calculul tabelar 	<ul style="list-style-type: none"> Baze de date Elemente de Web-design Crearea documentelor Web cu ajutorul aplicațiilor de oficiu Crearea documentelor Web cu ajutorul aplicațiilor dedicate
<ul style="list-style-type: none"> Elaborarea de produse digitale grafice, audio și video, demonstrând creativitate și respect față de valorile culturale naționale și universale 		<ul style="list-style-type: none"> Editarea imaginilor Editarea secvențelor audio Editarea secvențelor video 	<ul style="list-style-type: none"> Tehnoredactarea digitală Tehnici de prelucrare audio-vizuală Grafica pe calculator Fotografia digitală
<ul style="list-style-type: none"> Prelucrarea datelor experimentelor din domeniul științelor reale și cele socioumane manifestând gândire critică, claritate și corectitudine 			<ul style="list-style-type: none"> Prelucrări ale datelor experimentale din domeniul științelor umanistice * Prelucrări avansate ale datelor experimentale din domeniul științelor reale
<ul style="list-style-type: none"> Algoritmizarea metodelor de analiză, sinteză și de soluționare a situațiilor de problemă, demonstrând creativitate, concentrare și perseverență 	<ul style="list-style-type: none"> Algoritmi Executanți 	<ul style="list-style-type: none"> Structurile algoritmice de bază Implementarea structurilor algoritmice de bază în medii imperative 	<ul style="list-style-type: none"> Tehnici de elaborare a algoritmilor * Implementarea algoritmilor în medii imperative
<ul style="list-style-type: none"> Elaborarea de mijloace cu acțiune digitală prin implementarea algoritmilor în medii vizuale interactive, demonstrând fermitate, tenacitate și eficiență 	<ul style="list-style-type: none"> Implementarea algoritmilor de comandă a executanților în medii vizuale interactive 	<ul style="list-style-type: none"> Implementarea algoritmilor elementari în medii vizuale interactive 	<ul style="list-style-type: none"> Implementarea algoritmilor în medii vizuale interactive Programarea Web
<ul style="list-style-type: none"> Explorarea situațiilor de problemă prin modelare, planificare și efectuare de experimente virtuale în mediile digitale, dovedind spirit analitic, claritate și concizie 		<ul style="list-style-type: none"> Experimente virtuale în mediile digitale Produse-program pentru instruirea asistată de calculator 	<ul style="list-style-type: none"> Elemente de modelare Elemente de calcul numeric

Indiscutabil, nu toți absolvenții învățământului general vor deveni informaticieni sau programatori. Însă, competențele de a algoritmiza, de a elabora/de a crea conținuturi/produse digitale vor fi necesare, practic, pentru majoritatea absolută a profesiiilor viitorului.

CONCLUZII

Competențele digitale, inițial fiind axate pe alfabetizarea digitală, și anume, utilizarea în siguranță și cu încredere a instrumentelor cu acțiune digitală, trebuie extinse pe domeniile ce țin de crearea de conținuturi și produse digitale. Această extindere este posibilă doar prin formarea unei culturi informaționale moderne și a unei gândiri algoritmice flexibile și adaptive.

În acest scop, reconceptualizarea disciplinei școlare *Informatica* ar trebui făcută prin extinderea componentelor de algoritmizare a metodelor de analiză, sinteză și de soluționare a situațiilor de problemă, de elaborare de noi mijloace cu acțiune digitală prin implementarea algoritmilor în medii vizuale interactive, de explorare a situațiilor de problemă prin modelare, planificare și efectuare de experimente virtuale în medii digitale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Agenda Digitală pentru Europa 2020. Adoptată de Comisia Europeană la 17.03.2010.
2. Cadrul de referință al curriculumului național. Aprobă prin Ordinul Ministerului Educației nr. 432 din 29 mai 2017.
3. Cadrul European al e-competențelor. European e-Skills Forum, 2014.
4. Codul Educației al Republicii Moldova. Aprobă de Parlamentul Republicii Moldova, nr. 152 din 17.07.2014.
5. Competențe informatice pentru secolul al XXI-lea. Promovarea competitivității, creșterii economice și locurilor de muncă. Comunicare a Comisiei către Consiliu, către Parlamentul European, către Comitetul economic și social european și către Comitetul regiunilor, 07.09.2007.
6. Manifestul e-abilităților. European Schoolnet and DIGITALEUROPE, 2014.
7. Mândruț O., Catană L., Mândruț M. Instruirea centrată pe competențe. Arad, 2012.
8. Planul de acțiuni în domeniul educației digitale. Adoptat de Comisia Europeană la 17.01.2018.
9. Recommendation of the European Parliament and of the Council of 18 December 2006 on key competences for lifelong learning (2006/962/EC). Official Journal of the European Union. L 394/10. 30.12.2006.
10. Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 *Educația 2020*. Aprobă prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 944 din 14.11.2014.
11. Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 *Inovații pentru competitivitate*. Aprobă prin Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27.11.2013.
12. Strategia națională de dezvoltare a societății informaționale *Moldova Digitală 2020*. Aprobă prin Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 857 din 31.10.2013.

PROIECTE CEPD

Îmbunătățirea calității învățământului vocațional tehnic în domeniul TIC din Republica Moldova

Perioada de implementare: Decembrie 2012-mai 2015

Finanțator: Agenția Austriacă pentru Dezvoltare/ADA, din fondurile Cooperării Austriece pentru Dezvoltare/Austrian Development Cooperation/ADC

Partener: Asociația Națională a Companiilor Private din domeniul TIC

Scopul proiectului: Sprijinirea îmbunătățirii calitative a conținutului și procesului de învățământ în domeniul TIC în 5 instituții-pilot (colegii și școli profesionale), contribuind, astfel, la sporirea calității cunoștințelor și abilităților practice ale tinerilor specialiști din domeniul TIC; precum și oferirea beneficiarilor de noi oportunități de dezvoltare profesională, ceea ce va contribui la creșterea ratei de angajare și la reducerea sărăciei

Rezultate: Un curriculum nou elaborat pentru meseria *Operator pentru suportul tehnic al calculatoarelor*; 2 module noi – *Testarea produselor-program și Administrarea sistemelor de operare* – introduse în curriculumul pentru specialitatea *Informatică* și modulul *Mentenanța dispozitivelor portabile* – în cel pentru specialitatea *Calculatoare*; 2 curricula revizuite pentru specialitățile *Informatică* și *Calculatoare*; crearea unei noi meserii *Operator pentru suportul tehnic al calculatoarelor*, la solicitarea pieței muncii din domeniul TIC; 2 ghiduri elaborate pentru modulul *Testare software*, destinat specialității *Informatică*, și un ghid – pentru meseria *Operator pentru suportul tehnic al calculatoarelor*; 16 conceptori de curriculum și reprezentanți ai companiilor din domeniul TIC (Endava, Allied Testing, Cedacri) implicați în definitivarea curricula; 24 de cadre didactice instruite și implicate în procesul de pilotare a curricula; 54 de profesori beneficiari ai cursurilor de limba engleză; 22 de cadre didactice instruite în domeniile: sudarea fibrelor optice, mentenanța calculatoarelor și testarea produselor-program; 12 profesori beneficiari ai programului CCENT de la Cisco Networking Academy; 13 cadre didactice specialiști în domeniul TIC participante la instruire în domeniul Configuring Advanced Windows Servers; 335 de elevi implicați în pilotarea curricula; 118 stații de lucru amenajate; 6 laboratoare dotate cu echipament de ultimă generație etc.

CULTURA ECOLOGICĂ

Viorel **BOCANCEA**

dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Tiraspol
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura ecologică – rezultat al educației ecologice

Rezumat: Atitudinea față de natură este, în primul rând, o problemă a educației și ține nu numai de cunoștințele, competențele individului, dar și de cultura și mentalitatea acestuia. Mentalitatea și cultura ecologică ocupă treptele superioare ale rezultatelor educației ecologice. Educația ecologică contribuie la dezvoltarea simțului responsabilității umane față de mediu și problemele sale. Aceasta vizează nu numai asimilarea de cunoștințe și activități practice eficiente, dar și formarea de atitudini și promovarea valorilor.

Cuvinte-cheie: cultura ecologică, educația ecologică, mentalitatea ecologică, competența ecologică, instruirea ecologică, alfabetizarea ecologică.

Abstract: The attitude towards nature is primarily a matter of education, which depends not only on the individual's knowledge and skills, but also on his or her culture and mentality. Ecological culture and mentality take the highest levels of environmental education outcomes. Environmental education develops a sense of human responsibility towards the environment and its problems. It involves not just the assimilation of knowledge and efficient practical activities, but also developing attitudes and spreading values.

Keywords: ecological culture, ecological education, ecological mentality, ecological competence, environmental education, ecological literacy.

Atitudinea față de natură este, în primul rând, o problemă a educației și ține nu numai de cunoștințele, competențele individului, dar și de cultura, mentalitatea acestuia. De-a lungul timpului, *educația ecologică* a primit mai multe accepțiuni: studiul naturii, educația pentru protecția mediului, educația ambientală etc. Mulți autori consideră educația ecologică mai mult decât o disciplină școlară. Educația ecologică reprezintă o pregătire pentru viață, în care se poate

PROIECTE CEPD

Dezvoltarea școlii comunitare

Perioada de implementare: Ianuarie 2006-martie 2007

Finanțator: Fundația Mott (SUA)

Partener: Programul Educațional *Pas cu Pas* (Chișinău)

Scopul proiectului: Abilitarea profesională a cadrelor didactice pentru predarea cursului opțional preuniversitar *Educație pentru dezvoltarea comunității* prin intermediul unui program de formare

Rezultate: Disciplina *Educație pentru dezvoltarea comunității* promovată în planurile de învățământ curente; programe de instruire realizate pentru 50 de profesori din 31 de școli în cadrul trainingului *Educație pentru dezvoltarea comunității* etc.

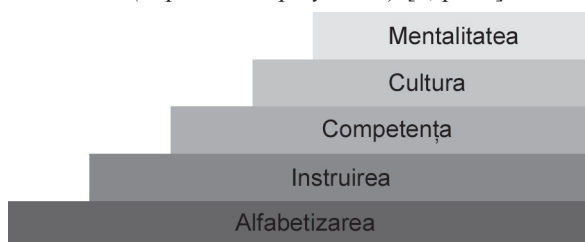
intervenii prin acțiune directă, pentru o armonizare a relației dintre societatea umană și mediul natural.

Datorită imenselor implicații (personale, sociale, regionale, naționale, globale), educația ecologică constituie unul dintre obiectivele vizate de politicile și strategiile guvernamentale din întreaga lume. Protecția mediului este o prioritate a lumii contemporane, care se regăsește în Strategia de la Lisabona și Strategia de Dezvoltare Durabilă a Uniunii Europene, asumată prin acceptarea principiilor documentului UNESCO *Carta Pământului*.

Școala, prin autoritatea morală pe care o are, poate contribui substanțial la achiziționarea de către elevi a cunoștințelor, capacităților, atitudinilor raportate la un mediu sănătos de existență, le poate forma absolvenților învățământului preuniversitar un comportament adecvat în condițiile impactului antropocentric actual și îi poate ajuta să conștientizeze necesitatea valorificării raționale, a conservării și protecției mediului la nivel local, regional și global [3].

Dacă ne referim la finalitățile educației la general, se poate evidenția următoarea taxonomie (Figura 1).

Figura 1. Taxonomia finalităților educației (după B.C. Гершунский) [5, p. 56]

Alfabetizarea – reprezintă nivelul minim necesar de cunoștințe, priceperi, abilități, precum și calități creative, comportamentale ale personalității, necesare pentru includerea în diverse tipuri de activități și relații; este temelia dezvoltării ulterioare a personalității. Alfabetizarea constituie o treaptă necesară a instruirii, competenței, culturii și mentalității personalității, asigurând posibilități educaționale egale și accesibile pentru toți.

Instruirea este alfabetizarea dezvoltată până la un maximum social și necesar personalității. Instruirea prevede formarea unui orizont imens în domeniul celor mai importante chestiuni din viața omului și cea a societății. Totodată ea presupune o selectivitate a pătrunderii în anumite subiecte și a înțelegerii lor. Instruirea profesională trebuie să se bazeze pe o instruire generală. Nu poți fi instruit fără a fi alfabetizat în același domeniu.

Competența. Instruirea și alfabetizarea nu sunt un scop în sine. Pentru a se autorealiza în viață în conformitate cu capacitățile și interesele sale, omul trebuie să fie competent în domeniul ce ține de viitoarea sa profesie, ceea ce presupune soluționarea de probleme.

Cultura. Acest termen poate fi interpretat în moduri

diferite, dar de cele mai multe ori atribute ale culturii se consideră atitudinea conștientă, fundamentală față de moștenirea trecutului, capacitatea de a percepe creativ, a înțelege și a transforma realitatea într-un anumit domeniu de activitate. Cultura este cel mai înalt nivel al manifestării instruirii și competenței umane. Anume la nivelul culturii se exprimă cel mai bine individualitatea umană.

Mentalitatea reprezintă chintesenta culturii. În mentalitate se reflectă bazele concepției despre lume și ale comportamentului uman. Anume mentalitatea se află în vârful ierarhiei și determină conținutul celorlalte elemente de structură ale rezultatelor educației. Mentalitatea și cultura trebuie să fie în armonie cu celelalte rezultate ale educației.

Prin analogie, putem stabili următoarea taxonomie a finalităților educației ecologice (Figura 2).

Figura 2. Taxonomia finalităților educației ecologice

Alfabetizarea ecologică. Pentru realizarea nivelului minim necesar de cunoștințe, priceperi, abilități, în unele documente de politică educațională [2] se propune realizarea următoarelor obiective-cadru: 1) cunoașterea mediului prin stimularea curiozității pentru investigarea realității înconjurătoare; 2) formarea și exersarea unor abilități practice în scopul realizării unor obiecte funcționale, practic-utilitare, din materiale reciclabile sau re folosibile.

Educația ecologică se bazează pe cunoștințe referitoare la sistemele sociale și ecologice. Pornind de la recomandările Conferinței de la Tbilisi [5], obiectivele educației ecologice pot fi structurate astfel: sensibilizarea față de natură și creșterea responsabilității la problemele de mediu prin informarea opiniei publice; cunoașterea aprofundată a aspectelor esențiale ale mediului în totalitatea sa (natural, construit, tehnologic); formarea de priceperi și deprinderi de observare, experimentare și cercetare.

Pentru aceasta trebuie să organizăm cu copiii activități menite să-i pună în situația de a cunoaște ființe și fenomene din lumea înconjurătoare și caracteristicile acestora, favorizând astfel însușirea unor cunoștințe ecologice prin activități cu caracter experimental și demonstrativ și antrenându-i pe copii în desfășurarea lor. De rând cu unele calități creative, conduite ale elevului, asemenea cunoștințe sunt necesare pentru includerea în diverse tipuri de activități cu caracter ecologic, care reprezintă baza dezvoltării ulterioare a comportamentului ecologic.

Instruirea ecologică. Procesul educațional trebuie să cuprindă cele trei domenii de formare a personalității elevului: cognitiv, afectiv și psihomotor. Școala nu se poate limita doar la realizarea obiectivelor cognitive, ci trebuie să-i motiveze pe elevi să exploreze procesele și fenomenele naturale. Unele dintre problemele care se studiază în cadrul disciplinelor școlare *Fizica, Chimia, Biologia, Geografia* sunt orientate spre formarea la elevi a unei viziuni privind unicitatea naturii și a proceselor de pe Terra. Scopul final constă în conștientizarea caracterului complex al mediului, ceea ce rezultă din interacțiunea aspectelor biologice, fizice, sociale, economice și culturale și dobândirea cunoștințelor, valorilor, aptitudinilor și deprinderilor practice, necesare la rezolvarea problemelor ecologice. Toate acestea reprezintă pre-achiziții necesare la formarea competenței ecologice.

Competența ecologică. Curricula axate pe competențe la unele discipline școlare își propun formarea la elevi a competențelor ce țin în mod direct de protecția mediului. De exemplu, la fizică – competența de protecție a mediului ambiant [4] sau, la biologie, competența de a proiecta acțiuni de ocrotire a biodiversității și a ecosistemelor [1]. Competențele formate presupun nu numai însușirea unui sistem de cunoștințe, priceperi, deprinderi, dar și abilități de soluționare a unor probleme ecologice la nivel local, regional etc. De exemplu, elevii s-ar putea implica în activitățile de îngrijire a mediului, de ocrotire a plantelor și animalelor, a spațiilor verzi. Acest deziderat devine realizabil prin utilizarea unor strategii activ-participative, care permit trecerea barierei dintre cunoaștere și acțiune prin transferul cunoștințelor din planul teoretic în cel acțional-practic. Astfel, elevii devin activi în găsirea de soluții pentru a proteja mediul înconjurător, pentru a trăi în armonie cu natura.

Cultura ecologică. Educația ecologică este o educație prin și pentru valori. Educația ecologică contribuie la dezvoltarea simțului responsabilității umane față de mediu și problemele sale. Aceasta vizează nu numai asimilarea de cunoștințe și realizarea unor activități practice eficiente, dar și formarea de atitudini și promovarea valorilor.

Disciplina opțională *Educația ecologică* [3] promovează următoarele valori și atitudini: formarea unui stil exigent în relațiile elevului cu mediile de viață; dobândirea de către elevi a unui comportament responsabil referitor la starea mediului în care locuiesc; manifestarea spiritului de inițiativă privind protecția mediului de viață; formarea unei responsabilități motivate în protecția mediului; manifestarea/demonstrarea unui comportament conștient privind dezechilibrul ecologic care se creează.

Cultura ecologică a viitorului cetățean presupune formarea unui punct de vedere obiectiv asupra realității înconjurătoare, îndemnul la implicarea activă în soluționarea problemelor ecologice, conștientizarea faptului că viața generațiilor de mâine depinde, în mare măsură, de comportamentul său în prezent.

Mentalitatea ecologică. Educația ecologică începe din fragedă copilărie. Ea contribuie la formarea conștiinței ecologice și a gândirii ecologice despre natură. Conștiința ecologică servește cauza comportamentului ecologic. În cadrul lecțiilor, este necesar a se aborda probleme de ecologie care să contribuie la formarea conștiinței ecologice. Elevul trebuie ajutat: să înțeleagă că efectele negative ale acțiunilor umane au consecințe asupra mediului; să-și asume responsabilitățile individuale și colective și să coopereze pe linia rezolvării unor probleme; să-și dezvolte instrumente de analiză, reflecție și acțiune, pentru a înțelege, preveni și corecta prejudiciile provocate mediului ambiant.

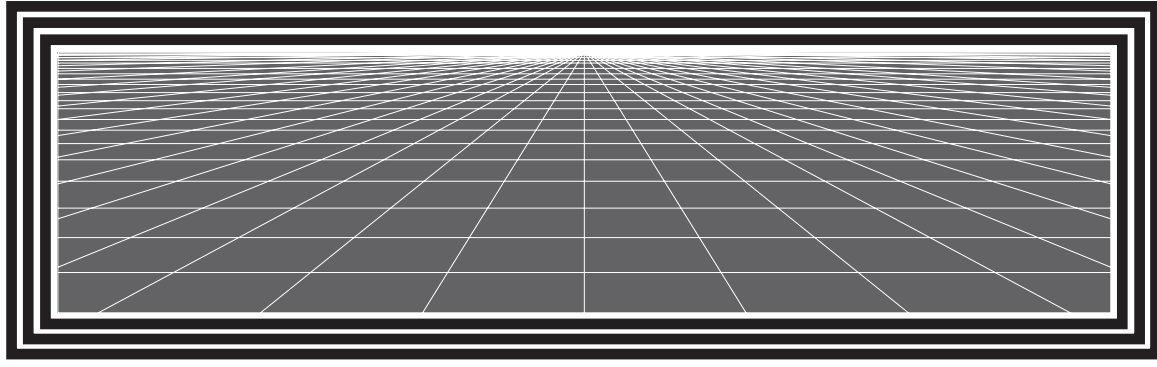
În această ierarhie, observăm că mentalitatea și cultura ecologică ocupă treptele superioare ale finalităților educației ecologice. Educația ecologică trebuie să se realizeze în condiții de interdisciplinaritate. Toate aspectele unor probleme necesită a fi examinate într-o viziune de ansamblu, cu aportul disciplinelor clasice (*Fizică, Chimie, Biologie, Geografie*), dar și a științelor apărute la frontiera științelor clasice (*Biochimie, Chimie fizică, Biofizică* etc.).

Educația ecologică nu-și va atinge scopul, dacă acțiunile pe care le sugerează elevului nu se desfășoară în jurul acestuia – în familie, în comunitatea în care trăiește. Impactul educației asupra mediului se poate aprecia numai prin efectele pe termen lung asupra comportamentului viitorului cetățean, rămânând însă în vigoare și obligația de a avea o utilitate imediată (prin aplicațiile practice, prin intervenția elevului în situații concrete).

În concluzie: Școala are menirea de a organiza educația ecologică, iar elevii sub îndrumarea cadrelor didactice pot și trebuie să-și formeze cultura și mentalitatea ecologică. Adevărata educație ecologică își va atinge scopul numai atunci când elevii vor deveni factori activi în acțiunile de conciliere a omului cu NATURA.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Biologia. Curriculum pentru clasele X-XII. Chișinău: Știința, 2010.
2. Educație ecologică și de protecție a mediului. Programe școlare pentru disciplina opțională. Învățământ preșcolar, primar, gimnazial. București, 2007.
3. Educație ecologică. Curriculum școlar pentru clasele I-XII. Chișinău, 2015.
4. Fizică. Astronomie. Curriculum pentru clasele X-XII. Chișinău: Știința, 2010.
5. Гершунский Б. С. Философия образования: Учебное пособие для студентов высших и средних педагогических учебных заведений. Москва: Московский психолого-социальный институт, 1998.
6. <https://ru.scribd.com/document/145114439/Educa%C5%A3ia-ecologic%C4%83>

CULTURA GEOGRAFICĂ

Nina VOLONTIR

dr., conf. univ., Universitatea de Stat din Tiraspol
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Reflecții privind formarea și dezvoltarea culturii geografice – parte componentă a culturii generale umane

Rezumat: Conținuturile și cunoștințele de geografie facilitează formarea și dezvoltarea culturii geografice, care începe de la studierea și cunoașterea naturii, a mediului de viață din ținutul natal, a portului, tradițiilor și obiceiurilor, precum și de la promovarea valorilor culturii naționale. Motivarea elevilor de a cunoaște cât mai multe date, fapte, evenimente,

curiozități, enigme despre țara de baștină ar fi un argument în favoarea dezvoltării culturii geografice de noblețe națională a elevilor. Profesorul de geografie educă și instruește elevii din perspectiva formării și dezvoltării culturii geografice, atât la lecții, cât și în activitățile extracurriculare, în armonie cu valorile pe care le promovează școala. În articol sunt prezentate exemple de activități didactice desfășurate cu elevii, care conduc la însușirea valorilor culturii geografice, la formarea unei personalități libere, armonioase, creative, tolerante și flexibile la diversele condiții ale vieții actuale.

Cuvinte cheie: cultură geografică, flexibilitate, toleranță, noblețe națională.

Abstract: Geographical knowledge facilitates the formation and development of geographical culture, starting from the study and knowledge of nature, the living environment of one's native land, the national costume, traditions, and customs, as well as the promotion of national cultural values. Motivating the pupils to learn more facts, events, and mysteries concerning their native country would be an argument in favor of the development of their national geographical culture. The Geography teacher educates and trains his pupils from the perspective of forming and developing geographical culture, both in lessons and during extracurricular activities, in harmony with the values the school promotes. The article presents examples of didactic activities designed for pupils, which lead to the acquisition of the values of the geographical culture, the formation of a free, harmonious, creative, and tolerant personality who is capable of being flexible in the various circumstances of life in the present day.

Keywords: geographical culture, flexibility, tolerance, national nobility.

Geografia este nu numai o „știință de cultură generală” despre spațiul terestru, dar și o știință practică. Cunoștințele de geografie ne permit să dobândim în timp înțelegerea relațiilor dintre oameni, fenomene, locuri și medii de viață. Geografia este unul dintre domeniile cu o pondere mare în testele de cultură generală. Ceea ce trebuie să știm este că „educația geografică aduce o contribuție unică la crearea perspectivelor globale” (citată din *Carta educației prin geografie*), formează și dezvoltă cultura geografică, precum și acoperă o parte importantă din cultura generală a ființei umane. De obicei însă, prin *cultură geografică* se înțelege învățarea (axată pe memorare) de date statistice, fapte, evenimente, fenomene și procese naturale și relațiile dintre ele etc., adică se promovează ideea de *a ști cât mai multe*, dar acest sens este unul foarte restrictiv. Cultura geografică de tip enciclopedist nu mai este un atribut al lumii contemporane. Accentul practicării acesteia se deplasează de la sensul enciclopedist la cel de tip operațional. Este foarte important modul în care profesorul de geografie educă și instruește elevii în perspectiva formării și dezvoltării culturii geografice, or, această dimensiune solicită o pregătire temeinică. Calitatea și succesul

formării/dezvoltării acesteia sunt asigurate de competențele profesorului, dacă acesta dispune de cunoștințe temeinice în domeniu, utilizează metodologii didactice optime și adaptate la contexte și particularități specifice, abordând studiul și analiza orizontului local și apropiat, precum și studiul spațiilor geografice extinse și îndepărtate. Totuși, considerăm, punctul de plecare în formarea și dezvoltarea culturii geografice a elevilor este studierea și cunoașterea geografiei patriei natale, care începe cu orizontul local și cel apropiat. Orizontul local, ale cărui componente se află „la vedere”, devine mijloc pentru înfăptuirea unui proces de învățare viu, dinamic, activ și legat de viață, precum și pentru desfășurarea activităților educativ-culturale [2]. Orizontul local, numit atât de frumos de marele geograf român George Vâlsan – *cea dintâi patrie a copilului*, oferă elevului tot ce poate fi motiv de mândrie și demn de apreciat și iubit în ținutul natal (satul, orașul, natura, drumul, râul, pădurea, colina, compatrioții, limba, portul, tradițiile și obiceiurile naționale etc., pe care le vede, le trăiește și le simte).

Activitățile educative și didactice planificate în cheia *victorinelor geografice, concursurilor geografice* cu genericul *Mediul natural și cel sociouman la nivel local și global* au o contribuție probată la: cultivarea motivației, a curiozității, interesului și dorinței de a cunoaște; exersarea spiritului de observație prin contactul nemijlocit cu realitatea înconjurătoare sau prin mijlocirea imaginilor vizuale (filme geografice, CD-uri). Și vizitele la muzeele din ținutul natal, lecturile cu conținut geografic etc. constituie un prilej favorabil formării și dezvoltării culturii geografice la elevi.

În cele ce urmează, vom prezenta câteva exemple de activități educative și didactice din perspectiva dezvoltării culturii geografice la elevi.

În tabelul 1 este propusă o victorină cu întrebări selectate din geografia Republicii Moldova.

Tabelul 1. *Victorină geografică cu tema: Cât de bine îi cunoști țara de baștină?*

Întrebări	Răspunsuri așteptate
În ce fus orar este situată Republica Moldova?	Republica Moldova este situată în al <i>doilea fus orar</i> .
Ce suprafață are Republica Moldova?	Suprafața Republicii Moldova este egală cu 33,84 mii de km ² .
Care sunt punctele extreme ale Republicii Moldova?	Naslavcea – nord; Criva – nord-est; Palanca – sud-est; Giurgiulești – sud.
Care este cel mai înalt punct de pe teritoriul Republicii Moldova?	Dealul <i>Bălănești</i> – altitudine absolută 429 metri.
Republica Moldova are ieșire la Marea Neagră?	Ieșire directă nu are. Ieșirea la Marea Neagră se deschide prin limanul Nistrului și delta Dunării.
Numiți resursele naturale importante de care dispune Republica Moldova.	Resurse funciare și de sol; resurse de vegetație; resurse faunistice; resurse acvatice; resurse curative.
Ce personalități de vază își au originea din sânul poporului român din Moldova și care au activat pe meleagurile noastre și peste hotarele ei?	Cărturari: Dosoftei, Nicolae Milescu Spătarul. Cronicari: Grigore Ureche, Miron Costin, Ion Neculce. Geografi: Dimitrie Cantemir, Lev Berg. Pedologi: A. Dimo. Arhitecți: A. Șciusev. Cântăreți: Maria Cebotari, Maria Bieșu, Mihai Munteanu ș.a.
Numiți savanți, călători, scriitori, poeți pe care i-a încântat frumusețea plaiului nostru, pe care au descris-o în operele lor.	Emmanuel de Martonne – geograf francez; V. Dokuceaev – pedolog rus; Zamfir Arbore; Mihai Eminescu; Vasile Alecsandri; Mihail Sadoveanu; Ion Druță; Grigore Vieru; Dumitru Matcovschi; Nicolae Dabija ș. a.
Care sunt cele mai frumoase și atractive locuri din Republica Moldova ce merită să fie vizitate?	Rezervația științifică <i>Codrii</i> . Cetatea Soroca. Complexul istorico-cultural <i>Orheiul Vechi</i> . Rezervațiile peisagistice: <i>Țâpova, Saharna, La Castel, Tețcani, Fetești, Suta de Movile</i> . Defileele: <i>Duruitoarea, Văratice, Cheile Butești</i> . Stâncile: <i>Stânca lui Bunic, La moara de apă</i> .
Ce evenimente culturale au loc în Republica Moldova cu participarea unor invitați de peste hotare?	Festivalurile: <i>Mărțișor, Gustar, Cireșar, Invită Maria Bieșu</i> . Manifestări de masă de <i>Ziua Independenței, Limba Noastră, Hramul orașului</i> .
Ce tradiții naționale s-au transformat într-un permanent izvor de bunăvoință, căldură și ospitalitate?	Tradiționale în Moldova sunt șezătorile în zilele de iarnă cu cântece de lăutari și dansuri, colindele sărbătorilor de iarnă etc.
Unde puteți găsi cele mai frumoase bondițe și căciuli ciobănești?	La cel mai iscusit meșter care le confecționează – Constantin Cojan din satul Colibași, raionul Cahul.

Care sunt cele mai vestite parcuri vechi în care se întâlnesc specii de plante aduse din diferite părți ale lumii?	Parcul Țaul, Parcul din Ivancea, Parcul din Mândâc, Parcul din Milești, Parcul din Hincăuți, Parcul din Pavlov ș.a.
<i>Cu ce aș putea să te compar dulcea și frumoasa mea țară?</i>	Răspuns deschis.

Motivarea elevilor să cunoască cât mai multe date, fapte, evenimente, curiozități despre ținutul natal, țara de baștină, oferind răspunsuri la întrebările *victorinei geografice*, ar fi un argument privind dezvoltarea culturii geografice de noblețe națională a elevilor. Unele întrebări sunt preluate din *Caleidoscop geografic, ecologic, literar* [3].

Orientând demersul de la local spre general, profesorul asigură trecerea de la cunoașterea locului natal spre explorarea globului terestru, având ca reper comunitatea din care fac parte elevii. Astfel, într-o activitate extracurriculară, profesorul poate implica copiii să participe la un *concurs geografic* cu genericul *Cine știe câștigă*.

Prezentăm în Tabelul 2 secvențe de conținut ale unui *concurs geografic*.

Tabelul 2. *Campioni și enigme geografice ale lumii*

Întrebări	Răspunsuri așteptate
Care sunt punctele extreme ale Europei continentale?	Capul Nord – nord; Capul Roca – vest; Punta de Tarifa (Spania) – sud.
Care este cel mai arid deșert din lume? Unde este situat?	Deșertul Atacama din America de Sud, situat în nord-vestul țării Chile (cantitatea de precipitații nu depășește 1,8 mm la fiecare zece ani).
Unde a fost construit canalul cu cea mai mare lungime și cum este numit?	Canalul Suez din Egipt.
Care este cea mai înaltă cascadă?	Cascada Angel – i se atribuie între 979 și 1005 metri. Este situată în sud-estul Venezuelei.
Care este cel mai înalt vulcan de pe continente și unde se află?	Vulcanul Ojos del Salado, munții Anzi.
Care este cel mai înalt vulcan măsurat de la baza sa submarină?	Vulcanul Mauna Kea (Insulele Hawaii) cu altitudinea de 10203 m, din care 4205 m deasupra nivelului oceanului.
Ce oraș din Japonia este numit <i>Veneția Japoniei</i> ?	Orașul Osaka (și cu foarte multe temple vechi).
Care este cel mai întins complex lacustru cu apă dulce din lume?	Marile Lacuri situate în partea de nord-est a Americii de Nord.
În ce loc al lumii se vorbesc cele mai multe limbi?	Papua Noua Guinee.
Ce canal are cel mai mare sistem de ecluze?	Canalul Panama.
Unde se află cea mai mare concentrare de gheizere? Care este cel mai mare gheizer?	În Parcul Național Yellowstone (SUA), circa 300 de gheizere. Giant Geysir (Gheizerul uriaș).
Ce insulă este simbol al insulelor pacifice, al exotismului și este numită <i>Perla Pacificului</i> ?	Insula Tahiti – paradisul terestru.
Unde se produce cea mai înaltă maree?	Golful Fundy – 18-19 metri (Oceanul Atlantic).
Care este fiordul cu lungimea cea mai mare?	Sogne Fiord – 220 km (în Norvegia).
Numiți cea mai adâncă depresiune continentală în care se află ”o mare de sub nivelul mării”.	Marea Moartă – cu cca 400 metri sub nivelul Oceanului Planetar.

Cunoașterea unei serii de date geografice, enigme și curiozități geografice ale lumii pot provoca elevii să se implice activ în discuții la momentul potrivit, demonstrând o cultură geografică.

În prezent, fiecare țară își are o cultură cu propriile tradiții, obiceiuri, superstiții și norme de politețe dobândite în cursul istoriei, dar care, uneori, pot părea ciudate pentru cineva din afară. Astfel, dacă cei care se gândesc să plece într-o vacanță sau într-o vizită, e bine să cunoască regulile de conduită, cum să evite o situație dubioasă, cum să procedeze când sosește în altă țară.

Profesorul de geografie, prin activitățile educative desfășurate cu elevii, facilitează însușirea valorilor culturale. De exemplu, prin realizarea unei sarcini de lucru, elevii pot afla date interesante despre obiceiurile, tradițiile, superstițiile ciudate ale popoarelor lumii: *Selectați o țară de interes deosebit pentru voi și efectuați o călătorie imaginară*

prin ținuturile acestei țări. Colectați cel puțin trei informații referitor la obiceiuri ciudate din țara aleasă. Scrieți informația pe o foaie. Informațiile trebuie să fie scurte și să țină esențialul.

Elevii se pot documenta și aduna informațiile din diverse surse (cărți, reviste, casete audio/video, televiziune, Internet etc.).

Tabelul 3. Obiceiuri ciudate din lume

Obiceiuri ciudate din lume	
Egipt	<ul style="list-style-type: none"> Mâna stângă este asociată cu răul, de aceea este indicat să apuci și să dai lucrurile cu mâna dreaptă. E acceptat să te îmbrățișezi și să te săruți în public, dar numai dacă persoanele sunt de același sex. Nu e indicat să îți miști mâinile într-o conversație.
India	<ul style="list-style-type: none"> Dacă un indian vrea să spună „Nu“, dă din cap de sus în jos, iar dacă vrea să spună „Da“, scutură din cap. Trebuie să te descălți când intri într-un templu.
China	<ul style="list-style-type: none"> În China, Anul Nou este cea mai importantă sărbătoare, aceasta fiind însoțită de festivaluri, desfășurare de forțe și culoare. Cu ocazia festivalului Felinarelor, pe străzile orașelor sunt aprinse o mulțime de felinare, multe dintre ele având forma unor animale. Dragonul este figura proeminentă a sărbătorii Anului Nou în China. Dragonii reprezintă strămoșii, dar sunt și simboluri ale fertilității și echilibrului.
Japonia	<ul style="list-style-type: none"> Japonezii plătesc nota înainte de a servi masa. În Japonia nu există coșuri de gunoi; japonezii iau gunoiul cu ei acasă. Chiar dacă majoritatea oamenilor se salută prin strânsul mâinii, în Japonia obiceiul este plecăciunea. Prin acest gest se arată respectul și recunoștința. În această țară este o onoare să fii invitat în casa cuiva, dar dacă accepți o asemenea invitație, trebuie să oferi gazdei un cadou, care trebuie să fie împachetat cât mai sofisticat cu putință și să aibă panglici frumoase. Nu-ți turna singur în pahar când acesta se golește. Dacă vreun călător adoarme într-un vagon de tren și capul îi pică pe umărul vecinului, acesta îl tolerează și nu îl trezește decât la destinație.
Italia	<ul style="list-style-type: none"> Nu e indicat să comanzi un cappucino după ora 18.00, italienii vor crede că ești nebun. Nu pune ketchup peste paste și nu le tăia. Pentru italieni a întârzia e ceva normal. Aici nimeni nu se grăbește.
Portugalia	<ul style="list-style-type: none"> Dacă pui sare în mâncare înseamnă că nu îți place. Nu compara portughezii cu spaniolii pentru că se simt ofenșați. Portughezii cinează devreme, așa că restaurantele sunt închise înainte de ora 21.30. Un obicei vechi portughez este transportarea greutăților pe cap.
Thailanda	<ul style="list-style-type: none"> Capul este considerat partea sacră a corpului, de aceea nu e indicat să atingi capul cuiva. Furculița e folosită doar pentru a pune mâncarea în lingură. Furculița nu e băgată în gură. Mulți thailandezi nu știu să gătească, de aceea numărul caselor în care sunt bucătării este foarte mic.
Republica Dominicană	<ul style="list-style-type: none"> Dacă un dominican vrea să te întrebe ceva din nou, atunci își mișcă nasul ca și cum ar urma să strănute.
Statele Unite ale Americii	<ul style="list-style-type: none"> Chelnerii pot pune un adaos pe nota de plată, până la 20% din valoarea acesteia. Transportul public în comun nu este dezvoltat în toată țara. Cartofii prăjiți sunt garnitura preferată a populației de aici.

Cunoscând obiceiurile ciudate ale popoarelor lumii, elevii își formează un comportament civilizată pentru un mediu diferit de cel din țara lor.

O altă modalitate eficientă de educare în spiritul culturii geografice reprezintă *Lectura textelor geografice despre curiozitățile și enigmele geografice*. Profesorul poate recomanda elevilor pentru lectură titluri de cărți și texte cu conținut geografic în contextul conținuturilor curriculare, precum și pe gustul elevilor.

Prezentăm pentru lectură secvențe de texte geografice, curiozități și enigme geografice:

• **Insula Paștelui – insula celor 1 000 de enigme**

Insula Paștelui concentrează foarte multe enigme, printre care uriașele statui monolitice, mormintele Ahu, tăblițele cu scrierea rongorongo, anomalia climatică. De asemenea, aceasta reprezintă un rest al unui uriaș continent dispărut

(*Țara Mu* sau *Pacifida*). Aparține statului Chile. Are o formă triunghiulară, este de origine vulcanică, reprezentând o îngemănare de conuri vulcanice, în prezent stinse. Insula a fost descoperită de către navigatorul olandez Jacob Roggeveen, care a numit-o astfel întrucât evenimentul a avut loc în prima zi a marii sărbători creștine din acel an (6 aprilie 1722).

Iată câteva enigme ale *Insulei Paștelui*:

Urișele statui monolitice, numite *moai*, au o înălțime între 5 și 12 metri și o greutate de la câteva tone la peste 20 de tone. Cel puțin 700 de astfel de statui, aflate în diferite stadii de lucru sunt împrăștiate pe întreaga insulă și reprezintă păsări, pești și, mai ales, figuri omenești. Toate sunt sculptate din piatra vulcanului Rano Raraku.

Masivele platforme de piatră numite "Ahu" – reprezintă morminte funerare, acoperite cu platforme, datând dintr-o epocă foarte îndepărtată și a căror semnificație nu a fost descifrată.

Anomalia climatică. Deși insula se află în zona climatului tropical, vegetația este săracă, fapt pus pe seama mai multor factori, printre care natura stâncoasă a teritoriului de uscat, marile valuri oceanice provocate de furtunile tropicale, puternicele vânturi ce se manifestă în zonă ș.a. [4].

- **Indienii Urus de pe lângă Lacul Titicaca**

În Munții Anzi, la foarte mare altitudine, în mlaștinile lacustre ale celui mai „înalt” lac navigabil din lume, trăiește o populație cu obiceiuri și o economie preistorică: indienii Urus. Pentru a merge să-i întâlnești și să atingi lacul Titicaca (lacul sacru al Anzilor), trebuie să treci peste pasurile situate la peste 4000 metri și să avansezi în zone când deșertice, când înzăpezite și foarte rar înverzite. Deși trăiesc de generații aici, pe lacul Titicaca, populația Urus se teme de apă și o urăște.

- **Lacul hipopotamilor**

Lacul Ciad, din partea centrală a Africii Ecuatoriale, este populat de hipopotami (care trăiesc în turme numeroase) și de crocodili. Pe lac se află câteva insule, locuite de negri.

Cercetătorii estimează că peste cca 100 de ani lacul va deveni o mlaștină, care cu timpul se va usca sub razele dogorătoare ale Soarelui [1].

- **Cea mai mare floare**

În pădurile din insulele Java și Sumatra crește planta *Rafflesia* cu cea mai mare floare de pe tot globul terestru. Bobocul acestei flori are mărimea unei căpățâni de varză. Când se deschide în cele cinci petale ale sale, are peste 1,5 metri în diametru și cântărește 7 kilograme. Din cauza greutății sale enorme, floarea stă lipită de substrat, iar tulpina este redusă la o

simplă rădăcină. *Rafflesia* este o plantă parazită, îi lipsesc frunzele și ramurile. Hrana și-o procură direct din rădăcina copacului la baza căruia crește. *Rafflesia* înflorită răspândește un miros oribil de carne alterată. Acesta atrage insectele care, în felul acesta, înlesnesc polenizarea și, prin urmare, perpetuarea plantei [1].

- Antilopa *Addax* din Sahara este o specie rară, ea nu bea apă niciodată. Supraviețuiește cu apa preluată din plantele consumate [1].
- Pororoca este numit fenomenul ciudat prin care apele Amazonului se întorc spre izvoare, pe distanțe apreciabile, cuprinse între 200 și 1000 km, din cauza acțiunii mareelor.
- Râurile Ind, Gange și Brahmaputra sunt considerate râuri sacre de către indieni.
- Prima femeie care a ajuns pe cel mai înalt vârf al planetei noastre (Chomolungma/Everest, 8848 metri), la 16 mai 1976, a fost Junko Tabei.

Prin intermediul lecturilor se pot organiza diferite situații de formare și dezvoltare a culturii geografice, deoarece textele cu conținut geografic transmit un mesaj profund în plan spiritual, induc un anumit sistem de valori umane, trezesc emoții adevărate, generează percepere culturale și estetice.

CONCLUZII

- Cultura geografică dezvoltă o personalitate liberă, armonioasă, creativă, tolerantă, flexibilă la diversele situații și condiții ale vieții.
- Cultura geografică sporește competențele sociale, în contextul integrării în realitățile sociale actuale.
- Însușirea valorilor culturii geografice conduce la formarea de sine ca individualitate, însoțită de ridicarea individului uman de la *starea de natură* la *starea de cultură*.
- Cultura geografică trebuie să contribuie la dezvoltarea spiritului de observație, a operativității gândirii, a imaginației creative a elevilor.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Lumea în lecturi și date. Enciclopedie Geografică. Ediție îngrijită de Dan Rodica și Schell Dana Ioana. Cluj Napoca: MAXIM GRUP, 2005.
2. Mândruț O. Orizontul local în învățarea geografiei. Proiect pentru învățământul rural. Ministerul Educației și Cercetării. București, 2007.
3. Roșcovan D., Roșcovan S., Doctoreanu I. Ca-leidoscop geografic, ecologic, literar. Chișinău: Prometeu, 2006.
4. 100 de curiozități geografice. Enciclopedia copiilor. București: Ion Creangă, 1997.

Angela MUȘENCO

gr. did. sup., Direcția Învățământ Soroca
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Depășirea barierelor în calea parteneriatului școală-familie

Rezumat: Articolul abordează aspecte relevante ale parteneriatului școală-familie, inclusiv din perspectiva cercetărilor care documentează atât beneficiile implicării părinților și a altor membri ai familiei în educația copiilor, cât și barierele legate de: contextul vieții părinților, vârsta copilului, lipsa încrederii în școală, atitudinea profesorilor; bariere de ordin psihologic. În scopul stabilirii unui parteneriat școală-familie

de succes, autoarea propune valorificarea instrumentelor de comunicare eficientă, utilizarea mediilor digitale, a serviciilor de consiliere pentru familii, a vizitelor la domiciliul elevilor.

Cuvinte-cheie: parteneriat școală-familie, bariere, implicare, comunicare, consiliere.

Abstract: The article addresses relevant aspects of school-family partnership, including research that documents both the benefits of parental and other family involvement in children's education, as well as barriers related to: parental life context, child's age, lack of trust in school, teacher attitudes, psychological barriers. In order to establish a successful school-family partnership, the author proposes the use of effective communication tools, the use of digitized media, family counseling services, visiting at home.

Keywords: school partnership-family, barriers, involvement, communication, counseling.

Dintotdeauna profesorii au fost în căutarea unor oportunități de îmbunătățire a educației elevilor, una dintre modalitățile fundamentale de a face acest lucru fiind implicarea parentală. Pornind de la ideea că învățarea nu trebuie să se termine atunci când se termină lecțiile, cadrele didactice le solicită părinților să continue la domiciliu educația inițiată la școală. Desigur, nu este ușor să angajezi părinții: aceștia pot fi foarte ocupați sau nu întotdeauna posedă competențele necesare, alții consideră că educația este exclusiv responsabilitatea instituției de învățământ.

În ultimele câteva decenii, beneficiile implicării părinților și a altor membri ai familiei în educația copiilor au fost bine documentate printr-o serie de studii și cercetări. Deși participarea parentală nu este singurul factor care contribuie la ameliorarea procesului de învățare, acestea scot în evidență o serie de avantaje ale parteneriatului școală-familie pentru elevi, părinți și profesori.

Ce spun cercetările? Studiile recente ajung la următoarele constatări-cheie privind parteneriatele dintre familii și școli:

1. Elevii cu părinți implicați au mai multe șanse: să dezvolte o imagine de sine pozitivă; să se adapteze mai repede la mediul școlar, demonstrând un comportament disciplinat; să frecventeze regulat lecțiile, fiind predispuși într-o măsură mai mică abandonului școlar; să obțină note mai mari, absolvind școala și continuându-și studiile.

2. Școlile care reușesc să angajeze familiile în viața școlară împărtășesc trei practici de bază: relația de colaborare între profesori și familii se construiește pe încredere reciprocă; școala recunoaște și respectă diferențele și satisface nevoile individuale ale familiilor; părinții și profesorii împărtășesc responsabilitatea comună pentru performanța școlară a copiilor.

Pentru profesori, implicarea părinților reprezintă o satisfacție profesională, o motivație sporită pentru optimizarea procesului educativ, o oportunitate de focusare mai mult pe predarea disciplinelor de profil. De asemenea, fiind în contact direct și strâns cu părinții, aceștia află mai multe și despre nevoile elevilor. Pentru părinți implicați, parteneriatul școală-familie are efecte pozitive, deoarece aceștia tind să aibă o viziune mai bună despre școală.

În pofida recunoașterii pe scară largă a acestor potențiale beneficii, între retorica parteneriatului școală-familie, reflectată în literatura de specialitate, și practicile școlilor există totuși diferențe pronunțate. Vom examina în rândurile ce urmează o serie de bariere legate de:

- **Contextul vieții părinților**

Conform cercetărilor, contextul vieții personale a părinților poate prezenta o mulțime de obstacole în calea stabilirii parteneriatelor. De exemplu, părinții cu o pregătire precară ar putea să nu dispună de setul necesar de aptitudini și cunoștințe pentru a-și ajuta copiii la temele de casă, mai ales la treptele gimnazială și liceală. Alte circumstanțe care pot constitui bariere semnificative țin de nivelul socioeconomic al familiei. Părinții cu venituri mici participă, de obicei, mai puțin la activitățile școlare decât cei cu venituri mai mari. O piedică în calea parteneriatului școală-familie o reprezintă resursele limitate de timp pe care le au părinții angajați în câmpul muncii. Posibilitatea acestora de a se antrena în activitățile organizate de instituția de învățământ este redusă.

- **Vârsta copilului**

Este larg răspândită și recunoscută ideea precum că legătura dintre școală și familie scade pe măsură ce copiii cresc. La treapta primară, părinții, în marea majoritate, stabilesc ușor contacte cu școala, mai cu seamă atunci când copilul lor are performanțe academice, ei sunt mai predispuși să se implice, dar pot lesne renunța în caz de insucces școlar al copilului. Iată de ce contactele cu școala se răresc atunci când copiii înregistrează un eșec școlar sau conduite deviante. La etapa gimnazială, părinții nu se implică atât de activ în realizarea temelor de casă. De asemenea, primele manifestări de conduită nonconformistă, dorința adolescenților de a fi independenți îi fac pe mulți să trăiască stări de stres, confuzie, anxietate. Ca urmare, părinții încep să răspundă solicitărilor școlii tot mai rar.

- **Bariere de ordin psihologic**

Lipsa de încredere a părinților în propriile capacități, cauzată de lipsa de experiență, reprezintă o barieră frecventă. Adeseori, părinții se pot simți oarecum inferiori profesorilor, pe care îi știu mai calificați decât ei, și, prin urmare, vor fi reticenți față de oferta de a lucra împreună. De asemenea, experiențele anterioare ale membrilor familiei au un impact profund asupra modului în care

aceștia sunt dispuși să interacționeze cu personalul școlii și să pună umărul la educarea copiilor. Părinții care au trăit în copilărie experiențe negative ar putea să nu se simtă confortabil în clădirea școlii sau să aibă dubii că profesorii le vor aprecia contribuția.

- **Bariere legate de lipsa încrederii în școală**

Nu sunt puține nici cazurile când implicarea familiei este împiedicată de îndoielile părinților privind competența cadrelor didactice și a managerilor. Dacă un membru al familiei își exprimă îngrijorarea cu referire la o problemă legată de violență sau discriminare, de rezultatele școlare sau neglijență pedagogică, nevăzând nicio posibilitate de redresare a situației, putem înțelege de ce unii părinți ajung la concluzia ca profesorii pur și simplu nu-și fac treaba.

- **Bariere legate de atitudinea profesorilor**

Uneori, profesorii nu apreciază implicarea familiei; dimpotrivă, consideră că aceasta împiedică activitatea normală a școlii. Frecvent, ei întâmpină dificultăți în stabilirea unei relații cu părinții, tratându-i ca pe niște copii și nu ca pe parteneri ai acțiunilor educative, la ședințele în comun luând decizii în mod autoritar. Unii profesori fac greșeala de a evalua succesul școlar al elevului exclusiv în baza reușitei la obiectul pe care îl predau. Astfel de profesori subestimează rolul demersurilor extrașcolare și abilitățile pe care le manifestă elevul în studiul unei alte discipline.

Există multe lucruri care ar putea îmbunătăți implicarea părinților, însă succesul oricărei intervenții va fi legat direct de sprijinul și încurajarea din partea cadrelor didactice și manageriale.

Comunicarea este, probabil, cel mai puternic instrument pe care îl poate folosi școala în relațiile cu familia. Cea mai mare provocare, atât pentru părinți, cât și pentru cadrele didactice, este aceea de a comunica eficient. Ar părea un lucru simplu, însă deseori comunicarea este distorsionată din cauza că profesorul folosește un limbaj specific domeniului educației, care poate fi necunoscut părinților. Este important ca profesorii să se asigure că părinții înțeleg acest limbaj. Cea dintâi conversație, pozitivă sau negativă, poate determina tonul relației școală-familie pe întreaga durată a școlarizării elevului. Profesorii trebuie să se exprime adecvat, atât oral, cât și în scris, astfel încât părinții să înțeleagă mesajul și să fie receptivi, nu să adopte o atitudine defensivă, indiferent că e vorba de succesul sau insuccesul copiilor lor. Critica directă a comportamentelor și a convingerilor le provoacă deseori părinților emoții negative puternice (rușine, supărare, părere de rău, invidie, mânie, vinovăție etc.) și, ca urmare, îi face rezistenți la schimbare. De aceea, în comunicarea cu părinții vom evita: critica directă, discuțiile despre copii în prezența unor terțe persoane, adresarea unor întrebări care solicită justificare etc.

Mediile digitale au câștigat în ultima vreme teren în comunicarea dintre școală și părinți, fiind utilizate din ce în ce mai frecvent, mai ales în cazurile când părinții sunt plecați la muncă peste hotare. Printre modalitățile de comunicare cu această categorie de părinți se numără buletinele informative săptămânale sau lunare, care reprezintă o posibilitate excelentă de a aduce la cunoștință informații nu numai despre ceea ce se întâmplă în sala de clasă, dar și despre dezvoltarea copilului, despre activitățile care promovează creșterea lui, despre temele învățate în clasă etc. Sunt eficiente și email-urile săptămânale către familii. Aceste email-uri pot fi lungi sau scurte și pot include informații despre activitățile pe care copiii le-au realizat la clasă.

Servicii de consiliere pentru familii. Majoritatea publicațiilor de specialitate recomandă ca școala să ofere servicii de consiliere și de integrare în grupuri de suport, mai ales pentru familiile dezavantajate, precum și să desfășoare activități de educație parentală. Cercetările confirmă faptul că școlile care au creat programe de pedagogizare a părinților au reușit să implice productiv în educația copiilor familii din toate mediile, indiferent de statutul socioeconomic, mediul de viață și numărul de membri. Într-un asemenea context părinții pot interacționa; își pot împărtăși propriile experiențe; pot face schimb de idei, soluții și convingeri; pot să compare propriile comportamente cu cele ale altor părinți.

Vizitele efectuate de cadrele didactice la domiciliul elevilor. Specificul acestei forme de colaborare între școală și familie îl constituie contactul nemijlocit al cadrelor didactice cu condițiile concrete de viață și educație ale copilului în familie. Or, deseori, imaginea pe care o avem despre un elev la școală se va dovedi a fi diferită de cea formată atunci când îl vedem la el acasă, printre ai săi. Pentru profesor, poate ar fi mai

comod să discute cu părinții la școală, însă vizitele la domiciliu, pe lângă avantajele dezvoltării unor aspecte de necesitate în afara casei părintești, mai conferă discuției dintre cele două părți responsabile de educația copilului un caracter de intimitate, de apropiere, mai greu de obținut între pereții școlii.

În încheiere, ca argument forte în promovarea parteneriatului școală-familie, vom menționa rezultatul unui studiu relevant: o creștere cu 10% a participării părinților în viața școlii poate spori realizările academice ale elevilor cu mult mai mult decât o majorare cu 10% a bugetului instituției. Desigur, argumentul adus nu este unul împotriva măririi bugetului școlii, ci un îndemn pentru directori de a acorda o atenție sporită acestei oportunități educaționale.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Creșterea rolului părinților și comunităților în guvernarea educației. Studii de politici educaționale. Pe: <http://ipp.md/wp-content/uploads/2017/12/Studiu-Parteneriate-2017.pdf>
2. Ghid pentru organizațiile obștești ale părinților elevilor din învățământul primar, gimnazial și liceal. Pe: http://isn.edu.md/sites/default/files/document/attachments/ghid_pentru_organizatiile_obstesti_ale_parintilor.pdf
3. Strategii de consolidare a cooperării școală-familie-comunitate. Ghid metodic pentru formatori. Pe: <http://www.isjiasi.ro/documente/minoritati/strategii-de-consolidare-a-cooperarii-scoala-familie-comunitate4.pdf>
4. Parteneriatul școală-familie: de la pasivitate la implicare. Pe: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Parteneriatul%20scolar_familie.pdf
5. Parteneriatul școală-familie: calitate și fiabilitate. Pe: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/Parteneriatul%20scoala_familie_0.pdf

PROIECTE CEPD

Consolidarea ONG-urilor locale prin intermediul parteneriatelor comunitare

Perioada de implementare: 1 octombrie 2012-31 iulie 2013

Finanțator: Ambasada SUA în Moldova

Scopul proiectului: Consolidarea ONG-urilor locale (asociațiilor de părinți) prin inițierea de parteneriate comunitare în mediul rural

Rezultate: Programe de instruire în domeniul scrierii și implementării de proiecte educaționale de intervenție realizate; 24 de participanți la instruire în domeniul pedagogiei generale și al managementului proiectelor educaționale de intervenție certificați; 6 proiecte locale în vederea rezolvării unor probleme cu care se confruntă asociația de părinți sau școala implementate etc.

Ecaterina MOGA

dr., gr. did. sup., gr. manag. I,
Liceul Teoretic Elimul Nou din Chișinău
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Cultura comunicării cu părinții

Rezumat: *Cu toții ne dorim să fim, noi și copiii noștri, oameni de calitate, oameni alături de care ceilalți să dorească să stea cu plăcere, oameni morali și credincioși, oameni integri și autentici. În viziunea noastră, oamenii de calitate nu se nasc, ci se formează printr-un lung și greu proces de asumare conștientă și creativă a unor valori eterne. Iar procesul de formare este unul strategic planificat, cu acțiuni concrete.*

Cuvinte-cheie: *parteneriat, familie, copii, colaborare, cooperare, dezvoltare.*

Abstract: *All of us, we and our children, would like to be people of quality, who bring joy to those around us, who are truly moral and thoroughly good, people of integrity and authenticity. In our view, people of quality are not born, but made – developed through a long and difficult process of consciously and creatively assuming certain eternal values. This training is a planned, strategic process and includes specific actions.*

Keywords: *partnership, family, children, collaboration, cooperation, development.*

Școala și familia sunt factori primordialii în dezvoltarea și prosperarea societății moderne: axați pe principii și valori, aceștia au o contribuție majoră la creșterea, educarea și formarea tinerei generații.

Părinții sunt acei ce urmăresc – sau ar trebui să urmărească – educația copilului, iar școala își asumă rolul de a conlucra cu ei, astfel încât împreună să ofere șansa formării unei personalități libere și creative, în conformitate cu condițiile actuale și de perspectivă ale societății. Cu toții suntem conștienți că educația începe în familie, de aceea legătura dintre grădiniță/școală și mediul familial va trebui să se întrepătrundă. Educația în familie rezidă în a crește un copil sănătos și pregătit să reușească în viață. Pe de altă parte, școala, ca instituție de învățământ, are drept scop formarea unui om dezvoltat multilateral. Observăm că ambele entități urmăresc țeluri care au un obiect comun, iar calitatea ”produsului” depinde, în mare măsură, de calitatea cooperării dintre acestea.

Comunicarea eficientă cu părinții reprezintă o prerogativă esențială pentru fiecare instituție de învățământ care tinde să aibă un traseu de dezvoltare de succes. Acest proces al comunicării nu poartă un caracter involuntar, ci este planificat, astfel încât, prin proiectarea și implementarea de parteneriate strategice cu părinții, școala să beneficieze de rezultatele scontate.

Este foarte important ca în procesul de comunicare școală-familie să fie enunțate explicit deopotrivă expectanțele părinților, ale administrației instituției, ale cadrelor didactice. Elucidarea acestor aspecte este crucială pentru prevenirea conflictelor și realizarea fructuoasă a procesului de colaborare și cooperare triadică *părinte-școală-elev*.

Din perspectiva colaborării eficiente cu părinții, comunicarea constituie baza procesului de transmitere a informației și de obținere a unui feedback bilateral, întru atingerea obiectivelor planificate atât din partea instituției, cât și a familiei. Eficiența percepției și înțelegerii mesajului de către emițător și receptor va facilita calitatea comunicării. De aceea, este imperios ca ambele părți să urmărească transmiterea unui mesaj clar, transparent și direct.

La nivel instituțional, comunicarea verbală, directă, care respectă formatul „față în față”, se completează cu cea în formă scrisă, la fel de importantă. Printre mijloacele de comunicare cu părinții care pot servi drept exemple de bune practici enumerăm: mesajele de încurajare pentru părinți, elevi; scrisorile de apreciere privind progresele și reușitele copiilor adresate părinților; felicitările cu ocazia unor zile speciale, a aniversărilor; rapoartele semestriale; întâlnirile lunare cu părinții; dezbaterile trimestriale; seminarele trimestriale; întrunirile individuale.

Comunicarea administrației instituției de învățământ cu părinții nu trebuie să se reducă doar la soluționarea unor probleme, la suplinirea unor nevoi sau la aducerea la cunoștință a nereușitelor. Axarea pe principiul pozitiv, în vederea înlăturării carențelor, ar facilita motivarea părinților și a elevilor în dorința de a reuși și a fi deschiși spre transformare.

Corelând rezultatele cercetărilor în domeniul colaborării școală-familie cu studiul literaturii de specialitate, putem scoate în evidență următoarele blocaje de comunicare în raporturile parteneriale: incompetența partenerilor (profesională sau parentală); insuficiența sau lipsa informațiilor necesare; nepotrivirea așteptărilor;

colaborarea insuficientă sau unilaterală; neacceptarea unor particularități de conduită; experiența negativă anterioară în relația familie-grădiniță-școală; diferențe la nivel de cultură și inteligență; intoleranța la stilul de viață și opiniile familiei; comunicare limitată sau episodică; conținutul și formele colaborării depășite, neinteresante; comportamentul inadecvat al partenerilor.

Dacă ne dorim o comunicare constructivă între școală și familie, trebuie să optăm pentru un parteneriat strategic care să urmărească anumite scopuri: informarea părinților cu privire la programul educativ al copiilor în cadrul instituției; la obiectivele acesteia; la dezvoltarea fizică, psihică și emoțională a copiilor și eventualele probleme, generale și specifice, legate de creșterea și educarea lor. De asemenea, nu trebuie să lipsească prezentarea de către specialiști a unor particularități vizând creșterea și educarea copiilor; informarea despre educație pentru sănătate, în general, dar și pentru fiecare copil, în particular; un schimb de experiență și idei între părinți; crearea unui climat deschis de discuții și de preocupare pentru îngrijirea și educarea copiilor; crearea unei legături strânse între educația din familie și cea organizată/planificată de unitatea de învățământ, una continuând-o pe cealaltă, în beneficiul copiilor; promovarea în rândul părinților și al altor membri ai familiei a învățării pe tot parcursul vieții; oferirea unor posibilități de sprijinire a acțiunilor de voluntariat, care să completeze și să consolideze activitatea din instituție; întâlniri periodice și eficiente, desfășurate într-o ambianță amicală, caldă, între toți cei responsabili de creșterea și educarea copiilor; sporirea interesului familiei, prin mijloace simple, dar eficiente, față de procesul instructiv-educativ din școală; stimularea părinților pentru colaborarea cu cei ce realizează programele de educație, cu întreg colectivul din instituția de învățământ.

Pentru îndeplinirea cu succes a acestor obiective, este important să răspundem la întrebarea: *Cine organizează lucrul cu părinții?* Administrația instituției de învățământ trebuie să antreneze în acest parteneriat atât colectivul de profesori, sub îndrumarea echipei manageriale, cât și grupul de inițiativă al părinților. De comun acord, aceștia vor coordona programul colaborării, vor susține efectiv elaborarea unor proiecte și desfășurarea acțiunilor la nivel de instituție.

În spiritul unei colaborări fructuoase, fiecare instituție de învățământ ar trebui să pună la dispoziția părinților următoarele: consiliere parentală; o mică bibliotecă cu cărți despre educație și un mod sănătos de viață; materiale documentare; broșuri educative; fișe de evaluare a copiilor, a lucrărilor practice și artistice executate de ei, alte materiale; programul de desfășurare a activităților CCF (Comitetul de Consultanță Familială) pe o perioadă de cel puțin trei luni; un dosar în care se va nota fiecare

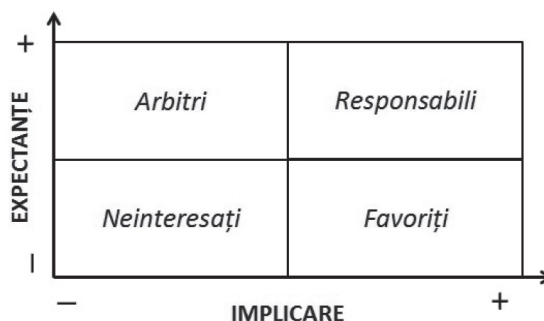
activitate desfășurată; un dosar cu sugestiile părinților; lista voluntarilor care ajută instituția și căile de antrenare a acestora; seminare; întâlniri cu specialiști în domeniu; panoul părinților, fișe de informare periodică; tabele de evaluare a aptitudinilor individuale ale elevilor; corespondența.

Orice părinte poate deveni activ în cadrul parteneriatului școală-familie: ca membru al CCF sau al comisiei de evaluare din instituție; implicându-se în organizarea activităților extrașcolare, în asistarea la ore; participând la ședințele cu părinții, la organizarea seminarelor.

Atunci când membrii comunității, părinții, elevii și cadrele didactice realizează un parteneriat în educație, școala își recalifică poziția în societate, iar în jurul elevilor se creează o comunitate de suport, care începe să funcționeze, ajutându-i să reușească în dezvoltarea lor cognitivă și emoțională. Dacă instituția de învățământ oferă mai multe oportunități pentru antrenarea părinților, succesul participării lor în viața instituției va fi mare, iar impactul – durabil.

În procesul de cooperare și colaborare școală-familie se conturează câteva tipuri de relații, în conformitate cu raportul dintre expectanțele existente și nivelul de implicare a părinților.

Figura 1. Tipuri de părinți

În funcție de aceste două variabile, deosebim patru categorii de părinți:

- I. *Neinteresați*: părinți cu expectanțe scăzute față de instituție, care nu dau dovadă de implicare. Aceștia se caracterizează prin lipsă de inițiativă la nivel de instituție sau de clasă în care își fac studiile copiii lor. De regulă, sunt părinții care nu creează probleme, ei urmăresc dintr-o parte "trecerea" copiilor prin instituție și se conformează situației.
- II. *Arbitri*: părinți cu expectanțe înalte, dar care nu se implică. Aceștia își manifestă nemulțumirea la cele mai mici carențe, pe care le percep pentru că au așteptări înalte, dar nu știu cum se vor realiza acestea. Asemenea cazuri, de cele mai multe ori, se datorează faptului că părinții nu se implică în

viața școlii și deci nu sunt la curent cu planurile și tendințele din cadrul ei.

III. *Favoriți*: părinți cu expectanțe joase, dar care se implică. Reprezintă categoria părinților loiali față de școală și cadre didactice, care caută să fie împăciuitori și pe placul instituției. Ei participă activ la toate acțiunile lansate de instituție, inițindu-i și pe alții. Nu așteaptă un feedback și nici nu înaintează așteptări la adresa instituției sau a cadrelor didactice, dând dovadă de satisfacție și o atitudine de grațitudine.

IV. *Responsabili*: părinți cu expectanțe înalte, care se implică la cel mai înalt nivel. Sunt părinții conștienți, care știu foarte clar ce așteaptă de la școală, dar, în același timp, sunt deschiși spre colaborare.

Cadrele de conducere din învățământ trebuie să conștientizeze faptul că doar printr-o relație școală-părinți corectă vor atinge eficiența și rezultate frumoase în colaborare și cooperare. Pentru a consolida acest proces, părinții trebuie să se bucure de o abordare individualizată din partea administrației și a cadrelor didactice.

Atât părinții, cât și profesorii au de câștigat de pe urma unei colaborări de calitate. Unul din avantajele este cunoașterea reciprocă și depășirea stereotipurilor. Un punct comun de interes, pe care ar trebui să-l urmărească atât părinții, cât și instituția, este identificarea unor subiecte comune în beneficiul copiilor.

De pe urma parteneriatelor școală-familie au de câștigat părinții, cadrele didactice, dar, mai ales, elevii [6]: copiii simt dragostea și apropierea părinților nu numai prin atenția și bunăvoința care li se acordă acasă, ci și prin interesul pe care aceștia îl au față de activitățile desfășurate la școală; copiii sunt mai siguri pe ei, sentimentul de siguranță și de încredere fiindu-le absolut necesar pentru dobândirea echilibrului interior și dezvoltarea armonioasă a personalității; copiii trăiesc mândria de a-și vedea părinții alături în momente importante pentru ei; părinții au șansa de a deveni participanți la educație prin implicarea afectivă și efectivă, prin emoțiile trăite alături de copii; părinții au prilejul de a fi aproape de copii, de a-i înțelege mai bine, ei au posibilitatea să-i observe, să vadă cum se comportă în colectiv; părinții se cunosc mai bine între ei și pot colabora atunci când sunt solicitați sau când apare o problemă. Apropiindu-ne de părinți, colaborând cu ei, putem afla care sunt relațiile părinte-copil; cunoscând situația și posibilitățile financiare ale școlii, părinții pot contribui cu mijloace bănești la realizarea unor activități; participând activ la viața școlii, părinții vor conștientiza faptul că aceasta desfășoară un proces instructiv-educativ bine fundamentat și organizat.

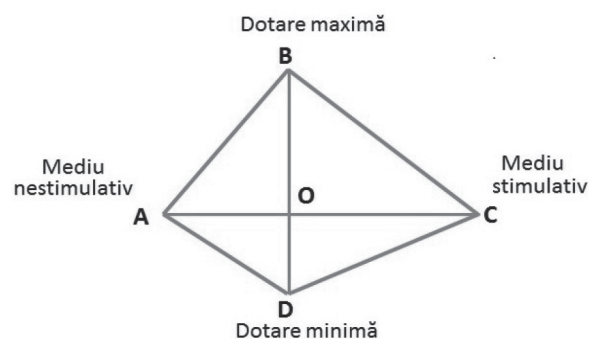
Dacă familia înțelege valoarea parteneriatului cu școala și va fi implicată din start în activitatea educativă, ea va percepe corect importanța colaborării și beneficiile

acesteia. Ca rezultat, părinții și școala vor stabili relații conștiente, durabile și reciproc avantajoase.

Relațiile trainice atât în cadrul familiei, dintre părinți și copii, cât și în cadrul instituției, dintre profesori și elevi, profesori și părinți constituie funia cu care îi atragi pe elevi, ca să pășească pe calea corectă și să-și valorifice potențialul. Aceste relații contribuie la crearea unui mediu sănătos și prielnic – un factor-cheie, care, de rând cu dotarea genetică, favorizează dezvoltarea intelectuală, fizică, atitudinală etc. a copilului-elev.

Analizând Figura 2, observăm că, într-un mediu stimulat, elevul cu o dotare genetică modestă (triunghiul COD) are șanse să atingă același nivel de dezvoltare ca și un elev cu o înzestrare genetică bogată aflat într-un mediu neprielnic, neinteresat (triunghiul AOB). Dar orice talent, aptitudine se poate dezvolta numai până la un anumit prag. Un copil cu o dotare superioară, într-un mediu prielnic (triunghiul BOC), poate atinge performanțe mai mari decât un copil cu o înzestrare superioară într-un mediu neprielnic (triunghiul AOB). Ce se întâmplă în cazul când avem copii cu o dotare modestă și le mai asigurăm și un mediu neprielnic (triunghiul AOD)? Șansele lor de a-și valorifica potențialul sunt mult mai mici decât ale celor cărora li s-a creat un mediu prielnic (triunghiul COD).

Figura 2. Mediul educațional

În concluzie: Este important să conștientizăm valoarea și impactul pe care îl avem în transformarea tinerei generații. De aceea, părinții, în colaborare cu instituția de învățământ, trebuie să adopte un stil de comunicare și implicare creativ, să accepte copilul așa cum este, cu zestre lui ereditară, și să-l ajute să-și descopere potențialul, creându-i un mediu favorabil de dezvoltare. Acest mediu va fi eficient și cu impact pozitiv asupra personalității copilului doar în condițiile unei colaborări avantajoase între școală și familie. Pentru că, dincolo de condițiile mediului, viitorul adult va lua decizii vizând propria lui viață, atât în privința traseului de autodezvoltare permanentă, cât și referitor la exercitarea aptitudinilor

dobândite prin muncă și experiență. Parteneriatul va aduce roade frumoase prin dezvoltarea unei generații tinere care se conduce de principii și valori însușite într-o perioadă fericită de școlaritate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

1. Agabrian M. Școala, familia, comunitatea. Iași: Institutul European, 2006.
2. Cosmovici A. Psihologia școlară. Iași: Polirom, 2008.
3. Claff G. Parteneriatul școală-familie-comunitate: ghid pentru cadrele didactice. București: EDP, 2007.
4. Egeler D. Mentoratul milenialilor: formarea generației de mâine. Asociația Internațională a Școlilor Creștine, 2005.
5. Henley K. Predarea adaptată copilului. Asociația Internațională a Școlilor Creștine, 2002.
6. Joița E. Pedagogie și elemente de psihologie școlară. Arves, 2003.
7. Pop P. Copilul ca dar și responsabilitate. Oradea: Cartea Creștină, 2007.
8. Terrassier J.-C. Les enfants surdoués ou la precocité embrassante. Montrouge: ESF Éditeur, 2006.
9. Stern H. H. Educația părinților în lume. București: EDP, 1972.
10. Vrășmaș E. A. Consilierea și educația părinților. București: Aramis, 2002.
11. Vrășmaș E. A. Educația copilului preșcolar. București: Pro Humanitate, 1999.

Valeriu **GORINCIOI**

gr. did. sup., gr. manag. sup.,
Liceul Teoretic Mihail Sadoveanu din Călărași
formator, Centrul Educațional PRO DIDACTICA

Spre o cultură managerială înaltă printr-un parteneriat eficient școală-familie

Rezumat: *Articolul vizează experiența echipei de conducere a Liceului Teoretic Mihail Sadoveanu din Călărași privind trecerea spre o nouă cultură managerială printr-un parteneriat eficient școală-familie. Este promovată filozofia managerului școlar: cooperarea, colaborarea și instituirea unui parteneriat veritabil și eficient între toți subiecții educaționali (elevi, cadre didactice, manageri școlari și părinți), în cheia celor 3 R (Respect, Responsabilitate și Relații), prin utilizarea celor*

mai moderne tehnologii educaționale și informaționale, prin asigurarea unei oferte educaționale relevante și de înaltă calitate, pentru formarea/dezvoltarea personalității elevului și integrarea lui armonioasă în viața socială. Partea consistentă a articolului prezintă experiența implementării proiectului Academia pentru elevi, cadre didactice și părinți „E-parteneriat”, care a avut drept scop stabilirea unui parteneriat durabil școală-familie, prin facilitarea comunicării și colaborării dintre elevi, cadre didactice, părinți și alți membri ai comunității, în vederea asigurării unui proces educațional de calitate.

Cuvinte-cheie: *cultură managerială, parteneriat școală-familie, cooperare, colaborare.*

Abstract: *The article presents the experience of the managerial team of the Mihail Sadoveanu Theoretical High School of Calarasi, Moldova regarding the advent of a new managerial culture through an efficient school-family partnership. The article promotes a specific school manager's philosophy: cooperation, collaboration, and real partnership between all subjects of education (pupils, teachers, school management, and parents), along the lines of the three "R"s for effective partnerships (Respect, Responsibility, and Relationships), by using the most modern educational and informational technologies in order to provide relevant and high quality educational services, develop the pupils' personalities, and help them integrate in social life. The factual part of the article explores the experience of implementing the project The E-Partnership Academy for Students, Teachers, and Parents, which had the goal of establishing a durable school-family partnership by facilitating the communication and collaboration between pupils, teachers, parents, and other members of the community, in order to ensure a high-quality educational process.*

Keywords: *managerial culture, school-family partnership, cooperation, collaboration.*

Cultura managerială reprezintă, conform definiției date de Ovidiu Nicolescu în lucrarea Management (1999), sistemul de valori, credințe, aspirații, așteptări și comportamente ale managerilor dintr-o organizație, care se re-

flectă în tipurile și stilurile de management practicate în cadrul organizației, marcând sensibil conținutul culturii organizaționale și performanțele sale.

Filozofia managerului școlar se întemeiază pe un șir de factori esențiali: cooperarea, colaborarea și stabilirea de parteneriate veritabile între toți subiecții educaționali (elevi, cadre didactice, manageri școlari și părinți), prin utilizarea celor mai moderne tehnologii educaționale și informaționale, prin asigurarea și prestarea unor servicii educaționale relevante și de înaltă calitate, prin transformarea instituției în una accesibilă și prietenoasă copiilor, pentru formarea/dezvoltarea personalității elevului și integrare sa armonioasă în viața socială.

Scopurile fundamentale ale culturii manageriale prevăd: construirea unei școli care oferă servicii educaționale centrate pe copil (ECC), inclusiv transformarea acesteia în una prietenoasă copilului, prin promovarea conceptului de *educație pentru fericire și viitor*; atingerea unei calități înalte a serviciilor educaționale oferite elevilor și altor membri ai comunității; crearea de condiții optime pentru activitatea educațională, care vor asigura autoperfecționarea, dezvoltarea instituțională durabilă; atingerea unui nivel înalt al relațiilor interpersonale (dintre elevi, cadre didactice, manageri școlari și părinți), al naturii și calității experienței de învățare, în măsură să îmbunătățească cultura organizațională a școlii.

Comportamentele managerilor, tipurile și stilurile de conducere. Managerul școlar contemporan pledează pentru un stil participativ, care deschide pentru actorii educaționali (elevi, cadre didactice, părinți) oportunități de a lua decizii și de a-și asuma responsabilitatea pentru ele. Promovarea unui stil participativ presupune modificări de comportament, atât la conducători, cât și la subalterni. Aceasta constituie un proces de durată, care se poate desfășura numai în condițiile unei anumite flexibilități și toleranțe față de eșecuri (asumarea riscului pe termen scurt și mediu) [1].

Conținutul culturii organizaționale. În cele ce urmează, propunem un exemplu de parteneriat școală-familie drept condiție obligatorie a reușitei școlare. Un număr enorm de cercetări privind impactul pozitiv al acestui parteneriat, în timpul școlarității (dar și pe tot parcursul vieții), relevă faptul că nu-i putem educa pe copii fără a ajunge la părinții lor. Atunci când școlile și familiile lucrează împreună, își asumă deopotrivă responsabilitatea, copiii au șanse mult mai mari de reușită, nu numai academică, ci și în viață. În acest context, Patricia Williams [2] afirmă că parteneriatele eficiente se bazează pe trei R: Respect, Responsabilitate și Relații.

Dacă școala promovează o politică "a ușilor deschise", părinții sunt parteneri cu drepturi depline în procesul de luare a deciziilor. Or, aceasta presupune existența unui climat care îi stimulează și se îngrijește de nevoile lor, dar și de cele ale copilului. Există și ceea ce numim

cunoașterea drepturilor și a responsabilităților, astfel încât școlile oferă acces la servicii, suport, resurse și întruniri în momente și locuri convenabile părinților și copiilor. În întreaga zonă de respect predomină convingerea că atât școala, cât și părinții doresc cu adevărat ceea ce este mai bun pentru acel copil. Și dacă ambele părți se angajează să-i ofere acest bun, înseamnă că ele sunt dispuse să împartă responsabilitatea pentru succesul și insuccesul copilului.

Acest lucru ne aduce la cel de-al doilea R – responsabilitatea. Școala și părinții nu se învinovătesc reciproc pentru cele nerealizate conform expectanțelor, în schimb își revendică responsabilitatea pentru rezultatul școlar. După John Hopkins, "sarcina noastră este de a crea școli prietenoase cu părinții și cămine familiale prietenoase cu școala". Când vorbim de școli prietenoase părinților, vorbim despre școli incluzive, care îi acceptă pe toți copiii, apreciind și valorificând diferențele. Totodată, înseamnă că școlile au responsabilitatea de a rămâne conectate și că părinții au responsabilitatea de a rămâne interconectați.

Cu respect și responsabilitate deschidem ușile relațiilor semnificative – cel de-al treilea R în parteneriatele noastre de succes cu părinții. Relațiile se construiesc pe încredere, iar încrederea este forța ce susține parteneriatele de calitate. Relațiile sporesc colaborarea, atât de necesară supraviețuirii parteneriatelor și susținerii copiilor să izbutească în școală.

Proiectul *Academia pentru elevi, cadre didactice și părinți "E-parteneriat"*, realizat de Asociația părinților și de un grup de profesori de la Liceul Teoretic Mihail Sadoveanu din Călărași, în cadrul Concursului de granturi pentru ONG-uri locale, lansat de Fundația Soros-Moldova și Institutul pentru o Societate Deschisă, cu genericul *Angajarea comunității în sprijinul educației de calitate*, a avut scopul de a stabili un parteneriat durabil școală-familie, prin facilitarea comunicării și colaborării dintre elevi, cadre didactice, părinți și alți membri ai comunității, în vederea asigurării unui proces educațional de calitate.

Obiectivele proiectului:

O.1. Modernizarea procesului educațional la nivel de liceu, prin organizarea *Academiei pentru elevi, cadre didactice și părinți „E-parteneriat”*, în cadrul căruia se vor desfășura activități cu ajutorul TIC;

O.2. Armonizarea ofertei educaționale propuse de liceu și a cerințelor elevilor și ale societății, în vederea inserției lor armonioase în cadrul *Academiei pentru elevi, cadre didactice și părinți „E-parteneriat”*;

O.3. Creșterea gradului de implicare a comunității în viața școlii, prin implicarea părinților, a APL-urilor, a agenților economici.

În cadrul proiectului au fost realizate următoarele:

Activitatea de start: Lansarea proiectului (Start

proiect); prezentarea membrilor comunității (APL, mass-media, mediul de afaceri), a scopului, obiectivelor și activităților proiectului.

Activitatea 1: Prezentarea posibilităților clasei multi-media, a echipamentului digital din dotare, a oportunităților oferite de TIC.

Activitatea 2: *Resursele educaționale deschise (RED) și eficiența actului educațional.* Au fost prezentate posibilitățile de căutare, găsire și utilizare corectă a resurselor educaționale deschise, inclusiv experiența Republicii Moldova și cea internațională.

Activitatea 3: *Catalogul electronic eficient: plusuri și minusuri.* Prezentarea mai multor variante de catalog electronic și a modalităților contemporane de comunicare școală-familie.

Activitatea 4: *Blogul personal în comunicarea didactică.* A fost descifrată noțiunea de *blog*, au fost prezentate câteva modalități de utilizare și de management al blogului în activitatea didactică.

Activitatea 5: Prezentarea activităților cu utilizarea calculatorului în predarea-învățarea-evaluarea chimiei.

Activitatea 6: Prezentarea practicilor de succes cu utilizarea calculatorului în predarea-învățarea-evaluarea fizicii.

Activitatea 7: *Proiectul de grup – un pas spre dezvoltarea competențelor digitale ale cadrelor didactice, elevilor și părinților.* A avut loc un atelier de lucru *Crearea mediului virtual de colaborare școală-elev-familie.*

Activitatea 8: Stabilirea parteneriatului școală-familie în scopul educării elevilor prin lectură. S-a organizat o discuție-panel, cu lectura unei cărți on-line și vizionarea unui film realizat în baza ei.

Activitatea 9: Prezentarea rezultatelor unui studiu de psihologie *Relația școală-familie și impactul ei asupra procesului educativ.*

Activitatea 10: *Cafeneaua DO (Drepturilor Omului),* desfășurată cu participarea părinților, elevilor, cadrelor didactice.

Activitatea de final. Totalurile proiectului. Lecții învățate. Durabilitatea proiectului.

Pregătirea pentru implementarea proiectului: Planificarea demersului de implementare a proiectului a inclus o analiză a problemelor și a necesităților beneficiarilor. Studiul a evidențiat că factorul decisiv al succesului școlar îl reprezintă abordarea corectă a realității în activitățile comune familie-școală. Sunt necesare sisteme complexe de dezvoltare a responsabilităților individuale și colective, în deplină concordanță cu preocupările, interesele, deprinderile și aptitudinile fiecărui adolescent. Procesul de colaborare cu părinții asigură atingerea scopului educațional. Pornind de la necesitatea cunoașterii sociopsihopedagogice a adolescentului, școala propune și susține colaborarea cu familia pe diferite paliere. Urmărind aspectele comune, speciale și diferențiate, pe care le prezintă viața de elev, părinții pot

completa, sprijini și dezvolta personalitatea viitorului adult cu o singură condiție – colaborarea cu școală.

Problema: În ultimul timp, din anumite cauze, atât obiective, cât și subiective, comunicarea dintre cei doi actori – școala și familia – are de suferit. Ideea de bază a proiectului constă în atragerea și implicarea cadrelor didactice, elevilor și părinților în activități educaționale comune, inclusiv cu utilizarea celor mai noi tehnologii informaționale și comunicaționale, pentru fortificarea parteneriatului, care să contribuie la ridicarea calității actului educațional. Tematica activităților reiese din studierea nevoilor de formare ale grupului-țintă, formatorii primind informațiile necesare despre: cerințele de derulare a unui atelier cu adulții; modalitățile de planificare, organizare și evaluare; cerințele privind elaborarea agendei atelierului, raportarea.

Modul de implementare a proiectului: Fiecare activitate s-a desfășurat conform unui ciclu logic: *planificarea activității* (elaborarea agendei, a scenariului, a chestionarelor de evaluare, a certificatelor pentru participanți; planificarea achizițiilor de birotică, a pauzei de ceai/cafea, asigurarea prânzului); *desfășurarea activității* (prezentarea finanțatorului, a scopului și a obiectivelor proiectului, desfășurarea activităților din cadrul atelierului în manieră activ-participativă (cu utilizarea TIC: prezentări, bloguri, laboratoare virtuale, RED, jocuri didactice, simulări, activități în grup, lucrul cu posterul, metode LSDGC); 3) *evaluarea activității*, prin chestionare, alcătuirea și prezentarea raportului după fiecare atelier.

Rezultatele obținute:

Rezultate cantitative: s-a constituit *Academia pentru elevi, cadre didactice, părinți „E-parteneriat”*; 60 de părinți, 149 de elevi, 87 de profesori au fost instruiți în cadrul a 10 ateliere tematice; s-au organizat și desfășurat 2 ședințe de start și de finalizare a proiectului.

Rezultate calitative: 1) *imediate* – modernizarea procesului educațional la nivel de liceu, prin utilizarea TIC; prezentări, bloguri (pe blogul AOP (<https://aopliceu.wordpress.com>) a fost publicat un articol și reportaje foto de la toate activitățile), laboratoare virtuale, RED; armonizarea ofertei educaționale propuse de liceu cu cerințele elevilor și ale societății, în vederea inserției lor reușite de viitor; 2) *de perspectivă* – creșterea gradului de implicare a comunității în viața școlii, prin implicarea părinților, APL-urilor, DÎTS Călărași, a agenților economici.

Succesul proiectului: Acest lucru a fost reflectat de către participanți în chestionarele de evaluare a activităților și a proiectului în ansamblu. Deși a fost un proiect de pionierat în raionul Călărași, acesta și-a atins scopul, iar experiența acumulată a fost împărtășită în comunitate, membrilor familiilor, altor părinți, elevi, profesori.

Impactul proiectului: Stabilirea unui parteneriat durabil școală-familie; 60 de părinți, 149 de elevi, 87 de

cadre didactice familiarizate cu noile tehnologii informaționale și comunicaționale; acumularea de noi cunoștințe din domeniul științelor educației (pedagogie, psihologie); implicarea în continuare a familiei în activitățile școlii; derularea unor activități didactice cu utilizarea metodelor interactiv-participative, a mijloacelor moderne (tabla Smart, videoprojector, laptop, prezentări, filmulețe), în vederea creșterii atractivității activităților, cultivării creativității și spontaneității elevilor; extinderea abordărilor interdisciplinare/transdisciplinare; consilierea și sensibilizarea părinților cu privire la importanța educației formale și nonformale; identificarea unor oportunități pentru derularea de programe remediale de tip *after school*.

Proiectul a contribuit la dezvoltarea personală a beneficiarilor, la formarea unor aptitudini și, cel mai important, la creșterea motivației școlare prin valorizarea elevilor și optimizarea cooperării la nivel de clasă, prin facilitarea auto- și intercunoașterii. Activitățile de consiliere a părinților i-au sensibilizat referitor la nevoile de dezvoltare ale copiilor lor.

Analizând schimbările intervenite în planificarea inițială, constatăm diferențe ne semnificative între obiectivele fixate și rezultatele obținute. Planul de acțiuni a fost implementat în întregime. Au intervenit mici probleme legate de perfectarea certificatelor de participare, a agendelor activităților și a listelor participanților, de plasarea pe blog a informației despre proiect.

În procesul de evaluare a succesului/rezultatelor s-au folosit diverse metode de monitorizare: chestionarea participanților înainte și după activități, discuții, consultarea participanților, fotografii, înregistrări video. Metodele de evaluare utilizate: chestionarea participanților la lansarea și după finalizarea proiectului, rapoarte narrative, rapoarte financiare, documente financiare (conturi, facturi fiscale, acte, contracte).

Oportunități pentru asigurarea continuității proiectului: După finalizarea proiectului, grupul de inițiativă, împreună cu cel de monitorizare, au analizat rezultatele înregistrate. Pe viitor, planificăm diseminarea experienței acumulate în localitățile rurale vecine (profesori, elevi, studenți, primari, reprezentanții micului business), prin organizarea seminarului raional al cadrelor didactice și manageriale, părinților și elevilor, precum și prin intermediul mass-mediei, al poștei electronice etc. De asemenea, întru aprofundarea parteneriatului școală-familie, planificăm lansarea unor noi inițiative comunitare.

Lecțiile învățate: Beneficiarii au avut parte de experiențe prețioase în ceea ce privește implicarea activă în viața școlii; necesitatea desfășurării și în continuare a unor activități similare; implementarea altor proiecte de parteneriat; aplicarea celor însușite în cadrul proiectului, inclusiv în domeniul TIC, în familie și școală, pentru o nouă calitate a actului educațional; motivarea mai multor părinți și elevi de a se implica activ în soluționarea problemelor școlii.

În încheiere: Din perspectiva celor trei R (Respect, Responsabilitate și Relații), părinții sunt percepuți ca primii profesori ai copiilor lor: ei au *responsabilitatea* de a interacționa pozitiv cu copiii, de a construi *relații* sănătoase, de a-i trata cu *respect*, de a servi ca modele de comportament și de a oferi suport și îndrumare. Părinții sunt, de asemenea, partenerii școlii în procesul educațional. Ei pot face schimb de experiență și participa la procesul decizional. Rolul părinților care promovează educația participativă și incluzivă este de o importanță capitală; de fapt, este un predictor al succesului unui copil la școală. Astfel, cele trei R (Respect, Responsabilitate și Relații) devin repere în construirea de parteneriate cu un impact durabil asupra dezvoltării tuturor copiilor.

WEBOGRAFIE:

1. <https://conspecte.com/Management/comportamentul-managerial-stiluril-de-conducere.html>
2. <https://inclusiveschools.org/how-do-we-build-effective-parent-school-partnerships-in-inclusive-schools/>
3. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/01/18/start-proiect/>
4. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/04/10/atelierul-utilizarea-tic-in-scopul-eficientizarii-invatarii-prin-colaborare-intre-elevi-parinti-si-profesori-in-imagini/>
5. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/02/12/atelierul-resurse-educatinale-deschise-si-eficienta-actului-educational/>
6. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/03/28/atelierul-catalogul-electronic-eficient-plusuri-si-minusuri-prezentarea-cercului-de-robotica/>
7. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/03/28/atelierul-managementul-blogului-personal-in-imagini/>
8. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/04/29/339/>
9. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/04/19/atelierul-utilizarea-calculatorului-in-predarea-invatarea-evaluare-unor-discipline-scolare-fizica-robotica/>
10. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/02/08/atelierul-proiectul-de-grup-un-pas-spre-dezvoltarea-competentelor-digitale-ale-cadrelor-didactice-elevilor-si-parintilor/>
11. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/03/15/o-experienta-noua/>
12. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/03/28/atelierul-relatia-scoala-familie-si-impactul-ei-asupra-procesului-educativ-in-imagini/>
13. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/05/06/370/>
14. <https://aopliceu.wordpress.com/2017/05/20/evenimentul-de-totalizare-a-proiectului-academia-pentru-elevi-cadre-didactice-si-parinti-e-parteneriat/>

Sorin CRISTEA

dr., prof. univ., Universitatea din București

Cultura pedagogică

Rezumat: Cultura pedagogică definește ansamblul valorilor pedagogice fundamentale care susțin structura de bază a educației la nivel de funcții generale ale educației, finalități ale educației, conținuturi generale ale educației, normativitate a educației. Avem în vedere valorile pedagogice sociale (civice, profesionale, culturale) și psihologice (logice, afectiv-motivaționale, caracteriale) angajate în termeni de conținuturi de bază validate social-istoric, corespunzător competențelor psihologice vizate, reflectate și la nivelul normativității care ordonează conceperea și realizarea educației. Din această perspectivă, putem identifica mai multe modalități de manifestare a culturii pedagogice: ma-

nagerială (la nivel de politică a educației), teoretică (academică) și practică, a actorilor educației, a școlii ca organizație.

Cultura pedagogică a profesorului – raportată la conceptul sociologic de cultură și la conceptul pedagogic de cultură generală – asigură fundamentele reușitei sale sociale la toate disciplinele și treptele de învățământ. Trebuie promovat la nivel de cultură pedagogică: a) generală (teoria generală a educației, teoria generală a instruirii, teoria generală a curriculumului); b) aprofundată (psihologia educației, sociologia educației, managementul educației; teoria comunicării/predării, teoriile învățării ca modele de instruire, teoria evaluării); c) aplicată/practică (teoria învățământului preșcolar, primar etc.; didacticile particulare; practica pedagogică – de observare, de realizare).

Cuvinte-cheie: cultură pedagogică, valori pedagogice, normativitate pedagogică, cultura școlii.

Abstract: The term "pedagogical culture" describes a set of fundamental pedagogical values supporting the basic structure of education at such levels as general purpose, end goals, broad contents, and norms. This implies social (civic, professional, and cultural) and psychological (logical, affective, emotional, and character-wise) pedagogical values, which are engaged in terms of socially and historically validated basic contents, according to the envisaged psychological competences, also reflected in the norms that order and regulate the concept and implementation of education. From this perspective, we can identify several means of manifestation for pedagogical culture: managerial (at education policy level), theoretical (academic), and practical, by actors of education and schools as organizations.

The teacher's pedagogical culture (correlated with the sociological concept of culture and the pedagogical concept of general culture) ensures the foundations of his success in all school disciplines and at all stages of schooling. A teacher's pedagogical culture needs to be promoted at the following levels: a) general (general education theory, general instruction theory, general curriculum theory); b) in-depth (psychology of education, sociology of education, management of education; communication/teaching theory, theories of learning, assessment theories); c) applied/practical (theory of preschool education, primary education etc.; specific didactics; teaching practice (observation and teaching)).

Keywords: pedagogical culture, pedagogical values, pedagogical normativity, school culture.

Conceptul de **cultură pedagogică** trebuie construit, definit și analizat în cadrul epistemologic stabilizat la nivelul teoriei generale a educației, afirmată ca știință fundamentală a educației (sau știință pedagogică fundamentală). Pe acest fond, cultura pedagogică definește ansamblul valorilor pedagogice fundamentale care susțin structura de bază a educației la nivel de funcții generale ale educației, finalități ale educației, conținuturi generale ale educației, normativitate a educației.

1) **Funcțiile generale ale educației** angajează în mod obiectiv: a) funcția de maximă generalitate, de formare/dezvoltare

a personalității *educatului* în vederea integrării optime în societate pe termen scurt, mediu și lung; b) *funcțiile principale de formare/dezvoltare*: b-1) *socială*: civică – profesională – culturală; b-2) psihică (cognitivă-noncognitivă). Realizarea optimă a acestor funcții este mediată prin *funcția culturală* definită ca *funcție axiologică* superioară, care angajează un ansamblu de *valori sociale* (civice, profesionale, artistice, religioase, filozofice, științifice, tehnologice) și *psihologice* (logice, afectiv-motivaționale, *caracteriale*). În această perspectivă, *educația* (ca activitate) și *școala* (ca instituție/organizație specializată în educație/instruire) îndeplinesc *misiunea* – validată și în plan *legislativ* – de factor de *cultură* și *civilizație*. Această *misiune* este susținută *pedagogic* la nivel de *cultură socială* (civică, profesională, artistică, religioasă, filozofică, *științifică*, tehnologică) și *psihologică* (logică/rațională; afectiv-motivațională, *caracterială*).

2) **Finalitățile educației** angajează *subiectiv proiectarea curriculară a activității de educație/instruire*, respectând *funcțiile generale ale educației* cu caracter *obiectiv*, la nivel de: a) *sistem de învățământ* (prin *idealul educației* și *scopurile generale/strategice* ale educației); b) *proces de învățământ* (prin *obiectivele generale, specifice și concrete* ale educației/instruirii). Conceperea și realizarea optimă a finalităților educației angajează două categorii de **valori pedagogice** pe care proiectanții educației trebuie să le selecteze și să le coreleze optim, gradual și permanent: a) **valori pedagogice psihologice**, exprimate în termeni de *competențe generale și specifice, cognitive și noncognitive*; b) **valori pedagogice sociale**, exprimate în termeni de *conținuturi de bază* recunoscute și validate de societate, ca **valori culturale** (*artistice, religioase, filozofice, științifice, tehnologice*) necesare pentru *formarea/dezvoltarea* viabilă, durabilă a personalității *educatului*.

3) **Conținuturile generale ale educației** angajează *valorile pedagogice generale*, reflectate ca *valori psihosociale* cu caracter *obiectiv*, determinate de cerințele

psihologice individuale (ale fiecărui *educat*) și de cerințele sociale, de dezvoltare permanentă a societății: a) *binele moral* (religios, filozofic, civic, politic, juridic, economic/profesional, deontologic) – *valoare generală* aflată la baza construcției obiectivelor generale și specifice ale *educației morale*, care vizează formarea/dezvoltarea *conștiinței morale* teoretice și practice; b) *adevărul științific moral* (tipic științelor matematice, științelor naturii, științelor socioumane) – *valoare generală* aflată la baza construcției obiectivelor generale și specifice ale *educației intelectuale*, care vizează formarea/dezvoltarea *conștiinței intelectuale/științifice* teoretice și practice; c) *utilitatea adevărului științific aplicat* – *valoare generală* aflată la baza *educației tehnologice/profesionale* care vizează formarea/dezvoltarea *conștiinței tehnologice/profesionale* teoretice și practice; d) *frumosul* (din artă, natură, societate) – *valoare generală* aflată la baza *educației estetice*, care vizează formarea/dezvoltarea *conștiinței estetice* teoretice și practice; e) *sănătatea* (psihică și fizică) – *valoare generală* aflată la baza *educației psihofizice*, care vizează formarea/dezvoltarea *conștiinței psihofizice* teoretice și practice.

4) **Normativitatea educației** angajează *valorile pedagogice*, aflate la baza *funcțiilor, finalităților și conținuturilor educației*, la nivelul *axiomelor, legilor și principiilor* care ordonează conceperea și realizarea educației la scara întregului sistem și proces de învățământ. Un exemplu semnificativ este cel al *principiilor generale* care ordonează *proiectarea curriculară a educației/instruirii* pe baza *valorilor pedagogice fundamentale* care susțin: a) *cunoașterea pedagogică*, la nivelul corelației optime necesară în cadrul oricărui *mesaj pedagogic/didactic*, între *informare* (cunoștințe de bază selectate, transmise, receptate) și *formare pozitivă* (prin prioritatea acordată *gândirii și motivației interne*); b) *comunicarea pedagogică* la nivelul *corelației optime* dintre *profesor și clasa de elevi*, asigurată prin construcția *repertoriului comun* (în plan *cognitiv*, dar și *afectiv-moti-*

PROIECTE CEPD

Pentru reforme calitative în educație

Perioada de implementare: Iulie 2014-ianuarie 2015

Finanțator: Fundațiile pentru o Societate Deschisă, oferit prin intermediul Fundației Soros-Moldova

Scopul proiectului: Dezvoltarea și consolidarea politicilor/reformelor educaționale în Republica Moldova prin lansarea discuțiilor publice la nivel local și articularea poziției actorilor comunitari față de acest proces

Rezultate: Grad sporit de informare a actorilor comunitari asupra necesității și importanței reformelor educaționale; nivel avansat de sensibilizare a actorilor comunitari vizavi de necesitatea reformelor continue în domeniul educațional cu scopul sincronizării învățământului cu toate schimbările din societate; actori comunitari implicați și motivați pentru participare în dialogurile publice pe marginea politicilor educaționale și reformelor actuale; 10 întruniri pentru actori educaționali și comunitari (în 5 centre raionale și în 5 comunități rurale cu gimnaziu sau liceu de circumscripție); 300 de persoane participante la seminarii locale destinate actorilor educaționali și comunitari; 60 de persoane participante la mesele rotunde din proiect etc.

vațional); c) *creativitatea pedagogică* la nivelul corelației dintre *evaluarea – autoevaluarea continuă* a rezultatelor obținute, asigurată prin *feedback extern* (construit de profesor) și *intern*, construit de elevii care asigură adaptarea permanentă la schimbare, în *context deschis*.

Cultura pedagogică reflectă, astfel, o *realitate psihosocială complexă*, mai extinsă și mai profundă decât cea definită prin conceptul operațional de *educație pentru cultură*, apropiat de dimensiunea particulară a conținuturilor educației, fixate în zona *noilor educații*, variabilă în raport de *problematica lumii contemporane*.

Cultura pedagogică definește ansamblul *valorilor pedagogice fundamentale* angajate la nivelul *funcțiilor, finalităților, conținuturilor educației și al normativității educației*, care asigură ordonarea proiectării și realizării educației/instruirii prin construcția și validarea *epistemologică și socială* a unor *axiome, legi și principii*.

Din această perspectivă, putem identifica mai multe *modalități de manifestare a culturii pedagogice*, afirmată în cadrul sistemului de învățământ, conceput ca *sistem deschis* (spre toate *formele de educație/instruire*, spre toți *actorii sociali*, mai ales spre cei *comunitari* – familia și comunitatea locală) și a procesului de învățământ:

a) *cultura pedagogică a politicii educației*, probată prin *calitatea proiectării educației și a instruirii* la nivel de *sistem* (reforma învățământului, cercetarea pedagogică fundamentală) și de *proces* (plan de învățământ, programe și manuale școlare/universitare, materiale auxiliare, proiecte de lecție etc.) și a *conducerii manageriale* (*globală, optimă*/în raport de resurse și condiții, *strategică*/pe termen mediu și lung, *inovatoare*), fundamental diferită de cea *administrativ-birocratică* (parcelară/atomizată, standardizată, punctuală, reproductivă);

b) *cultura pedagogică academică, teoretică*, probată prin *calitatea produselor cercetării pedagogice fundamentale*, afirmate *epistemologic și social* la nivel de *tratate, dicționare, istorii ale domeniului*;

c) *cultura pedagogică practică, aplicată*, probată prin *calitatea activităților de educație și de instruire* (lecții, cursuri universitare etc.) organizate, planificate, realizate și dezvoltate în contextul procesului de învățământ, la toate treptele și disciplinele de învățământ;

d) *cultura pedagogică a actorilor educației*, probată prin *calitatea conștiinței pedagogice teoretice* (*concepția pedagogică*, susținută socioafectiv și caracterial) și *practice* (vezi *conduita pedagogică*): a *profesorilor* de la toate disciplinele și treptele de învățământ; a *elevilor și studenților*; a *adulților* implicați în activități de formare continuă, în perspectiva educației permanente și a autoeducației; a *părinților*, a *reprezentanților comunității educaționale* (locale, teritoriale, naționale, internaționale);

e) *cultura școlii*, probată prin *calitatea sa de organizație socială specializată în educație/instruire*, „care învață” în *context deschis* (premisă și rezultat al „sănătății organizații-

onale”), centrată prioritar asupra optimizării relației dintre resursele pedagogice existente/disponibile (informaționale, umane, didactico-materiale, financiare) – obiectivele pedagogice proiectate – procesul de învățământ – produsele obținute în timp, optimizare realizată din perspectivă prioritar pedagogică;

f) *cultura pedagogică a profesorului*, ca proiectant al activităților concrete (lecție, curs universitar etc.), probată prin *calitatea operaționalizării obiectivelor specifice* (definite în termeni de competențe și de conținuturi de bază), a centrării asupra cunoștințelor de bază (declarative, procedurale, condiționale), a alegerii metodologiei optime de predare-învățare-evaluare în context deschis (forme de organizare determinate de societate – inițiate de profesor, resurse pedagogice existente, stiluri manageriale/didactice/socioafective aplicabile etc.).

Promovarea unei *culturi pedagogice autentice*, viabilă, durabilă în contextul *societății postmoderne, informaționale, bazată pe cunoaștere*, solicită o reconstrucție a conceptului la nivel de concept pedagogic fundamental, stabilizat epistemologic și deschis social. O astfel de reconstrucție implică raportarea permanentă la: a) *valorile pedagogice generale*, care susțin *structura de bază* a educației la nivel de *funcții generale ale educației, finalități ale educației, conținuturi generale ale educației, normativitate a educației* (analizate anterior); b) *conceptul sociologic de cultură și conceptul pedagogic de cultură generală*, care asigură premisele definirii *conceptului de cultură pedagogică a profesorului* (vezi Sorin Cristea [2, pp. 692-712]).

Conceptul sociologic de cultură definește un ansamblu de *valori fundamentale* necesare pentru *dezvoltarea societății și a personalității umane*, validate social-istoric, angajate la nivel de: a) *produse superioare ale cunoașterii umane*: artă, religie, filozofie, științe (logico-matematice, informatice; ale naturii; socioumane), tehnologie (cu dezvoltări multiple la nivel de *științe aplicate*); b) *instituții/organizații*, care susțin elaborarea și difuzarea acestor *produse superioare ale cunoașterii umane*; c) *mod de viață*, probat prin tradiții, mentalități, cutume, obișnuințe, atitudini (afective, motivaționale, volitive, caracteriale) care reflectă caracteristicile psihosociale proprii fiecărei comunități și individualități, condiționate *istoric* [5].

În această perspectivă, o politică a culturii viabilă la scară socială, trebuie să impună, în plan *normativ*, optimizarea raporturilor dintre cele trei *niveluri ale culturii*: a) *superioară* (prin *produsele cunoașterii umane* validate social-istoric); b) *intermediară*, care trebuie să difuzeze prioritar valorile fundamentale ale culturii superioare (vezi rolul *mass-mediei*); c) *primară*, care poate fi influențată, astfel, în sens pozitiv, îmbogățind, în mod implicit, produsele superioare ale culturii în condiții de interculturalitate și de multiculturalitate, favorabile progresului social general, comunitar, individual.

Conceptul pedagogic de cultură generală definește

ansamblul valorilor culturii superioare reflectate specific la nivelul curriculumului școlar și universitar, în construcția planului de învățământ, a programelor și a manualelor școlare/universitare, a auxiliarelor școlare/universitare, a proiectelor de lecție, de curs universitar etc. Valorile culturii superioare, determinate de produsele superioare ale cunoașterii umane, fundamentează curriculumul la toate treptele și disciplinele de învățământ asupra cunoștințelor de bază, care au efecte formative pozitive durabile, pe termen scurt, mediu și lung. În această perspectivă există o *cultură generală a fiecărei discipline de învățământ*, construită prin medierea pedagogică a produselor superioare ale culturii, validate social-istoric. În consecință, *obiectivele generale*, proprii fiecărei trepte de învățământ, angajează formarea/dezvoltarea personalității educatului prin *cultură generală* (cu valoare formativă superioară, durabilă): a) *instrumentală* (învățământ primar); b) *de bază* (învățământ secundar gimnazial); c) *de profil*, cu deschidere spre specializare profesională medie (învățământ secundar liceal și profesional); d) *orientată spre specializare superioară: largă* (învățământ superior – licență), *aprofundată* (învățământ superior – masterat), *de vârf* (învățământ superior – doctorat).

Cultura pedagogică a profesorului asigură fundamentele reușitei sale sociale, la toate treptele și disciplinele de învățământ. În acord cu reperele fixate anterior, *cultura pedagogică* reprezintă ansamblul valorilor promovate de *știința socioumană specializată în studiul educației (pedagogia/științele pedagogice/științele educației)*, definite în termeni de concepte proprii (fundamentale, operaționale, construite interdisciplinar), angajate la nivel general, aprofundat, aplicat/practic.

1) La nivel **general** este angajată **cultura pedagogică generală** a profesorului. Aceasta solicită studiul *științelor pedagogice fundamentale (științelor educației fundamentale)*, aflate la baza construcției tuturor *științelor educației* (mai vechi sau mai noi). Avem în vedere trei *științe pedagogice fundamentale* (sau *științe ale educației fundamentale*), construite din perspectiva istorică a paradigmei curriculumului:

- a) **teoria generală a educației (fundamentele pedagogiei)** – definește și analizează *conceptele pedagogice fundamentale* referitoare la activitatea de educație realizată în contextul sistemului de educație/învățământ (educația, funcțiile și structura de bază a educației, finalitățile educației, conținuturile generale ale educației, formele generale ale educației, sistemul de educație/învățământ);
- b) **teoria generală a instruirii (didactica generală)** definește și analizează *conceptele pedagogice fundamentale* referitoare la activitatea de instruire realizată în contextul procesului de învățământ

(instruire/proces de învățământ; normativitate didactică; forme de organizare, obiective, conținuturi, metode, evaluare; activitatea de instruire ca activitate de predare-învățare-evaluare);

- c) **teoria generală a curriculumului (teoria generală a proiectării curriculare a educației/instruirii** la toate nivelurile *sistemului* și ale *procesului de învățământ*) (*curriculum ca paradigmă – model de proiectare*; fundamentele generale ale *curriculumului/etimologice, istorice, filozofice, sociologice, psihologice, politice*; fundamentele specific-pedagogice ale *curriculumului/finalitățile educației*; tipurile de *curriculum*; produsele *curriculumului*; procesul de elaborare a *curriculumului*).

2) La nivel **aprofundat**, este angajată **cultura pedagogică aprofundată** a profesorului, realizată prin studiul a două categorii de *științe pedagogice/ale educației*, dezvoltate: a) *interdisciplinar – psihologia educației, sociologia educației, managementul educației/organizației școlare/clasei de elevi*; b) *intradisciplinar – teoria predării/comunicării; teoriile psihologice ale învățării* abordate *pedagogic ca modele de instruire; teoria evaluării*.

3) La nivel **aplicat/practic** este angajată **cultura pedagogică aplicată/practică** a profesorului realizată prin studiul a două categorii de *științe pedagogice/ale educației* care asigură premisele unei *practici pedagogice* eficiente: a) *pedagogia învățământului preșcolar/primar* etc.; b) *didacticile particulare* pe discipline și trepte de învățământ/subordonate *didacticii generale* (în calitate de *teorie generală a instruirii*, construită ca *subteorie a teoriei generale a educației*, raportată permanent la *teoria generală a curriculumului*); c) *practica pedagogică: de observare – de realizare* la disciplina de specialitate și la *activitatea educativă de tip formal* (dirigenție, orientare și consiliere) și *nonformal* (consultații individuale și de microgrup; cercuri de specialitate, tematice etc.).

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE:

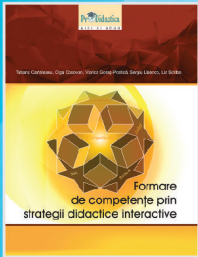
1. Bârsănescu Șt. Unitatea pedagogiei ca știință. Ediția a II-a. București: EDP, 1976.
2. Cristea S. Dicționar Enciclopedic de Pedagogie. Vol. I, A-C. București: Didactica Publishing House, 2015.
3. Cristea S. Concepte fundamentale în pedagogie. Vol. 1-9. București: Didactica Publishing House, 2016-2018.
4. Koselleck R. Conceptele și istoriile lor. 2006. Trad. București: ART, 2009.
5. Marshall G. (ed.) Oxford. Dicționar de sociologie. 1998. Trad. București: Univers Enciclopedic, 2003.

Așteptăm articolele Dumneavoastră, care nu trebuie să depășească 5-7 pagini, la 1,5 rânduri. Redacția nu recenzează și nu restituie materialele nepublicate. Responsabilitatea pentru corectitudinea și veridicitatea conținutului materialelor prezentate revine semnatarilor. Punctul de vedere al autorilor nu coincide neapărat cu cel al redacției.

Formarea competențelor profesionale prin dezvoltarea gândirii critice

Un ghid practic în explorarea potențialului formativ al tehnicilor LSDGC în dezvoltarea competențelor profesionale ale elevilor. Cele peste 60 de tehnici LSDGC canonice, completate cu achiziții noi și variante generate de creativitatea profesorilor au sarcina de a forma din absolventul de gimnaziu un bun constructor, mecanic auto, bucătar, croitor, apicultor sau vânzător, controlor de produse, operator IT etc.

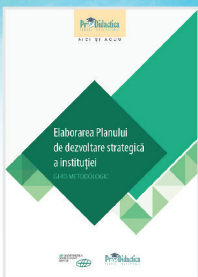
Formare de competențe prin strategii didactice interactive

Lucrarea constituie o clară descifrare a problemei formării competențelor la elevi prin intermediul metodelor interactive de predare-învățare-evaluare, fiind o actualizare necesară a strategiei de proiectare didactică în baza cadrului Evocare-Realizare a sensului-Reflecție, cu accentul pe importanța abordării sistemice a activității educaționale și un ghid practic de utilizare a metodelor interactive pentru dezvoltarea competențelor (de comunicare orală și scrisă, de lectură, de cercetare) la diverse discipline.

Educație pentru echitate de gen și șanse egale

Asigurarea echității de gen și a egalității de șanse a devenit unul din dezideratele majore ale timpului, chiar dacă instituțiile principale de socializare a individului (familia, școala de toate nivelurile, mass-media etc.) vehiculează în continuare valori și principii tributare culturii patriarhale. Lucrarea promovează acest concept nou, în mare parte necunoscut în societatea noastră, impactul social al căruia este subapreciat. Pentru a aplica cu succes respectivul deziderat în societate, este foarte important să se promoveze integrarea lui eficientă în procesul de învățământ, prin aceasta asigurându-se implementarea unor politici educaționale de gen.

Elaborarea Planului de dezvoltare strategică a instituției

Lucrarea va motiva echipele manageriale să se implice conștient și responsabil în actul de elaborare a planului strategic, contribuind astfel la dezvoltarea durabilă a instituției, la asigurarea calității și eficienței procesului de pregătire profesională.

Planificare strategică versus planificare operațională

Lucrarea tratează aspecte ce țin de implementarea participativă a strategiei de dezvoltare și de abordare sistemică în planificarea, monitorizarea și raportarea activităților – atât a celor de dezvoltare, cât și a celor ce asigură buna funcționare a instituției, fiind un suport valoros pentru membrii echipelor manageriale din învățământul profesional tehnic.

Ghid de proiectare a activităților de formare în educația adulților

Într-o lume în care conceptul de educație este raportat prin tradiție în special la copii și tineri, fapt întărit de perceptul că perioada propice învățării este vârsta fragedă, promovarea educației adulților pare oarecum ciudată pentru o bună parte a contemporanilor noștri. În mod evident, educația adulților nu se referă doar la formarea profesională continuă, ci acoperă și domeniul așa-numitei formări generale a adulților, care are ca obiectiv ajutorarea omului să înțeleagă mai bine realitatea culturală, viața comunitară, să relaționeze mai reușit cu semenii.

Proiectul: proces de învățare, produs evaluabil

Astăzi, pare depășit să vorbim și să scriem despre proiect ca una dintre metodele de formare și evaluare a competențelor: utilizarea acestuia urcă la rang de strategie, iar statutul său face o carieră fulminantă și crește vizibil, odată cu includerea unor sarcini minuțios elaborate în manualele școlare, odată cu editarea unor auxiliare didactice care ghidează pașii elevului în cercetarea independentă, odată cu diversificarea formelor de evaluare sumativă, printre care își fac loc tot mai frecvent prezentările unor proiecte. Exemplele incluse vor stimula creativitatea cadrelor didactice, care vor încerca să le traducă în viață – adaptându-le, modificându-le, apreciindu-le eficiența, utilizându-le ca modele pentru alte proiecte, noi.

Competența interculturală

Competența interculturală se formează prin toate dimensiunile educației, prin diferite arii curriculare și activități extracurriculare. Ea rareori este formalizată în subiect concret de învățare, mult mai des fiind dezvoltată indirect, prin crearea unor contexte specifice, profesorii urmând să le ofere elevilor modele practice de comportament în acest sens. Grație acestui auxiliar didactic, profesorii își vor îmbogăți arsenalul de strategii utilizate la clasă, ajustându-le la varii contexte educaționale.

1001 idei pentru o educație timpurie de calitate

Pe paginile cărții veți găsi răspunsuri pentru dilemele cu care vă confrunțați în proiectarea activităților pe centre; idei privind etapele-cheie în evoluția copilului; cerințe psihopedagogice față de elaborarea, selectarea și adaptarea materialelor didactice; adevăruri universale despre joc și jucărie; sugestii pentru perfecționarea cadrelor didactice; reflecții asupra colaborării grădiniță-familie-comunitate, prin aceasta înțelegându-se o bună comunicare între noi – cei responsabili de dezvoltarea armonioasă a copiilor.

Citind, învăț să fiu

Elaborată în corespundere cu cele mai bune tradiții și practici de a scrie cărți de învățătură și înțelepciune pentru mări și pentru mici, ghidul propune texte pentru discuții ce corespund intereselor și aspirațiilor copiilor, oferind oportunități de îmbogățire a experienței lor de a relaționa cu lumea și de a se integra în această lume.

Comunități școlare în acțiune pentru educația nonformală

Lucrarea este o culegere de practici pozitive care se referă la planificarea, organizarea și implementarea activităților extracurriculare, cu rol complementar celor didactice de bază, urmărind extinderea și adâncirea influențelor exercitate în procesul de învățământ, valorificarea și dezvoltarea intereselor și a aptitudinilor elevilor, organizarea judicioasă și atractivă a timpului liber.

Competența acțional-strategică?!

Competența acțional-strategică trece ca un fir roșu prin curriculumul scris și prin curriculumul predat și învățat la toate disciplinele școlare. Aceasta servește drept resursă didactică pentru fiecare elev, ajutându-l ca învățarea să devină semnificativă, cu finalități pragmatice clare și cu perspective de integrare socială.

Abonarea 2019

**STIMAȚI MANAGERI, PROFESORI, EDUCATORI, PĂRINȚI, ELEVI
ȘI TOȚI CEI INTERESAȚI DE DOMENIUL EDUCAȚIONAL!**

A început campania de abonare
pentru anul 2019 la revista de
teorie și practică educațională
Didactica Pro...

Abonamentele pot fi perfectate la oficiile
distribuitorilor de presă:

- POȘTA MOLDOVEI (indice 31546)
- MOLDPRESA (indice 31706)
- PRESS INFORM-CURIER

În anul 2019, principalele subiecte abordate în paginile revistei vor fi:
*TIC: aplicații practice; Cadrul valoric transdisciplinar; Educație pentru un mod de
viață sănătos; Dezvoltarea durabilă; Profilul absolventului de la diferite niveluri;
Educație pentru societate; Educație moral-spirituală; Educație pentru media;
Strategii didactice moderne; Proiectare didactică etc.*

Vă mulțumim că sunteți alături de noi!